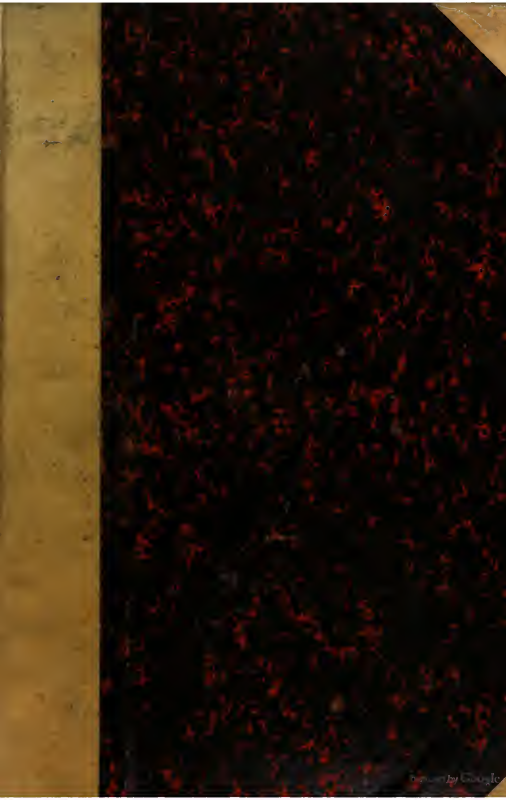

201
61 H
6

CORNELIUS NEPOS.

ZUM ÜBERSETZEN

AUS DEM

LATEINISCHEN INS GRIECHISCHE

FÜR OBERE GYMNASIAL-KLASSEN

BEARBEITET

VON

DR. RICHARD VOLKMANN

GYMNASIAL-DIRECTOR IN JAUER.

ZWEITE AUFLAGE.

LEIPZIG,

DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER.

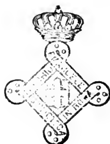
1874.

HERRN GEHEIMERATH

G. F. SCHOEMANN

PROFESSOR DER CLASSISCHEN PHILOLOGIE AN DER UNIVERSITÄT ZU GREIFSWALD

IN TIEFSTER VEREHRUNG AUFS NEUE ZUGEEIGNET.

Μὴ νεμεσα βαιοῖσι, χαρις βαιοῖσιν ὀπηδεῖ.

Vorwort.

Die ziemlich unerwartet an mich ergangene Aufforderung des Herrn Verlegers für eine zweite Auflage vorliegender Bearbeitung des Cornelius Nepos Vorkehrungen zu treffen, hat mir die hoffentlich nicht unbegründete Vermuthung nahe gelegt, dass sich das Buch allmälich auch in weiteren Schulkreisen Eingang verschafft und sich doch wohl als brauchbares Unterrichtsmittel in ihnen bewährt hat. Ich halte es daher für überflüssig aus dem Vorwort zur ersten Auflage dasjenige zu wiederholen, was dort über die Zweckmässigkeit des Uebersetzens gerade aus dem Lateinischen ins Griechische für Schüler oberer Gymnasialclassen im allgemeinen gesagt war. In der neuen Auflage ist der Text der Anmerkungen einer sorgfältigen Revision unterworfen und zum Theil nicht unbedeutend erweitert worden. Dies ist auf Grund der von mir selbst beim Unterricht gemachten Erfahrungen geschehen. Nur die Anmerkungen zu dem Abschnitt 'de regibus' und den vier letzten Biographien sind im ganzen unverändert geblieben. Diese Biographien sind der Natur der Sache nach überhaupt nur für fortgeschrittnere Schüler zum Uebersetzen geeignet, für deren Bedürfniss aber war meines Erachtens durch die bisherigen Anmerkungen ausreichend gesorgt. Verweisungen auf philologische Commentare und grössere grammatische Werke sind in der neuen Auflage weggeblieben, denn was nützen Verweisungen auf Bücher, die ja doch nicht im Bereich der Schüler liegen? Nur mit einer aus Cobets Novae Lectiones wörtlich angeführten Stelle habe ich mir eine Ausnahme erlaubt. Für den Text des Schriftstellers ist diesmal die Halmsche Recension zu Grunde gelegt.

Für diejenigen, denen das Buch in seiner neuen Gestalt überhaupt zum erstenmale zu Gesicht kommen sollte, bemerke ich, dass dasselbe zunächst zu mündlichen Uebersetzungsübungen in der Classe bestimmt ist. Ueber die dabei von dem Lehrer zu befolgende Methode auch nur Andeutungen geben zu wollen, könnte mir leicht den Vorwurf der Anmassung zuziehen. Daneben kann es aber auch zu schriftlichen Uebersetzungen verwandt werden, und dürfte in diesem Falle namentlich zu Privatarbeiten der Schüler einen geeigneten Stoff bieten. Und so schliesse ich auch diesmal meine Vorrede mit den Worten Cicero's de divin. II, 2: 'quod enim munus rei publicae offerre maius meliusque possumus, quam si docemus atque erudimus iuventutem? — neque vero id effici posse confido, quod ne postulandum quidem est, ut omnes adulescentes se ad haec studia convertant: pauci utinam: quorum tamen in re publica late patere poterit industria'.

Jauer, den 15. November 1873.

R. V.

PRAEFATIO.

Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scri-
pturae leve et non satis dignum summorum virorum personis
iudicent, cum relatum legent, quis musicam docuerit Epami-
nondam, aut in eius virtutibus commemorari saltasse eum
commode scienterque tibiis cantasse. Sed hi erunt fere, qui ex- 2
pertes litterarum Graecarum nihil rectum, nisi quod ipsorum
moribus conveniat, putabunt. Hi si didicerint non eadem om- 3
nibus esse honesta atque turpia sed omnia maiorum institutis
iudicari, non admirabuntur nos in Graiorum virtutibus expo-
nendis mores eorum secutos. Neque enim Cimoni fuit turpe 4
Atheniensium summo viro sororem germanam habere in ma-
trimonio, quippe cum cives eius eodem uterentur instituto. At
id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Creta du-
citur adulescentulis quam plurimos habuisse amatores. Nulla
Lacedaemoni vidua tam est nobilis, quae non ad cenam eat
mercede conducta. Magnis in laudibus tota fere fuit Graecia 5
victorem Olympiae citari: in scaenam vero prodire ac populo
esse spectaculo nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini.

§. 1. *non dubito fore:* positiv mit *οἶδα μέν*, oder mit *δῆλόν ἐστι* oder *δοκεῖν* auszudrücken; im ersteren Falle mit *ὡς* fortzufahren. — *plerique* hier, §. 6, II, 10, 4 u. XIII, 4, 2 = sehr viele, also *πολλοί* (*πάμπολλοι*). — *iudicent:* mit *δοκεῖν* auszudrücken. — *cum legent*: part. — *commemorari:* part. aor. pass. — *commode:* *μετρίως*. — *scienter:* *ἐμπείρως*.

§. 2. *expertes:* übersetze 'nichts wissend von'. — *nisi:* *εἰ μή* oder *ἢ μόνον*. — *quod — conveniat:* *τὸ — προσῆκον, ξυμφωνοῦν*. — *putabunt:* aor.

§. 3. *hi—didicerint:* gelernt habend aber. — *omnibus:* übersetze 'unter (*ἐν*) allen Menschen'. — *institutis:* *ἐπιτηδεύματα, ἀγωγή*. — *in — exponendis:* *παραδιδόναι* part. aor.

§. 4. *Ath. summo viro:* stelle: viro Ath. summo (*εὐδόκιμος*). — *sor. germ.:* *ὁμοπάτριος ἀδελφή*. — *hab. in matr.:* *γαμεῖν* aor. *συνοικεῖν*. — *quippe cum:* gen. cons. — *nefas:* *ἐναγές, ἀνόσιον*. — *laudi — adulescent.:* übersetze laudantur — adulescentuli. — *habuisse:* *ὅταν* c. aor. — *merc. conducta:* *ἐπὶ μισθῷ συνοῦσα*.

§. 5. *victor. Ol. citari* wird als Subject des Satzes vorangestellt. *ἀνακηρύττεσθαι νενικηκότα*. — *magnis in laudibus fuit*: auszudr. mit *ἀξιοῦσθαι ἐπαίνων*. — *tota Graecia:* *ἀνά*. — *esse spectaculo:* *θέαμα πα-*

Quae omnia apud nos partim infamia partim humilia atque
6 ab honestate remota ponuntur. Contra ea pleraque nostris moribus sunt decora, quae apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cuius non materfamilias primum locum tenet aedium atque in
7 celebritate versatur? Quod multo fit aliter in Graecia. Nam neque in convivium adhibetur nisi propinquorum, neque sedet nisi in interiore parte aedium, quae gynaeconitis appellatur,
8 quo nemo accedit nisi propinqua cognatione coniunctus. Sed hic plura persequi magnitudo voluminis prohibet tum festinatio, ut ea explicem, quae exorsus sum. Quare ad propositum veniemus et in hoc exponemus libro de vita excellentium imperatorum.

I.

1 Miltiades Cimonis filius Atheniensis cum et antiquitate generis et gloria maiorum et sua modestia unus omnium maxime floreret eaque esset aetate, ut non iam solum de eo bene sperare sed etiam confidere cives possent sui talem eum futurum, qualem cognitum iudicarunt, accidit, ut Athenienses
2 Chersonesum colonos vellent mittere. Cuius generis cum magnus numerus esset et multi eius demigrationis peterent societatem, ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent

ϱέχειν — *Quae omnia:* demonstr. mit *δέ.* — *remota: οὐ κατά.*

§. 6. *Contra ea: πάλιν δέ.* — *Romanorum:* übersetze 'ein Römer seiend'. — *pudet:* Modus potentialis, Opt. c. *ἄν.* — *ducere:* part. aor. — *mat. fam.: οἰκίας δέσποινα.* — *pr. l. tenet: πρωτεύειν.* — *in celebr.: κατὰ μέσον.* — *atque:* hier muss die Negation wiederholt werden.

§. 7. *Q. m. fit aliter in Gr.:* auszudr. durch *ἀποτυγχάνειν*, dann wird *Graecia* Subject; oder durch perf. pass. von *νομίζειν*. Das relat. behandle wie in §. 5 nnd so stets, wenn im Lat. ein Satz mit dem relat. anfängt, blos um die Verbindung mit dem vorhergehenden herzustellen. — *quae — appellatur: ἡ — καλουμένη*; die Worte *in interiore parte aedium* müssen im Gr. als Erklärung hinter *γυναικωνῖτις* gesetzt werden. — *prop. cogn. coniunctus. ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ὤν.*

§. 8. *plura persequi: πλείοσι περὶ τούτων διεξέρχεσθαι.* — *prohibet, tum: οὔτε — ξυγχωρεῖ, οὔτε.* — *ut — explicem: ἐκτίθεσθαι, πραγματεύεσθαι περί.* Inf. aor. — *ad propositum: τὰ περὶ ὧν προῃρούμεθα.* — *veniemus: τρέπεσθαι* Part. — *in hoc — libro: ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ.* — *exponemus:* Conj. — *vita:* Plur.

I.

I, 1. *cum:* gen. cons. — *modestia: εὐταξία καὶ σωφροσύνη.* — *unus — maxime: ἐν τοῖς μάλιστα.* — *floreret: ἐκλάμπειν.* — *eaque — aetate:* übersetze 'et in eo aetatis'. — *sui* und *eum* bleiben weg. — *cognitum iudicarunt:* übersetze 'factum cognoverunt'. *πεῖραν λαμβάνειν.* — *col. mittere: ἀποικίζειν.*

§. 2. *pet. societatem: μετέχειν προαιρεῖσθαι.* — *deliberatum:* deliberaturi mit *qui consulerent* als ein Begriff zu fassen, *χρησόμενοι* c. Dat. — *duce uterentur: οἰκιστὴν*

Apollinem, quo potissimum duce uterentur. Namque tum
Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimi-
candum. His consulentibus nominatim Pythia praecepit, ut 3
Miltiadem imperatorem sibi sumerent: id si fecissent incepta
prospera futura. Hoc oraculi responso Miltiades cum delecta 4
manu classe Chersonesum profectus cum accessisset Lemnum
et incolas eius insulae sub potestatem redigere vellet Atheni-
ensium, idque Lemnii sua sponte facerent postulasset, illi irri- 5
dentes responderunt tum id se facturos, cum ille domo navi-
bus proficiscens vento aquilone venisset Lemnum. Hic enim
ventus ab septentrionibus oriens adversum tenet Athenis pro-
ficiscentibus. Miltiades morandi tempus non habens cursum 6
direxit, quo tendebat, pervenitque Chersonesum.

Ibi brevi tempore barbarorum copiis disiectis tota regio- II
ne, quam petierat, potitus loca castellis idonea communiit,
multitudinem, quam secum duxerat, in agris collocavit crebris-
que excursionibus locupletavit. Neque minus in ea re pru- 2
dentia quam felicitate adiutus est. Nam cum virtute militum
devicisset hostium exercitus, summa aequitate res constituit
atque ipse ibidem manere decrevit. Erat enim inter eos di- 3
gnitate regia, quamvis carebat nomine, neque id magis imperio
quam iustitia consecutus. Neque eo setius Atheniensibus, a
quibus erat profectus, officia praestabat. Quibus rebus fiebat,
ut non minus eorum voluntate perpetuo imperium obtineret,
qui miserant, quam illorum, cum quibus erat profectus. Cher- 4
soneso tali modo constituta Lemnum revertitur et ex pacto
postulat, ut sibi urbem tradant. Illi enim dixerant, cum ven-
to borea domo profectus eo pervenisset, sese dedituros: se autem

λαμβάνειν, oder nimm *στρατηγεῖν*. — *cum quibus: ἐφ᾽ οὕς*.

§. 3. *nom.* — *praecepit: φανερῶς ἀνεῖλεν.* — *sibi sumerent: ἐπάγεσθαι.* — *id si fecissent — futura:* kann kurz ausgedrückt werden: sub quo expeditionem prosperam fore (*εὐτυχεῖν*).

§. 4. *hoc responso: ἐκ.* — *accessisset: προσπλεῖν.* — *incolas eius insulae: τοὺς νησιώτας.* — *sub pot. redigere: ὑποχειρίους, ὑπηκόους ποιεῖν.* — *vellet:* part. — *facerent:* Inf.

§. 5. *irridentes: χλευάζειν.* — *id se* bleibt weg. — *vento aquilone:* borea vento. — *adversum tenere: ἐναντίον εἶναι.*

§. 6. *morandi — habens: χρόνου τριβὴν παραιτούμενος.* — *curs. direxit: στέλλειν, ἐπείγεσθαι τὸν πλοῦν.* Part. Aor. — *quo tend.: προκείμενος.*

II, 1. Nach dem gen. cons. wiederhole das Subj. *ὁ Μιλτιάδης.* — *petierat: γλίχεσθαι.* — *castellis* mit *comm.* zu verbinden, *ὀχυροῦσθαι.* — *quam secum duxerat: μετάγω* part. aor. pass. — *in agris: ἐπὶ* c. Gen. — *collocavit:* part. *καθίστασθαι.*

§. 2. *prudentia — felicitate:* Gen. oder *ἀπό.* — *adiutus est: ἀπολαύειν.*

§. 3. *consecutus: λαχών.* — *off. praestabat: τὰ καθήκοντα ἀποτελεῖν.* — *eorum, qui miserant:* part. *illorum* bleibt weg. — *perp. obtineret: διατελεῖν.*

§. 4. *ex pacto postulat — tradant:* übersetze 'er forderte die Uebergabe der Stadt als eine verabredete',

5 domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lemnum incolebant, etsi praeter opinionem res ceciderat, tamen non dicto sed secunda fortuna adversariorum capti resistere ausi non sunt atque ex insula demigrarunt. Pari felicitate ceteras insulas, quae Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem.

III Eisdem temporibus Persarum rex Darius ex Asia in Europam exercitu traiecto Scythis bellum inferre decrevit. Pontem fecit in Istro flumine, quo copias traduceret. Eius pontis, dum ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia et Aeolide duxerat, quibus singulis ipsarum urbium per-
2 petua dederat imperia. Sic enim facillime putavit se Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset, quibus se
3 oppresso nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, [cui illa custodia crederetur]. Hic cum crebri afferrent nuntii male rem gerere Darium premique a Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam oc-
4 casionem liberandae Graeciae dimitterent. Nam si cum iis copiis, quas secum transportarat, interisset Darius, non solum Europam fore tutam sed etiam eos, qui Asiam incolerent Graeci genere, liberos a Persarum futuros dominatione et periculo: id et facile effici posse. Ponte enim rescisso regem vel
5 hostium ferro vel inopia paucis diebus interiturum. Ad hoc consilium cum plerique accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit dicens non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire et multitudini, quod Darii regno ipsorum niteretur dominatio: quo extincto ipsos potestate expulsos civibus suis poenas daturos: itaque adeo se abhorrere

oder 'in Gemässheit (ἀκολούθως) der Uebereinkunft'. — *se habere:* ἑαυτῷ εἶναι.

§. 5. *praeter opin.:* παρὰ προσδοκίαν. — *capti:* ἡττᾶσθαι. — *ausi non sunt atque:* part. — *pari felicitate:* füge hinzu *usus*. — *sub potest. redigere:* s. 1, 4.

III, 1. *traiecto:* διαβαίνειν, διαπορθμεύειν, περαιοῦσθαι. — *pontem fecit:* γέφυραν ζευγνύναι. — *quo* κατά c. Gen. — *traduceret:* διαβιβάζειν. — *perpetua dederat:* ἐπιτρέπειν εἰς ἀεί.

§. 2. *Gr. lingua — incolerent:* die in Asien Griechisch redenden (ἑλληνίζειν). — *sub sua potestate:* unter sich. — *oppresso:* καταλύειν.

§. 3. *In hoc — numero:* zu diesen gehörte (γίγνεσθαι perf.) damals auch. — *cum nuntii:* u. a. mit προσπίπτειν auszudrücken. — *male ger. Dar.:* ὡς. — *premique:* πιέζειν. — *dimitterent:* καιρὸν παριέναι, καιροῦ ἀμελεῖν oder ὑπεριδόντας ὀλιγωρεῖν.

§. 4. *cum his quas:* Attraction. — *liberos fore:* ἀπαλλάττεσθαι. — *Persarum:* παρά. — *rescisso:* λύειν.

§. 5. *accederent:* προστίθεσθαι. — *obstitit:* ἀντέχειν, ἀνθεστάναι. — *qui — tenerent:* οἱ ἐν τέλει ὄντες. — *niteretur:* ἰσχυρίζεσθαι. — *expulsos:* ἐκπίπτειν. — *itaque adeo se abhorrere:* in directe Rede mit ἔφη zu verwandeln: τοσούτου δέω (dem Rathe der anderen beizutreten)

a ceterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius quam con-
firmari regnum Persarum. Huius cum sententiam plurimi 6
essent secuti, Miltiades non dubitans tam multis consciis ad
regis aures consilia sua perventura Chersonesum reliquit ac
rursus Athenas demigravit. Cuius ratio etsi non valuit, tamen
magnopere est laudanda, cum amicior omnium libertati quam
suae fuerit dominationi.

Darius autem, cum ex Europa in Asiam redisset, hor- IV
tantibus amicis, ut Graeciam redigeret in suam potestatem,
classem quingentarum navium comparavit eique Datim prae-
fecit et Artaphernem, hisque ducenta peditum decem equitum
milia dedit causam interserens se hostem esse Atheniensibus,
quod eorum auxilio Iones Sardes expugnassent suaque prae-
sidia interfecissent. Illi praefecti regii classe ad Euboeam ap- 2
pulsa celeriter Eretriam ceperunt omnesque eius gentis cives
abreptos in Asiam ad regem miserunt. Inde ad Atticam ac-
cesserunt ac suas copias in campum Marathona deduxerunt.
Is est ab oppido circiter milia passuum decem. Hoc tumultu 3
Athenienses tam propinquo tamque magno permoti auxilium
nusquam nisi a Lacedaemoniis petiverunt Phidippumque cur-
sorem eius generis, qui hemerodromoe vocantur, Lacedaemo-
nem miserunt, ut nuntiaret, quam celeri opus esset auxilio.
Domi autem creant decem praetores, qui exercitui praeessent, 4
in eis Miltiadem. Inter quos magna fuit contentio, utrum
moenibus defenderent, an obviam irent hostibus acieque de-
cernerent. Unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quo- 5
que tempore castra fierent: id si factum esset, et civibus ani-
mum accessurum, cum viderent de eorum virtute non despe-

ὥστε, oder durch *οὐχ ὅπως — ἀλλ' οὐδέ* auszudrücken, s. zu XIX, 2, 3.

§. 6. *essent secuti: αἱρεῖσθαι.* — *non dubitans: οὐκ ἀγνοῶν.* — *perventura: ἐκφέρειν.* — *valuit: ἰσχύειν, κυροῦν* (transit.). — *cum amicior fuerit: προκρίνειν.*

IV, 1. *redig. in potestatem* s. 1, 4. *χειροῦσθαι.* — *causam interserens: προφασίζεσθαι.* — *auxilio:* nimm *συνεργάζεσθαι.*

§. 2. *classe — appulsa: προσορμίζεσθαι* (dep. pass.) *πρός.* — *omnesque cives:* alle Eretrienser. — *abreptos: ἀνδραποδίζειν* (med.). — *accesserunt: προσπλεῖν.* — *camp. Marathonius:* stehend *τὸ ἐν Μαραθῶνι πεδίον.* — *deduxerunt: ἀποβιβάζειν* s. unten 7, 2. — *Is est:* relative Anknüpfung. — *milia pass. decem:* 80 Stadien.

§. 3. *tam — magno:* Superlative. — *permoti: διαταράσσειν.* — *cursorem qui vocantur:* übersetze blos 'einen von den sogenannten *ἡμεροδρόμοι*'. — *miserunt: ἀποστέλλειν.* — *celeri:* Superlativ.

§. 4. *qui exercitui praeessent:* kann wegbleiben, vgl. zu III, 2, 1. — *inter quos — fuit contentio: εἰς φιλονεικίαν ἐμπίπτειν.* — *utrum — defenderent:* ob es nöthig sei den Feind durch Mauern abzuwehren. — *obviam ire: ἀντιπαράγειν, ὁμόσε χωρεῖν τινί.*

§. 5. *nitebatur: διισχυρίζεσθαι περί τινος.* — *castra fierent: καταστρατοπεδεύειν.* — *accessurum:* werde erhöht werden. — *adversus*

rari, et hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent au-
deri adversus se tam exiguis copiis dimicari.
V Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit
praeter Plataeenses. Ea mille misit militum. Itaque horum
adventu decem milia armatorum completa sunt. Quae manus
2 mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. Quo factum est, ut
plus quam collegae Miltiades valeret. Eius ergo auctoritate
impulsi Athenienses copias ex urbe eduxerunt locoque idoneo
3 castra fecerunt. Dein postero die sub montis radicibus acie
regione instructa non apertissima proelium commiserunt (nam-
que arbores multis locis erant rarae) hoc consilio, ut et mon-
tium altitudine tegerentur et arborum tractu equitatus hostium
4 impediretur, ne multitudine clauderentur. Datis, etsi non ae-
quum locum videbat suis, tamen fretus numero copiarum sua-
rum confligere cupiebat, eoque magis, quod, priusquam Lace-
daemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Ita-
que in aciem peditum centum equitum decem milia produxit
5 proeliumque commisit. In quo tanto plus virtute valuerunt
Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarint, adeo-
que eos perterruerunt, ut Persae non castra sed naves petie-
rint. Qua pugna nihil adhuc extitit nobilius. Nulla enim
umquam tam exigua manus tantas opes prostravit.
VI Cuius victoriae non alienum videtur, quale praemium
Miltiadi sit tributum, docere, quo facilius intellegi possit ean-
2 dem omnium civitatum esse naturam. Ut enim populi Ro-
mani honores quondam fuerunt rari et tenues ob eamque cau-

se dimicare: u. a. *ἐπιχειρεῖν, προσβάλλειν τινί.*

V, 1. *decem m. completa sunt:* 'ihre Soldaten im ganzen (*οἱ σύμπαντες*) 10,000 betrugen'. Dieser Satz ist mit dem vorhergehenden durch das relativum zu verbinden.

§. 2. *mirabili flagrabat cupiditate: θαυμασίῳ τινὶ πόθῳ φέρεσθαι πρός, πᾶσαν ἐπιφέρεσθαι φιλοτιμίαν.* Dieser Satz ist durch gen. cons. mit dem folgenden zu verbinden. — *ut plus — valeret:* dass M. seine Collegen (s. II, 7, 1) an Ansehen überholte (*περιγίγνεσθαι*). — *eius — impulsi:* einfach 'von ihm überredet'. — *idoneo: εὔθετος.*

§. 3. *sub m. radicibus: ἡ ὑπώρεια.* — *aciem instruere: παρατάττεσθαι.* Danach parenthetisch fortzufahren: es war aber die Gegend wegen der an vielen Punkten einzeln stehenden Bäume (weil Bänme — gepflanzt waren) nicht sehr offen (*ἀναπεπταμένος*). — *hoc consilio: προφυλάττεσθαι.* — *tractu:* durch *ἐφεξῆς* auszudrücken. — *clauderentur: κυκλοῦν.*

§. 4. *in aciem producere: ἐκτάττεσθαι.* — *proelium committere: μάχην συνάπτειν.*

§. 5. *plus — valuerunt:* s. oben §. 2. — *tantas opes:* u. a. *οἱ πολλαπλάσιοι.* — *prosternere: ἀνακρούειν.*

VI, 1. *alienum: ἀλλότριος, ἀνοίκειος* oder 'wir halten es für passend'. — *praemium: ἀριστεῖον, ἔπαθλον.* — *quo fac. possit:* damit es leichter sei (*πρόχειρον*) einzusehen.

§. 2. *tenues: εὐτελής.* — *effusi: χυδαῖος, χύδην ἀπορριπτόμενα* (vgl. Aeschin. III, 178: *νῦν δ' ἤδη καταπέπλυται τὸ πρᾶγμα*). — *obsoleti:*

sam gloriosi, nunc autem effusi atque obsoleti, sic olim apud
Athenienses fuisse reperimus. Namque huic Miltiadi, quia 3
Athenas totamque Graeciam liberarat, talis honos tributus est,
in porticu, quae Poecile vocatur, cum pugna depingeretur
Marathonia, ut in decem praetorum numero prima eius imago
poneretur isque hortaretur milites proeliumque committeret.
Idem ille populus, posteaquam maius imperium est nanctus 4
et largitione magistratuum corruptus est, trecentas statuas
Demetrio Phalereo decrevit.

Post hoc proelium classem septuaginta navium Atheni- VII
enses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas, quae barbaros ad-
iuverant, bello persequeretur. Quo imperio plerasque ad offi-
cium redire coegit, nonnullas vi expugnavit. Ex his Parum 2
insulam opibus elatam cum oratione reconciliare non posset,
copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit omnique com-
meatu privavit, dein vineis ac testudinibus constitutis propius
muros accessit. Cum iam in eo esset, ut oppido potiretur, 3
procul in continenti lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio
quo casu nocturno tempore incensus est. Cuius flamma ut
ab oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque venit in
opinionem signum a classiariis regis datum. Quo factum est, 4
ut et Parii a deditione deterrerentur, et Miltiades timens, ne
classis regia adventaret, incensis operibus, quae statuerat, cum
totidem navibus, atque erat profectus, Athenas magna cum
offensione civium suorum rediret. Accusatus ergo est prodi- 5

u. a. durch *παλαιοῦσθαι* auszudrücken.

§. 3. *pugna Marathonia:* *ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη* s. oben 4, 2. — *prima eius im. poneretur:* er als der erste gemalt wurde (*γράφειν*). — *isque committeret:* Part.

§. 4. *largitione magistratuum:* nimm *δωροδοκεῖν παρά τινος* und *διαφθείρεσθαι ἐπὶ χρήμασι.*

VII, 1. *quae — adiuverant:* *τά τινος ἑλέσθαι.* — *quo imperio:* als er nun Seefeldherr war. — *ad officium redire:* wieder das Gebührende zu thun (*ἀποτελεῖν*), vgl. XVII, 5, 3.

§. 2. *opibus elatam:* 'welche sehr reich war'. *εὐδαίμων* ist stehend von Städten und Ländern mit reichen Hülfsquellen. — *orat. reconciliare:* *ἀναπείθειν.* — *eduxit e navibus:* *ἐκβιβάζειν*; Gegentheil *ἐμβιβάζειν*; *ἀποβάσεις ποιεῖσθαι.* — *oper. clausit:* *περιτειχίζειν.* — *commeatu privare:* *ἀποκλείειν τῆς ἐπαγωγῆς, τῆς σιταγωγίας.* — *vineis ac testudinibus constitutis:* Nepos fand in der ihm als Qnelle vorliegenden Erzählung des Ephorns *μηχανήματα ἄγων*; für diesen unbestimmten Ausdruck setzte er die zu seiner Zeit üblichsten Belagerungsmaschinen. Der militärische Ausdruck für *vinea* ist *γέρρον*, für *testudo* *χελώνη.* — *propius accessit:* *προάγειν.*

§. 3. *nescio quo casu:* *ἐξ αὐτομάτου.* — *incendere:* *ἐξάπτειν.* — *venit in opinionem:* *ὑπολαμβάνειν.* — *signum datum:* *πυρσεύειν, σημεῖον ἆραι.* — *classiarius:* *ἐπιβάτης.*

§. 4. *deterrerentur:* *ἀφίστασθαι.* — *totidem — atque:* Attraction. — *offensione:* nimm *προσκρούειν.*

§. 5. *accusatus est:* phraseologische Ausdrücke: *εἰς δίκην ὑπάγε-*

tionis, quod, cum Parum expugnare posset, a rege corruptus
infectis rebus discessisset. Eo tempore aeger erat vulneribus,
quae in oppugnando oppido acceperat. Itaque quoniam ipse
pro se dicere non posset, verba fecit frater eius Stesagoras.
6 Causa cognita capitis absolutus pecunia multatus est, eaque
lis quinquaginta talentis aestimata est, quantus in classem
sumptus factus erat. Hanc pecuniam quod solvere in prae-
sentia non poterat, in vincla publica coniectus est ibique diem
obiit supremum.

VIII Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia causa
fuit damnationis. Namque Athenienses propter Pisistrati ty-
rannidem, quae paucis annis ante fuerat, omnium civium suo-
2 rum potentiam extimescebant. Miltiades multum in imperiis
magnisque versatus non videbatur posse esse privatus, prae-
sertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi vide-
3 retur. Nam Chersonesi omnis illos quos habitarat annos per-
petuam obtinuerat dominationem tyrannusque fuerat appel-
latus sed iustus. Non erat enim vi consecutus sed suorum
voluntate eamque potestatem bonitate retinebat. Omnes autem
et dicuntur et habentur tyranni, qui potestate sunt perpetua
4 in ea civitate, quae libertate usa est. Sed in Miltiade erat
cum summa humanitas tum mira communitas, ut nemo tam
humilis esset, cui non ad eum aditus pateret, magna auctori-
tas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris ma-
xima. Haec populus respiciens maluit eum innoxium plecti
quam se diutius esse in timore.

σθαι, τὴν αἰτίαν ἔχειν, δίκην φεύγειν. — *cum — posset:* ἐξόν. — *infectis rebus:* ἄπρακτος. — *discessisset:* ἀναχωρεῖν. — *vulneribus, quae acceperat:* 'verwundet bei der Belagerung'. — *verba fecit:* ὑπεραπολογεῖσθαι.

§. 6. *causa cognita:* in, nach dem Prozess. — *cap. absolutus:* θανάτου ἀπολύεσθαι. — *eaque lis — aestimata est:* 'es war aber 50 Talente die Schatzung (τίμημα)'. — *sumptus f. erat:* προδαπανᾶν. — *solvere:* ἐκτίνειν. — *in praesentia:* ἐκ τοῦ παραχρῆμα. — *in v. — est:* εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμβάλλειν. — *diem ob. supremum:* s. zu VII, 10, 6.

VIII, 1. *crimine:* ἔγκλημα. — *fuit:* ὑπάρχειν. — *quae — fuerat:* participiale Apposition zu *tyrannidem.* — *extimescebant:* ἐν ὑποψίᾳ, ὕποπτον ἔχειν, ὑπόπτως λαμβάνειν.

§. 2. *multum in imperiis:* übersetze 'oftmals Feldherr gewesen'. — *versari:* ἐνδιατρίβειν. *in imperiis* erst hier zu übersetzen. — *esse privatus:* ἰδιωτεύειν. — *praesertim cum:* ἄλλως τε καί seq. particip. — *ad cupiditatem trahi:* φιλοτιμεῖσθαι περί.

§. 3. *perpetuus:* ἀδιάλειπτος. — *Non erat enim:* an das vorhergehende durch ἅτε anzuschliessen. — *voluntate:* nimm ὁμολογεῖν. — *bonitas* φιλανθρωπία. — *qui — perpetua:* participial 'die, welche die ununterbrochene Macht inne haben'. — *quae — usa est:* welcher zuvor frei war.

§. 4. *communitas:* κοινότης. — *aditus pateret:* nimm εὐπροσηγόρως, εὐπροσίτως προσφέρεσθαί τινι. — *maxima:* περιβόητος. — *plecti:* τιμωρεῖσθαι.

II.

Themistocles Neocli filius Atheniensis. Huius vitia in- I
euntis adulescentiae magnis sunt emendata virtutibus, adeo
ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab ini- 2
tio est ordiendum. Pater eius Neocles generosus fuit. Is uxo-
rem Halicarnasiam civem duxit, ex qua natus est Themisto-
cles. Qui cum minus esset probatus parentibus, quod et libe-
rius vivebat et rem familiarem neglegebat, a patre exheredatus
est. Quae contumelia non fregit eum, sed erexit. Nam cum 3
iudicasset sine summa industria non posse eam extingui, to-
tum se dedidit rei publicae diligentius amicis famaeque ser-
viens. Multum in iudiciis privatis versabatur, saepe in contio-
nem populi prodibat; nulla res maior sine eo gerebatur; ce-
leriter, quae opus erant, reperiebat, facile eadem oratione ex-
plicabat. Neque minus in rebus gerendis promptus quam ex- 4
cogitandis erat, quod et de instantibus (ut ait Thucydides)
verissime iudicabat et de futuris callidissime coniciebat. Quo
factum est, ut brevi tempore illustraretur.

Primus autem gradus fuit capessendae rei publicae bello II
Corcyraeo. Ad quod gerendum praetor a populo factus non
solum praesenti bello sed etiam reliquo tempore ferociorem
reddidit civitatem. Nam cum pecunia publica, quae ex me- 2

II.

I, 1. Die abgerissene Ueberschrift muss hier und sonst mit in den nächsten Satz verflochten werden. — *huius — adulescentiae:* ἡ τῆς πρώτης νεότητος ἀνωμαλία.

§. 2. übersetze: 'aber die Darstellung (πραγματεία) über ihn muss von Anfang an ausgehen (ἀναλαμβάνειν)'. — *generosus fuit* durch das part. mit dem folgenden Satze zu verbinden. — *quod — vivebat:* ὡς ἄτακτος. — *exhered. est:* ἀποκηρύσσειν.

§. 3. *contumelia:* ἀτιμία. — *non — sed:* οὐχ ὅπως, ἀλλά. — *fregit:* ταπεινοῦν. *eum* seinen Sinn. — *extingui:* τίνειν aor. med. — *totum — publicae:* πάσῃ προθυμίᾳ ἑαυτὸν ἀφιέναι εἰς τὴν πολιτείαν, εἰς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν. — *serviens:* näml. hierdurch, χαρίζεσθαι part. fut. — *multum versabatur:* nämlich als συνήγορος. — *nulla res maior:* verbinde durch ὥστε, und dann durch ἐπεὶ oder gen. cons. Im ersteren Falle kann fortgefahren werden mit οὐχ ἧττον — ὧν. Für die ganze Stelle zu beachten Thuc. I, 138: τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστὴς καὶ ἃ μὲν μετὰ χεῖρας ἔχοι καὶ ἐξηγήσασθαι οἷός τε, ὧν δ' ἄπειρος εἴη, κρῖναι ἱκανῶς οὐκ ἀπήλλακτο. τό τε ἄμεινον ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, φύσεως μὲν δυνάμει, μελέτης δὲ βραχύτητι κράτιστος δὴ οὗτος αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα ἐγένετο.

II, 1. *primus gradus fuit:* πρώτη πάροδος εἰς, oder nimm die Wendung ἀφορμῇ χρῆσθαί τινι πρός τι; in beiden Fällen wird der in *capessendae* liegende Begriff (der sich sonst durch ὁρμεῖν ἐπί geben liesse) schon mit ausgedrückt. — *ad quod gerendum:* ἐπὶ τοῦτο.

§. 2. *pecunia publica, quae redibat:* ἡ κοινὴ πρόσοδος ἀπό. — *lar-*

tallis redibat, largitione magistratuum quotannis interiret, ille
persuasit populo, ut ea pecunia classis centum navium aedi-
3 ficaretur. Qua celeriter effecta primum Corcyraeos fregit, de-
inde maritimos praedones consectando mare tutum reddidit.
In quo cum divitiis ornavit tum etiam peritissimos belli na-
4 valis fecit Athenienses. Id quantae saluti fuerit universae
Graeciae, bello cognitum est Persico. Nam cum Xerxes et
mari et terra bellum universae inferret Europae cum tantis
5 copiis, quantas neque ante nec postea habuit quisquam, (huius
enim classis mille et ducentarum navium longarum fuit, quam
duo milia onerariarum sequebantur, terrestris autem exercitus
6 septingenta peditum, equitum quadringenta milia fuerunt), cuius
de adventu cum fama in Graeciam esset perlata et maxime
Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam,
miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis.
Deliberantibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se muni-
7 rent. Id responsum quo valeret, cum intellegeret nemo, The-
mistocles persuasit consilium esse Apollinis, ut in naves se
suaque conferrent: eum enim a deo significari murum ligneum.
8 Tali consilio probato addunt ad superiores totidem naves tri-
remes suaque omnia, quae moveri poterant, partim Salamina
partim Troezena deportant; arcem sacerdotibus paucisque ma-
ioribus natu ad sacra procuranda tradunt, reliquum oppidum
relinquunt.

III Huius consilium plerisque civitatibus displicebat et in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonida Lacedaemoniorum rege, qui Thermopylas occuparent longiusque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostium

gitione: διανομή. — *interire:* ἀφανίζεσϑαι. — *ut:* ὡς χρή. — *ea pec.:* ἐκ.

§. 3. *consectando:* part. praes. τὸ λῃστρικὸν καϑαιρεῖν.

§. 4. übersetze wie im Deutschen: 'wie sehr dies heilsam war', oder: 'dass dies aber der Hauptgrund war für seine Rettnng'. — *Persico bello:* ἐν τοῖς Μηδικοῖς. — *copiis:* παρασκευή. — *neque — habuit quisquam:* οὐδεὶς οὐκ εἶχεν.

§. 5. *terrestres — fuerunt:* zur Abwechslung des Ausdrucks kann gesagt werden: 'von den Heeresabtheilungen (σρατόπεδον) zn Fuss wurden gezählt'.

§. 6. *consultum q. facerent:* χρησόμενοι, τί χρὴ ποιεῖν, ebenso im folgenden: *ut — se munirent:* ὡς χρὴ ἀμφιβάλλεσϑαι.

§. 7. *valeret:* durch φέρειν, βούλεσϑαι oder εἶναι auszudrücken. — *cum int. nemo:* wörtlich, oder ἀπορεῖν zu nehmen.

§. 8. *tali consilio probato:* πεισϑέντες. — *addunt:* προσκατασκευάζειν. — *superiores:* προϋπάρχειν. — *quae moveri poterant:* übersetze was (zu bewegen) möglich war, doch s. X, 4, 2. — *deportant:* διακομίζειν, ὑπεκτίϑεσϑαι. — *sacerdotibus:* ταμίαι τοῦ ἱεροῦ. — *procuranda:* durch ἐπιμέλεια, oder das ganze durch ἱερουργία auszudrücken.

III. 1. *displicebat:* nimm ἀπογιγνώσκειν. Der Satz ist einzuleiten mit ἐπεί, oder es wird das partic. angewandt. — *missi sunt:* im Gr. ist hier ein compos. von πέμπω geeignet. — *delecti:* ἐπίλεκτοι. —

non sustinuerunt eoque loco omnes interierunt. At classis 2
communis Graeciae trecentarum navium, in qua ducentae erant
Atheniensium, primum apud Artemisium inter Euboeam con-
tinentemque terram cum classiariis regis conflixit. Angustias
enim Themistocles quaerebat, ne multitudine circuiretur. Hic 3
etsi pari proelio discesserant, tamen eodem loco non sunt au-
si manere, quod erat periculum, ne, si pars navium adversario-
rum Euboeam superasset, ancipiti premerentur periculo. Quo 4
factum est, ut ab Artemisio discederent et exadversum Athe-
nas apud Salamina classem suam constituerent.

At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus accessit astu IV
idque nullis defendentibus interfectis sacerdotibus, quos in arce
invenerat, incendio delevit. Cuius flamma perterriti classiarii 2
cum manere non auderent et plurimi hortarentur, ut domos
suas discederent moenibusque se defenderent, Themistocles
unus restitit et universos pares esse posse aiebat, dispersos
testabatur perituros, idque Eurybiadi regi Lacedaemoniorum,
qui tum summae imperii praeerat, fore affirmabat. Quem cum 3
minus quam vellet moveret, noctu de servis suis, quem habuit
fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis:
adversarios eius in fuga esse; qui si discessissent, maiore cum 4
labore et longinquiore tempore bellum confecturum, cum sin-
gulos consectari cogeretur; quos si statim aggrederetur, brevi
universos oppressurum. Hoc eo valebat, ut ingratis ad de-
pugnandum omnes cogerentur. Hac re audita barbarus nihil 5
doli subesse credens postridie alienissimo sibi loco, contra
opportunissimo hostibus, adeo angusto mari conflixit, ut eius
multitudo navium explicari non potuerit. Victus ergo est
magis etiam consilio Themistoclis quam armis Graeciae.

occuparent: προκαταλαμβάνειν. — *longiusque progredi:* προάγειν. — *non pat.:* κωλύειν. — *sust.:* ὑπομένειν.

§. 2. *apud Art.:* περί. — *circuiretur:* εἰς τὸ μέσον περιληφθέντα ἀναιρεῖσθαι.

§. 3. *pari:* ἰσόρροπος. — *si pars nav. advers.:* übersetze: 'wenn die feindliche Flotte zum Theil (κατὰ μέρος)'. — *superasset:* ὑπεραίρειν.

§. 4. *factum est, ut:* part. constr.

IV, 1. *expugnatis:* κρατεῖν, κυριεύειν. — *accessit:* προάγειν. — *nullis defendentibus:* übersetze entblöszt (ἔρημος) von Vertheidigern. — *inc. delevit:* πυρπολεῖν.

§. 2. *moen.* — *defenderent:* τείχη περιβαλόντας ἀμύνεσθαι. — *rest. et aiebat:* ἀντεῖπε φάσκων. — *pares:* ἀντάξιος.

§. 3. *minus quam vellet:* nicht nach Erwartung, Meinung. — *suis verbis:* ὑπὲρ αὐτοῦ vgl. XVII, 8, 4. — *adversarios in fuga esse:* dasz (ὅτι) die Feinde im Begriff seien, zu entfliehen; kurz τὸν μέλλοντα δρασμόν.

§. 4. *singulos:* ἕνα καθ' ἕνα. — *si aggrederetur:* εἰ c. Ind. fut. — *ingratis* = inviti, oder 'wider ihre Absicht (προαίρεσις)'. — *ad depugnandum:* Inf.

§. 5. *nihil — credens:* keine Kriegslist argwöhnend. Freiere Wendungen: ὡς ἀπ' εὐνοίας λελε-

V Hic etsi male rem gesserat, tamen tantas habebat reli-
quias copiarum, ut etiam tum his opprimere posset hostes.
Iterum ab eodem gradu depulsus est. Nam Themistocles ve-
rens, ne bellare perseveraret, certiorem eum fecit id agi, ut
pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur ac reditu
2 in Asiam excluderetur, idque ei persuasit. Itaque qua sex
mensibus iter fecerat, eadem minus diebus triginta in Asiam
reversus est seque a Themistocle non superatum sed conser-
3 vatum iudicavit. Sic unius viri prudentia Graecia liberata est
Europaeque succubuit Asia. Haec altera victoria, quae cum
Marathonio possit comparari tropaeo. Nam pari modo apud
Salamina parvo numero navium maxima post hominum me-
moriam classis est devicta.

VI Magnus hoc bello Themistocles fuit neque minor in pace.
Cum enim Phalerico portu neque magno neque bono Atheni-
enses uterentur, huius consilio triplex Piraei portus constitu-
tus est isque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem digni-
2 tate aequiperaret, utilitate superaret. Idem muros Athenien-
sium restituit praecipuo suo periculo. Namque Lacedaemonii
causam idoneam nancti propter barbarorum excursiones, qua
negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem muros
habere, ne essent loca munita, quae hostes possiderent, Athe-
3 nienses aedificantes prohibere sunt conati. Hoc longe alio
spectabat, atque videri volebant. Athenienses enim duabus
victoriis Marathonia et Salaminia tantam gloriam apud omnes
gentes erant consecuti, ut intellegerent Lacedaemonii de prin-
4 cipatu sibi cum his certamen fore. Quare eos quam infirmis-

γμένα δεξάμενος, νομίσας τὸν Θεμιστοκλέα μηδίζοντα ταῦτα ἀπεσταλκέναι. — *explicari: παρεκτείνειν.* — *consilio: στρατήγημα, γνώμη καὶ δεινότης.*

V, 1. *Hic — gesserat:* wiederhole das Subjectswort. *ἀποτυγχάνειν.* — *Iterum:* der Satz ist mit *ἀλλὰ* einzuleiten. — *grad. dep. est: τῆς στάσεως ἐκπίπτειν.* — *certiorem fecit: ἔπεμψε κρύφα δηλῶν.* — *id agi: ὅτι μέλλει* seq. Inf. pass. oder *βουλεύεσθαι* seq. Inf. act. — *excluderetur: στερεῖσθαι.*

§. 2. *minus diebus trig.:* wie im Deutschen: 'in nicht ganz dreissig Tagen'.

VI, 1. *magn. fuit: ἀριστεύειν.* — *portu — bono: ἐπίνειον*; zu dem Adject. füge *ὤν.* — *const. est: κατασκευάζειν.* — *isque: καὶ δή.*

§. 2. *restituit: ἀνοικοδομεῖν.* — *praecipuo suo periculo:* übersetze 'selbst vor den andern am meisten Gefahr laufend'. — *qua negarent oportere:* 'zu behaupten (Gen.) es sei nicht nöthig', oder gleich kurz: *πρόφασιν ποιούμενοι, ὡς οὐ χρή.* — *ullam:* muss im Gr. negativ werden. — *quae — possiderent: προλαμβάνειν.* Partic. fut. pass.

§. 3. Kann an das vorhergehende angeschlossen werden mit *ἔργῳ δέ, τῷ δὲ ὄντι.* — *atque vid. volebant: ἢ ὧν δόξαν ἐμποιεῖν ἤμελλον.* — *duabus victoriis:* durch die zwei Siege. — *Marathonia et Salam.:* durch die entsprechenden Substant. auszudrücken. — *cum his: πρός.*

§. 4. *quam infirmissimos esse:* lässt sich durch *ταπεινοῦν* aus-

simos esse volebant. Postquam autem audierunt muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. His praesentibus desierunt ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. Hanc legationem suscepit Themistocles et solus primo profectus est; reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri extructa videretur, praecepit, interim omnes, servi atque liberi, opus facerent, neque ulli loco parcerent, sive sacer sive privatus esset sive publicus, et undique, quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque constarent.

Themistocles autem, ut Lacedaemonem venit, adire ad VII
magistratus noluit et dedit operam, ut quam longissime tempus duceret, causam interponens se collegas expectare. Cum Lacedaemonii quererentur opus nihilo minus fieri eumque in ea re conari fallere, interim reliqui legati sunt consecuti. A 2
quibus cum audisset non multum superesse munitionis, ad ephoros Lacedaemoniorum accessit, penes quos summum erat imperium, atque apud eos contendit falsa iis esse delata: quare aequum esse, illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent; interea se obsidem retinerent. Gestus est ei mos, tresque legati functi summis honoribus 3
Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles iussit proficisci eisque praedixit, ut ne prius Lacedaemoniorum legatos dimitterent, quam ipse esset remissus. Hos postquam 4

drücken. — *muros instrui:* wörtlich, oder 'den Mauerbau (*τειχοποιία*)'. — *miserunt:* s. 3, 1. — *id fieri:* dies nicht zu thun, oder *ἀφίστασθαι τῶν ἔργων*. — *ac—dix:* Partic. — *missuros: ἀντεκπέμπειν*.

§. 5. *profectus est:* **προάγειν**. — *reliqui — praecepit:* den übrigen Gesandten befahl er (*ἐντέλλεσθαι*) dann abzureisen. — *cum satis — videretur:* wann die Mauer bis zu einer hinlänglichen Höhe aufgeführt (*ἐφ' ἱκανὸν κατεσκευασμένον*) zu sein schiene. — *interim omnes: ἐν δὲ τοσούτῳ πανδημεί κτλ.* — *neque parcerent:* Partic. 'keinen Ort verschonend', ebenso wird *congererent* durch das Part. ausgedrückt.

VII, 1. *adire ad mag.: προσιέναι πρὸς τὰς ἀρχάς, ἐπέρχεσθαι ἐπὶ τὸ κοινόν.* — *duceret: μηκύνειν.* — *caus. interponens: προφασίζεσθαι.* — *se collegas expectare:* die Ankunft der Collegen, oder: dasz er die Ankunft der Collegen abwarte. *collega* hier *συμπρεσβευτής*; sonst, wo von Magistraten die Rede ist, *συνάρχων*. — *quererentur: ἐπιτιμᾶν* seq. *ὡς*. — *fieri: προχωρεῖν*.

§. 2. *non mult. superesse mun.:* neben der wörtlichen Uebersetzung läszt sich auch **φθάνειν** anwenden: dasz die Athener die Mauer bereits hinlänglich (*ἐφ' ἱκανόν*) erbaut hätten. — *apud eos contendit — delata:* er leugnete (**ἀρνεῖσθαι, ἔξαρνον εἶναι**) die Wahrheit des ihnen verkündeten, oder dasz ihnen wahres verkündet sei. — *quib. fid. haber.:* **ἀξιόπιστος**. vgl. Thuc. I, 91: *ἄνδρες, οἵτινες πιστῶς ἀπαγγελοῦσι σκεψάμενοι.* — *obsidem: ἐγγυητής*.

§. 3. *gestus est ei mos:* die Lacedämonier liessen sich überreden. — *functi summis honoribus: ἐπιφανέστατοι.* — *quam ipse — remissus:* wenn sie ihn nicht zuvor zurückbekommen hätten (**ἀπολαμβάνειν**), oder *πρὶν ἂν αὐτὸς ὑποστρέψῃ*.

Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum senatum-
que Lacedaemoniorum adiit et apud eos liberrime professus
est: Athenienses suo consilio, quod communi iure gentium
facere possent, deos publicos suosque, patrios ac penates, quo
facilius ab hoste possent defendere, muris saepsisse, neque
5 in eo, quod inutile esset Graeciae, fecisse; nam illorum urbem
ut propugnaculum oppositum esse barbaris, apud quam iam
6 bis classis regias fecisse naufragium; Lacedaemonios autem
male et iniuste facere, qui id potius intuerentur, quod ipsorum
dominationi, quam quod universae Graeciae utile esset; quare,
si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se re-
mitterent; aliter illos numquam in patriam essent recepturi.

VIII Tamen non effugit civium suorum invidiam. Namque ob
eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades, testularum suf-
2 fragiis e civitate eiectus Argos habitatum concessit. Hic cum
propter multas eius virtutes magna cum dignitate viveret,
Lacedaemonii legatos Athenas miserunt, qui eum absentem
accusarent, quod societatem cum rege Perse ad Graeciam op-
3 primendam fecisset. Hoc crimine absens proditionis damnatus
est. Id ut audivit, quod non satis tutum se Argis videbat,
Corcyram demigravit. Ibi cum eius principes civitatis animad-
vertisset timere, ne propter se bellum iis Lacedaemonii et
Athenienses indicerent, ad Admetum Molossum regem, cum quo
4 ei hospitium erat, confugit. Huc cum venisset, et in praesen-
tia rex abesset, quo maiore religione se receptum tueretur,
filiam eius parvulam arripuit et cum ea se in sacrarium, quod

§. 4. *liberrime:* μετὰ πάσης παρρησίας. — *patrios ac penates:* dafür genügt ϑεοὶ πατρῷοι. — *quo facilius — defendere:* um desto leichter von ihnen die Feinde abzuwehren. — *neque in eo — fecisse:* und hierin hätten sie nichts unnützes (ἀνωφελὲς ὄν) gethan.

§. 5. *propugnaculum:* ἔρυμα. — *oppositum esse:* προβάλλειν perf. pass.

§. 6. *qui id potius intuerentur:* Partic. constr. ἀντέχεσϑαί τινος. — *quos miserant* = missos. — *essent recepturi* = esse recepturos.

VIII, 1. *damnatus erat:* φεύγειν. — *test. suffr. e civ. eiectus:* ἐξοστρακίζειν. — *habitatum:* um daselbst zu wohnen, διαιτᾶσϑαι. — *concessit:* παραγίγνεσϑαι.

§. 2. *qui — accusarent, quod — fecisset:* ist im Gr. bestimmter auszudrücken: um den Abwesenden auf Verrath anzuklagen (κατηγορεῖν τί τινος), dass (ὡς) er mit dem Könige verabredet hätte (συντίϑεσϑαι πρός τινα) u. s. w.

§. 3. *Hoc crimine:* übersetze mit Wiederholung des Subjectswortes: Th. nun wegen (ἐπί) dieser Beschuldigung (ἔγκλημα) angeklagt. — *Id ut audivit, quod — videbat:* Partic. dies hörend und sich nicht — haltend (ὑπολαμβάνειν). — *demigravit:* διαπερᾶν. — *ne propter se — indicerent:* Thucydides drückt dies mit eigenthümlicher Kürze aus: ἔχειν αὐτὸν ὥστε Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀϑηναίοις ἀπέχϑεσϑαι. — *cum quo — erat:* πατρικὸς ξένος.

§. 4. *et in praesentia:* statt der Conjunct. ist ὡς zu nehmen. *in praesentia* wird ausgedrückt durch τυγχάνειν. — *abesset:* οὐκ (zu τυγχ.) ἐπιδημεῖν. — *maiore religione:* εὐσεβέστερον. — *arripuit:* ἀναλαμβά-

summa colebatur caerimonia, coniecit. Inde non prius egressus
est, quam rex eum data dextra in fidem reciperet, quam prae-
stitit. Nam cum ab Atheniensibus et Lacedaemoniis expo- 5
sceretur publice, supplicem non prodidit monuitque, ut con-
suleret sibi: difficile enim esse in tam propinquo loco tuto
eum versari. Itaque Pydnam eum deduci iussit et quod satis
esset praesidii dedit. Hic in navem omnibus ignotus nautis 6
escendit. Quae cum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi
tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles, si eo
pervenisset, sibi esse pereundum. Hac necessitate coactus do-
mino navis, quis sit, aperit multa pollicens, si se conservasset.
At ille clarissimi viri captus misericordia diem noctemque pro- 7
cul ab insula in salo navem tenuit in ancoris neque quem-
quam ex ea exire passus est. Inde Ephesum pervenit ibique
Themistoclem exponit. Cui ille pro meritis postea gratiam
rettulit.

Scio plerosque ita scripsisse Themistoclem Xerxe regnante IX
in Asiam transisse. Sed ego potissimum Thucydidi credo,
quod et aetate proximus de iis, qui illorum temporum historiam
reliquerunt, et eiusdem civitatis fuit. Is autem ait ad Arta-
xerxen eum venisse atque his verbis epistulam misisse: *The-* 2
*mistocles veni ad te, qui plurima mala hominum Graiorum in
domum tuam intuli, quam diu mihi necesse fuit adversum patrem
tuum bellare patriamque meam defendere. Idem multo plura* 3
bona feci, postquam in tuto ipse et ille in periculo esse coepit.

νειν, ἁρπάζειν, part. — *se in sacrarium coniecit:* Nepos fand in dem ihm vorliegenden Gr. Berichte schwerlich etwas anderes, als ἔφυγε πρὸς τὴν ἑστίαν oder ἐκαθέζετο ἱκετεύων ἐπὶ τῆς ἑστίας. — *quod s. col. caerimonia:* durch ἅγιος auszudrücken, oder durch τυγχάνειν θρησκείας. Zu beachten ist die Wendung bei Diodor: ὅπερ μέγιστον ἦν ἱκέτευμα. — *Inde:* verbinde durch καί. — *quam rex — reciperet:* übersetze quam rex (Acc. o. Inf.) dextram et fidem daret. — *praestitit:* ἐμμένειν.

§. 5. *exposceretur:* ἐξαιτεῖν, füge hinzu: πρὸς τιμωρίαν.

§. 6. *ignotus:* ἀγνώς oder ἀγνοούμενος. — *nautis:* οἱ ἐν τῇ νηΐ (Thuc. I, 137), οἱ πλέοντες. — *temp. maxima:* μεγάλου χειμῶνος ἐπιγενομένου. — *ferretur:* καταφέρω. — *sibi esse pereundum:* θνήσκειν inf. fut. — *Hac nec. coactus:* hierdurch genöthigt (ἐξαναγκάζω). — *dom. navis:* ναύκληρος. — *aperit:* φράζειν, ἑαυτὸν ἀναδεικνύναι.

§. 7. *diem noctemque:* zur Einleitung des folgenden füge hinzu ἀναχθείς (ὥρμησεν ἐπὶ σάλου νύκτα καὶ ἡμέραν). — *pro meritis:* ἄξιος.

IX, 1. *ita* fällt weg. — *Xerxe regnante:* ἐπὶ Ξέρξου βασιλεύοντος. — *aetate proximus:* übers. in die Zeiten jenes hineinfällt (aor.) — *eiusdem civitatis fuit:* συμπολιτεύεσθαι. — *his verbis — misisse:* ihm folgendes geschrieben habe (ἐπιστέλλειν). Thuc.: ἐδήλου δὲ ἡ γραφή, ὅτι.

§. 2. vgl. Thuc. I, 137. — *intuli:* ἐργάζομαι mit dem Acc. der Richtung. — *advers. patrem — defendere:* übersetze nach Thuc. 'deinen heranziehenden Vater zu Gunsten (ὑπὲρ) des Vaterlandes abzuwehren'.

§. 3. *feci* bleibt weg. — *esse coe-*

*Nam cum in Asiam reverti vellet proelio apud Salamina facto,
litteris eum certiorem feci id agi, ut pons, quem in Hellesponto
fecerat, dissolveretur, atque ab hostibus circuiretur. Quo nuntio
4 ille periculo est liberatus. Nunc autem confugi ad te exagitatus
a cuncta Graecia tuam petens amicitiam. Quam si ero adeptus,
non minus me bonum amicum habebis, quam fortem inimicum
ille expertus est. Te autem rogo, ut de iis rebus, quas tecum
colloqui volo, annuum mihi tempus des eoque transacto ad te
venire patiaris.*

X Huius rex animi magnitudinem admirans cupiensque talem
virum sibi conciliari veniam dedit. Ille omne illud tempus
litteris sermonique Persarum [se] dedidit. Quibus adeo eru-
ditus est, ut multo commodius dicatur apud regem verba fecisse,
2 quam ii poterant, qui in Perside erant nati. Hic cum multa
regi esset pollicitus gratissimumque illud, si suis uti consiliis
vellet, illum Graeciam bello oppressurum, magnis muneribus
ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit domiciliumque Magnesiae
3 sibi constituit. Namque hanc urbem ei rex donarat, his qui-
dem verbis, quae ei panem praeberet (ex qua regione quin-
quagena talenta quotannis redibant), Lampsacum autem, unde
vinum sumeret, Myunta, ex qua opsonium haberet. Huius ad
nostram memoriam monumenta manserunt duo, sepulcrum
prope oppidum, in quo est sepultus, statua in foro Magnesiae.
4 De cuius morte multimodis apud plerosque scriptum est, sed
nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui
illum ait Magnesiae morbo mortuum, neque negat fuisse famam
venenum sua sponte sumpsisse, cum se, quae regi de Graecia

pit: nimm die Thucydideische Wendung ἡ ἀποκομιδὴ ἐγίγνετο. — *litt. cert. feci:* γράφειν, ἐπιστέλλειν, γράψαντα δηλοῦν περί. — *id agi ut:* den bevorstehenden Abbruch (διάλυσις) der Brücke und die Umringung (περικύκλωσις) durch die Feinde.

§. 4. *quam si ero adeptus:* λαγχάνω part. — *Te autem rogo:* ich bitte dich aber mir zu gewähren. — *de iis rebus, quas:* Attract. — *volo:* nimm ἥκω.

X, 1. *an. magnitudinem:* φρόνημα καὶ τόλμα. — *sibi conciliari:* τὰ ἑαυτοῦ ἑλέσθαι, ἑαυτῷ προστίθεσθαι, προσφέρεσθαι. — *veniam dedit:* sprach ihn frei (ἀπολύω) von der Strafe. — *commodius:* εὔκολος. — *qui erant nati:* οἱ ἐγχώριοι.

§. 2. *gratissimumque illud:* übersetze 'worunter als das angenehmste jenes'. — *dom. s. const.:* τὰ ἑαυτοῦ καθίστασθαι εἰς.

§. 3. *his quidem verbis — praeberet:* kurz 'zum Brode (Acc. od. εἰς) sagend' und so im folgenden. — *ex qua regione:* demonstrativ, ἀπό. — *quotannis redibant:* πρόσοδος ἐγένετο ἐπ' ἐνιαυτόν. — *opsonium:* ὄψον. — *mon.:* μνημεῖον. — *manserunt:* διαμένειν, φυλάττεσθαι, präs.

§. 4. *multimodis — scriptum est:* ἀμφισβητεῖν. — *apud plerosque* füge hinzu: scriptores. s. zu praef. 1. — *morbo:* νοσεῖν part. — *sumpsisse:* προσφέρεσθαι. — *cum se — posse desperaret:* entweder wörtlich mit ἀπονοέομαι (Dep. pass.) zu geben, oder 'glaubend, dass es unmöglich sei'. *praestare:* βεβαιοῦν (τὰς ὑποσχέσεις).

opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret. Idem 5
ossa eius clam in Attica ab amicis sepulta, quoniam legibus
non concederetur, quod proditionis esset damnatus, memoriae
prodidit.

III.

Aristides Lysimachi filius Atheniensis aequalis fere fuit I
Themistocli atque cum eo de principatu contendit: namque
obtrectarunt inter se. In his autem cognitum est, quanto anti- 2
staret eloquentia innocentiae. Quamquam enim adeo excellebat
Aristides abstinentia, ut unus post hominum memoriam, quem
quidem nos audierimus, cognomine Iustus sit appellatus, tamen
a Themistocle collabefactus testula illa exilio decem annorum
multatus est. Qui quidem cum intellegeret reprimi concitatam 3
multitudinem non posse cedensque animadvertisset quendam
scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab eo dicitur, quare
id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta poena
dignus duceretur. Cui ille respondit se ignorare Aristidem, 4
sed sibi non placere, quod tam cupide laborasset, ut praeter
ceteros Iustus appellaretur. Hic decem annorum legitimam 5
poenam non pertulit. Nam postquam Xerxes in Graeciam de-

§. 5. *ossa:* λείψανα, aber auch wörtlich. — *sepulta:* 'beigesetzt' τιθέναι. — *non concederetur:* ἀπαγορεύειν. Thuc. I, 38: οὐ γὰρ ἐξῆν θάπτειν ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ φεύγοντος.

III.

I, 1. *aequalis fuit:* συνακμάζειν. — *principatu:* τὰ πρωτεῖα. — *contendit:* ἀντιποιεῖσθαί τινί τινος. — *obtrectarunt inter se:* mit dem folgenden zu verbinden. Cobet. Nov. Lectt. p. 626: „οἱ τὴν αὐτὴν τῆς πολιτείας προαίρεσιν ἔχοντες *dicuntur* διαπολιτεύεσθαι, *qui earundem partium sunt in re publica de principatu certant inter se aemuli: qui diversas partes sequuntur dicuntur* ἀντιπολιτεύεσθαι.“

§. 2. *eloquentia:* ἡ δεινότης (τοῦ λέγειν). — *innocentia:* σωφροσύνη. — *abstinentia:* ἐγκράτεια χρημάτων. — *post hominum memoriam:* τῶν ἐξ αἰῶνος μνημονευομένων, τῇ μνήμῃ παραδιδομένων oder gleich mit dem folgenden: ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἀκοῇ μαθόντες. — *cogn. s. appellatus:* ἐπικαλεῖσθαι, προσαγορεύεσθαι. — *collabefactus:* καταπαλαίειν. — *testula:* ὀστρακισμός. — *test. illa ex. mult. est:* gleich durch ἐξοστρακίζειν auszudrücken. — *decem annorum:* auf eine zehnjährige Zeit.

§. 3. *reprimi — non posse:* dass die aufgeregte (παροξύνω) Menge nicht leicht versöhnbar sei (εὐκατάλλακτος). — *cedensque:* im Begriffe wegzugehen. — *ut p. pelleretur:* die Verbannung gegen ihn. — *commisisset:* παρανομεῖν. — *cur:* ὥστε.

§. 4. *Cui:* kann wegbleiben. Constr. des Acc. c. Inf. — *se ignorare:* ὅτι κ. τ. λ. — *sibi non placere:* ἐνοχλεῖσθαι, ἄχθεσθαι. — *tam c. laborasset:* φιλοπονεῖν, φιλοτιμεῖν, πάσῃ φιλοτιμίᾳ φέρεσθαι πρός. — *Iust. appellaretur:* ἡ τοῦ Δικαίου προσηγορία.

§. 5. *pertulit:* ἐξανύω. — *quam e. expulsus:* seiner Verbannung. — *populi scito:* ψήφισμα. Uebersetze beschloss man (ψηφίζεσθαι) für ihn die Rückkehr (κάθοδος).

scendit, sexto fere anno, quam erat expulsus, populi scito in
patriam restitutus est.
II Interfuit autem pugnae navali apud Salamina, quae facta
est prius, quam poena liberaretur. Idem praetor fuit Athenien-
sium apud Plataeas in proelio, quo Mardonius fusus barbaro-
2 rumque exercitus interfectus est. Neque aliud est ullum huius
in re militari illustre factum quam huius imperii memoria,
iustitiae vero et aequitatis et innocentiae multa, in primis,
quod eius aequitate factum est, cum in communi classe esset
Graeciae simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus,
ut summa imperii maritimi ab Lacedaemoniis transferretur
3 ad Athenienses. Namque ante id tempus et mari et terra
duces erant Lacedaemonii. Tum autem et intemperantia Pau-
saniae et iustitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates
Graeciae ad Atheniensium societatem se applicarent et ad-
versus barbaros hos duces deligerent sibi.
III Quos quo facilius repellerent, si forte bellum renovare
conarentur, ad classes aedificandas exercitusque comparandos
quantum pecuniae quaeque civitas daret, Aristides delectus est
qui constitueret, eiusque arbitrio quadringena et sexagena ta-
lenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune aera-
rium esse voluerunt. Quae omnis pecunia postero tempore
2 Athenas translata est. Hic qua fuerit abstinentia, nullum est
certius indicium, quam quod, cum tantis rebus praefuisset, in
tanta paupertate decessit, ut, qui efferretur, vix reliquerit.
3 Quo factum est, ut filiae eius publice alerentur et de communi
aerario dotibus datis collocarentur. Decessit autem fere post
annum quartum, quam Themistocles Athenis erat expulsus.

II, 1. *apud:* περί, ἐν, πρός. — *liberaretur:* ἀπαλλάττεσθαι. — *praetor fuit:* στρατηγεῖν.

§. 2. *illustre factum:* ἀνδραγάθημα, κατόρθωμα. — *quam:* παρά. — *aequitas:* ἐπιείκεια, εὐγνωμοσύνη. — *innocentia* an dieser Stelle ist nach Nepos Sinne wohl ἐγκράτεια. — *quo duce:* durch welchen. — *summa imp. maritimi:* ἡ θαλασσοκρατία.

§. 3. *et mari — Lacedaemonii:* war die Hegemonie zu Lande und Wasser bei den Lacedämoniern. — *intemperantia:* πλεονεξία καὶ βαρύτης. — *se applicarent:* προστίθεσθαι oder μετατάσσεσθαι παρά oder πρός (dann braucht *ad societatem* nicht ausgedrückt zu werden).

III, 1. *repellere:* ἀπωθεῖν. — *bellum renovare:* ἀνακαινίζειν, καινοποιεῖν τὸν πόλ. — *quantum — daret:* τάξαι φόρον ταῖς πόλεσι πάσαις κατὰ δύναμιν. *daret* kann auch durch παρέχειν, εἰσφέρειν oder dem entsprechendes Subst. ausgedrückt werden. — Die Worte *Aristides — constituerat* müssen im Gr. den davon abhängenden *ad cl. aedif.* (ναυπηγεῖν) *exerc. comp.* (στρατολογεῖν) voran gehen. — *sunt collata:* ἀθροίζειν. — *aerarium:* ταμιεῖον. — *translata est:* μετακομίζειν.

§. 2. *indicium:* τεκμήριον. — *cum t. r. praefuisset:* τηλικαύτης ἐξουσίας κύριος γενόμενος. — *qui efferretur vix reliquerit:* nach Plutarch μηδ' ἐντάφια καταλιπεῖν.

§. 3. *publice* und *de communi aerario:* durch δημόσιος auszudrücken. — *dotibus datis:* eine Mitgift empfangend. — *collocarentur:* τοῖς

IV.

Pausanias Lacedaemonius magnus homo, sed varius in I
omni genere vitae fuit. Nam ut virtutibus eluxit, sic vitiis
est obrutus. Huius illustrissimum est proelium apud Plataeas. 2
Namque illo duce Mardonius satrapes regius natione Medus
regis gener in primis omnium Persarum et manu fortis et
consilii plenus cum ducentis milibus peditum, quos viritim
legerat, et viginti equitum haud ita magna manu Graeciae
fugatus est, eoque ipse dux cecidit proelio. Qua victoria elatus 3
plurima miscere coepit et maiora concupiscere. Sed primum
in eo est reprehensus, quod communi ex praeda tripodem
aureum Delphis posuisset epigrammate scripto, in quo haec
erat sententia: suo ductu barbaros apud Plataeas esse deletos
eiusque victoriae ergo Apollini donum dedisse. Hos versus 4
Lacedaemonii exculpserunt neque aliud scripserunt quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Persae erant victi.

Post id proelium eundem Pausaniam cum classe communi II
Cyprum atque Hellespontum miserunt, ut ex his regionibus
barbarorum praesidia depelleret. Pari felicitate in ea re usus 2
elatius se gerere coepit maioresque appetere res. Nam cum
Byzantio expugnato cepisset complures Persarum nobiles atque in his nonnullos regis propinquos, hos clam Xerxi remisit
simulans ex vinclis publicis effugisse, et cum his Gongylum
Eretriensem, qui litteras regi redderet, in quibus haec fuisse
scripta Thucydides memoriae prodidit: 'Pausanias, dux Spar- 3
tae, quos Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri misit, seque tecum affinitate coniungi cupit:
quare, si tibi videtur, des ei filiam tuam nuptum. Id si fe- 4
ceris, et Spartam et ceteram Graeciam sub tuam potestatem
se adiuvante te redacturum pollicetur. His de rebus si quid

νυμφίοις ἐκδίδοσθαι. — *quam erat expulsus:* nach der Vertreibung.

IV.

I, 1. *est obrutus:* *ἀμαυροῦν.*

§. 2. *illustrissimum:* substantivisch 'seine berühmteste That'. — *regis gener:* *κηδεστής, γαμβρός.* — *consilii plenus:* *συνετός.* — *quos legerat:* *ἐπίλεκτος.*

§. 3. *elatus:* *μετέωρος ὢν τῷ φρονήματι, μετεωριζόμενος ἐπί.* — *ex praeda:* *ἀκροθίνιον, ἐξελόμενος ἐκ τῶν λαφύρων.* — *epigrammate — sententia:* auf welchem er folgendes geschrieben hatte (*ἐπιγράφω*). — *ergo:* bleibt weg.

§. 4. *exculpserunt:* *ἐκκολάπτειν* Thuc. I, 132. — *nomina — civitatum:* wörtlich, oder 'namentlich die Staaten'. — *auxilio — erant victi:* *συγκαθαιρεῖν.*

II, 1. *praesidia:* *φρουρά.*

§. 2. *felicitate usus:* *εὐτυχεῖν.* — *elatius — coepit:* *πολλῷ μᾶλλον ἦρτο.* — *Byz. expugnato:* bei der Eroberung, *ἑλών.* — *cepisset:* *ζωγρεῖν.*

§. 3. vgl. Thuc. I, 128. — *tecum — coniungi:* *κηδεῦσαί τινι.*

§. 4. *se adiuvante:* Thuc. sagt *μετὰ σοῦ βουλευόμενος.* — *His de rebus:* verbinde durch *οὖν.* — *si*

geri volueris, certum hominem ad eum mittas face, cum quo
5 colloquatur'. Rex tot hominum salute tam sibi necessariorum magnopere gavisus confestim cum epistula Artabazum ad Pausaniam mittit, in qua eum collaudat; petit, ne cui rei parcat ad ea efficienda, quae polliceretur; si perfecerit, nullius rei a
6 se repulsam laturum. Huius Pausanias voluntate cognita alacrior ad rem gerendam factus in suspicionem cecidit Lacedaemoniorum. Quo facto domum revocatus accusatus capitis absolvitur, multatur tamen pecunia. Quam ob causam ad classem remissus non est.

III At ille post non multo sua sponte ad exercitum rediit et ibi non callida sed dementi ratione cogitata patefecit. Non enim mores patrios solum, sed etiam cultum vestitumque mu-
2 tavit. Apparatu regio utebatur veste Medica; satellites Medi et Aegyptii sequebantur; epulabatur more Persarum luxuriosius, quam qui aderant perpeti possent; aditum petentibus [conveniundi] non dabat: superbe respondebat, crudeliter imperabat.
3 Spartam redire nolebat. Colonas, qui locus in agro Troade est, se
4 contulerat: ibi consilia cum patriae tum sibi inimica capiebat. Id postquam Lacedaemonii rescierunt, legatos cum clava ad eum miserunt, in qua more illorum erat scriptum: nisi domum reverte-
5 retur, se capitis eum damnaturos. Hoc nuntio commotus, sperans se etiam tum pecunia et potentia instans periculum posse depellere, domum rediit. Huc ut venit, ab ephoris in vincla publica est coniectus. Licet enim legibus eorum cuivis ephoro hoc facere regi. Hinc tamen se expedivit; neque eo magis carebat suspicione. Nam opinio manebat eum cum rege ha-

quid geri volueris: übers. wenn dir hiervon etwas gefällt. — *mittas face:* schicke möglichst bald.

§. 5. *petit* mit dem vorhergehenden zu verbinden. — *ad ea — polliceretur:* etwas von dem zu thun (Inf.) was (Attract.) er verspricht. — *rep. laturum:* ἀποτυγχάνειν.

§. 6. *voluntate:* προαίρεσις. — *accusatus capitis* kann zum vorhergehenden gezogen werden: zurückberufen (μετακαλεῖν) zum Gericht über Leben und Tod. — *absolvitur:* ἀπελύθη τῆς αἰτίας.

III, 1. *sua sponte:* ἰδίᾳ, denn es steht dem (publice) *remissus* gegenüber. — *dem. ratione:* μανικῶς. — *mores patrios:* u. a. ὁ καθεστηκὼς τρόπος.

§. 2. *satellites:* δορυφόροι (σωματοφύλακες). — *luxuriosius:* πολυτελής. — *perpeti possent:* ἀγαπᾶν. — *ad. non dabat:* δυσέντευκτον, δυσπρόσοδον ἑαυτὸν παρέχειν. — Die Sätze *Spartam — nolebat* und *Colonas — se contulerat* sind durch Part. constr. mit dem folgenden zu verbinden.

§. 3. *Colonas — Troade est:* Κολωναὶ αἱ Τρῳάδες.

§. 4. *clava:* σκυτάλη. — *se — damnaturos* kurz: 'Todesstrafe', d. h. so ist der Tod die Strafe; vgl. Xen. Hell. I, 1, 25: ἐπεκήρυξε, ὃς ἂν ἁλίσκηται εἰς τὸ πέραν διαπλέων, θάνατον τὴν ζημίαν.

§. 5. *est coniectus:* εἰσπίπτειν. — *facere:* δρᾶν.

bere societatem. Est genus quoddam hominum, quod Hilotae 6
vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedaemoniorum colit servorumque munere fungitur. Hos quoque sollicitare spe libertatis existimabatur. Sed quod harum rerum nullum 7
erat apertum crimen, quo argui posset, non putabant de tali tamque claro viro suspicionibus oportere iudicari et expectandum, dum se ipsa res aperiret.

Interim Argilius quidam adulescentulus, quem puerum IV
Pausanias amore venerio dilexerat, cum epistulam ab eo ad Artabazum accepisset eique in suspicionem venisset aliquid in ea de se esse scriptum, quod nemo eorum redisset, qui super tali causa eodem missi erant, vincla epistulae laxavit signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum. Erant 2
in eadem epistula, quae ad ea pertinebant, quae inter regem Pausaniamque convenerant. Has ille litteras ephoris tradidit. Non est praetereunda gravitas Lacedaemoniorum hoc loco. 3
Nam ne huius quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniam comprehenderent, neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. Itaque huic indici, quid fieri vellent, 4
praeceperunt. Fanum Neptuni est Taenari, quod violari nefas putant Graeci. Eo ille [index] confugit in araque consedit. Hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit Argilium confugisse in 5
aram, perturbatus venit eo. Quem cum supplicem dei videret in ara sedentem, quaerit, causae quid sit tam repentini consilii. Huic ille, quid ex litteris comperisset, aperit. Modo 6
magis Pausanias perturbatus orare coepit, ne enuntiaret nec

§. 6. *sollicitare spe libertatis:* aufreizen (*ἀναπείθειν*), Befreiung versprechend.

§. 7. *aperiret:* passiv, durch sich selbst klar würde.

IV, 1. *quem — dilexerat:* übers. einst der Geliebte (*παιδικά*) des Pausanias. *amore venerio* muss dann wegbleiben. — *eique in susp. venisset: ὑπονοεῖν, συλλογίζεσθαι*, als Verb. des Fürchtens. — *redisset: ἀπονοστεῖν, πάλιν ἀφικνεῖσθαι.* — *vincla — detracto:* Thuc. sagt *παραποιησάμενος σφραγῖδα λύει τὰς ἐπιστολάς.* — *cognovit — esse pereundum:* übers. 'er fand darin geschrieben ihn zu tödten, wenn er ihn überbracht hätte'.

§. 2. *tradidit: ἀναδιδόναι.*

§. 3. *vim adhibendam:* füge hinzu 'in etwas', *βίαν προσάγειν τινί.*

§. 4. *Fanum: τέμενος, ἱερόν.* — *Taenari: ἐπὶ T.* — *locum: ἐνέδρα.* — *sub terra* lässt sich durch *ὑπόγειος* ausdrücken. — *fecerunt: κατασκευάζειν.*

§. 5. *venit eo: παραγίγνομαι.* — *supplicem — sedentem: ἱκετεύοντα ἐπὶ βωμοῦ.* — *causae quid sit:* nach der Ursache, *πρόφασις.* — *repentini: καινὸς καὶ παράδοξος.* — *huic ille — aperit* liesse sich etwas freier übersetzen: 'er warf ihm das über ihn geschriebene vor (*ἐπιτιμᾶν* oder *μέμφεσθαι*)'.

§. 6. *orare coepit: λιπαρεῖν.* Imprf. de conatu. — *ne enuntiaret: εἰσαγγέλλειν*, oder positiv auszudrücken

se meritum de illo optime proderet; quod si eam veniam sibi
dedisset tantisque implicatum rebus sublevasset, magno ei
praemio futurum.

V His rebus ephori cognitis satius putarunt in urbe eum
comprehendi. Quo cum essent profecti et Pausanias placato
Argilio, ut putabat, Lacedaemonem reverteretur, in itinere,
cum iam in eo esset, ut comprehenderetur, ex vultu cuiusdam
ephori, qui eum admoneri cupiebat, insidias sibi fieri intellexit.
2 Itaque paucis ante gradibus, quam qui eum sequebantur, in
aedem Minervae, quae Chalcioicos vocatur, confugit. Hinc
ne exire posset, statim ephori valvas eius aedis obstruxerunt
tectumque sunt demoliti, quo celerius sub divo interiret.
3 Dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse eamque iam
magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad
4 filium claudendum lapidem ad introitum aedis attulisse. Sic
Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. Hic
cum semianimis de templo elatus esset, confestim animam
5 efflavit. Cuius mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent in-
ferri oportere, quo ii, qui ad supplicium essent dati, displicuit
pluribus et procul ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus.
Inde posterius dei Delphici responso erutus atque eodem loco
sepultus est, ubi vitam posuerat.

V.

I Cimon Miltiadis filius Atheniensis duro admodum initio
usus est adulescentiae. Nam cum pater eius litem aestimatam
populo solvere non potuisset ob eamque causam in vinclis

durch *συγκρύπτειν*. — *meritum: εὐεργετεῖν*. — *eam: τὰ παρόντα*. — *tantisque rebus:* in solch Unheil (*δυστυχία*). — *sublevasset: ἐπανίστημι*.

V, 1. *placato: καταλλάσσειν*, activ. — *in eo esset: μέλλειν*. — *qui cupiebat:* Thuc. *δηλώσαντος εὐνοίᾳ*. — *insidias — fieri: ἐνεδρεύω*.

§. 2. Uebers.: er kam also um ein weniges den ihn verfolgenden zuvor und u. s. w. (*προκαταφεύγειν*). — *obstruxerunt: ἐν-* oder *ἀποικοδομεῖν*. — *tect. sunt dem.: τὴν ὀροφὴν ἀπεσκεύασαν*, Lyc. Leocr. 128. — *sub divo: ὑπαίθριος*.

§. 3. *in primis:* wörtl. oder 'vor den anderen'. — *lapidem: πλίνθος*. — *attulisse* übers.: 'herbeitragend (*βαστάζω*), niedergelegt (*ἀπερείδεσθαι, ἀνατιθέναι*)'. Aristod. *ἡ μήτηρ βαστάσασα πλίνθον ἔθηκεν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ τεμένους προκαταρχομένη τῆς τοῦ παιδὸς κολάσεως*.

§. 4. *maculavit: καταισχύνειν*. — *semianimis: ἔτι ἔμπνους*.

§. 5. *cui. mort. corpus: ὁ νεκρός*. — *inferri: ἐμβάλλειν*. — *qui — dati: οἱ κακοῦργοι*. — *Delphici responso:* als der Gott in Delphi verkündete (*χρᾶν*). — *erutus: ἀνορύσσω*.

V.

I, 1. *duro admodum:* Comparativ. *aestimatam* durch *ὀφλισκάνειν* auszudrücken, oder gleich *τὸ ὄφλημα*. — *ob eamque — decessisset: πρὸς τὴν ἔκτισιν εἱρχθεὶς ἐτελεύτησεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ*. — *nisi: πρίν*.

publicis decessisset, Cimon eadem custodia tenebatur, neque
legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater
multatus erat, solvisset. Habebat autem in matrimonio soro- 2
rem germanam suam nomine Elpinicen non magis amore quam
more ductus. Namque Atheniensibus licet eodem patre natas
uxores ducere. Huius coniugii cupidus Callias quidam non 3
tam generosus quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex me-
tallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret; id
si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. Is cum talem 4
condicionem aspernaretur, Elpinice negavit se passuram Mil-
tiadis progeniem in vinclis publicis interire, quoniam prohibere
posset, seque Calliae nupturam, si ea, quae polliceretur, prae-
stitisset.

Tali modo custodia liberatus Cimon celeriter ad principa- II
tum pervenit. Habebat enim satis eloquentiae summam libe-
ralitatem magnam prudentiam cum iuris civilis tum rei militaris,
quod cum patre a puero in exercitibus fuerat versatus. Itaque
hic et populum urbanum in sua tenuit potestate et apud exer-
citum plurimum valuit auctoritate. Primum imperator apud 2
flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit, oppidum
Amphipolin constituit eoque decem milia Atheniensium in co-
loniam misit. Idem iterum apud Mycalen Cypriorum et Phoe-
nicum ducentarum navium classem devictam cepit eodemque
die pari fortuna in terra usus est. Namque hostium navibus 3
captis statim ex classe copias suas eduxit barbarorumque ma-
ximam vim uno concursu prostravit. Qua victoria magna 4
praeda potitus cum domum reverteretur, quod iam nonnullae
insulae propter acerbitatem imperii defecerant, bene animatas
confirmavit, alienatas ad officium redire coegit. Scyrum, quam 5

§. 2. *Habebat — sororem:* übers. ‘er wohnte zusammen mit der Schwester, welche er geheirathet hatte’. Das Wortspiel zwischen *amore* und *more* etwa durch ἦθος und ἔθος wiederzugeben. — *eodem p. natas:* ὁμοπάτριος.

§. 3. *hui. coni. cupidus:* ἐρασθεὶς αὐτῆς. — *non tam — pecuniosus:* doppelte Comparative. εὔπορος. — *egit cum:* συντιθέναι πρός τινα, προσέρχεσθαί τινι. — *id si impetrasset:* mit dem vorhergehenden zu verbinden ‘unter der Bedingung’. — *se soluturum:* καταβάλλειν od. ἐκτίνειν τ. χρ. ὑπέρ τινος.

§. 4. *aspernaretur:* σχετλιάζειν ἐπί, ἀφοσιοῦσθαί τι, ἀπαγορεύειν πρός τι. — *Miltiadis — interire:* ὥστε. — *quoniam — posset:* cum penes ipsam esset.

II, 1. *liberalitas:* φιλανθρωπία. — *iuris civ. — rei mil.:* τὰ πολιτικά, τὰ πολεμικά. — *quod:* ἅτε c. Part. — *in sua — potestate:* ὑποχείριον ἔχειν. — *auctoritate:* ἐξουσία.

§. 2. Die kleinen getrennten Sätze sind durch Partic. zu verbinden. — *constituit:* οἰκίζειν. *oppidum* bleibt weg. — *in col. misit:* οἰκήτορας ἐκπέμπειν. — *devictam:* καταναυμαχεῖν auf C. bezogen. — *in terra:* κατὰ γῆν.

§. 3. *eduxit:* ἀποβιβάζειν. — *maximam:* praedicativ. — *uno concursu:* εὐθὺς ἐκ πρώτης ἐφόδου.

§. 4. *confirmavit:* ἐπιρρωννύναι. — *alienatas:* ἀλλοτρίως ἔχειν.

eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius se gesserant,
vacue fecit, sessores veteres urbe insulaque eiecit, agros civi-
bus divisit. Thasios opulentia fretos suo adventu fregit. His
ex manubiis arx Athenarum, qua ad meridiem vergit, est
ornata.

III Quibus rebus cum unus in civitate maxime floreret, incidit
in eandem invidiam quam pater suus ceterique Atheniensium
principes. Nam testarum suffragiis, [quod illi ὀστρακισμὸν
2 vocant,] decem annorum exilio multatus est. Cuius facti ce-
lerius Athenienses quam ipsum paenituit. Nam cum ille animo
forti invidiae ingratorum civium cessisset bellumque Lacedae-
monii Atheniensibus indixissent, confestim notae eius virtutis
3 desiderium consecutum est. Itaque post annum quintum, quam
expulsus erat, in patriam revocatus est. Ille, quod hospitio
Lacedaemoniorum utebatur, satius existimans *** contendere
Lacedaemonem sua sponte est profectus pacemque inter duas
4 potentissimas civitates conciliavit. Post neque ita multo Cy-
prum cum ducentis navibus imperator missus cum eius ma-
iorem partem insulae devicisset, in morbum implicitus in oppido
Citio est mortuus.

IV Hunc Athenienses non solum in bello sed etiam in pace
diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, cum com-
pluribus locis praedia hortosque haberet, ut numquam in eis
custodem imposuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur,

§. 5. *Scyrum* ist zu *Thasios* in Gegensatz zu stellen, im übrigen ist der Satz wie §. 2 zu behandeln. — *contumacius:* *αὐθάδης.* — *divisit:* *οἰκεῖν, κληρουχεῖν παρέδωκε.* — *fretos:* *ὀγκόω, μέγα φρονεῖν.* — *suo adventu:* vgl. IV, 4, 5. — *fregit:* *συστέλλειν τὸ φρόνημα.* — *arx —quae vergit:* 'die südliche (*νότιος*) Mauer der Akropolis'.

III, 1. *Nam testarum — mult. est:* kurz *ἐξωστρακίσθη εἰς ἔτη δέκα.*

§. 2. *facti* wird nicht ausgedrückt. — *ingratorum:* *ἀχαριστεῖν.* — *consecutum est:* *εἰσρέω.* Plut. v. Num. c. 20.: *πόθος εἰσεῤῥύη πάντας εὐνομίας καὶ εἰρήνης.*

§. 3. *revocatus est:* s. III, 1, 5. in einem Fragment des Theopomp heisst es: *οὐδέπω δὲ πέντε ἐτῶν παρεληλυθότων πολέμου συμβάντος πρὸς Λακεδαιμονίους ὁ δῆμος μετεπέμψατο τὸν Κίμωνα νομίζων διὰ τὴν προξενίαν ταχίστην ἂν αὐτὸν εἰρήνην ποιήσασθαι. ὁ δὲ παραγενόμενος τῇ πόλει τὸν πόλεμον κατέλυσεν.* — *hospitio — uti:* *πρόξενον εἶναι, προξενεῖν τινος.* — *sua sponte:* s. IV, 3, 1. — *pacem — conciliavit:* *διαλλάσσειν.*

§. 4. *Cyprum:* *ἐπὶ Κύπρον.* — *implicitus:* *ἐμπίπτειν, περιτυγχάνειν.*

IV, 1. *liberalitate:* *μεγαλοφροσύνη.* — *cum — ut nunquam:* dass er — habend, niemals stellte. — *custodem — gratia:* einen Wächter der Früchte. — *quo minus — frueretur:* kürzer: 'wenn er etwas bedürfte sich dasselbe zu Nutze zu machen'. Für *frueretur* steht in einem Fragmente des Theopomp, dem Nepos hier gefolgt ist, concreter: *ὀπωρίζεσθαι καὶ λαμβάνειν.* Plut. sagt: *ἵνα τῶν πολιτῶν τοῖς δεομένοις ἀδεῶς ὑπάρχῃ λαμβάνειν τῆς ὀπώρας.*

quo minus eius rebus, quibus quisque vellet, frueretur. Semper 2
eum pedisequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius
indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur
negare. Saepe, cum aliquem offensum fortuito videret minus
bene vestitum, suum amiculum dedit. Cotidie sic coena ei 3
coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes de-
vocaret, quod facere nullo die praetermittebat. Nulli fides
eius nulli opera nulli res familiaris defuit. Multos locupletavit.
Complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur non reli-
quissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo minime est mi- 4
randum, si et vita eius fuit secura et mors acerba.

VI.

Lysander Lacedaemonius magnam reliquit sui famam magis 1
felicitate quam virtute partam. Athenienses enim cum Pelo- 2
ponnesiis sexto et vicesimo anno bellum gerentes confecisse
apparet. Id qua ratione consecutus sit, haud latet. Non enim
virtute sui exercitus sed immodestia factum est adversariorum,
qui, quod dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispa-
lati in agris relictis navibus in hostium venerunt potestatem.
Quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dediderunt. Hac vi- 3
ctoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque
fuisset, sic sibi indulsit, ut eius opera in maximum odium
Graeciae Lacedaemonii pervenerint. Nam cum hanc causam 4
Lacedaemonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium im-

§. 2. *eum — sunt secuti:* παρέπεσθαι, bei Theop. 'er führte mit sich', περιάγεσθαι. — *cum n.:* κομίζοντες. *pedisequi:* ἀκόλουθοι. — *si quis — indigeret:* übers. 'wenn einer herankäme seiner (Hülfe) in etwas bedürfend'. — *offensum:* vom Glücke vernachlässigt. — *minus bene:* dürftig, ἐνδεῶς. — *suum amiculum dedit:* wechselte er mit ihm (διαμείβεσθαι πρός) die Kleidung.

§. 3. *coquebatur:* wurde zugerichtet. — *vidisset:* ἐντυγχάνειν. — *devocaret:* παρακαλεῖν. — *nulli — defuit:* Niemand entbehrte (ἀποτυγχάνειν τινὸς παρά τινος) weder u. s. w. — *Multos loc. compl.* — *extulit:* mit dem vorhergehenden zu verbinden. — *qui — non reliquissent:* s. III, 3, 2. — *suo sumptu extulit:* εἰς ταφὴν εἰσφέρειν bei Theop. — *acerba:* λυπηρός.

VI.

I, 1. *partam:* περιποιεῖσθαι, auf L. bezogen.

§. 2. *confecisse:* καταλύειν. — *dicto audientes — non erant:* ἀπειθεῖν. — *dictum:* πρόσταγμα. — *dispalati:* πλανᾶσθαι. — *in agris:* περὶ c. Acc. — *relictis navibus:* ἐκβαίνειν.

§. 3. *cum antea — fuisset:* διατελεῖν, dazu die verba στασιάζειν und θρασύνεσθαι. — *sibi indulsit:* ἐπιδιδόναι. — *eius opera:* διά, ἕνεκα oder: 'so viel an ihm lag' (τὸ μὲν ἐπ' αὐτῷ εἶναι nach Xen. Hell. III, 5, 9).

§. 4. Uebers. 'denn da die Lacedämonier vorgaben zu kämpfen in

potentem dominationem refringerent, postquam apud Aegos
flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud moli-
tus est, quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, cum
5 id se Lacedaemoniorum causa facere simularet. Namque un-
dique, qui Atheniensium rebus studuissent, eiectis decem de-
legerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium po-
testatemque omnium rerum committeret. Horum in numerum
nemo admittebatur, nisi qui aut eius hospitio contineretur, aut
se illius fore proprium fide confirmarat.

II Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constituta
ipsius nutu omnia gerebantur. Cuius de crudelitate ac perfidia
satis est unam rem exempli gratia proferre, ne de eodem plura
2 enumerando defatigemus lectores. Victor ex Asia cum rever-
teretur Thasumque divertisset, quod ea civitas praecipua fide
fuerat erga Athenienses, proinde ac si non iidem firmissimi
solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici, pervertere
eam concupivit. Vidit autem, nisi in eo occultasset volun-
tatem, futurum, ut Thasii dilaberentur consulerentque rebus
suis. ******

III Itaque hi decemviralem potestatem ab illo constitutam
sustulerunt. Quo dolore incensus iniit consilia reges Lace-
daemoniorum tollere. Sed sentiebat id se sine ope deorum
facere non posse, quod Lacedaemonii omnia ad oracula referre
2 consuerant. Primum Delphicum corrumpere est conatus. Cum
id non potuisset, Dodonam adortus est. Hinc quoque repulsus
dixit se vota suscepisse, quae Iovi Hammoni solveret, existi-
3 mans se Afros facilius corrupturum. Hac spe cum profectus
esset in Africam, multum eum antistites Iovis fefellerunt.
Nam non solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos
Lacedaemonem miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod sa-
4 cerdotes fani corrumpere conatus esset. Accusatus hoc crimine

der Absicht (ἐφ' ᾧ τε) u. s. w.' — *impotens:* βαρύς. — *refringere:* καταλύειν. — *est potitus:* κύριον γίγνεσθαι oder κρατεῖν. — *molitus est:* ἀντιποιεῖσθαι.

§. 5. *qui — studuissent:* ἀττικίζειν. οἱ τὰ τῶν Ἀθ. ἑλόντες. — *committeret:* παραδιδόναι. — *fide confirmarat:* πίστιν παρέχειν.

II, 1. *decemv. potestate:* δεκαδαρχία. — *constituta:* καθιστάναι. — *unam — proferre:* ein Beispiel aufzustellen. — *fatigemus:* ἐνοχλεῖν. — *lectores:* οἱ ἐντυγχάνοντες.

§. 2. *proinde ac si:* ὡς c. Gen. cons. — *voluntatem.* s. IV, 2, 6. — *dilab.:* ἀποχωρεῖν.

III, 1. *sustulerunt:* καταλύειν, ἐκβάλλειν. — *in. cons.:* διανοεῖσθαι. — *reges Lac.:* die Lac. Königswürde. — *sine ope:* ἄνευ. — *omnia — referre:* ἐν πᾶσι τοῖς μαντείοις προσέχειν.

§. 2. *Cum — potuisset:* als er hierin fehl gegangen war, ἀποτυγχάνειν. — *adort. est:* λόγους προσφέρειν, den Priestern in Dodona. — *vot. suscepisse:* εὐχὰς ποιεῖσθαι, εὔχεσθαι. — *quae — solveret:* ἃς δεῖ — ἀποδιδόναι.

§. 3. *antistites:* προφήτης.

iudicumque absolutus sententiis Orchomeniis missus subsidio occisus est a Thebanis apud Haliartum. Quam vere de eo 5
foret iudicatum, oratio indicio fuit, quae post mortem in domo eius reperta est, in qua suadet Lacedaemoniis, ut regia potestate dissoluta ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum, sed scripta ut deum videretur congruere sententiae, quam ille se habiturum pecunia fidens non dubitarat. Hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasius dicitur.

Atque hoc loco non est praetereundum factum Pharnabazi IV
satrapis regii. Nam cum Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter avareque fecisset deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet; magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter 2
pollicetur. Librum grandem verbis multis conscripsit, in quibus summis eum effert laudibus. Quem cum legisset probassetque, dum signatur, alterum pari magnitudine, tanta similitudine, ut discerni non posset, signatum subiecit, in quo accuratissime eius avaritiam perfidiamque accusarat. Lysander, do- 3
mum cum redisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum quae voluerat dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc summoto Lysandro cum ephori cognossent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

VII.

Alcibiades Cliniae filius Atheniensis. In hoc quid natura I
efficere possit videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius vel

§. 5. *quam vere — foret iudicatum:* demonstr. 'dass aber das Urtheil über ihn richtig war'. — *scripta: συγκείμενος. — ut videretur: ὡς. — congruere: ὁμοφωνεῖν.*

IV, 1. *praefectus classis: ναυαρχεῖν. — ut ad ephoros — daret:* an die Ephoren schreibend zu bezeugen (*ἐπιμαρτυρεῖν*). — *tractasset: προσφέρεσθαί τινι* (pass.). — *auctoritatem* s. V, 2, 1.

§. 2. *liberaliter: φιλανθρώπως. — dum signatur:* 'beim Siegeln', *ἐπιβάλλειν τὴν σφραγῖδα. — tanta similitudine, ut:* ähnlicher, als dass.

§. 3. *max. magistratum: τὸ ἀρχεῖον, ἀρχαὶ ἐπώνυμοι. — test. loco: ἐπί. — tradidit: ἀποδιδόναι. — summoto: ἀφίστημι.*

VII.

I, 1. *Alcib. — Atheniensis:* s. II, 1, 1. — *experta: πεῖραν λαμβάνειν. — Constat: ὁμολογεῖν. — nihil =* neminem. — *fuisse excellentius: ὑπερέχειν. — vel — vel:* s. praef. 6. II, 6, 2. *ἐν χρηστοῖς ἢ πονηροῖς.*

2 in vitiis vel in virtutibus. Nátus in amplissima civitate summo
genere omnium aetatis suae multo formosissimus ad omnes res
aptus consiliique plenus (namque imperator fuit summus et
mari et terra); disertus, ut inprimis dicendo valeret, quod
tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei di-
3 cendo posset resistere, dives, cum tempus posceret laboriosus,
patiens liberalis, splendidus non minus in vita quam victu,
4 affabilis blandus temporibus callidissime serviens; idem, simul
ac se remiserat neque causa suberat, quare animi laborem
perferret, luxuriosus dissolutus libidinosus intemperans reperie-
batur, ut omnes admirarentur in uno homine tantam esse
dissimilitudinem tamque diversam naturam.

II Educatus est in domo Pericli (privignus enim eius fuisse
dicitur), eruditus a Socrate. Socerum habuit Hipponicum om-
nium Graeca lingua loquentium ditissimum, ut, si ipse fingere
vellet, neque plura bona eminisci neque maiora posset con-
2 sequi, quam vel natura vel fortuna tribuerat. Ineunte adule-
scentia amatus est a multis more Graecorum, in eis a Socrate.
De quo mentionem facit Plato in Symposio. Namque eum
induxit commemorantem se pernoctasse cum Socrate neque
3 aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit. Postea
quam robustior est factus, non minus multos amavit, in quo-
rum amore, quoad licitum est otioso, multa delicate iocoseque
fecit, quae referremus, nisi maiora potiora haberemus.

§. 2. *aetatis suae*: τῶν καθ' ἑαυτόν. — *multo:* ausser der wörtlichen Uebersetzung kann auch καθ' ὑπερβολήν mit folgendem Positiv genommen werden. — *formos.*: εὐπρεπής. — *omnis res:* übers. 'wessen es auch bedurfte'. — *aptus:* πρακτικός, das ganze lässt sich auch geben durch εὑρεῖν τὰ δέοντα καὶ νοῆσαι ἱκανώτατος. — *namque — fuit:* ἅτε c. partic. — *ut — valeret:* παρ' ὁντινοῦν, οὐδενὸς ἥττων. — *commendatio erat:* αἰνεῖσθαι ἐπί. — *oris — orationis:* εὐφυία, εὐέπεια.

§. 3. *dives:* hier mag ein selbständiger Satz beginnen. — *affabilis:* εὔχαρις. — *blandus:* στωμύλος. — *temporibus — serviens:* übers. 'sehr schlau (πανοῦργος) sich den Zeiten anzupassen (συνοικειοῦν)'.

§. 4. *neque — suberat:* und nichts war. — *animi — perferret:* κατεργάζεσθαι τὸν νοῦν. — *esse:* dass ein Mann aufweise, ἐπιδείξασθαι. — *div. naturam:* übers. 'Ungleichheit der Natur'.

II, 1. *privignus:* πρόγονος. — *socerum:* s. IV, 1, 2. — *Graeca — loquentium:* wörtlich ἑλληνίζειν τῇ φωνῇ, oder ohne diesen Zusatz. Dem griech. Ausdruck erscheint es aber angemessener 'aller Hellenen' zu sagen. — *eminisci:* φαντάζεσθαι.

§. 2. *ineunte adulescentia:* εἰς ἐφήβους εἰσελθεῖν, ἐγγραφῆναι. παραλλάσσειν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, vgl. Xen. Mem. II, 1, 21. — *am. est:* θεραπεύειν. — *pernoctasse:* καταδαρθάνειν. — *aliter:* περιττότερον hat Plato.

§. 3. *postea — factus:* ὕστερον δὲ, ἤδη καθ' ἡλικίαν προήκων. — *in quorum amore:* übers. 'mit welchen Geliebten (s. IV, 4, 1) verkehrend'. — *del. ioc.:* μετ' εὐτραπελίας καὶ χάριτος. — *potiora haberemus:* προκρίνειν.

Bello Peloponnesio huius consilio atque auctoritate Athe- III
nienses bellum Syracusanis indixerunt: ad quod gerendum ip-
se dux delectus est, duo praeterea collegae dati Nicias et La-
machus. Id cum appararetur, prius quam classis exiret, ac- 2
cidit, ut una nocte omnes Hermae, qui in oppido erant Athe-
nis, deicerentur praeter unum, qui ante ianuam erat Andocidis.
Itaque ille postea Mercurius Andocidis vocitatus est. Hoc cum 3
appareret non sine magna multorum consensione esse factum,
quae non ad privatam sed publicam rem pertineret, magnus
multitudini timor est iniectus, ne qua repentina vis in civitate
existeret, quae libertatem opprimeret populi. Hoc maxime 4
convenire in Alcibiadem videbatur, quod et potentior et ma-
ior quam privatus existimabatur. Multos enim liberalitate de-
vinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat. Qua 5
re fiebat, ut omnium oculos, quotienscunque in publicum
prodisset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate
poneretur. Itaque non solum spem in eo habebant maxi-
mam sed etiam timorem, quod et obesse plurimum et pro-
desse poterat. Adspergebatur etiam infamia, quod in domo 6
sua facere mysteria dicebatur, quod nefas erat more Atheni-
ensium, idque non ad religionem sed ad coniurationem per-
tinere existimabatur.

Hoc crimine in contione ab inimicis compellabatur. Sed IV
instabat tempus ad bellum proficiscendi. Id ille intuens ne-
que ignorans civium suorum consuetudinem postulabat, si quid
de se agi vellent, potius de praesente quaestio haberetur, quam
absens invidiae crimine accusaretur. Inimici vero eius quie- 2

III, 1. *consilio — auctoritate:* nimm *βουλεύειν* und *παρακαλεῖν.* — *ad quod gerendum:* s. II, 2, 1. — *duo — dati:* übers. 'mit zwei Collegen' (s. II, 7, 1).

§. 2. *exiret:* *ἐκπλεῖν.* — *deicerentur:* *καθαιρεῖν.* Sinngemässer wäre allerdings *κατακόπτειν* (*περιεκόπησαν τὰ πρόσωπα* Thuc. VI. 27). — *qui — erat:* welcher stand. Partic.

§. 3. *non sine — factum:* *ὡς ἀπὸ συνωμοσίας ἐπὶ πράγμασι μεγάλοις (ἐπὶ νεωτερισμῷ) τετολμημένον* Plut. — *pertineret:* *διατείνειν.* — *timor iniectus est:* *φόβον ἐμποιεῖν, εἰς φόβον περιεστάναι, φόβῳ καταπλήττεσθαι.* — *ne qua — existeret:* übers. 'dass nicht etwas plötzlich und gewaltsam im Staate geneuert würde, in der Absicht u. s. w.' — *libertatem — populi:* *καταλύειν τὸν δῆμον,* oder das entsprechende Subst.

§. 4. *quam:* *ἢ κατά.* — *devinxerat:* *ἀναρτᾶσθαι.* — *op. forensi:* *συνηγορεῖν.*

§. 5. *publicum:* *τὸ ἐμφανές.* — *converteret:* *ἐπισπᾶν.* — *par:* bilde die Phrase mit *ἐξ ἴσου.*

§. 6. *adspergebatur — infamia:* *ἀτιμίας αἰτίαν ἔχειν.* — *etiam:* *ἔτι δὲ πρὸς τούτοις.* — *facere:* *ἀπομιμεῖσθαι.* — *quod — more:* *παρὰ τὰ νόμιμα.*

IV, 1. *compellabatur:* durch *εἰσαγγέλλειν* auszudrücken. — *consuetudinem:* bestimmter *κακοήθεια.* — *agi:* *κρίνειν.* — *quaestio haberetur:* *κρίσιν προσγράφειν.* — *invidiae crimine:* *φθονερῶς.* — *accusaretur:* *περιλαμβάνειν.*

§. 2. *quiescendum:* *ἡσυχίαν ἄγειν.*

scendum in praesenti, quia noceri ei non posse intellegebant, et illud tempus expectandum decreverunt, quo exisset, ut absen-
3 tem aggrederentur; itaque fecerunt. Nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quod sacra violasset, reum fecerunt. Qua de re cum ei nuntius a magistratu in Siciliam missus esset, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciae bene administrandae, non parere noluit et in trierem, quae ad eum erat deportan-
4 dum missa, adscendit. Hac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus impendentem evitare tempestatem, clam se ab custodibus subduxit et inde primum
5 Elidem, dein Thebas venit. Postquam autem se capitis damnatum bonis publicatis audivit et, id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, eiusque devotionis, quo testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum esse positum in publico, Lacedaemonem demi-
6 gravit. Ibi, ut ipse praedicare consuerat, non adversus patriam sed inimicos suos bellum gessit, quod eidem hostes essent civitati: nam cum intellegerent se plurimum prodesse posse rei publicae, ex ea eiecisse plusque irae suae quam utilitati communi
7 paruisse. Itaque huius consilio Lacedaemonii cum Perse rege amicitiam fecerunt, dein Deceleam in Attica munierunt praesidioque ibi posito perpetua in obsidione Athenas tenuerunt. Eiusdem opera Ioniam a societate averterunt Atheniensium. Quo facto multo superiores bello esse coeperunt.

V Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti quam timore ab eo alienati. Nam cum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne caritate patriae ductus aliquando ab ipsis descisceret et cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus eius interficiundi quae-

— *expectandum:* τηρεῖν. — *aggrederentur:* δίκην καθιστάναι.

§. 3. *quod — violasset:* directe Rede. ἀσεβεῖν περί, oder Substant. ἀσέβεια. — *reum fec.:* εἰσαγγέλλειν τινά περί τινος oder ἐπί τινι. — *causam dicendam:* κρίσις. — *provinciae — administrandae:* etwa προχωρεῖν ἐπὶ νίκῃ.

§. 4. *multa — reputans:* γνώμην εἰσηγεῖσθαι. — *licentia:* ἐξουσία. — *evitare:* ὑπεκφεύγειν. — *cl. s. subduxit:* κρύφα διέφυγε.

§. 5. *capitis damnatum:* καταγιγνώσκειν oder καταψηφίζεσθαι θάνατον. — *publicatis:* δημεύειν. — *devoverent:* καταρᾶσθαι. — *quo* — *memoria*: übers. 'damit sie möglichst lange bezeugt bliebe'. — *exemplum:* ist, wenn überhaupt, durch ἀντίγραφον auszudrücken. — *pila:* στήλη. — *pos. in publico:* ἐν φανερῷ κεῖσθαι.

§. 6. *paruisse:* Particip.

§. 7. *munierunt:* ἐπιτειχίζειν. — *posito:* ἐγκαθιστάναι. auch in diesem Satze sind mehrfach Participien anzuwenden. — *opera:* διά. — *superiores — coeperunt:* προτέρημα λαβεῖν ἐπί.

V, 1. *abalienati:* ἀπαλλάττεσθαι. — *acerrimi:* πανοῦργος, δεινός. — *suis:* οἰκεῖοι. — *in grat. rediret:* διαλλάττεσθαι πρός τινα.

rere instituerunt. Id Alcibiades diutius celari non potuit. Erat 2
enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim cum animum
attendisset ad cavendum. Itaque ad Tissaphernem praefectum
regis Darii se contulit. Cuius cum in intimam amicitiam per- 3
venisset et Atheniensium male gestis in Sicilia rebus opes se-
nescere, contra Lacedaemoniorum crescere videret, initio cum
Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per
internuntios colloquitur et de reditu suo facit mentionem. Erat
enim eodem quo Alcibiades sensu, populi potentiae non ami-
cus et optimatium fautor. Ab hoc destitutus primum per 4
Thrasybulum Lyci filium ab exercitu recipitur praetorque fit
apud Samum, post suffragante Theramene populi scito resti-
tuitur parique absens imperio praeficitur simul cum Thrasy-
bulo et Theramene. Horum in imperio tanta commutatio rerum 5
facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante victores viguerant,
perterriti pacem peterent. Victi enim erant quinque proeliis
terrestribus tribus navalibus, in quibus ducentas naves trire-
mes amiserant, quae captae in hostium venerant potestatem.
Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam Hellespontum 6
multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae,
quarum expugnarant complures, in his Byzantium, neque minus
multas consilio ad amicitiam adiunxerant, quod in captos cle-
mentia fuerant usi. Ita praeda onusti locupletato exercitu 7
maximis rebus gestis Athenas venerunt.

His cum obviam universa civitas in Piraeum descendisset, VI
tanta fuit omnium expectatio visendi Alcibiadis, ut ad eius
triremem vulgus conflueret, proinde ac si solus advenisset. Sic 2
enim populo erat persuasum et adversas superiores et prae-
sentes secundas res accidisse eius opera. Itaque et Siciliam

§. 2. *id — potuit:* προαισθόμενος. das ganze ist in einen Satz zusammenzuziehen. — *sagacitate:* ἀγχίνοια. — *praesertim cum:* ἄλλως τε c. Partic.

§. 3. *in intimam — pervenisset:* φίλτατον γίγνεσθαι παρά τινι. — *male gestis — rebus:* nimm κακῶς πάσχειν, oder μετὰ τὴν ἐν Σ. δυστυχίαν. — *senescere:* ἀπαγορεύειν. — *facit mentionem:* λόγον ἐμβάλλειν, ποιεῖσθαι περί τινος. — *erat — eodem:* nimm κοινωνεῖν. — *non amicus:* ἀντιπολιτεύεσθαι, doch s. zu XIX, 4, 1. — *opt. fautor:* ὀλιγαρχικός.

§. 4. Durch ἀλλά einzuleiten. — *destitutus:* ἐγκαταλείπω. — *fit:* ἀπεδείχθη. — *suffragante:* γράφειν, εἰσφέρειν. — *populiscito:* s. III, 1, 5. — *parique:* ἐξ ἴσου, mit *simul cum Thras.* zusammenzunehmen.

§. 5. *facta est:* trat ein, μεθεστάναι. — *victores viguerant:* nimm ἀήττητος.

§. 6. *ora:* ἡ παραλία. — *clementia — usi:* φιλανθρώπως προσφέρεσθαι.

§. 7. *praeda onusti:* ἄφθονον λείαν σύρειν, συνάγειν; λεηλατεῖν, nimm Partic. Act. — *maximis — gestis:* 'vieles und grosses gethan habend (κατεργάζομαι)'.

VI, 1. *obviam descendere:* ἀπαντᾶν. — *visendi:* θέα. — *confluere:* συντρέχειν.

§. 2. *erat persuasum:* ὑπόληψιν ἔχειν ὑπέρ τινος. — *res adversae:* ἐλαττώματα, ἀτυχήματα, *res secun-*

amissam et Lacedaemoniorum victorias culpae suae tribuebant,
quod talem virum e civitate expulissent. Neque id sine causa
arbitrari videbantur. Nam postquam exercitui praeesse coe-
perat, neque terra neque mari hostes pares esse potuerant.
3 Hic ut e navi egressus est, quamquam Theramenes et Thra-
sybulus eisdem rebus praefuerant simulque venerant in Pirae-
um, tamen unum omnes illum prosequebantur, et, id quod
numquam antea usu venerat nisi Olympiae victoribus, coronis
laureis taeniisque vulgo donabatur. Ille lacrumans talem beni-
volentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini tem-
4 poris acerbitatem. Postquam in astu venit, contione advocata
sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin eius casui illa-
crumarit inimicumque iis se ostenderit, quorum opera patria
pulsus fuerat, proinde ac si alius populus, non ille ipse, qui
5 tum flebat, eum sacrilegii damnasset. Restituta ergo huic sunt
publice bona, eidemque illi Eumolpidae sacerdotes rursus re-
sacrare sunt coacti, qui eum devoverant, pilaeque illae, in
quibus devotio fuerat scripta, in mare praecipitatae.

VII Haec Alcibiadi laetitia non nimis fuit diuturna. Nam
cum ei omnes essent honores decreti totaque res publica domi
bellique tradita, ut unius arbitrio gereretur, et ipse postulasset,
ut duo sibi collegae darentur Thrasybulus et Adimantus, ne-
que id negatum esset, classe in Asiam profectus, quod apud
Cymen minus ex sententia rem gesserat, in invidiam recidit.
2 Nihil enim eum non efficere posse ducebant. Ex quo fiebat,

dae: προτερήματα, εὐτυχία. — Sic amissam: wörtlich, oder *τὴν ἐν Σ. κακοπραγίαν. — culpae trib.:* sich selbst (*ἀνατιθέναι*). — *neque — videbantur: εἰκότως γε. — par. esse: ἀντέχειν.*

§. 3. *persequebantur: προπέμπεσθαι. — coronis — donabatur:* bestimmter: *στεφάνοις ἀναδεῖν. — reminisci: λογίζεσθαι* Partic. — *pristini — acerbitatem:* einfach 'die früheren Unglücksfälle'.

§. 4. *venit: παρέχεσθαι. — cont. advocata: εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρελθών. — verba fecit: ἀπολογεῖσθαι* ist hier wohl passender als *δημηγορεῖν. — casu: περίστασις. — sacrilegium: ἀσέβεια.*

§. 5. *bona:* füge hinzu: *quae publicaverant* (s. 4, 5), dann braucht das zu *restituta* gehörige *publice* nicht ausgedrückt zn werden. Die Construction anlangend, so übersetze: 'zurückgebend (*ἀποδ.*) — zwangen sie — und warfen'. — *rursus resacrare: τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι* und dann fortfahren 'welche sie ausgesprochen hatten (*ποιεῖσθαι*)'. — *in mare praecipitare: καταποντίζειν.*

VII. 1. *non n. diuturna: ἄστατος. — decreti: ἀναφέρειν εἰς. — tradita: ἐγχειρίζειν*, andere Wendung: *ἐπιτρέπειν τινὶ περὶ τῶν ὅλων*, oder *στρατηγὸς κατεστάθη αὐτοκράτωρ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν*, damit ist *ut — gereretur* schon ausgedrückt; sonst übers. 'nur von seiner Entscheidung abhängend'. — *et ipse postulasset — neque id neg. esset:* kürzer: 'er setzte durch, was er gewollt hatte'. — *quod minus — gesserat:* übers. 'wegen eines kleinen, wider Erwarten ihm zugestossenen Unfalls (s. 6, 2)'. — *Nihil — ducebant:* nimm *ἀπιστεῖν. nihil* muss dann positiv ausgedrückt werden.

§. 2. *ex quo fiebat ut:* mit dem

ut omnia minus prospere gesta culpae tribuerent, cum aut
eum neglegenter aut malitiose fecisse loquerentur; sicut tum
accidit. Nam corruptum a rege capere Cymen noluisse argue-
bant. Itaque huic maxime putamus malo fuisse nimiam opi- 3
nionem ingenii atque virtutis. Timebatur enim non minus
quam diligebatur, ne secunda fortuna magnisque opibus elatus
tyrannidem concupisceret. Quibus rebus factum est, ut ab-
senti magistratum abrogarent et alium in eius locum substi-
tuerent. Id ille ut audivit, domum reverti noluit et se Pactyen 4
contulit ibique tria castella communiit Ornos Byzanthen Neon-
tichos, manuque collecta primus Graecae civitatis in Thraciam
introiit gloriosius existimans barbarorum praeda locupletari
quam Graiorum. Qua ex re creverat cum fama tum opibus 5
magnamque amicitiam sibi cum quibusdam regibus Thraciae
pepererat.

Neque tamen a caritate patriae potuit recedere. Nam VIII
cum apud Aegos flumen Philocles praetor Atheniensium classem
constituisset suam neque longe abesset Lysander praetor Lace-
daemoniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diu-
tissime duceret, quod ipsis pecunia a rege suppeditabatur, con-
tra Atheniensibus exhaustis praeter arma et naves nihil erat
super, Alcibiades ad exercitum venit Atheniensium ibique prae- 2
sente vulgo agere coepit: si vellent, se coacturum Lysandrum
dimicare aut pacem petere spopondit: Lacedaemonios eo nolle
classe confligere, quod pedestribus copiis plus quam navibus
valerent; sibi autem esse facile Seuthem regem Thracum ad- 3
ducere, ut eum terra depelleret, quo facto necessario aut classe
conflicturum, aut bellum compositurum. Id etsi vere dictum 4

vorhergehenden durch *ὅθεν* oder *ὥστε* zu verbinden. — *omnia — gesta: τὰ ἐλλείποντα.* — *cum — loquerentur: ὡς* c. partic. — *neglegenter: οὐ σπουδάσας.* — *malitiose fecisse:* 'absichtlich gefehlt habe'. — *arguebant: αἰτίαν ἔχειν.*

§. 3. *huic maxime putamus:* übers. 'er scheint, wenn irgend sonst jemand'. — *malo fuisse* lässt sich durch *καταλύεσθαι* wiedergeben. — *nimiam:* die im Uebermass gültige. — *elatus: ἐπαρθείς.* — *magistratum abrogare: τῆς ἀρχῆς ἐκβάλλειν, ἀποχειροτονεῖν.* Danach ist mit dem Part. fortzufahren.

§. 4. *manuque collecta:* genauer 'indem er Söldner sammelte' *συναγαγὼν ξένους.*

§. 5. *magnamque amicitiam — pepererat:* übers. 'er hatte sich einige Könige zu grossen Freunden gemacht'.

VIII, 1. *recedere: ἀπαλλάττεσθαι.* — *constituisset: καθορμίζειν.* — *abesset: ναυλοχεῖν.* — *bellum ducere: τὸν πολ. μηκύνειν.* — *suppeditabatur:* durch *εὐπορεῖν* auszudrücken. — *exhaustis: ἐξαναλίσκειν.*

§. 2. *agere: λέγειν ἐν, δημηγορεῖν* oder *χρηματίζειν.* Danach hat sich die Uebersetzung von *praesente vulgo* zu richten. Das folgende ist in unmittelbaren Anschluss zu bringen. — *dimicare: ναυμαχεῖν.* — *spopondit: διαβεβαιοῦσθαι.*

§. 3. *sibi esse facile: εὐπορήσειν.* — *quo facto: ὥστε.* — *compos.: καταθέσθαι.*

Philocles animadvertebat, tamen postulata facere noluit, quod sentiebat se Alcibiade recepto nullius momenti apud exercitum futurum et, si quid secundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore, contra ea, si quid adversi accidisset, se unum
5 eius delicti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades *quoniam* inquit *victoriae patriae repugnas, illud moneo, iuxta hostem castra habeas nautica; periculum est enim, ne immodestia militum vestrorum occasio detur Lysandro vestri opprimendi exercitus.*
6 Neque ea res illum fefellit. Nam Lysander, cum per speculatores comperisset vulgum Atheniensium in terram praedatum exisse navesque paene inanes relictas, tempus rei gerendae non dimisit eoque impetu bellum totum delevit.

IX At Alcibiades victis Atheniensibus non satis tuta eadem loca sibi arbitrans penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit sperans ibi facillime suam fortunam occuli posse.
2 Falso. Nam Thraces, postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias fecerunt. Qui ea, quae apportarat,
3 abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. Ille cernens nullum locum sibi tutum in Graecia propter potentiam Lacedaemoniorum ad Pharnabazum in Asiam transiit. Quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. Namque ei Grynium dederat in Phrygia castrum, ex quo quin-
4 quagena talenta vectigalis capiebat. Qua fortuna Alcibiades non erat contentus neque Athenas victas Lacedaemoniis servire poterat pati. Itaque ad patriam liberandam omni fere-
5 batur cogitatione. Sed videbat id sine rege Perse non posse fieri, ideoque eum amicum sibi cupiebat adiungi, neque dubitabat facile se consecuturum, si modo eius conveniundi habuisset potestatem. Nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedaemoniis adiuvantibus sciebat. Id si aperuisset, magnam se initurum gratiam videbat.

§. 4. *facere noluit: οὐ προσέχειν. — quod sentiebat:* erwägend. — *nullius momenti esse: ἐν οὐδενὶ λόγῳ κεῖσθαι. — si quid s. evenisset: τὰ ἐπιτεύγματα. — nullam — partem fore:* werde ihm keiner beilegen, *προσάπτειν. — si quid adversi — futurum reum:* übers. 'für die Unfälle (6, 2) werde ihm allein der Vorwurf (*μέμψις*) zufallen (*ἀκολουθεῖν*)' oder mit *αἰτίαν ἔχειν* auszudrücken.

§. 5. *castra habere nautica: ναυλοχεῖν. — occasio detur: ἀφορμὴν λαμβάνειν.*

§. 6. *in terram exisse: ἐκβῆναι,* oder sich auf (*ἀνά*) dem Lande zerstreut habe. — *temp. — dimisit: ὀξέως τῇ τοῦ καιροῦ ῥοπῇ χρησάμενος* Diod. — *delevit: συναιρεῖν.*

IX, 1. *eadem loca:* den dortigen Aufenthalt. — *penitus in: εἰς τὸ ἐνδότερον. — abdidit: μεταστέλλειν. — falso:* in Gegensatz zu *sperans* zu stellen.

§. 2. *cum:* Partic. — *insid. fecerunt* ist durch Partic. mit dem folgenden zu verbinden. — *apportare: μετακομίζειν.*

§. 3. *tutum: esse* oder *fore.*

§. 4. *poterat pati: περιορᾶν.*

§. 5. *si modo — potestatem:* übers.

Hoc cum moliretur peteretque a Pharnabazo, ut ad regem X
mitteretur, eodem tempore Critias ceterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserant, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset; quare, si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. His Laco 2
rebus commotus statuit accuratius sibi agendum cum Pharnabazo. Huic ergo renuntiat, quae regi cum Lacedaemoniis essent, nisi Alcibiadem vivum aut mortuum sibi tradidisset. Non tulit 3
hunc satrapes et violare clementiam quam regis opes minui maluit. Itaque misit Susamithren et Bagaeum ad Alcibiadem interficiendum, cum ille esset in Phrygia iterque ad regem compararet. Missi clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, 4
dant negotium, ut eum interficiant. Illi cum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa casam, in qua quiescebat, eamque succenderunt, ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. Ille autem ut sonitu flammae est exci- 5
tatus, etsi gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui numquam discedere voluerat. Hunc sequi se iubet et id quod in praesentia vestimentorum fuit arripit. His in ignem coniectis flammae vim transiit. Quem ut barbari incendium effugisse 6
viderunt, telis eminus missis interfecerunt caputque eius ad Pharnabazum rettulerunt. At mulier, quae cum eo vivere consuerat, muliebri sua veste contectum aedificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus diem obiit supremum.

'wenn er nur ein Mittel (ὁδός, εὐπορία) fände, zu ihm zu gelangen (ἀνάβασις)'. — *Laced. adiuvantibus:* übers. 'dass Kyros und die Lacedämonier'. — *aperuisset:* ἐμφανίζειν, μηνύειν.

X, 1. *moliri:* πραγματεύεσθαι. — *ceterique:* durch ἀμφί zu geben. — *certiorem facere:* διδάσκειν. — *tollere:* ἐκποδὼν ποιεῖσθαι, ἐκ τοῦ ζῆν μεταστῆσαι. — *earum rerum quas:* Attraktion wie II, 9, 4. — *ratum:* κυρωθέν.

§. 2. *sibi agendum:* συνθέσθαι, χρηματίζειν. — *renuntiat:* ἀπειπεῖν, ἀπαγορεύειν.

§. 3. *esset:* διαιτώμενος ἐτύγχανε.

§. 4. *vicinitati in qua:* in der Nachbarschaft (γειτονεῖν) des Ortes, wo. — *dant neg.:* προστάττειν. — *superari posse:* durch das Activ auszudrücken. — *diffidebant:* ἀπογιγνώσκειν.

§. 5. *sonitus:* ψόφος. — *subducere:* ὑπεξαιρεῖν. — *subalare telum:* ἐγχειρίδιον ὑπὸ μάλης ἐχόμενον (ὑπομάσχαλον, vielleicht auch ὑποκόλπιον). Der Zusatz kann aber wegbleiben. — *quod in praesentia fuit:* die gegenwärtigen. — *arripit:* συνάγειν. — *vim transiit:* ὑπεκφεύγειν, βιάζεσθαι.

§. 6. *coniectis:* ἐπιρρίπτειν. — *incendium effugisse:* Plutarch sagt: ἐκπεσεῖν ἀπαθῆ ὑπὸ τοῦ πυρός, od. τοῦ πυρὸς ἐξαλλόμενον. — *eminus:* ἀποστάντες. — *cum eo vivere:* συνοικεῖν. — *contectum:* περιβάλλειν activ. — *ad interimendum:* καταχρήσασθαι. — *diem obire supremum:* τελευτᾶν, ἀλλάττεσθαι, εἰς τὸ χρεὼν μεταστῆναι.

XI Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi historici
summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui eiusdem aetatis
fuit, Theopompus, qui post aliquanto natus, et Timaeus; qui
quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno
2 laudando consentiunt. Namque ea, quae supra scripsimus, de eo
praedicarunt atque hoc amplius: cum Athenis splendidissima
civitate natus esset, omnes splendore ac dignitate superasse
3 vitae; postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo studiis
eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus
posset aequiperare (omnes enim Boeoti magis firmitati corporis
4 quam ingenii acumini inserviunt); eundem apud Lacedaemonios,
quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiae
se dedisse, ut parsimonia victus atque cultus omnes Lacedaemonios
vinceret; fuisse apud Thracas homines vinolentos rebusque
5 veneriis deditos; hos quoque in his rebus antecessisse; venisse
ad Persas, apud quos summa laus esset fortiter venari luxu-
riose vivere: horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi
6 eum in his maxime admirarentur. Quibus rebus effecisse, ut
apud quoscunque esset princeps poneretur habereturque caris-
simus. Sed satis de hoc, reliquos ordiamur.

VIII.

I Thrasybulus Lyci filius Atheniensis. Si per se virtus
sine fortuna ponderanda sit, dubito an hunc primum omnium
ponam. Illud sine dubio: neminem huic praefero fide con-
2 stantia magnitudine animi in patriam amore. Nam quod mul-
ti voluerunt paucique potuerunt, ab uno tyranno patriam libe-

XI, 1. *infamatum a:* *ἀδοξεῖν παρά τινι.* — *consentiunt:* *συνᾴδειν.*

§. 2. *praedicarunt:* *ἐπαινεῖν τινος.* — *splendidissima:* *εὐδόκιμος.*

§. 3. *venerit:* Indic. — *labore corporisque viribus:* durch die verba *σωμασκεῖν* und *γυμνάζεσθαι* auszudrücken. — *corporis* — *ingenii:* *σωματικός, ψυχικός.* — *inservire:* *ἀσκεῖν, μιμεῖσθαι.*

§. 4. *summa virtus:* *ἄκρον ἀρετῆς.* — *patientia:* *καρτερία.* — *vict. atque cultus:* *δίαιτα.* — *vinolentus:* *ἀκρατοπότης.* — *deditos:* durch *ἥττων* auszudrücken.

§. 5. *luxuriose vivere:* *πολυτελῶς ζῆν, τρυφῇ χρήσασθαι.* — *consuetudinem:* *ἀγωγή.*

§. 6. *hab. carissimus:* *εὐδοκιμεῖν* (*ἐδημαγώγει καὶ καθωμίλει τῷ συναφομοιοῦν καὶ συνοικειοῦν ἑαυτὸν ἅπασιν* Plut. de ad. et am. c. 7. v. Alc. c. 23). — *satis:* füge hinzu: 'gesagt habend'. — *ordiamur:* *μεταβιβάζειν τὸν λόγον εἰς.*

VIII.

I, 1: s. zu II, 1, 1. — *sine:* *παρά.* — *ponderare:* *σταθμᾶσθαι.* Das Gerund. durch *χρή* auszudrücken. — *illud sine dubio:* *ὃ δ' ἔξεστιν εἰπεῖν ἀναμφιλόγως, ἀναμφισβητήτως.* — Die Abl. *fide, constantia* sind durch *ἐπί* auszudrücken.

§. 2. *potuerunt:* *ἐξικνεῖσθαί τινος.* — *ab uno* — *liberare:* *παύειν*, das von einem tyrannisirte Vaterland. — *vindicaret:* *μεθιστάναι.*

rare, huic contigit, ut a triginta oppressam tyrannis e servitute
in libertatem vindicaret. Sed nescio quo modo, cum eum nemo 3
anteiret his virtutibus, multi nobilitate praecucurrerunt. Primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit, ille
nullam rem sine hoc. Quae ille universa naturali quodam
bono fecit lucri. Sed illa tamen omnia communia imperatoribus 4
cum militibus et fortuna, quod in proelii concursu abit res a
consilio ad vires virtutemque pugnantium. Itaque iure suo
nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat,
seque his plus valuisse [quam ducis prudentiam] vere potest
praedicare. Quare illud magnificentissimum factum proprium 5
est Thrasybuli. Nam cum triginta tyranni praepositi a Lacedaemoniis servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives,
quibus in bello parserat fortuna, partim patria expulissent
partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent, non solum princeps sed etiam solus initio bellum iis
indixit.

Hic enim cum Phylen confugisset, quod est castellum in II
Attica munitissimum, non plus habuit secum triginta de suis.
Hoc initium fuit salutis Atticorum, hoc robur libertatis clarissimae civitatis. Neque vero hic non contemptus est primo a 2
tyrannis atque eius solitudo. Quae quidem res et illis contemnentibus perniciei et huic despecto saluti fuit. Haec enim
illos segnes ad persequendum, hos autem tempore ad comparandum dato fecit robustiores. Quo magis praeceptum illud 3
omnium in animis esse debet, nihil in bello oportere contemni
neque sine causa dici matrem timidi flere non solere. Neque 4
tamen pro opinione Thrasybuli auctae sunt opes. Nam iam
[tum] illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur
quam pugnabant. Hinc in Piraeeum transiit Munychiamque
munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti ab eaque 5

§. 3. *nobilitas:* *δόξα*. übers. 'grösserer Auszeichnung gewürdigt wurden'. — *naturale quoddam bonum:* *ἰδία τις εὐφυία*. — *lucri facere:* *ἀπολαύειν, καρποῦσθαι*.

§. 4. *communia:* kann übersetzt werden 'an allem diesen aber haben Antheil'. — *abire:* *μεταβαίνειν*. — *vindicare alqd. ab alq.:* *ἀντιποιεῖσθαί τινί τινος*. — *potest praedicare:* Partic. oder Mod. potent.

§. 5. *publicata:* activ. *τὰς οὐσίας δημεύσαντες διήρπαζον*.

II, 1. *munit.:* *ὀχυρόν*. — *de suis:* *οἰκεῖος*. — *initium fuit:* *ἀφορμῇ χρῆσθαι*. — *robur:* etwa *θεμέλιον*.

§. 2. *neque — non:* *οὐ μὴν ἀλλὰ καί*. *hic* verbinde mit *atque eius solitudo*. — *perniciei — saluti fuit:* *βλάπτειν, σώζειν*. — *Haec enim fecit* wird partic. Apposition zu *quae quidem res*. — *tempore dato:* activ, 'welche Zeit empfangen hatten'. — *ad comparandum:* *ἀναλέγεσθαι*.

§. 3. *in animis esse:* *νοῦν προσέχειν*. — *neque sine causa dici:* und dass die sprichwörtliche Redensart (*τὸ τοῦ λόγου*) wahr sei. — *timidus:* *φυλακτικός, εὐλαβής*.

§. 4. *fortius loquebantur quam pugnabant:* sie waren muthiger angethan in Worten als Thaten.

turpiter repulsi protinus in urbem armis impedimentisque
6 amissis refugerunt. Usus est Thrasybulus non minus prudentia quam fortitudine. Nam cedentes violari vetuit, cives enim civibus parcere aequum censebat. Neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit. Neminem iacentem veste spoliavit, nil attigit nisi arma, quorum indigebat, quae-
7 que ad victum pertinebant. In secundo proelio cecidit Critias dux tyrannorum, cum quidem exadversus Thrasybulum fortissime pugnaret.

III Hoc deiecto Pausanias venit Atticis auxilio rex Lacedaemoniorum. Is inter Thrasybulum et eos, qui urbem tenebant, fecit pacem his condicionibus: ne qui praeter triginta tyrannos et decem, qui postea praetores creati superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio, neve bona publicaren-
2 tur; rei publicae procuratio populo redderetur. Praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit: ne quis ante actarum rerum accusaretur neve multaretur; eamque illi oblivionis appellarunt.
3 Neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Nam cum quidam ex iis, qui simul cum eo in exilio fuerant, caedem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat publice, prohibuit et id, quod pollicitus erat, praestitit.

IV Huic pro tantis meritis honoris corona a populo data est facta duabus virgulis oleaginis, quam quod amor civium et non vis expresserat, nullam habuit invidiam magnaque fuit
2 gloria. Bene ergo Pittacus ille, qui in septem sapientum numero est habitus, cum Mytilenaei multa milia iugerum ei agri munera darent, *nolite, oro vos,* inquit, *id mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius quam centum iugera, quae et meam animi aequitatem et*

§. 5. *repulsi:* ἀποτυγχάνειν, wozu *oppugnatio* zu wiederholen.

§. 6. *violari:* πλημμελεῖν εἴς τινα. — *censebat:* Partic. — *impugnare:* μάχης ἐξάπτειν. — *veste spoliare:* συλᾶν. — *quae — pertinebant:* τὰ ἐπιτήδεια, τὰ ἀναγκαῖα.

§. 7. *cum quidem:* Partic. und γέ.

III, 1. *eos qui urbem tenebant:* οἱ ἐν ἄστει. — *pacem fecit inter:* διαλλάττειν τινά τινι, od. πρός τινα. — *ne qui — afficerentur:* Acc. c. Inf. und so in §. 2. — *tyrannos* bleibt weg. — *erant usi:* ἐμμένειν. — *rei publicae — redderetur:* kurz 'das Volk (die Demokratie) zurückzuführen (κατάγειν)'.

§. 2. *reconciliare:* συντιθέναι mit einem Adv. — *oblivionis:* ἀμνηστία Acc.

§. 3. *valere:* κυροῦν. — *qui — fuerant:* συμφεύγειν. — *reditum erat publice:* übers. 'mit welchen das Volk sich versöhnt hatte'. — *praestitit:* ἐμμένειν.

IV, 1. übers. 'er wurde verdientermassen für u. s. w. mit einem Kranze geehrt'. — *corona facta — oleaginis:* θαλλοῦ στέφανος. — *exprimere:* ἐξαναγκάζειν. — *nullam habere invidiam:* ἀνεπίφθονον εἶναι.

§. 2. *numero est habitus:* ἀρι-

vestram voluntatem indicent. Nam. parva munera diutina, locupletia non propria esse consuerunt. Illa igitur corona con- 3
tentus Thrasybulus neque amplius requisivit, neque quemquam honore se antecessisse existimavit. Hic sequenti tempore, 4
cum praetor classem ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris eius agerentur vigiliae, a barbaris ex oppido noctu eruptione facta in tabernaculo interfectus est.

IX.

Conon Atheniensis Peloponnesio bello accessit ad rem I
publicam, in eoque eius opera magni fuit. Nam et praetor pedestribus exercitibus praefuit et praefectus classis magnas mari res gessit. Quas ob causas praecipuus ei honos habitus est. Namque omnibus unus insulis praefuit; in qua potestate Pheras cepit coloniam Lacedaemoniorum. Fuit etiam extremo 2
Peloponnesio bello praetor, cum apud Aegos flumen copiae Atheniensium a Lysandro sunt devictae. Sed tum abfuit, eoque peius res administrata est. Nam et prudens rei militaris et diligens erat imperator. Itaque nemini erat iis temporibus 3
dubium, si adfuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

Rebus autem afflictis cum patriam obsideri audisset, non II
quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde praesidio posset esse civibus suis. Itaque contulit se ad Pharnabazum satrapem Ioniae et Lydiae eundemque generum regis et propinquum. Apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam cum Lacedaemonii Atheniensibus de- 2
victis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant,

---

θμούμενος. — *iugerum: πλέθρον.* — *nolite: μηδαμῶς.* — *locuples: ἄφθονος.*
§. 3. *contentus: ἀγαπᾶν, στέργειν.*
§. 4. *appulisset:* s. I, 4, 2. — *neque satis diligenter:* nachlässiger. — *agerentur: τηρεῖν.* Gen. cons. — *eruptione facta: ἐκπίπτειν.*

IX.

I, 1. *accessit: ἀποκλίνειν ἐπί* oder *πρός τι;* vgl. noch II, 2, 2. auch wegen *res publica.* Verbalausdrücke: *πολιτεύεσθαι, τὰ κοινὰ πράττειν.* — *eius opera m. fuit: πολλὴν χρείαν παρέχειν.* — *praecipuus: ἐν τοῖς μάλιστα* (wurde er geehrt).
§. 2. *extremo: τελευτᾶν, λήγειν* nicht *φθίνειν.* — *eoque peius — administrata est:* nimm *κακῶς ἔχειν.* Der folgende Satz ist durch *ὅτι* zu verbinden.
§. 3. *nemini erat dubium: ἀναμφισβήτητον ἦν, ὡς.* — *accepturos non fuisse:* nicht würde zugestossen sein.
II, 1. *afflictis: κακῶς ἔχειν.* — *praesidio esse: βοηθεῖν.* — *se conferre: ἀποστέλλεσθαι* (pass.). — *generum:* Partic. s. IV, 2, 3. vgl. IV, 1, 2. — *apud quem — periculis:* übers. ‘bei welchem ihm grosse Gunst zu Theil ward, da (Part.) er sich viel angestrengt und in viele Gefahren begeben hatte (*ἐγχειρίζεσθαι*)’.
§. 2. *fecerant: ὁμολογεῖν πρός.* passiv. — *et — coierat:* Partic. *συν-*

Agesilaumque bellatum misissent in Asiam maxime impulsi a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat et cum Lacedaemoniis coierat societatem, hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator, re quidem vera exercitui prae-
3 fuit Conon, eiusque omnia arbitrio gesta sunt. Hic multum ducem summum Agesilaum impedivit saepeque eius consiliis obstitit; neque vero non fuit apertum, si ille non fuisset, Age-
4 silaum Asiam Tauro tenus regi fuisse erepturum. Qui postea quam domum a suis civibus revocatus est, quod Boeoti et Athenienses Lacedaemoniis bellum indixerant, Conon nihilo setius apud praefectos regis versabatur iisque omnibus magno erat usui.

III Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam Artaxerxi quam ceteris erat apertum. Multis enim magnisque meritis apud regem, etiam cum in officio non maneret, valebat. Neque id erat mirandum, si non facile ad credendum adducebatur
2 reminiscens eius se opera Cyrum fratrem superasse. Huius accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus postea quam venit, primum ex more Persarum ad chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithraustem accessit seque ostendit cum rege colloqui velle. Nemo enim sine hoc ad-
3 mittitur. Huic ille *nulla* inquit *mora est; sed tu delibera, utrum colloqui malis, an per litteras agere, quae cogitas. Necesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem* [quod προσκύνησιν illi vocant]. *Hoc si tibi grave est, per me nihilo*
4 *setius editis mandatis conficies, quod studes.* Tum Conon *mihi vero* inquit *non est grave quemvis honorem habere regi; sed vereor, ne civitati meae sit opprobrio, si, cum ex ea sim profectus, quae ceteris gentibus imperare consuerit, potius barbarorum quam illius more fungar.* Itaque, quae huic volebat, scripta tradidit.

IV Quibus cognitis rex tantum auctoritate eius motus est, ut et Tissaphernem hostem iudicarit et Lacedaemonios bello persequi iusserit et ei permiserit, quem vellet, eligere ad dispen-

θήκας ποιεῖσθαι πρός. — *hunc adversus:* füge hinzu 'dem Namen nach', wegen des folgenden *re vera.* — *arbitrio:* διάνοια, προαίρεσις.

§. 3. *ducem summum:* praedicativ. — *neque vero:* mit dem vorhergehenden zu verbinden.

§. 4. *hisque — erat usui:* Partic.

III, 1. *officium:* τὸ καθῆκον.

§. 2. *qui secundum — tenebat:* übers. 'der als zweiter nach dem Könige herrschte'. — *sine hoc:* ἄλλως.

§. 3. *agere:* διαπράττεσθαι. — *venerari:* προσκυνεῖν. Das Glossem '*quod πρ. illi vocant*' bleibt weg. — *edere mandata* ἐντέλλεσθαι.

§. 4. *habere:* προσνέμειν. — *opprobrio est:* ἐπονείδιστόν ἐστι. — *fungar:* ἀκολουθεῖν. — *scripta:* activ.

IV, 1. *iudicarit:* ἀποφαίνεσθαι. — *el. ad disp. pec.:* λαβεῖν ταμίαν τὸν χορηγήσοντα χρημάτων πλῆθος

sandam pecuniam. Id arbitrium Conon negavit sui esse consilii sed ipsius, qui optime suos nosse deberet; sed se suadere, Pharnabazo id negotii daret. Hinc magnis muneribus donatus 2
ad mare est missus, ut Cypriis et Phoenicibus ceterisque maritimis civitatibus naves longas imperaret classemque, qua proxima aestate mare tueri posset, compararet dato adiutore Pharnabazo, sicut ipse voluerat. Id ut Lacedaemoniis est nun- 3
tiatum, non sine cura rem administrant, quod maius bellum imminere arbitrabantur, quam si cum barbaro solum contenderent. Nam ducem fortem prudentem regiis opibus praefuturum ac secum dimicaturum videbant, quem neque consilio neque copiis superare possent. Hac mente magnam contra- 4
hunt classem; proficiscuntur Pisandro duce. Hos Conon apud Cnidum adortus magno proelio fugat, multas naves capit, complures deprimit. Qua victoria non solum Athenae sed etiam cuncta Graecia, quae sub Lacedaemoniorum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte navium in patriam venit; 5
muros dirutos a Lysandro utrosque et Piraei et Athenarum reficiendos curat, pecuniaeque quinquaginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat, civibus suis donat.

Accidit huic, quod ceteris mortalibus, ut inconsideratior V
in secunda quam in adversa esset fortuna. Nam classe Peloponnesiorum devicta cum ultum se iniurias patriae putaret, plura concupivit, quam efficere potuit. Neque tamen ea non 2
pia et probanda fuerunt, quod potius patriae opes augeri quam regis maluit. Nam cum magnam auctoritatem sibi pugna illa navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset non solum inter barbaros sed etiam omnes Graeciae civitates, clam dare operam coepit, ut Ioniam et Aeoliam restitueret Atheniensibus. Id cum minus diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus 3
praeerat, Cononem evocavit simulans ad regem eum se mittere velle magna de re. Huius nuntio parens cum venisset, in vincla coniectus est. In quibus aliquandiu fuit. Inde non- 4
nulli eum ad regem abductum ibique eum periisse scriptum

ὅσον ἂν προστάττῃ Diod. XIV, 81. — *id arbitrium:* hierüber zu entscheiden. *consilii* bleibt weg. — *ipsius:* des Königs selbst. — *deberet: εἰκός.* — *negotii: ἐξουσία.*

§. 2. *maritimus: ἐπιθαλάσσιος, τὴν παραθαλασσίαν οἰκῶν.* — *proxima: ἐπιέναι.* — *tueri: ἀμύνεσθαι.* — *comparare: ἀθροίζειν.* — *dato adiutore:* vgl. die IV, 2, 4 aus Thucydides angeführte Wendung.

§. 3. *administrant: προσέχειν, προσκεῖσθαι, διοικεῖν.* — *quam si cum: ἢ πρός.* *contenderent* bleibt weg. Dann fortzufahren mit *ἅτε.*

§. 4. *hac mente:* 'dies bedenkend'. — *profic: ἐκπλεῖν.* — *adortus: συμβαλών.* — *deprimere: καταδύειν.*

§. 5. *diruere: καθαιρεῖν, κατασκάπτειν.* — *reficere: ἀνοικοδομεῖν.*

V, 1. *esset: ἔχειν πρός.* — *ultum: τιμωρεῖσθαι, μετέρχεσθαι.*

§. 2. *quod: ὡς* c. Gen. cons. — *restituere: ἀποκαθιστάναι.*

§. 3. *simulans: πρόφασιν λαβὼν ὅτι μέλλει.*

reliquerunt. Contra ea Dinon historicus, cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit, illud addubitat, utrum Tiribazo sciente an imprudente sit factum.

X.

I Dion Hipparini filius Syracusanus nobili genere natus utraque implicatus tyrannide Dionysiorum. Namque ille superior Aristomachen sororem Dionis habuit in matrimonio, ex qua duos filios Hipparinum et Nisaeum procreavit totidemque filias nomine Sophrosynen et Areten, quarum priorem Dionysio filio eidem, cui regnum reliquit, nuptum dedit, alteram Areten
2 Dioni. Dion autem praeter nobilem propinquitatem generosamque maiorum famam multa alia ab natura habuit bona, in his ingenium docile come aptum ad artes optimas magnam corporis dignitatem, quae non minimum commendat, magnas praeterea divitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus
3 auxerat. Erat intimus Dionysio priori, neque minus propter mores quam affinitatem. Namque etsi Dionysii crudelitas ei displicebat, tamen salvum propter necessitudinem magis etiam suorum causa studebat. Aderat in magnis rebus, eiusque consilio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re maior ipsius
4 cupiditas intercesserat. Legationes vero omnes, quae essent illustriores, per Dionem administrabantur. Quas quidem ille diligenter obeundo fideliter administrando crudelissimum nomen
5 tyranni sua humanitate leniebat. Hunc a Dionysio missum Carthaginienses sic suspexerunt, ut neminem umquam Graeca lingua loquentem magis sint admirati.

II Neque vero haec Dionysium fugiebant. Nam quanto esset

§. 4. *cui:* referenti: διεξιέναι, διηγεῖσθαι. — *addubitat:* Partic.

X.

I, 1. *nobili genere natus* = generis nobilitate (λαμπρότης, εὐγένεια) praecellens (εὐδόκιμος). — *superior:* ὁ πρεσβύτερος. — *ex qua — procreavit:* übers. nach Xen. Anab. I, 1, 1. — *priorem:* ὁ μέν. — *cui — reliquit:* wörtlich, oder nimm διαδέχεσθαι. — *nupt. dedit:* πρὸς γάμον ἐκδοῦναι.

§. 2. *praeter:* πρός. — *propinquitas:* οἰκειότης. — *a nat.:* οἰκεῖος. — *in his:* οἷον. — *ingen.:* φύσις. — *artes:* μαθήματα. — *magnam dignitatem:* εὐεξία. — *quae — commendat:* welcher nicht das geringste Lob zu Theil wird. — *magnas:* ἔξοχος, ἄφθονος. — *tyranni:* παρά.

§. 3. *erat intimus:* diligebatur a (παρά) D. si quis alius. — *ei displicebat:* ἄχθεσθαι, προσκρούειν. — *aderat in:* μετεῖναι. — *qua in re:* τί. — *intercesserat:* κωλύειν.

§. 4. *administrare:* διοικεῖν. — *quas quidem* rell.: καὶ διὰ τό. — *obeundo, administrando:* durch das eine προσέχειν wiederzugeben. — *humanitate:* φιλανθρωπία. — *lenire:* παραιτεῖσθαι, μαλάσσειν.

§. 5. *suspexerunt:* ἄγασθαι. füge hinzu 'so sehr' od. θαυμάζειν διαφερόντως. — *Graeca — loquentem:* s. VII, 2, 1.

II, 1. *nam — sentiebat:* durch Partic. mit dem vorhergehenden zu

sibi ornamento sentiebat. Quo fiebat, ut uni huic maxime in-
dulgeret neque eum secus diligeret ac filium, qui quidem, cum 2
Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata,
adulescenti negare non potuerit, quin eum accerseret, cum
Dion eius audiendi cupiditate flagraret. Dedit ergo huic ve-
niam magnaque eum ambitione Syracusas perduxit. Quem 3
Dion adeo admiratus est atque adamavit, ut se ei totum tra-
deret. Neque vero minus ipse Plato delectatus est Dione. Ita-
que cum a Dionysio crudeliter violatus esset, quippe quem
venum dari iussisset, tamen eodem rediit eiusdem Dionis pre-
cibus adductus. Interim in morbum incidit Dionysius. Quo 4
cum gravi conflictaretur, quaesivit a medicis Dion, quemad-
modum se haberet, simulque ab iis petiit, si forte in maiore
esset periculo, ut sibi faterentur, nam velle se cum eo colloqui
de partiendo regno, quod sororis suae filios ex illo natos par-
tem regni putabat debere habere. Id medici non tacuerunt 5
et ad Dionysium filium sermonem rettulerunt. Quo ille com-
motus, ne agendi esset Dioni potestas, patri soporem medicos
dare coëgit. Hoc aeger sumpto sopitus diem obiit supremum.
Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis eaque III
multis rebus aucta est. Sed tamen primis temporibus aliquan-

verbinden. — *esset ornamento:* λαμπρύνεσθαί (med.) τινι. Demnächst mit ὥστε fortzufahren. — *indulgere:* προσέχειν. — *diligere:* στέργειν, nicht φιλεῖν. in I, 3 dagegen lässt sich das anzunehmende *diligebatur* durch ἀγαπᾶν ausdrücken.

§. 2. die Verbinduug *(qui quidem)* ist durch οὖν herzustellen. ἡ φήμη διαδίδοται, προσπίπτει. — *negare — quin:* ἀντέχειν — οὐ μή. — *cupiditate flagraret:* θαυμασίως πως διακεῖσθαι πρός, σπουδάζειν περί. für *audiendi* ist dann das entsprechende Verbalsubstantiv zu nehmeu.

§. 3. *se totum traderet:* unter anderem auszudrücken durch ἀπαρτᾶσθαί τινος. — Das folgende ist durch Gen. cons. mit dem vorhergehenden zu verbinden. *neque vero:* οὐ μὴν ὅγε Πλ. — *violatus esset:* nimm προσφέρεσθαί τινι auf Dionys. bezogen. — *quippe quem:* ἅτε c. Partic. — *ven. dari:* ἀποδόσθαι, πιπράσκειν. — *precibus adductus:* ἐξαιτεῖν.

§. 4. *quo cum — conflictaretur:* nach Plutarch auszudrücken: als er ohne Hoffnung auf Leben zu sein (ἀβιώτως ἔχειν) schien. — *petiit:* προσδεῖσθαι. *simul* kann dennoch übersetzt werden. — *maiori — periculo:* 'sich gefährlicher (ἐπικίνδυνος) befände'. — *velle se — colloqui:* zur Verbindung mit dem vorhergehenden nimm Part. Fut. — *quod — putabat:* dieser Satz enthält ein Urtheil des Nepos, und ist als selbständiger Hauptsatz zu behandeln: denn er hielt es für billig u. s. w. — *partem habere:* μεταλαγχάνειν.

§. 5. *Id:* die Rede; dann bleibt *sermonem* im folgenden weg. Ausserdem ist Partic.-Constr. anzuwenden. — *rettulerunt:* ἀναφέρειν πρός. — *ne agendi — potestas:* um dem Dio die günstige Gelegenheit zu nehmen (ἀφαιρεῖν) seine Pläne auszuführen. — *soporem:* φάρμακον ὑπνωτικόν. — *sumpto:* καταπίνειν. — *diem obiit:* s. VII. 10, 6. θανάτῳ συνῆψε τὸν ὕπνον nach Plut.

III, 1. *Tale — fuit:* solchen Anfang hatte, oder nahm. — *simultas:* διαφορά. — *aliquandiu:* μέχρι τέως. —. *simulata — mansit:* sie bewahr-

diu simulata inter eos amicitia mansit. Cum Dion non desisteret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret et eius consiliis uteretur, ille, qui in aliqua re vellet patrem
2 imitari, morem ei gessit. Eodemque tempore Philistum historicum Syracusas reduxit hominem amicum non magis tyranno quam tyrannidi. Sed de hoc in eo libro plura sunt exposita,
3 qui de historicis Graecis conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium auctoritate potuit valuitque eloquentia, ut ei persuaserit tyrannidis facere finem libertatemque reddere Syracusanis. A qua voluntate Philisti consilio deterritus aliquanto crudelior esse coepit.

IV Qui quidem cum a Dione se superari videret ingenio auctoritate amore populi verens, ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur, ostendens se id utriusque facere causa, ne, cum inter se timerent, alteruter alterum praeoccuparet. Id cum factum multi indignarentur, magnaeque esset invidiae tyranno, Dionysius omnia, quae moveri poterant
2 Dionis, in naves imposuit ad eumque misit. Sic enim existimari volebat id se non odio hominis sed suae salutis fecisse
3 causa. Postea vero quam audivit eum in Peloponneso manum comparare sibique bellum facere conari, Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit filiumque eius sic educari iussit, ut indul-
4 gendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur, vino epulisque obrue-
5 batur, neque ullum tempus sobrio relinquebatur. Is usque eo

ten scheinbar (ὑποκρίνεσθαι) die Freundschaft. — *obsecrare:* jede Bitte bitten. — *et — uteretur:* ἐλθόντι δὲ παρασχεῖν αὐτόν Plut. — *in aliqua re:* κατά τί γε. — *vellet — imitari:* Part. Fut.

§. 2. *reduxit:* füge hinzu 'aus der Verbannung'. κατάγειν od. μεταπέμπεσθαι. — *amicum tyr. quam tyr.:* τυράννῳ φίλος — φιλοτύραννος. — *sunt exposita:* habe ich erzählt. — *conscriptus est:* ἐκδιδόναι.

§. 3. *valuitque:* διαπράττεσθαι. — *facere finem:* vgl. VIII, 1, 2. VI, 3, 1. — *lib. reddere:* ἀποδιδόναι τὴν πολιτείαν. — *deterritus:* ἀποτρέπειν. — *esse coepit:* ἑαυτὸν παρέχειν.

IV, 1. *a Dione s. sup.:* activ. — *amore:* εὔνοια. — *secum:* um sich. — *sui opprimendi:* ihm die Herrschaft zu nehmen (παραιρεῖσθαι). — *ostendens:* ἐνδείκνυσθαι. Ueber die Constr. des Acc. c. Inf. vgl. praef. 1. — *cum timerent:* Gen. cons. — *praeoccuparet:* in der Unterwerfung (καταλύειν) zuvorkäme.

§. 2. *indignarentur:* δυσχεραίνειν, δυσαρεστεῖν. Dann fortzufahren mit ἐπιτιμᾶν. — *quae — poterant:* τὰ ἔπιπλα. Vgl. II, 2, 8. — *existimari:* προσποιεῖσθαι ὡς κτλ. — *causa:* ὑπέρ.

§. 3. *facere conari:* Part. Fut. od. πρὸς πόλεμον τρέπεσθαι. — *indulgendo:* ἀμελεῖν (passiv). — *imbueretur:* καταδύειν.

§. 4. *priusquam — esset:* noch nicht mannbar. ἀνδροῦσθαι (pass.) Part. — *epulisque:* σῖτα. — *obruebatur:* ἐμπιπλάναι. — *neque relinquebatur:* so dass die Zeit zum mässig sein nicht übrig blieb (ἐκλείπειν).

vitae statum commutatum ferre non potuit, postquam in pa-
triam rediit pater (namque appositi erant custodes, qui eum
a pristino victu deducerent), ut se de superiore parte aedium
deiecerit atque ita interierit. Sed illuc revertor.
Postquam Corinthum pervenit Dion et eodem perfugit V
Heraclides ab eodem expulsus Dionysio, qui praefectus fuerat
equitum, omni ratione bellum comparare coeperunt. Sed non 2
multum proficiebant, quod multorum annorum tyrannis ma-
gnarum opum putabatur. Quam ob causam pauci ad societatem
periculi perducebantur. Sed Dion fretus non tam suis copiis 3
quam odio tyranni maximo animo duabus onerariis navibus
quinquaginta annorum imperium munitum quingentis longis
navibus decem equitum centumque peditum milibus profectus
oppugnatum, quod omnibus gentibus admirabile est visum,
adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam at-
tigerat, Syracusas introierit. Ex quo intellegi potest nullum
esse imperium tutum nisi benivolentia munitum. Eo tempore 4
aberat Dionysius et in Italia classem opperiebatur adversa-
riorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum.
Quae res eum fefellit. Nam Dion iis ipsis, qui sub adversarii 5
fuerant potestate, regios spiritus repressit totiusque eius partis
Siciliae potitus est, quae sub Dionysii fuerat potestate, pari-
que modo urbis Syracusarum praeter arcem et insulam adiunctam
oppido, eoque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem 6
tyrannus facere vellet: Siciliam Dion obtineret, Italiam Diony-
sius, Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat.
Dion ***

§. 5. *vitae st. commutatum:* die Umänderung (μεταβολή) der Lebensweise. — *postquam rediit:* nach der Rückkehr. — *appositi erant:* ἐπιτάσσειν. — *qui — deducerent:* μεταλαμβάνειν. Part. Fut. — *superior pars aedium:* τὸ τέγος. — *deiecerit:* füge hinzu 'auf den Kopf'. — *interire:* διαφθείρεσθαι. — *illuc:* 'zum obigen'.

V, 1. *praefectus equitum:* ἱππαρχεῖν. — *omni ratione coeperunt:* πάσῃ φιλοτιμίᾳ φέρεσθαι πρός τι, vgl. III, 1, 4.

§. 2. *proficiebant:* 'hierin'. προκόπτειν ἐπί τινι. — *magnarum opum:* dass sie an Geld und Macht Ueberfluss habe. — *societ.:* κοινωνία.

§. 3. *odio:* füge hinzu 'der beherrschten'. — *oner. navibus:* φορτηγικὸν πλοῖον, φορτὶς ναῦς. Gleich dahinter ist *profectus* zu stellen. — *profectus:* ἀνάγεσθαι ἐκπλεῖν. — *oppugnatum:* καταλύειν. — *percellere:* καταβάλλειν. — *post d. tertium:* τριταῖος μετὰ (nach der Landung auf Sic.).

§. 4. *opperiebatur:* παραφυλάττειν. — *ad se venturum:* ἀντιτάττεσθαι. — *adversariorum* gehört zu *classem.*

§. 5. *iis ipsis:* durch eben die. — *sub — potestate:* ὑποτάσσειν, od. kurz auszudrücken durch ἡ ἐν τῇ Σ. τοῦ Δ. ἐπικράτεια. — *spiritus repressit:* τὸ φρόνημα συστέλλειν. — *adiunctam:* προτείνειν (intrans.).

§. 6. *eoque rem perduxit:* und setzte es zuletzt durch. — *talibus pactionibus:* ἐφ' ᾧ τε. folgen Acc. c. Inf. — *Sic. D. obtineret:* dass S. dem D. gehören solle, u. s. w.

VI Has tam prosperas tamque inopinatas res consecuta est
subita commutatio, quod fortuna sua mobilitate, quem paullo
2 ante extulerat, demergere est adorta. Primum in filio, de
quo commemoravi supra, suam vim exercuit. Nam cum uxorem
reduxisset, quae alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare
ad virtutem a perdita luxuria, accepit gravissimum parens vul-
3 nus morte filii. Deinde orta dissensio est inter eum et Hera-
clidem. Qui, quod ei principatum non concedebat, factionem
comparavit. Neque is minus valebat apud optimates, quorum
consensu praeerat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret.
4 Non tulit hoc animo aequo Dion et versum illum Homeri
rettulit ex secunda rhapsodia, in quo haec sententia est, non
posse bene geri rem publicam multorum imperiis. Quod di-
ctum magna invidia consecuta est. Namque aperuisse videbatur
5 omnia in sua potestate esse velle. Hanc ille non lenire obse-
quio sed acerbitate opprimere studuit Heraclidemque, cum
Syracusas venisset, interficiundum curavit.

VII Quod factum omnibus maximum timorem iniecit. Nemo
enim illo interfecto se tutum putabat. Ille autem adversario
remoto licentius eorum bona, quos sciebat adversus se sensisse,
2 militibus dispertivit. Quibus divisis, cum cotidiani maximi
fierent sumptus, celeriter pecunia deesse coepit, neque, quo
manus porrigeret, suppetebat nisi in amicorum possessiones.
Id eiusmodi erat, ut, cum milites reconciliasset, amitteret opti-
3 mates. Quarum rerum cura frangebatur et insuetus male

VI, 1. *prosperas res:* προτέρημα. Dazu *tam inopinatas* als adverbiale Bestimmung. — *consecuta est:* περιλαμβάνειν. — *sua mobilitate:* εὐμετάβολος praedicativ. — *est adorta:* γίγνεσθαι περί τι.

§. 2. *vim exercuit:* ἐμπειρίαν λαμβάνειν. — *reduxisset:* ἀναλαμβάνειν. — *revocare:* ἐπανορθοῦν πρός. — *perdita:* καθ' ὑπερβολήν. — *accepit vulnus:* λυπεῖν. — *parens:* er als Vater.

§. 3. *factionem comparavit:* στασιάζειν πρός τινα. Mit dem Partic. fortzufahren. — *optimates:* οἱ χρηστοί. — *prae. classi:* ναυαρχεῖν.

§. 4. *rettulit:* ἐκφέρειν. — *ex sec. rhapsodia:* die Homerischen Rhapsodien werden nie durch Ordinalzahlen, sondern durch die Buchstabennamen nach der Reihenfolge des Alphabets bezeichnet. — *in quo — est:* ὅτι. — *non posse — imperiis:* Hom. *B* 204: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. — *dictum:* ἀπόφθεγμα. — *aperuisse:* ἀποφαίνειν.

§. 5. *obsequium:* ἐπιείκεια. — *lenire:* s. oben 1, 4. — *acerbitate:* πικρῶς.

VII, 1. Der zweite Satz ist in der Constr. des Gen. cons. dem ersteren als seinem Nachsatz vorauszunehmen. — *licentius:* αὐθαδῶς.

§. 2. *decsse:* σπανίζειν. — *neque — suppetebat:* und er hatte nicht die Hände auszustrecken. — *possessio:* οὐσία. — *Id eiusmodi erat:* übersetze 'obgleich es gefährlich (ἐπισφαλές) war, mit den Soldaten versöhnt den Optimaten entfremdet zu werden'.

§. 3. *frangebatur:* mit gleicher Metapher wird im Gr. κατακλάω gebraucht. Sonst lässt sich übersetzen 'er gerieth hierüber in die

audiendi non animo aequo ferebat de se ab iis male existimari, quorum paullo ante in coelum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem offensa in eum militum voluntate liberius loquebatur et tyrannum non ferendum dictitabat.

Haec ille intuens cum quemadmodum sedaret nesciret et VIII
quorsum evaderent timeret, Callicrates quidam civis Atheniensis,
qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo
et callidus et ad fraudem acutus sine ulla religione ac fide
adit ad Dionem et ait: eum magno in periculo esse propter 2
offensionem populi et odium militum, quod nullo modo evitare
posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet
illi inimicum; quem si invenisset idoneum, facile omnium animos
cogniturum adversariosque sublaturum, quod inimici eius
dissidentes suos sensus aperturi forent. Tali consilio probato 3
excepit has partes ipse Callicrates et se armat imprudentia
Dionis. Ad eum interficiundum socios conquirit, adversarios
eius convenit, coniuratione confirmat. Res multis consciis, 4
quae ageretur, elata defertur ad Aristomachen sororem Dionis
uxoremque Areten. Illae timore perterritae conveniunt, cuius
de periculo timebant. At ille negat a Callicrate fieri sibi insidias,
sed illa, quae agerentur, fieri praecepto suo. Mulieres 5
nihilo setius Callicratem in aedem Proserpinae deducunt ac
iurare cogunt nihil ab illo periculi fore Dioni. Ille hac religione non modo non est deterritus, sed ad maturandum concitatus est verens, ne prius consilium aperiretur suum, quam conata perfecisset.

Hac mente proximo die festo, cum a conventu se remotum IX
Dion domi teneret atque in conclavi edito recubuisset, consciis

grösste Besorgniss'. — *de se male existimari:* nimm διαβάλλειν. — *laudibus:* Partic. — *offensa voluntate:* ἀλλοτρίως ἔχειν, διακεῖσθαι. — *dictitabat:* ἀποφαίνειν.

VIII, 1. *quemadmodum:* πῶς χρή. — *sedaret:* καταπραΰνειν. Füge hinzu (= haec) 'den Aufruhr, die gereizte Stimmnng'. — *nesciret:* ἀμηχανεῖν. — *acutus:* πανοῦργος. — *sine ulla — fide:* ὑπερφρονῶν τῶν θείων.

§. 2. *offensio populi:* ἡ πρὸς τὸν δῆμον γεγονυῖα ἀπέχθεια. — *qui simularet:* προσποιεῖσθαι (Feindschaft gegen ihn). — *sublaturum:* ἐπαναιρεῖν, vgl. VII, 10, 1. — *dissidens:* στασιώδης.

§. 3. *tali c. probato:* als dies gefiel. — *excepit has partes:* τὸ σχῆμα ὑποκρίνεσθαι. — *et se armat:* Partic. — *imprudentia:* ἀφυλαξία. — *socios:* nimm συλλαμβάνειν. — *confirmat:* πίστιν ἐμποιεῖν τινι.

§. 4. *de periculo:* 'dass er nicht in Gefahr geriethe'. — *sed illa fieri:* 'da (ὡς) jener das, was er thäte, auf sein Geheiss vollende'.

§. 5. *nihilo setius:* οὐ μὴν ἀλλά. οὐδὲν ἧττον würde hier unpassend sein. — *hac religione:* durch einen solchen Schwur. — *ad maturandum:* σπεύδειν τὸ ἔργον. — *cons. aperiretur:* τὰ δεδογμένα ἐκφέρειν.

IX, 1. *proximo die festo:* als am folgenden Tage ein Fest gefeiert (ἄγειν) wurde. — *conventus:* πανήγυρις oder πανηγυρισμός. — *remotum:* durch ἀφεστάναι auszudrücken. — *se teneret:* καθέζεσθαι, 'auf einer

facinoris loca munitiora oppidi tradit, domum custodiis saepit,
2 a foribus, qui non discedant, certos praeficit. Navem triremem
armatis ornat Philostratoque frati suo tradit eamque in portu
3 agitari iubet, ut si exercere remiges vellet, cogitans, si forte
consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, qua aufugeret ad sa-
lutem. Suorum autem e numero Zacynthios adulescentes quos-
dam eligit cum audacissimos tum viribus maximis hisque dat
negotium, ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi eius
gratia viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intromissi.
4 At illi, ut limen eius intrarant, foribus obseratis in lecto cu-
bantem invadunt colligant. Fit strepitus, adeo ut exaudiri
5 posset foris. Hic, sicut ante saepe dictum est, quam invisa
sit singularis potentia et miseranda vita, qui se metui quam
6 amari malunt, cuivis facile intellectu fuit. Namque illi ipsi
custodes, si prompta fuissent voluntate, foribus effractis ser-
vare eum potuissent, quod illi inermes telum foris flagitantes
vivum tenebant. Cui cum succurreret nemo, Lyco quidam
Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfe-
ctus est.

X Confecta caede, cum multitudo visendi gratia introisset,
nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. Nam celeri rumore
dilato Dioni vim adlatam multi concurrerant, quibus tale fa-
cinus displicebat. Hi falsa suspicione ducti immerentes ut
2 sceleratos occidunt. Huius de morte ut palam factum est,
mirabiliter vulgi mutata est voluntas. Nam qui vivum eum
tyrannum vocitarant, eidem liberatorem patriae tyrannique ex-
pulsorem praedicabant. Sic subito misericordia odio successe-
rat, ut eum suo sanguine ab Acherunte, si possent, cuperent

κλίνη im höher gelegenen Theile des Hauses'. — *loca munitiora: τὰ ὀχυρώτερα.* — *saepit: περικλείειν, ἐν κύκλῳ περιθεῖναι.*

§. 2. *ornat:* nimm *ἐμβιβάζειν.* — *eam agitari: παραπλεῖν.* — *ut haberet:* kann wegbleiben, wenn *cogitans* prägnanter übersetzt wird.

§. 3. *hisque:* bleibt weg. *sic ut viderentur venire:* als ob sie zufällig kämen. — *conveniendi eius gratia: ἐπὶ χάριτι. ὡς ἀσπασόμενοι αὐτόν.*

§. 4. *ut limen eius intrarunt: ἅμα τῷ.* Dieser Satz ist mit dem vorhergehenden zn verbinden. — *obseratis: ἀποφράττειν.*

§. 5. *singularis potentia: τυραννίς.* — *metui: ὀρρωδεῖν.* — *facile: εὐμαρής.*

§. 6. *si propria fuissent voluntate:* wenn sie gewollt hätten so viel an ihnen war. — *effractis: ἐκκόπτειν.* — *inermis: γυμνός.* — *fenestrae: ἡ θυρίς.* — *dedit: ὀρέγειν*, Praes.

X, 1. *visendi gratia: ἐπὶ θέᾳ.* — *introire: εἰσρεῖν.* — *celeri* = celerius. — *dilato: διαδιδόναι, διατρέχειν.* — *vim allatam:* auf gewaltthätige Weise ums Leben gekommen sei. — *displicebat:* nimm *ἀποδοκιμάζειν*, vgl. 4, 2. *ducti: παροξύνειν.*

§. 2. *mirabiliter: ἀμήχανον ὅσον. voluntas: διάθεσις.* — *vocitarant: ἀποφαίνειν.* — *liberator* und *expulsor:* Partic. — *misericordia od. successerat:* der Hass schlug in Mitleid um (*μεθεστάναι*). — *suo sanguine:* sich selbst tödtend (*κατα-*

redimere. Itaque in urbe celeberrimo loco elatus publice se- 3
pulcri monumento donatus est. Diem obiit circiter annos
quinquaginta quinque natus quartum post annum, quam ex
Peloponneso in Siciliam redierat.

XI.

Iphicrates Atheniensis non tam magnitudine rerum gesta- 1
rum quam disciplina militari nobilitatus est. Fuit enim talis
dux, ut non solum aetatis suae cum primis compararetur, sed
ne de maioribus natu quidem quisquam anteponeretur. Mul- 2
tum vero in bello est versatus, saepe exercitibus praefuit, nus-
quam culpa male rem gessit, semper consilio vicit, tantumque
eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim
meliora fecerit. Namque ille pedestria arma mutavit, — cum 3
ante illum imperatorem maximis clupeis brevibus hastis minutis
gladiis uterentur, ille e contrario peltam pro parma fecit, a 4
quo postea peltastae pedites appellabantur, ut ad motus con-
cursusque essent leviores, hastae modum duplicavit, gladios
longiores fecit —, item genus loricarum, et pro sertis atque
aeneis linteas dedit. Quo facto expeditiores milites reddidit.
Nam pondere detracto, quod aeque corpus tegeret et leve esset,
curavit.

χρήσασθαι). — *redimere:* μεταπέμπεσθαι.

§. 3. *sepulcri monumentum:* στήλη ἐπιτύμβιος. — *quam redierat:* vgl. zu III, 3, 3.

XI.

I, 1. *magnitudine:* λαμπρότης. — *disciplina:* εὐταξία. — *nobil. est:* εὐδοκιμεῖν. — *quisquam:* negativ.

§. 2. *est vers.* und *praefuit* werden Partic. — *culpa:* so viel an ihm lag. — *semper* — *eo valuit:* stets aber ragte er an Einsicht (στρατηγικὴ ἀγχίνοια) in dem Grade hervor. — *in re militari:* kann gleich bestimmter ansgedrückt werden περὶ τὸν καθοπλισμόν. — *nova attulerit:* ἐπινοεῖσθαι. — *meliora fecerit:* ἐπὶ τὸ κρεῖττον διορθοῦσθαι.

§. 3. *cum ante illum:* hier mag im Gr. ein selbständiger Satz mit γάρ beginnen. — *brevibus:* συστέλλειν.

§. 4. *fecit:* κατασκευάζειν. — *appellantur:* μετονομάζειν. — *modum duplicare:* διπλάσιόν τι κατασκευάζειν, Diod. XV, 44: ηὔξησε γὰρ τὰ δόρατα ἡμιολίῳ μεγέθει. — *loricarum:* danach nimm *dedit* (μεταδιδόναι), 'indem er statt u. s. w. einführte (καταδεῖξαι)'. — *pro sertis:* für *loricae sertae* scheint kein genau entsprechender Gr. Ansdruck vorhanden zu sein. Es waren Panzer, bei denen die Metallplatten nicht einzeln auf den Ledergrund aufgesteppt, sondern an einander gereiht u. durch metallene Fäden oder Ringe mit einander verbunden waren; im Grunde also nicht viel verschieden von den θώρακες λεπιδωτοί, oder φολιδωτοί. — *expeditiores:* εὐκίνητος, εὔχρηστος. — *nam pondere* — *curavit:* 'indem er das Gewicht vermindernd zugleich das Decken des Körpers und das Leichtsein (κουφότης) bezweckte (στοχάζεσθαι)'.

II Bellum cum Thracibus gessit, Seuthem socium Atheniensium in regnum restituit. Apud Corinthum tanta severitate exercitui praefuit, ut nullae umquam in Graecia neque exercitatiores copiae neque magis dicto audientes fuerint duci, in
2 eamque consuetudinem adduxit, ut, cum proelii signum ab imperatore esset datum, sine ducis opera sic ordinatae consisterent, ut singuli a peritissimo imperatore dispositi viderentur.
3 Hoc exercitu moram Lacedaemoniorum interfecit. Quod maxime tota celebratum est Graecia. Iterum eodem bello omnes copias
4 eorum fugavit. Quo facto magnam adeptus est gloriam. Cum Artaxerxes Aegyptio regi bellum inferre voluit, Iphicratem ab Atheniensibus ducem petivit, quem praeficeret exercitui conducticio, cuius numerus duodecim milium fuit. Quem quidem sic omni disciplina militari erudivit, ut, quemadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses
5 apud Graecos in summa laude fuerint. Idem subsidio Lacedaemoniis profectus Epaminondae retardavit impetus. Nam nisi eius adventus appropinquasset, non prius Thebani Sparta abscessissent, quam captam incendio delessent.
III Fuit autem et animo magno et corpore imperatoriaque
2 forma, ut ipso adspectu cuivis iniceret admirationem sui, sed in labore nimis remissus parumque patiens, ut Theopompus memoriae prodidit, bonus vero civis fideque magna. Quod cum in aliis rebus declaravit tum maxime in Amyntae Macedonis liberis tuendis. Namque Eurydice mater Perdiccae et Philippi cum his duobus pueris Amynta mortuo ad Iphicratem
3 confugit eiusque opibus defensa est. Vixit ad senectutem placatis in se suorum civium animis. Causam capitis semel dixit bello sociali simul cum Timotheo eoque iudicio est absolutus.
4 Menesthea filium reliquit ex Thrassa natum Coti regis filia.

II, 1. *in r. restituit:* πάλιν καταστῆσαι (zum König). — *severitas:* βαρύτης. — *audientes:* ὑπακούειν. πειθαρχικός. — *in consuetudinem adducere:* συνεθίζειν.

§. 2. *esset datum:* αἴρειν. — *sic ordinatae:* gut geordnet. — *ut singuli — viderentur:* wie als ob sie einzeln aufgestellt wären.

§. 3. *mŏram:* μόρα. — *interf.:* κατακόπτειν. — *celebratum est:* ἀποδοχῆς ἀξιοῦσθαι.

§. 4. *bell. — voluit:* παρεσκευάζετο πολεμεῖν πρός. — *petivit:* παραιτεῖσθαι, od. παρεκάλεσεν αὐτῷ δοῦναι. — *ex. conducticius:* τὸ ξενικόν. — *discipl. militaris:* στρατηγικὴ παιδεία.

§. 5. *retardavit:* διακωλύειν. — *adventus:* nimm παραγίγνεσθαι. — *inc. del.:* πυρπολεῖν.

III, 1. *imperatoria forma:* στρατηγικὸς τὴν φύσιν.

§. 2. *parumque:* οὐ πάνυ. — *patiens:* καρτερικός. — *declaravit:* ἀποφαίνειν, μαρτυρίαν παρέχεσθαί τινος. — *tuendis:* ἐπιτροπεύειν. — *eiusque — defensa est:* erlangte Sicherheit durch ihn.

§. 3. *placatis animis:* im Genusse (ἀπολαύειν) des Wohlwollens. — *dixit:* ὑπομένειν. Partic.

Is cum interrogaretur, utrum pluris patrem matremne faceret, *matrem* inquit. Id cum omnibus mirum videretur, *at* ille *merito* inquit *facio. Nam pater, quantum in se fuit, Thracem me genuit, contra ea mater Atheniensem.*

XII.

Chabrias Atheniensis. Hic quoque in summis habitus est 1
ducibus resque multas memoria dignas gessit. Sed ex iis elucet maxime inventum eius in proelio, quod apud Thebas fecit, cum Boeotis subsidio venisset. Namque in eo victoria fidente 2
summo duce Agesilao fugatis iam ab eo conducticiis catervis reliquam phalangem loco vetuit cedere obnixoque genu scuto proiecta hasta impetum excipere hostium docuit. Id novum Agesilaus contuens progredi non est ausus suosque iam incurrentes tuba revocavit. Hoc usque eo tota Graecia fama 3
celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit, quae publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea athletae eorumque artifices iis statibus in statuis ponendis uterentur, quibus victoriam essent adepti.

Chabrias autem multa in Europa bella administravit, cum II
dux Atheniensium esset, in Aegypto sua sponte gessit. Nam Nectenebin adiutum profectus regnum ei constituit. Fecit 2
idem Cypri sed publice ab Atheniensibus Euagorae adiutor datus, neque prius inde discessit, quam totam insulam bello

§. 4. *utrum — faceret:* wen von beiden er vorzöge, den Vater oder die Mutter. — *merito:* füge im Gr. *γέ* hinzu; *facio* bleibt weg.

XII.

I, 1. s. zu II, 1, 1. — *hic quoque: ἐθαυμάσθη ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ στρατηγικῇ συνέσει* sagt Diod. XV, 29 vom Chabrias. — *sed ex his — elucet:* aber das glänzendste hiervon ist seine Kriegslist in der Schlacht bei Theben, oder auf Ch. bezogen *ἐπὶ τούτῳ μάλιστα ἐσεμνύνετο τῷ στρατηγήματι.*

§. 2. Uebersetze: 'denn als der berühmte Feldherr Agesilaus schon seine (des Chabrias) Söldner in die Flucht geschlagen hatte und deshalb mit Bestimmtheit (*σφόδρα*) dem Siege entgegensah, so u. s. w.' — *loco cedere: τὴν τάξιν μεταβάλλειν.* — *obnixoque: προσερείδεσθαι, κλίνειν πρός.* — *id novum contuens:* bestürzt über das neue der Sache. — *incurrentis: προεκτρέχειν.* — *tuba revocavit:* er gab mit der Trompete das Zeichen zur Rückkehr, *τὸ ἀνακλητικὸν ἐνδιδόναι.*

§. 3. *ut illo — constituta est:* dass Chabrias verlangte, die — Bildsäule sollte in (*ἔχειν*) dieser Stellung (*σχῆμα*) errichtet werden. — *artifices: ἀνδριαντοποιός.*

II, 1. *administravit: διοικεῖν.* — *sua sponte: καθ' αὑτόν (ἄνευ τῆς τοῦ δήμου γνώμης προσδεξάμενος τὴν στρατηγίαν* Diod.).

§. 2. *discessit: ἀπαλλάττεσθαι* Partic.

devinceret. Qua ex re Athenienses magnam gloriam sunt
3 adepti. Interim bellum inter Aegyptios et Persas conflatum
est. Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant, Lacedaemonii cum Aegyptiis, a quibus magnas praedas Agesilaus
rex eorum faciebat. Id intuens Chabrias, cum in re nulla
Agesilao cederet, sua sponte eos adiutum profectus Aegyptiae
classi praefuit, pedestribus copiis Agesilaus.

III Tum praefecti regis Persae legatos miserunt Athenas
questum, quod Chabrias adversum regem bellum gereret cum
Aegyptiis. Athenienses diem certam Chabriae praestituerunt,
quam ante domum nisi redisset, capitis se illum damnaturos
dennntiarunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit neque ibi diutius
2 est moratus, quam fuit necesse. Non enim libenter erat ante
oculos suorum civium, quod et vivebat laute et indulgebat sibi
3 liberalius, quam ut invidiam vulgi posset effugere. Est enim
hoc commune vitium magnis liberisque civitatibus, ut invidia
gloriae comes sit, et libenter de iis detrahant, quos eminere
videant altius, neque animo aequo pauperes alienam [opulen-
4 tium] intueantur fortunam. Itaque Chabrias, cum ei licebat,
plurimum aberat. Neque vero solus ille aberat Athenis libenter,
sed omnes fere principes fecerunt idem, quod tantum se ab
invidia putabant afuturos, quantum a conspectu suorum recesserint. Itaque Conon plurimum Cypri vixit Iphicrates in
Thracia Timotheus Lesbo Chares Sigeo. Dissimilis quidem
Chares horum et factis et moribus sed tamen Athenis et honoratus et potens.

IV Chabrias autem periit bello sociali tali modo. Oppugnabant Athenienses Chium. Erat in classe Chabrias privatus
sed omnes, qui in magistratu erant, auctoritate anteibat, eum-
2 que magis milites quam qui praeerant adspiciebant. Quae res
ei maturavit mortem. Nam dum primus studet portum intrare,
gubernatoremque iubet eo dirigere navem, ipse sibi perniciei

§. 3. *conflatum est:* ἐκκαίειν. — *praedas facere:* λεηλατεῖν, λείαν ἄγειν, σύρειν. — *cedere:* ἐνδεᾶ εἶναι.

III, 1. *qu. qu. Ch.:* κατηγοροῦντας Χαβρ. ὅτι. — *diem certam praestituerunt:* προθεσμίαν ὁρίζεσθαι. — *quam ante — redisset:* wenn er ἐκπρόθεσμος würde. — *capitis — denuntiarunt:* indem sie ihm den Tod drohten. — *neque:* οὐ μέντοι.

§. 2. *laute:* πολυτελής, Compar. oder das Subst. πολυτέλεια anzuwenden. — *indulgebat — liberalius:* τὸ ἀνειμένον τῆς διαίτης.

§. 3. *vitium:* πλημμέλεια. — *comes sit:* παρακολουθεῖν. — *de iis detrahant:* συστέλλειν.

§. 4. *cum — licebat:* τό γε ἐξόν. — *quod putabant:* Partic. — *futuros:* nimm ἀπαλλάττεσθαι. — *recesserant:* ἑαυτὸν ἀποστέλλειν. — *vixit:* hielt sich anhaltend auf. — *honoratus:* εὐδόκιμος.

IV, 1. *erat in classe:* συνεκπλεῖν. — *privatus* = adv. — *quam qui* = quam eos qui. — *adspiciebant:* περιβλέπειν.

§. 2. *maturavit:* ἐπιταχύνειν. — *intrare:* εἰσπλεῖν, εἰσελαύνειν. — — *sibi perniciei fuit:* ἑαυτὸν κατα-

fuit. Cum enim eo penetrasset, ceterae non sunt secutae.
Quo facto circumfusus hostium concursu cum fortissime pu-
gnaret, navis rostro percussa coepit sidere. Hinc refugere cum 3
posset, si se in mare deiecisset, quod suberat classis Athenien-
sium, quae exciperet natantes, perire maluit, quam armis ab-
iectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. Id ceteri facere
noluerunt. Qui nando in tutum pervenerunt. At ille praestare
honestam mortem existimans turpi vitae comminus pugnans
telis hostium interfectus est.

XIII.

Timotheus Cononis filius Atheniensis. Hic a patre acce- I
ptam gloriam multis auxit virtutibus. Fuit enim disertus im-
piger laboriosus rei militaris peritus neque minus civitatis
regendae. Multa huius sunt praeclare facta sed haec maxime 2
illustria: Olynthios et Byzantios bello subegit, Samum cepit.
In quo oppugnando superiori bello Athenienses mille et ducenta
talenta consumpserant, id ille sine ulla publica impensa populo
restituit. Adversus Cotum bella gessit ab eoque mille et du-
centa talenta praedae in publicum rettulit. Cyzicum obsidione 3
liberavit, Ariobarzani simul cum Agesilao auxilio profectus est.
A quo cum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives
suos agro atque urbibus augeri maluit quam id sumere, cuius
partem domum suam ferre posset. Itaque accepit Crithoten
et Sestum.

Idem classi praefectus circumvehens Peloponnesum La- II
conicen populatus classem eorum fugavit, Corcyram sub im-
perium Atheniensium redegit, sociosque idem adiunxit Epirotas
Athamanas Chaonas omnesque eas gentes, quae mare illud
adiacent. Quo facto Lacedaemonii de diutina contentione 2

χρήσασθαι. — *penetrasset:* *προελαύνειν.* — *circumfusus:* *περικυκλοῦν.* — *rostrum:* *ἔμβολον.* — *percussa:* *ἀναρρηγνύναι.* — *sidere:* *ὑποδύειν.*

§. 3. *exciperet:* aufgenommen haben würde. — *vectus:* compos. — *noluerunt:* Partic. — *praestare existimans:* *προκρίνεσθαι.* — *honestam:* *εὐκλεής.* — *comminus:* *ἐν χειρῶν νόμῳ.* — *telis interfectus est:* er wurde niedergeschossen.

XIII.

I, 1. s. zu II, 1, 1. — *impiger:* *πρακτικός.* — *civit. regendae:* *τὰ πολιτικά.*

§. 2. *multa* — *sunt:* Gen. cons. nach *illustria* fortzufahren mit *ὅτι.* — *Athen. consumpserant:* Gen. cons. — *restituit:* *ἀποδιδόναι.* — *gessit:* Partic. — *praedae:* aus der Beute. — *rettulit:* *εἰσφέρειν.*

§. 3. *Cyzicum:* leite den Satz mit *εἶτα* oder *μετὰ ταῦτα* ein. — *liberavit:* *παύειν.* Vgl. VIII, 1, 2. — *pec. numeratam:* 'baares Geld'. Dies ist *ἀργύριον.* — *ferre:* Compos. von *ἄγειν.*

II, 1. *sociosque:* 'zur Bundesgenossenschaft'.

§. 2. *diutinus:* *συχνός.* — *contentio:* *φιλονεικία.* — *imperii* — *prin-*

destiterunt et sua sponte Atheniensibus imperii maritimi prin-
cipatum concesserunt pacemque his legibus constituerunt, ut
Athenienses mari duces essent. Quae victoria tantae fuit Atti-
cis laetitiae, ut tum primum arae Paci publice sint factae
3 eique deae pulvinar sit institutum. Cuius laudis ut memoria
maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt. Qui
honos huic uni ante id tempus contigit, ut, cum patri populus
statuam posuisset, filio quoque daret. Sic iuxta posita recens
filii veterem patris renovavit memoriam.

III Hic cum esset magno natu et magistratus gerere desisset,
bello Athenienses undique premi sunt coepti. Defecerat Sa-
mus, descierat Hellespontus, Philippus iam tum valens Macedo
multa moliebatur. Cui oppositus Chares cum esset, non satis
2 in eo praesidii putabatur. Fit Menestheus praetor filius Iphi-
cratis gener Timothei, et, ut ad bellum proficiscatur, decer-
nitur. Huic in consilium dantur duo usu sapientiaque prae-
stantes, [quorum consilio uteretur], pater et socer, quod in
his tanta erat auctoritas, ut magna spes esset per eos amissa
3 posse recuperari. Hi cum Samum profecti essent et eodem
Chares illorum adventu cognito cum suis copiis proficisceretur,
ne quid absente se gestum videretur, accidit, cum ad insulam
appropinquarent, ut magna tempestas oreretur. Quam evitare
duo veteres imperatores utile arbitrati suam classem suppresse-
4 runt. At ille temeraria usus ratione non cessit maiorum natu
auctoritati, velut in sua manu esset fortuna. Quo contenderat
pervenit, eodemque ut sequerentur ad Timotheum et Iphicra-
tem nuntium misit. Hinc male re gesta compluribus amissis

cipatum: ἡ θαλασσοκρατία. Dazu für das folgende das Verbum θαλασσοκρατεῖν. — *concesserunt:* παραχωρεῖν. — *fuit laetitiae:* εἰς χαρὰν προάγεσθαι. — *sint factae:* ἀφιδρύειν. — *pulvinar s. institutum:* ἱερὰν κλίνην περιστέλλειν.

§. 3. *maneret:* nimm διατελεῖν. — *posuerunt:* ἀνατιθέναι. — *huic uni — tempus:* übers. 'diesem allein von den vor ihm'. — *ut — populus:* stelle '*ut populus, cum patri*'. — *iuxta posita:* παρατιθέναι. — *recens filii:* nämlich *statua*. — *renovare:* ἀνακαινίζειν, ἀνορθοῦν.

III, 1. *hic — natu:* als er bereits gealtert war. — *gerere desisset:* ἐξίστασθαι. — *premi coepti:* nimm περιιστάναι. *bello* wird zum Subject gemacht. — *moliebatur:* πραγματεύεσθαι. — *oppositus — esset:* ἀντιστρατηγεῖν. — *non satis — putabatur:* 'man glaubte, dass er nicht hinlänglichen Schutz gewähre'.

§. 2. *proficiscatur:* ἐξέρχεσθαι. — *decernitur:* ἔδοξε τῷ δήμῳ. — *consilium:* συμβουλία. — *duo:* sc. viri. — *quorum — uteretur:* kann wegbleiben. — *recuperari:* ἀναλαμβάνειν, aktiv. *posse* durch den mod. potentialis auszudrücken.

§. 3. *gestum:* προχωρεῖν. — *appropinquarent:* προσπλεῖν. — *oreretur:* ἐπιπίπτειν. — *evitare:* ἐξίστασθαί τινι. — *suppresserunt:* ἐπέχειν.

§. 4. *temeraria — ratione:* τόλμῃ φερόμενος. — *cessit:* παραχωρεῖν. — *velut — fortuna:* 'als ob er über das Glück zu gebieten hätte'. περιγίγνεσθαι. — *ad Tim. — nuntium misit:* er forderte den T. u. I. durch Boten auf. — *male re gesta:* κακῶς πάσχειν. — *eo* bleibt weg. —

navibus eo, unde erat profectus, se recepit litterasque Athenas
publice misit sibi proclive fuisse Samum capere, nisi a Ti-
motheo et Iphicrate desertus esset. Populus acer suspicax ob 5
eamque rem mobilis adversarius invidus [etiam potentiae in
crimen vocabantur] domum revocat. Accusantur proditionis.
Hoc iudicio damnatur Timotheus, lisque eius aestimatur cen-
tum talentis. Ille odio ingratae civitatis coactus Chalcidem
se contulit.

Huius post mortem cum populum iudicii sui paeniteret, IV
multae novem partes detraxit et decem talenta Cononem filium
eius ad muri quandam partem reficiendam iussit dare. In quo
fortunae varietas est animadversa. Nam quos avus Conon
muros ex hostium praeda patriae restituerat, eosdem nepos
cum summa ignominia familiae ex sua re familiari reficere
coactus est. Timothei autem moderatae sapientisque vitae cum 2
pleraque possimus proferre testimonia, uno erimus contenti,
quod ex eo facile conici poterit, quam carus suis fuerit. Cum
Athenis adulescentulus causam diceret, non solum amici pri-
vatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam
in eis Iason tyrannus Thessaliae, qui illo tempore fuit omnium
potentissimus. Hic cum in patria sine satellitibus se tutum 3
non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio venit tantique
hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire quam Ti-
motheo de fama dimicanti deesse. Hunc adversus tamen Ti-
motheus postea populi iussu bellum gessit: patriae sanctiora
iura quam hospitii esse duxit.

Haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium Iphi- 4
cratis Chabriae Timothei, neque post illorum obitum quisquam
dux in illa urbe fuit dignus memoria. Venio nunc ad fortissi- 5

Athenas publice: an das Gemeinwesen der Athener. — *proclive:* πρόχειρος. Uebers. 'dass es ihm ein leichtes gewesen sein würde'. — *desertus esset:* ἐγκαταλείπω.

§. 5. *acer:* σφοδρός. — *suspicax:* ὑπόπτως ἔχων. — *mobilis:* εὐμετάβολος. — *etiam potentiae:* so dass er sogar u. s. w. — *revocat:* Partic. dann fahre mit allgemein gehaltenem Object aktiv fort (εἰς δίκην ὑπάγειν). — *Hoc — Timotheus:* Gen. cons. — *lisque — aestimatur:* 'so betrug das Strafmass (τίμημα)'. — *odio — coactus:* παροξύνειν.

IV, 1. *detraxit:* ἀνιέναι. — *reficiendam:* ἀνεγείρειν vgl. IX, 4, 5. — *dare:* εἰσφέρειν. — *varietas:* ἀνωμαλία. — *est animadversa:* dem Gr. gemässer übers. 'war zu bemerken'. — *nepos:* υἱωνός, ἀπόγονος. — *cum summa ignominia:* nimm ἐπονείδιστος.

§. 2. *proferre:* παρατιθέναι. — *erimus contenti:* ἀπόχρη. — *conici:* μανθάνειν. — *adulescentulus:* noch jung, praedicativ. — *causam diceret:* δίκην εἰπεῖν, ἔχειν. — *privati hospites:* blos ξένοι.

§. 3. *satellitibus:* s. IV, 3, 2. — *sine u. praesidio:* ἄφρουρος. — *cap. peric. adire:* für sein Leben Gefahr laufen. — *deesse:* ἐγκαταλείπειν. — *sanctiora esse duxit:* προκρίνειν.

§. 4. *aetas:* χρόνος.

§. 5. *venio nunc:* vgl. VII, 11, 6.

mum virum maximique consilii omnium barbarorum exceptis
6 duobus Carthaginiensibus Hamilcare et Hannibale. De quo
hoc plura referemus, quod et obscuriora sunt eius gesta plera-
que et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copia-
rum sed consilii, quo tum omnes superabat, acciderunt. Quo-
rum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt.

XIV.

I Datames patre Camisare natione Care matre Scythissa
natus primum militum in numero fuit apud Artaxerxen eorum,
qui regiam tuebantur. Pater eius Camisares, quod et manu
fortis et bello strenuus et regi multis locis fidelis erat reper-
tus, habuit provinciam partem Ciliciae iuxta Cappadociam,
2 quam incolunt Leucosyri. Datames militare munus fungens
primum, qualis esset, aperuit in bello, quod rex adversus Ca-
dusios gessit. Namque hic multis milibus regiorum interfectis
magni fuit eius opera. Quo factum est, cum in eo bello ce-
cidisset Camisares, ut paterna ei traderetur provincia.

II Pari se virtute postea praebuit, cum Autophrodates iussu
regis bello persequeretur eos, qui defecerant. Namque huius
opera hostes, cum castra iam intrassent, profligati sunt exer-
citusque reliquus conservatus regis est. Qua ex re maioribus
2 rebus praeesse coepit. Erat eo tempore Thuys dynastes Paphla-
goniae antiquo genere ortus a Pylaemene illo, quem Home-
3 rus Troico bello a Patroclo interfectum ait. Is regi dicto
audiens non erat. Quam ob causam bello eum persequi con-
stituit, eique rei praefecit Datamen propinquum Paphlagonis.
Namque ex fratre et sorore erant nati. Quam ob causam

§. 6. *referemus:* u. a. ἐκτιθέναι, πραγματεύεσθαι. — *obscuriora sunt:* nimm ἀγνοεῖν. — *ea — cesserunt:* τὰ πλεονεκτήματα. — *ratio:* περίστασις. — *explicata fuerit:* δηλοῦν. — *res — poterunt:* werden die Ereignisse undeutlich sein.

XIV.

I, 1. *natione:* τὸ γένος. — *in numero fuit:* μετεῖναι. — *apud:* ἀμφί. — *mil. eor. qui tuebantur:* οἱ δορυφοροῦντες und zwar 'in dem Königlichen Palaste'. — *habuit provinciam:* σατραπεύειν.

§. 2. *mil. munus fungens:* etwa τὰ πολεμικὰ διοικεῖν. — *aperuit:* ἐνδείξασθαι. — *multis milibus:* ὡς μύριοι. — *magni — opera:* s. IX, 1, 1. — *provincia:* σατραπεία.

II, 1. *se praebuit:* ἀποδείξασθαι. — *intrassent:* εἰσπίπτειν.

§. 2. *Th. dyn. Paphlagoniae:* ein gewisser Dynast von Paphl. mit Namen (προσαγορεύειν) Th. u. s. w. — *ortus:* praedicativ mit ὡς. — *Troico bello:* τὰ Τρωικά.

§. 3. *Is — non erat:* übers. 'da er ungehorsam war (ἀπειθεῖν Part.), so beschloss der König ihn zu bekriegen'. — *eique r. praefecit:* entweder mit προΐστασθαι auszudrükken, od. zu übersetzen: 'er schickte

Datames primum experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem cum venisset sine praesidio, quod ab amico nullas vereretur insidias, paene interiit. Nam Thuys eum clam interficere voluit. Erat mater cum Datame amita 4
Paphlagonis. Ea, quid ageretur, resciit filiumque monuit. Ille fuga periculum evitavit bellumque indixit Thuyni. In quo 5
cum ab Ariobarzane praefecto Lydiae et Ioniae totiusque Phrygiae desertus esset, nihilo segnius perseveravit vivumque Thuyn cepit cum uxore et liberis.

Cuius facti ne prius fama ad regem quam ipse perveniret, III
dedit operam. Itaque omnibus insciis eo, ubi erat rex, venit posteroque die Thuyn hominem maximi corporis terribilique facie, quod et niger et capillo longo barbaque erat promissa, optima veste texit, quam satrapae regii gerere consuerant, ornavit etiam torque atque armillis aureis ceteroque regio cultu. Ipse agresti duplici amiculo circumdatus hirtaque tunica gerens 2
in capite galeam venatoriam dextra manu clavam sinistra copulam, qua vinctum ante se Thuynem agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem cum omnes conspicerent propter 3
novitatem ornatus ignotamque formam ob eamque rem magnus esset concursus, fuit non nemo, qui agnosceret Thuyn regique nuntiaret. Primo non accredidit. Itaque Pharnabazum misit 4
exploratum. A quo ut rem gestam comperit, statim admitti iussit magnopere delectatus cum facto tum ornatu in primis, quod nobilis rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magni-

dazu aus'. — *ut — reduceret:* wie er ohne Waffen (ἀμαχητί, ἀκονιτί) seinen Verwandten dazu bringen könnte, das seinige zu thun. — *sine praesidio:* s. XIII, 4, 3. — *quod:* ὡς c. part. — *clam interficere:* δολοφονεῖν.

§. 4. *amita:* Vaters-Schwester. — *quid ageretur:* ἐγχειρεῖν, μέλλειν. — *filiumque monuit:* ermahnte den Sohn, sich zu hüten.

§. 5. *fuga p. evitavit:* er entfloh eilends der Gefahr. — *perseveravit:* διακαρτερεῖν. Partic. — *vivum cepit:* ζωγρεῖν, ζωγρείᾳ αἱρεῖν.

III, 1. *facti:* προτέρημα. — *operam dedit:* σπεύδειν. — *insciis:* nimm λανθάνειν. — *terribili:* καταπληκτικός, auf Thuys bezogen. — *niger:* μελαγχρής (attisch für μελάγχρους). — *capillo — promissa:* 'lang wachsen lassend (καθειμένος, κομῶν) an Haar und Bart'. Bei κα. kann zu πώγων noch βαθύς treten. — *texit:* περιστέλλειν, περικαλύπτειν. — *torques:* περιδέραιον. — *armilla:* ψέλλια. — *cultus:* παρασκευή.

§. 2. *duplici amiculo:* δίπλαξ, διπλοῖς. — *circumdatus:* περιβάλλειν (Part. perf. med.). — *hirta tunica:* διφθέρα. — *gerens:* ἔχων. — *galea venatoria:* κυνῆ. — *clava:* κορύνη. — *copula:* ῥυτήρ, ῥυταγωγεύς. — *ante se agebat:* διώκειν. — *captam duceret:* χειραγωγεῖν.

§. 3. *ornatus:* παρασκευή. — *ignotamque formam:* 'und des Unbekannten der Gestalt'. — *esset:* entstanden war. — *concursus:* συνδρομή, oder kurz 'als viele deshalb znsammengelaufen waren'.

§. 4. *rem gestam:* das geschehene. — *admitti iussit:* προσίεσθαι. füge hinzu 'den Mann'. — *magn. delectatus:* περιχαρῆ γίγνεσθαι. — *in potestatem:* in seine Hände.

5 fice Datamen donatum ad exercitum misit, qui tum contrahe-
batur duce Pharnabazo et Tithrauste ad bellum Aegyptium,
parique eum atque illos imperio esse iussit. Postea vero, quam
Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita est.

IV Hic cum maximo studio compararet exercitum Aegyptum-
que proficisci pararet, subito a rege litterae sunt ei missae, ut
2 Aspim aggrederetur, qui Cataoniam tenebat. Quae gens iacet
supra Ciliciam confinis Cappadociae. Namque Aspis saltuosam
regionem castellisque munitam incolens non solum imperio
regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat et,
3 quae regi portarentur, abripiebat. Datames etsi longe aberat
ab his regionibus et a maiore re abstrahebatur, tamen regis
voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis sed
viris fortibus navem conscendit existimans, quod accidit, faci-
lius se imprudentem parva manu oppressurum quam paratum
4 quamvis magno exercitu. Hac delatus in Ciliciam egressus
inde dies noctesque iter faciens Taurum transiit eoque, quo
studuerat, venit. Quaerit, quibus locis sit Aspis. Cognoscit
haud longe abesse profectumque eum venatum. Quae dum
5 speculatur, adventus eius causa cognoscitur. Pisidas cum eis,
quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. Id Da-
tames ubi audivit, arma sumit, suos sequi iubet, ipse equo
concitato ad hostem vehitur. Quem procul Aspis conspiciens
ad se ferentem pertimescit atque a conatu resistendi deterritus
sese dedidit. Hunc Datames vinctum ad regem ducendum tra-
dit Mithridati.

V Haec dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, a quanto

§. 5. *tum:* ἄρτι. — *Aegyptium:* contra Aegyptios futurum. — *parique — iussit:* 'befehlend mit jenen zusammen zu herrschen' oder 'die Angelegenheiten zusammen zu verwalten (συνδιοικεῖν)'. — *cum* bleibt weg. — *illi — tradita est:* wurde er zum Feldherrn zur Verwaltung des Ganzen, oder 'zum στρατηγὸς αὐτοκράτωρ' gewählt.

IV, 1. *Aegyptum — pararet:* die Abfahrt nach Aeg. vorbereitete. — *confinis:* ὅμορος. ὁμορεῖν ist spät.

§. 2. *saltuosus:* ὀρεινός. — *munitam:* ὀχυροῦν. — *vexabat:* πιέζειν. — *portarentur:* προσκομίζειν. — *abripiebat:* διαρπάζειν.

§. 3. *a maiore re:* Plur. — *abstrahebatur:* ἀποτρέπειν. — *morem gerendum:* adj. verb. s. zu II, 7, 3. — *nav. conscendit:* ἀνάγεσθαι. — *imprudentem:* ἀπροσδόκητος.

§. 4. *delatus:* προσπλεῖν. — *egressus:* s. zu I, 7, 2. — *iter faciens:* ἐξελαύνειν. — *transiit:* ὑπεραίρειν. — *studuerat:* προτίθεσθαι. — *sit:* 'sich gerade aufhielte'. — *quaerit* und *cognoscit:* durch Participien zu verbinden. — *cognoscitur:* 'wurde ruchbar'. διαδιδόναι. — *Pisidas — comparat:* übersetze: 'Aspis nun die Pis. und die seinigen rüstend, versucht zu widerstehen'.

§. 5. *iubet:* Partic. — *equo concitato:* ἀνιέναι τὸν ἵππον, ἀπὸ ῥυτῆρος προσελαύνειν. — *ferentem* = vehentem, φερόμενον. — *a conatu resistendi:* vom widerstehen-wollen, Inf. Fut.

V, 1. *a quanto bello:* demonstrativ 'dass er von einem so grossen

bello ad quam parvam rem principem ducum misisset, se ipse reprehendit et nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamen profectum putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. Hic priusquam perveniret, quo erat profectus, in itinere convenit, qui Aspim ducebant. Qua celeritate cum 2
magnam benivolentiam regis Datames consecutus esset, non minorem invidiam aulicorum excepit, quod illum unum pluris quam se omnes fieri videbant. Quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. Haec Pandantes gazae custos regiae 3
amicus Datami perscripta ei mittit, in quibus docet eum in magno fore periculo, si quid illo imperante adversi in Aegypto accidisset: namque eam esse consuetudinem regiam, ut casus 4
adversos hominibus tribuant secundos fortunae suae: quo fieri, ut facile impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res male gestae nuntientur: illum hoc maiore fore in discrimine, quod, quibus rex maxime obediat, eos habeat inimicissimos. Talibus ille litteris cognitis, cum iam ad exercitum Acen ve- 5
nisset, quod non ignorabat ea vere scripta, desciscere a rege constituit. Neque tamen quidquam fecit, quod fide sua esset indignum. Nam Mandroclen Magnetem exercitui praefecit. Ipse cum suis in Cappadociam discedit coniunctamque huic 6
Paphlagoniam occupat celans, qua voluntate esset in regem. Clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas suis tuendas tradit.

Sed haec propter hiemale tempus minus prospere pro- VI
cedebant. Audit Pisidas quasdam copias adversus se parare. Filium eo Arsideum cum exercitu mittit. Cadit in proelio adulescens. Proficiscitur eo pater non ita cum magna manu celans, quantum vulnus accepisset, quod prius ad hostem pervenire cupiebat, quam de male re gesta fama ad suos perveniret, ne cognita filii morte animi debilitarentur militum. Quo con- 2

Kriege — zu einem so kleinen Unternehmen'. — *profectum:* *ἐκπλεῖν*. — *convenit:* *συμβάλλεσθαι*, *ἀπαντᾶν*.

§. 2. *regis:* *παρά*. — *consec. esset:* *τυγχάνειν*. — *aulicorum:* *αὐλικοί*. — *excepit:* *ὀφλισκάνειν*. — *pluris fieri:* *περὶ πλείονος ποιεῖσθαι*. — *opprimendum:* *καταβάλλειν*. — *consenserunt:* *συντίθεσθαι*.

§. 3. *gazae custos:* *γαζοφυλακεῖν*. — *adversi:* s. VII, 8, 4. Desgleichen wegen *casus secundus* in §. 4.

§. 4. *tribuant:* *περιτιθέναι*. — *impellantur:* *παροξύνειν* (diejenigen zu verderben). — *res m. gestae:* *κακῶς πάσχειν*, auf die Könige bezogen.

§. 5. *ea vere scripta:* dass das Geschriebene wahr sei. — *quidquam:* negativ.

§. 6. *coniunctamque:* s. zu *confinis* in 4, 1. — *occupat:* *προλαμβάνειν*. — *qua vol. esset:* seine Gesinnung (*διάθεσις*). — *munitas:* *ὀχυρός*. — *tradit:* *ἐπιτρέπειν*.

VI, 1. *minus pr. procedebant:* vgl. zu VII, 7, 1 nnd X, 5, 2. — *audit:* Partic. — *vulnus accepisset:* nimm *λυπεῖν*. — *prius:* *φθάνειν*. — *debilitarentur:* *μαλακύνειν*. — *animi militum:* = animis milites.

tenderat, pervenit iisque locis castra ponit, ut neque circumiri
multitudine adversariorum posset neque impediri, quo minus
3 ipse ad dimicandum manum haberet expeditam. Erat cum
eo Mithrobarzanes socer eius praefectus equitum. Is desperatis
generi rebus ad hostes transfugit. Id Datames ut audivit, sensit,
si in turbam exisset ab homine tam necessario se relictum,
4 futurum, ut ceteri consilium sequerentur. In vulgus edit suo
iussu Mithrobarzanem profectum pro perfuga, quo facilius re-
ceptus interficeret hostes: quare relinqui eum par non esse et
omnes confestim sequi: quod si animo strenuo fecissent, fu-
turum, ut adversarii non possent resistere, cum et intra vallum
5 et foris caederentur. Hac re probata exercitum educit, Mithro-
barzanem persequitur tantum. Qui cum ad hostes pervenerat,
6 Datames signa inferri iubet. Pisidae nova re commoti in
opinionem adducuntur perfugas mala fide compositoque fecisse,
ut recepti maiori essent calamitati. Primum eos adoriuntur.
Illi cum quid ageretur aut quare fieret ignorarent, coacti sunt
cum eis pugnare, ad quos transierant, ab eisque stare, quos
7 reliquerant. Quibus cum neutri parcerent, celeriter sunt con-
cisi. Reliquos Pisidas resistentes Datames invadit, primo im-
petu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra ho-
8 stium capit. Tali consilio uno tempore et proditores perculit
et hostes profligavit et, quod ad perniciem suam fuerat cogi-
tatum, id ad salutem convertit. Quo neque acutius ullius
imperatoris cogitatum neque celerius factum usquam legimus.

§. 2. *pervenit:* Partic. — *expeditum:* **πρόχειρός τινι.** Natürlich ist *manus* dann nicht durch **χείρ** zu übersetzen.

§. 3. *praef. equitum:* **ἀφηγούμενος τῶν ἱππ.** oder **ἱππαρχῶν.**

§. 4. *in vulgus edit:* **λόγον ἐκδιδόναι.** — *profectum pro perfuga:* sich stellte (**ὑποκρίνεσθαι**) übergelaufen zu sein. — *receptus:* übersetze: 'die ihn aufnehmenden Feinde'. — *et* = sed. — *omnes:* **πανδημεί.** — *an. strenuo:* **προθύμως.** — *vallum:* **ὁ χάραξ.**

§. 5. *Hac re probata:* **ἀναπείθειν τι.** — *ex. educit:* **ἀναζευγνύναι.** — *perseq. tantum:* nichts als verfolgend. — *qui cum:* füge **ἤδη** hinzu. — *signa inferri:* u. a. **εἰς τὸ συνάπτον ἥκειν.**

§. 6. *nova re:* durch das neue der Sache. — *in op. adducuntur:* **ὑπολαμβάνειν.** — *perfugas — fecisse:* 'ob sie nicht mit Hinterlist und verabredeter Massen (**ἐκ συνθήματος**) übergelaufen wären'. Man beachte den Ausdruck Diodors XV, 91: **τὸν ἀποστάτην τοῦ Δατάμου παλιμπροδοσίαν ποιεῖσθαι.** — *recepti:* denen, die sie aufgenommen hätten. — *calamitati esse alicui:* **εἰς ἐλάττωμα περιίστασθαί τινα.** — *ignorarent:* **ἐν ἀπορίᾳ καθεστάναι.** Im folgenden sind Attractionen anzuwenden. — *ab — stare:* **συνεργάζεσθαι, τά τινος ἑλέσθαι.**

§. 7. *invadit:* **ἐντίθεσθαι.** — *pr. imp. pellit:* Partic. am Anfang eines nenen Satzes. — *primo impetu:* **ἐξ ἐφόδου.**

§. 8. *perculit:* **ἐκπλήττειν.** — *quod cogitatum:* **τὸ προσυγκείμενον** ihm zum Verderben. — *acutius:* **συνετός.** — *cogitatum:* **στρατήγημα.** — *factum:* **διαπράσσειν.**

Ab hoc tamen viro Sysinas maximo natu filius desciit ad VII
regemque transiit et de defectione patris detulit. Quo nuntio
Artaxerxes commotus, quod intellegebat sibi cum viro forti
ac strenuo negotium esse, qui, cum cogitasset, facere auderet,
et prius cogitare quam conari consuesset, Autophrodatem in
Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset, saltum, in quo 2
Ciliciae portae sunt sitae, Datames praeoccupare studuit. Sed 3
tam subito copias contrahere non potuit. A qua re depulsus
cum ea manu, quam contraxerat, locum deligit talem, ut neque circuiretur ab hostibus, neque praeteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur et, si dimicare eo vellet, non multum obesse multitudo hostium suae paucitati posset.

Haec etsi Autophrodates videbat, tamen statuit congredi VIII
quam cum tantis copiis refugere aut tam diu uno loco sedere.
Habebat barbarorum equitum viginti peditum centum milia, 2
quos illi cardacas appellant, eiusdemque generis tria milia
funditorum, praeterea Cappadocum octo milia Armeniorum decem milia Paphlagonum quinque milia Phrygum decem milia Lydorum quinque milia Aspendiorum et Pisidarum circiter tria milia Cilicum duo milia Captianorum totidem ex Graecia conductorum tria milia levis armaturae maximum numerum. Has 3
adversus copias spes omnis consistebat Datami in se locique
natura. Namque huius partem non habebat vicesimam militum. Quibus fretus conflixit adversariorumque multa milia concidit, cum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidisset. Quam ob causam postero die tropaeum posuit, quo
loco pridie pugnatum erat. Hinc cum castra movisset sem- 4
perque inferior copiis superior omnibus proeliis discederet, quod numquam manum consereret, nisi cum adversarios locorum

VII, 1. *ad — transiit et:* welcher übergegangen u. s. w. — *detulit:* εἰσαγγέλλειν κατά τινος ἐπί τινι. — *strenuus:* πρακτικός. — *sibi negotium esse:* ἀσχολεῖσθαι (pass.) περί τινα. — *cogitasset:* λογίζεσθαι.

§. 2. *intrare:* εἰσβάλλειν. — *Cilic. portae:* 'die sogenannten Cil. Th.'. — *studuit:* σπεύδειν.

§. 3. *tam subito:* in so kurzer Zeit. Dieser Satz kann mit dem folgenden durch das Partic. verbunden werden. — *re:* γνώμη, πρόθεσις. — *praeteriret:* παραλλάσσειν. — *quin:* εἰ μή c. Part. — *anc. locis:* ἡ δυσχωρία (ἡ τοπικὴ δυστραπελία Diod).

VIII, 1. *statuit — quam:* προκρίνειν τί τινι. — *congredi:* συμπλέκεσθαι, συνάπτειν (mit und ohne μάχην). — *sedere:* ἐνδιατρίβειν.

§. 2. *eiusdem generis:* τοιοῦτος. — *ex Gr. conductorum:* Griechischer Söldner, ξένοι, μισθοφόροι, μισθωτοί. — *lev. armaturae:* ψιλοί.

§. 3. *consistebat:* durch ἔχειν auszudrücken. — *natura:* εὐφυΐα. — *fretus:* u. a. ἐπιρρωσθείς. — *multa milia:* ebenso übertrieben unbestimmt im Gr. 'mehr als 10,000'. — *cecidisset:* nimm ἀποβάλλειν.

§. 4. *castra movisset:* ἐξελαύνειν, προελαύνειν, προάγειν. — *inf. copiis:* 'obgleich an Truppen (Zahl der Soldaten) übertroffen'. λείπεσθαι. — *sup. discederet:* προτερεῖν. — *proelium:* hier wohl ἀκροβολισμός. — *loc. angustiis:* στενοχωρία.

angustiis clausisset, quod perito regionum callideque cogitanti
5 saepe accidebat, Autophrodates, cum bellum duci maiore regis
calamitate quam adversariorum videret, pacem amicitiamque
6 hortatus est, ut cum rege in gratiam rediret. Quam ille etsi
fidam non fore putabat, tamen condicionem accepit seque ad
Artaxerxem legatos missurum dixit. Sic bellum, quod rex adversus Datamen susceperat, sedatum est. Autophrodates in
Phrygiam se recepit.

IX At rex, quod implacabile odium in Datamen susceperat,
postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis
2 interficere studuit. Quas ille plerasque evitavit. Sicut cum ei
nuntiatum esset quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant
numero. De quibus quod inimici detulerant, neque credendum
neque neglegendum putavit. Experiri voluit verum falsumne
3 sibi esset relatum. Itaque eo profectus est, in quo itinere futuras insidias dixerant. Sed elegit corpore ac statura simillimum sui eique vestitum suum dedit atque eo loco ire, quo
ipse consuerat, iussit. Ipse autem ornatu vestituque militari
4 inter corporis custodes iter facere coepit. At insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque
vestitu impetum in eum faciunt, qui suppositus erat. Praedixerat autem eis Datames cum quibus iter faciebat, ut parati
5 essent facere, quod ipsum vidissent. Ipse, ut concurrentes
insidiatores animum advertit, tela in eos coniecit. Hoc idem
cum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem
aggredi volebant, confixi conciderunt.

— *perito reg. callideque cogitanti:* kann übersetzt werden: 'was ihm in Folge seiner örtlichen Kenntniss (Erfahrung) und seiner strategischen Klngheit oft widerfnhr'.

§. 5. *duci:* **μηκύνειν**. — *maiore — calamitate:* mehr zum Nachtheil. — *pacem — rediret:* ermahnte ihn, Frieden nnd Freundschaft machend sich mit dem Könige auszusöhnen (**διαλλάττεσθαι**).

§. 6. *condicionem:* **προτεθεῖσα κοινολογία**. — *susceperat:* **κινεῖν**. — *sedat. est:* **διαλύειν**. Dieser Satz ist mit dem folgenden zu verbinden.

IX, 1. *implacabile:* **ἄσπονδος**. — *od. susceperat:* **μῖσος ἐμβάλλειν τινί** oder, als eine Phrase betrachtet, durch **διακεῖσθαι πρός** auszudrücken. — *insid. interficere:* wörtlich, oder **δολοφονεῖν**. * Daun wäre fortzufahren: 'er aber kam ihm zuvor sich in Acht nehmend (**εὐλαβεῖσθαι**)'.

§. 2. *nuntiatum esset:* **προσπίπτει μοί τι**. — *experiri voluit:* mit dem vorigen Satze durch eine Conjunction zu verbinden. Uebers. 'ob das Gemeldete wahr oder falsch sei'.

§. 3. *statura:* **σχῆμα**. — *dedit:* nimm **διασκευάζειν**. — *eo loco — consueverat:* den ihm eigenen Standpunkt (**τάξις** = *ordo* im Folg.) einzunehmen. — *ornatu vestituque:* **παρασκευή**, dazu **χρῆσθαι**. — *corp. custodes:* = satellites, s. IV, 3, 2. — *iter facere:* **βαδίζειν**.

§. 4. *in eum locum:* genauer 'an den vorher verabredeten (**προσυγκεῖσθαι**) Ort'. — *suppositus erat:* **ὑποβάλλειν**. — *cum q. it. faciebat:* **συμπορεύεσθαι**. — *vidissent:* füge hinzu 'thuend'.

§. 5. *tela — coniecit* (= confixit): **κατακοντίζειν**.

Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est X
Mithridatis Ariobarzanis filii dolo. Namque is pollicitus est
regi se eum interfecturum, si ei rex permitteret, ut, quodcun-
que vellet, liceret impune facere fidemque de ea re more Per-
sarum dextera dedisset. Hanc ut accepit a rege missam, co- 2
pias parat et absens amicitiam cum Datame facit, regis
provincias vexat, castella expugnat, magnas praedas capit,
quarum partim suis dispertit partim ad Datamen mittit. Pari
modo complura castella ei tradit. Haec diu faciendo persuasit 3
homini se infinitum adversus regem suscepisse bellum, cum
nihilo magis, ne quam suspicionem illi praeberet insidiarum,
neque colloquium eius petivit neque in conspectum venire stu-
duit. Sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis
sed communi odio, quod erga regem susceperant, contineri
viderentur.

Id cum satis se confirmasse arbitratus esset, certiorem facit XI
Datamen tempus esse maiores exercitus parari et bellum
cum ipso rege suscipi, deque ea re, si ei videretur, quo loco
vellet, in colloquium veniret. Probata re colloquendi tempus
sumitur locusque, quo conveniretur. Huc Mithridates cum uno, 2
cui maxime habebat fidem, ante aliquot dies venit compluri-
busque locis separatim gladios obruit eaque loca diligenter
notat. Ipso autem colloquii die utrique, locum qui explorarent
atque ipsos scrutarentur, mittunt. Deinde ipsi sunt congressi.
Hic cum aliquandiu in colloquio fuissent et diverse discessissent 3
iamque procul Datames abesset, Mithridates, priusquam ad
suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem lo-
cum revertitur atque ibi, ubi telum erat infossum, resedit, ut

X, 1. *tam callidus:* obgleich er von so grosser Schlauheit war. — *captus est:* περιλαμβάνειν. — *si:* unter der Bedingung, dass. — *quodcunque vellet:* τὰ δεδογμένα. — *impune:* ἀνυπεύθυνος. Casus zu beachten. — *dextera* = *et dexteram,* mit *fidemque* zusammenzunehmen.

§. 2. *regis provincias:* hier mag ein selbständiger Satz anfangen, an den sich die folgenden Verba als Partic. anschliessen. — *vexat:* λυμαίνεσθαι.

§. 3. *inf. bellum:* πόλεμον ἀκήρυκτον, ἄσπονδον. — *praeberet:* ἐμποιεῖν, ἐμβάλλειν. — *insidiarum:* περί. — *in conspectum venire:* ἔντευξις. Für *studuit* ergänze das voraufgegangene *petivit.* — *gerebat:* ὑποκρίνεσθαι. — *mutuis:* gegen einander. — *susceperant:* s. 9, 1.

XI, 1. *satis se confirmasse:* durch ἀξιόπιστος auszudrücken. — *parari, suscipi* aktiv. — *quo loco vellet:* auch hier lässt sich προσυγκείμενος brauchen. — *in colloquium:* um sich zu unterreden über das, was (attr.) nöthig ist. — *sumitur:* ὁρίζειν, συντιθέναι. — *quo conveniretur:* ἔντευξις wie oben.

§. 2. *cum:* λαβών. — *compluribus locis:* das eine hier, das andre dort. — *separatim:* ἐκ διαστήματος. — *obruit:* κρύπτειν. — *notat:* σημεῖα, γνωρίσματα ἐπιβάλλειν. — *locum — scrutarentur:* Kundschafter der Oertlichkeiten und ihrer selbst.

§. 3. *diverse:* εἰς τὰ ἑαυτῶν. — *erat infossum:* κατορύσσειν. — *las-*

si lassitudine cuperet acquiescere, Datamenque revocavit simu-
4 lans se quiddam in colloquio esse oblitum. Interim telum,
quod latebat, protulit nudatumque vagina veste texit ac Da-
tami venienti ait digredientem se animadvertisse locum quen-
dam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum.
5 Quem cum digito demonstraret et ille respiceret, aversum ferro
transfixit priusque, quam quisquam posset succurrere, interfecit.
Ita ille vir, qui multos consilio neminem perfidia ceperat,
simulata captus est amicitia.

XV.

I Epaminondas Polymnidis filius Thebanus. De hoc prius-
quam scribimus, haec praecipienda videntur lectoribus, ne
alienos mores ad suos referant neve ea, quae ipsis leviora sunt,
2 pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus enim
musicen nostris moribus abesse a principis persona, saltare
vero etiam in vitiis poni. Quae omnia apud Graecos et grata
3 et laude digna ducuntur. Cum autem exprimere imaginem
consuetudinis atque vitae velimus Epaminondae, nihil videmur
debere praetermittere, quod pertineat ad eam declarandam.
Quare dicemus primum de genere eius, deinde quibus disci-
plinis et a quibus sit eruditus, tum de moribus ingeniique
facultatibus et si qua alia memoria digna erunt, postremo
de rebus gestis, quae a plurimis animi anteponuntur virtutibus.
II Natus igitur patre quo diximus, genere honesto pauper
iam a maioribus relictus est, eruditus autem sic, ut nemo

situdine: von Müdigkeit (κόπος) überwältigt. ἀπειρηκώς. — *simulans:* ὡς — δή. — *quiddam in colloquio:* etwas von dem, was zu sagen war (χρή).

§. 4. *protulit:* ἀναιρεῖσθαι, Partic. — *nudatum vagina:* γυμνοῦν.

§. 5. *aversum:* von hinten. — *simulata:* προσποίητος.

XV.

I, 1. s. zu II, 1, 1. — *praecipienda:* προαναφωνεῖν, od.: 'schon jetzt die Leser (s. zu VI, 2, 1) daran zu erinnern'. — *leviora:* wenig werth. — *fuisse:* näml. verachtet, ἀποδοκιμάζειν.

§. 2. *enim:* im Anschluss an das vorherige durch οἷον auszudrücken. — *abesse:* ἀπαγορεύειν. — *a pr. persona:* einem Fürsten. — *in vitiis poni:* ἐπονείδιστον εἶναι.

§. 3. *cum velimus:* προτίθεσθαι Particip. — *exprimere imaginem:* gleichsam abbilden, ἀπεικάζειν. — *quod — declarandam:* 'es deutlich (ἐναργής) zu entwerfen (ἐπιδεῖξαι)', Acc. des Inhalts. — *quibus disciplinis:* über seinen Unterricht und diejenigen, die ihn unterrichtet haben. — *primum, deinde, tum:* πρῶτον, ἔπειτα, εἶτα (mit oder ohne δέ). — *ingenii facultatibus:* εὐφυΐα. — *res gestae:* κατορθώματα, τὰ δι' ἀνδρίαν κατωρθωμένα. — *a plurimis:* οἱ πολλοί.

II, 1. *quo diximus:* vom vorbesagten. — *honesto:* λαμπρός, εὔδοκιμος. — *er. aut. sic:* μετέχων δὲ πά-

Thebanus magis. Nam et citharizare et cantare ad chordarum
sonum doctus est a Dionysio, qui non minore fuit in musicis
gloria quam Damon aut Lamprus, quorum pervulgata sunt
nomina, cantare tibiis ab Olympiodoro, saltare a Calliphrone.
At philosophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentinum Pytha- 2
goreum. Cui quidem sic fuit deditus, ut adulescens tristem
ac severum senem omnibus aequalibus suis in familiaritate
anteposuerit, neque prius eum a se dimisit, quam in doctrinis
tanto antecessit condiscipulos, ut facile intellegi posset pari
modo superaturum omnes in ceteris artibus. Atque haec ad 3
nostram consuetudinem sunt levia et potius contemnenda: at
in Graecia utique olim magnae laudi erant. Postquam ephebus 4
est factus et palaestrae dare operam coepit, non tam magni-
tudini virium servivit quam velocitati. Illam enim ad athle- 5
tarum usum hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere.
Itaque exercebatur plurimum currendo et luctando ad eum
finem, quoad stans complecti posset atque contendere. In ar-
mis vero plurimum studii consumebat.

Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona ac- III
cesserant. Erat enim modestus prudens gravis temporibus
sapienter utens peritus belli fortis manu animo maximo adeo
veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem con- 2
tinens clemens patiensque admirandum in modum non solum
populi sed etiam amicorum ferens iniurias, inprimis commissa

σης παιδείας. — *sic, ut — magis:* = si quis alius Thebanus. — *cantare ad ch. sonum: κιθαρῳδεῖν.* — *non minore — gloria:* nicht nachstehend hinsichtlich der Musik. — *pervulgata: διαθρυλεῖν.*

§. 2. *philos. praeceptorem:* zur Bezeichnung eines Lehrers, der auf unsre sittliche Bildung von Einfluss ist, gebranchen die Griechen das sinnige Wort *καθηγητής, καθηγεμών.* — *fuit deditus: ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν.* — *tristem: σεμνός.* — *severum: βαρύς.* — *familiaritate: οἰκειότης.* — *in doctrinis:* an Bildung. — *antecessit: ὑπερβάλλειν.* — *condiscipulos: συσπουδάζειν.* — *artibus: μαθήματα.*

§. 3. *et potius contemnenda:* was man vielmehr gering schätzen muss (*ὀλιγωρεῖν περί*). — *utique: γέ.* — *laudi erant: εὐδοκιμεῖν.*

§. 4. *ephebus est factus:* Phrasen *ἐκ παίδων εἰς ἥβην ὁρμᾶσθαι, τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσειν, τὴν ἡλικίαν ἤδη πρόσηβον εἶναι.* — *dare operam: σπουδάζειν περί,* oder einfach 'in die Palästra zu gehen' (*φοιτᾶν* = frequentare). — *magn. virium: εὐρωστία.* — *servivit:* n. a. *τὰς διατριβὰς ποιεῖσθαι περί.* — *velocitas:* = Gewandtheit, *ἐλαφρία.* — *athletarum* und *belli:* durch Adjectiva auszudrücken. — *usus, utilitas: χρεία.* — *pertinere ad: εἶναι πρός.*

§. 5. *currendo, luctando:* Substant. — *ad — quoad: μέχρι τοῦ.* — *contendere: παλαίειν.*

III, 1. *firm.: ῥώμη.* — *an. bona: ψυχικὰ προτερήματα.* — *accesserant: προσγίγνεσθαι.* — *modestus:* 'massvoll (*μέτριος*) in Bezng auf das Seinige nämlich (*γε*)'. — *peritus — maximo:* an — übertraf er alle (*πολὺ διαφέρειν πάντων*). — *adeo diligens:* neuer Satz. *φιλαλήθης.* — *ioco: μετὰ παιδιᾶς.*

§. 2. *clemens: ἐπιεικής.* — *patiensque: πρᾶος.* — *commissa:* das als Geheimniss (*ἐν ἀπορρήτῳ*) anver-

celans, quod interdum non minus prodest quam diserte dicere,
studiosus audiendi, ex hoc enim facillime disci arbitrabatur.
3 Itaque cum in circulum venisset, in quo aut de re publica
disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, numquam
inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus.
4 Paupertatem adeo facile perpessus est, ut de re publica nihil
praeter gloriam ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facul-
tatibus: fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut iudicari
5 possit omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam cum aut
civium suorum aliquis ab hostibus esset captus aut virgo amici
nubilis, quae propter paupertatem collocari non posset, ami-
corum consilium habebat et, quantum quisque daret, pro faculta-
6 tibus imperabat. Eamque summam cum confecerat, priusquam
acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerebat, ad eos qui
conferebant, eique ut ipsi numerarent faciebat, ut ille, ad quem
ea res perveniebat, sciret quantum cuique deberet.

IV Temptata autem eius est abstinentia a Diomedonte Cyzi-
ceno. Namque is rogatu Artaxerxis regis Epaminondam pe-
cunia corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri
Thebas venit et Micythum adulescentulum quinque talentis ad
suam perduxit voluntatem, quem tum Epaminondas plurimum
diligebat. Micythus Epaminondam convenit et causam ad-
2 ventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonte coram *nihil*
inquit *opus pecunia est. Nam si rex ea vult, quae Thebanis
sunt utilia, gratis facere sum paratus; sin autem contraria, non
habet auri atque argenti satis. Namque orbis terrarum divitias*
3 *accipere nolo prae patriae caritate. Tu quod me incognitum*

traute. — *stud. audiendi:* neuer Satz. φιλήκοος.

§. 3. *in circulum venisset — in quo:* mit seinen Freunden zusammenkam, welche u. s. w. — *cum:* wiederholter Fall der Vergangenheit. — *sermo haberetur:* σπουδάζειν. — *ad finem — adductus:* nimm παύειν.

§. 4. *facile:* εὐμαρῶς, vgl. die Phrase bei Plut. v. Pelop. c. 3: τ. π. εὔζωνον καὶ κοῦφον ἐποίησε. — *de:* παρά. — *ceperit:* μεταλαμβάνειν. — *amicorum — facultatibus:* etwa 'sich stets die Hülfsleistungen (χορηγία) seiner Freunde verbat u. s. w.' — *fide:* ἀξίωμα. — *ut iudicari possit:* übersetze: 'so dass man entnehmen konnte'. — *omnia — communia:* die Uebersetzung mag sich nach der Gnome κοινὰ τὰ τῶν φίλων richten.

§. 5. *cum:* wiederholter Fall der Vergangenheit (benutze τυγχάνω). — *nubilis:* ἐπίγαμος. — *collocari:* s. III, 3, 3 und für *daret* zu III, 3, 1.

§. 6. *summam:* τὸ ὅλον, τὸ κεφάλαιον. — *eamque* mag wegbleiben. — *confecerat:* ἀποτελεῖν, passiv mit Gen. cons. — *conferebant:* τελεῖν. — *numerarent:* ἀπαριθμεῖν. — *faciebat:* κελεύειν. — *ad quem — perveniebat:* der Empfänger.

IV, 1. *temptata est:* πεῖραν λαμβάνειν. Diomedon wird Subject. — *abstin.:* ἡ εἰς χρήματα δικαιοσύνη. — *Nam is:* mit dem Relativum fortzufahren. — *ad — voluntatem:* ἑαυτῷ προσάγεσθαι.

§. 2. *causam adventus:* weshalb gekommen sei. — *facere:* συνεργάζεσθαι. — *accipere:* Partic. — *prae patriae caritate:* übers. 'die Liebe

temptasti tuique similem existimasti, non miror tibique ignosco;
sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris.
Et tu, Micythe, argentum huic redde, aut, nisi id confestim facis,
ego te tradam magistratui. Hunc Diomedon cum rogaret, ut 4
tuto exiret suaque, quae attulerat, liceret efferre, *istud quidem*
inquit *faciam, neque tua causa sed mea, ne, si tibi sit pecunia*
adempta, aliquis dicat id ad me ereptum pervenisse, quod dela-
tum accipere noluissem. A quo cum quaesisset, quo se deduci 5
vellet, et ille Athenas dixisset, praesidium dedit, ut tuto per-
veniret. Neque vero id satis habuit sed etiam, ut inviolatus
in navem escenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo supra
mentionem fecimus, effecit. Abstinentiae erit hoc satis testi- 6
monium. Plurima quidem proferre possumus, sed modus ad-
hibendus est, quoniam uno hoc volumine vitam excellentium
virorum complurium concludere constituimus, quorum separatim
multis milibus versuum complures scriptores ante nos expli-
carunt.

Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus par esset elo- V
quentia, neque minus concinnus in brevitate respondendi quam
in perpetua oratione ornatus. Habuit obtrectatorem Meneclidem 2
quendam indidem Thebis et adversarium in administranda re
publica satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet.
Namque illi genti plus inest virium quam ingenii. Is, quod 3
in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat
Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris

zum Vaterlande beeinträchtigen (ὀλιγωρεῖν)', doch ist auch eine wörtliche Uebersetzung zulässig. — *orbis terrarum:* ἡ οἰκουμένη.

§. 3. *incognitum:* füge hinzu *tibi.* — *existimasti:* indem du glaubtest dass ich u. s. w. — *tibique: tibi* kann wegbleiben. — *aut — magistratui:* damit du nicht sofort von mir der Obrigkeit, im Falle deines Ungehorsams, übergeben wirst.

§. 4. *ut tuto — efferre:* 'um Sicherheit seiner Abreise und des Wegbringens des Seinigen'. — *pervenisse:* προσγίγνεσθαι. — *delatum:* als (ἐπί) Geschenk.

§. 5. *tuto:* ἀδεῶς. — *satis habuit:* ἀτρεμεῖν, ἡσυχίαν ἄγειν ἐπί τινι. — *inviolatus:* ἀσφαλής. — *escenderet:* ἐπιβαίνειν. — *supra — fecimus:* im obigen gesagt ist.

§. 6. *possumus:* während es möglich wäre, ἐξόν γε, so. — *modus adhibendus est:* χρὴ (τὸ προσῆκον) μέτρον ἐπιτιθέναι. — *vitam:* s. praef. 8. — *quorum separatim exposuerunt:* über welche im einzelnen (καθ' ἕνα) auseinandergesetzt haben (διεξέρχομαι). — *ante nos:* von denen vor uns.

V, 1. *ut nemo — par esset:* in Vergleich zu irgend welchem (παρ' ὁντινοῦν). — *concinnus:* εὔστοχος. — *brevitas:* τὸ σύντομον. — *perpetuus:* συνεχής. — *ornatus:* λαμπρός. — *obtrectatorem:* s. zu III, 1, 1. — *ind. Thebis:* gleichfalls einen Thebaner.

§. 2. *adversarium — re publica:* ἀντιπολιτεύεσθαι. — *satis — scilicet:* wörtlich (Thuc. IV, 84 von Brasidas ἦν δὲ οὐδὲ ἀδύνατος, ὡς Λακεδαιμόνιος, εἰπεῖν) oder der beredter war (δεινότερος λέγειν) als (ἢ κατά) ein Thebaner. — *ingenii:* παιδεία.

§. 3. *florere:* εὐδοκιμεῖν, περιβόητον εἶναι. — *imperatoris — desi-*

opera desideraretur. Huic ille *fallis* inquit *verbo cives tuos,*
quod hos a bello avocas. Otii enim nomine servitutem concilias.
4 *Nam paritur pax bello. Itaque, qui ea diutina volunt frui, bello*
exercitati esse debent. Quare si principes Graeciae vultis esse,
5 *castris est vobis utendum non palaestra.* Idem ille Meneclides
cum huic obiceret, quod liberos non haberet neque uxorem
duxisset, maximeque insolentiam, quod sibi Agamemnonis belli
gloriam videretur consecutus, *at* ille *desine* inquit, *Meneclida,*
de uxore mihi exprobrare. Nam nullius in ista re minus uti
consilio volo. (Habebat enim Meneclides suspicionem adulteri.)
6 *Quod autem me Agamemnonem aemulari putas, falleris. Nam-*
que ille cum universa Graecia vix decem annis unam cepit urbem,
ego contra ea una urbe nostra dieque uno totam Graeciam Lace-
daemoniis fugatis liberavi.

VI Idem cum in conventum venisset Arcadum petens, ut so-
cietatem cum Thebanis et Argivis facerent, contraque Callistra-
tus Atheniensium legatus, qui eloquentia omnes eo praestabat
tempore, postularet, ut potius amicitiam sequerentur Atticorum
et in oratione sua multa invectus esset in Thebanos et Argi-
vos, in eisque hoc posuisset animum advertere debere Arcades,
2 quales utraque civitas cives procreasset, ex quibus de ceteris
possent iudicare: Argivos enim fuisse Orestem et Alcmaeonem
matricidas, Thebis Oedipum natum, qui cum patrem suum
3 interfecisset, ex matre liberos procreasse, huic in respondendo
Epaminondas, cum de ceteris perorasset, postquam ad illa duo
opprobria pervenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris Attici,
qui non animadverterit innocentes illos natos domi, scelere ad-
misso cum patria essent expulsi, receptos esse ab Atheniensi-
4 bus. Sed maxime eius eloquentia eluxit Spartae legati ante
pugnam Leuctricam. Quo cum omnium sociorum convenissent

deraretur: s. zu V, 3, 2 'ihn als Feldherrn (Part.)'. — *fallis verbo:* ψεύδεσθαι. — *otii — concilias:* dem Namen nach räthst du zur Musse, in der That aber u. s. w.

§. 4. *diutina:* συχνός. Füge *pace* hinzu. *ea* kann wegbleiben. — *est v. utendum:* δεῖ.

§. 5. *quod liberos — duxisset:* dass er kinderlos (ἄπαις) wäre, da u. s. w. — *insolentiam:* αὐθάδεια. — *at desine:* 'wirst du nicht aufhören?' — *uti consilio volo:* lasse ich mir als Rathgeber gefallen (ἐφίεμαι). — *habebat suspicionem:* διαβάλλεσθαι ἐπί.

§. 6. *falleris:* füge hinzu 'darin wenigstens'. — *vix:* μόγις πάνυ.

VI, 1. *conventum:* συνέδριον. — *eo tempore:* οἱ καθ' αὑτόν. — *inv. esset:* ὀνειδίζειν. — *in eisque hoc posuisset:* unter andern behauptend, dass auch.

§. 2. *procreasset:* ἐκφέρειν. — *possent:* ἐξεῖναι. — *Thebis natum:* ein Thebaner. — *lib. procreasse:* παιδοποιεῖν.

§. 3. *perorasset:* ἀπολογεῖσθαι. — *pervenit:* γίγνεσθαι περί. — *stultitiam:* ἀβελτερία. — *rhetoris:* verächtlich. — *scelere admisso:* πταίειν. — *expulsi:* ἐκβάλλειν. — *recept. esse:* ὑποδέχεσθαι.

§. 4. *legati:* als er Gesandter war. — *omn. sociorum:* παρά. — *coram*

legati, coram frequentissimo legationum conventu sic Lace-
daemoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illa oratione
opes eorum concusserit quam Leuctrica pugna. Tum enim
perfecit, quod post apparuit, ut auxilio Lacedaemonii sociorum
privarentur.

Fuisse patientem suorumque iniurias ferentem civium, quod VII
se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia.
Cum eum propter invidiam cives sui praeficere exercitui no-
luissent, duxque esset delectus belli imperitus, cuius errore eo
esset deducta illa multitudo militum, ut omnes de salute per-
timescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus ob-
sidebantur, desiderari coepta est Epaminondae diligentia. Erat
enim ibi privatus numero militis. A quo cum peterent opem, 2
nullam adhibuit memoriam contumeliae et exercitum obsidione
liberatum domum reduxit incolumem. Nec vero hoc semel 3
fecit sed saepius. Maxime autem fuit illustre, cum in Pelo-
ponnesum exercitum duxisset adversus Lacedaemonios haberet-
que collegas duos, quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac
strenuus. Hi cum criminibus adversariorum omnes in in-
vidiam venissent, ob eamque rem imperium eis esset abroga-
tum, atque in eorum locum alii praetores successissent, Epa- 4
minondas populi scito non paruit, idemque ut facerent persuasit
collegis et bellum, quod susceperat, gessit. Namque animad-
vertebat, nisi id fecisset, totum exercitum propter praetorum
imprudentiam inscitiamque belli periturum. Lex erat Thebis, 5
quae morte multabat, si quis imperium diutius retinuisset,
quam lege praefinitum foret. Hanc Epaminondas cum rei
publicae conservandae causa latam videret, ad perniciem civi-
tatis conferre noluit et quattuor mensibus diutius, quam po-
pulus iusserat, gessit imperium.

— *conventu:* diese Worte können als tautologisch wegbleiben. — *coarguit:* *ἐπιτιμᾶν*. — *concusserit:* *ἐλάττωμα περιτιθέναι*. — *privarentur:* *ἐλλείπειν*.

VII, 1. *patientem:* s. 3, 2. — *suorum — ferentem:* Phrase *ἡ ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀνεξικακία*, doch s. oben. — *esset delectus:* auf *cives* zu beziehen. — *eo esset deducta:* *εἰς τοσοῦτο προάγεσθαι*. — *pertimescerent:* *ἀποδειλιᾶν πρός τι*. — *loc. angustiis:* *τὰ στενοχώρια*. — *diligentia:* *σπουδή*. — *erat ibi numero militis:* *συστρατεύειν*.

§. 2. *erat — privatus:* *ἰδιωτεύειν*. — *nullam — contumeliae:* *μνησικακεῖν*.

§. 3. *cum — Lacedaemonios:* als er in den P. eingefallen war gegen die L. zu Felde ziehend. — *in invidiam venire:* *διαβάλλεσθαι*. — *abrogatum:* nimm *ἐκπίπτειν*. — *successissent:* *ἀποδεικνύναι*, passiv.

§. 4. *populi scito:* s. III, 1, 5. — *quod susceperat:* so wie er sich vorgenommen hatte. — *animadvertebat:* er war sich bewusst. — *imprudentiam:* *ἀφυλαξία*.

§. 5. *Thebis:* bei den Thebanern. App. Syr. c. 41: *θανάτῳ γὰρ ὁ νόμος ἐζημίου τὸν ἐκ βίας ἀρχὴν ἄρξαντα ἀλλοτρίαν*. — *quae — multabat:* Todesstrafe drohend denen, welche. — *quam — foret:* als nach der gesetzlichen Bestimmung (*ἡ προθεσμία*). — *conferre:* *συμβάλλε-*

VIII Postquam domum reditum est, collegae eius hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit, ut omnem causam in se transferrent suaque opera factum contenderent, ut legi non obedirent. Qua defensione illis periculo liberatis nemo Epaminondam responsurum putabat, quod, quid diceret, non ha-
2 beret. At ille in iudicium venit, nihil eorum negavit, quae adversarii crimini dabant, omniaque, quae collegae dixerant, confessus est neque recusavit, quo minus legis poenam subiret,
3 sed unum ab iis petivit, ut in sepulcro suo inscriberent: *Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coegit apud Leuctra superare Lacedaemonios, quos ante se imperatorem nemo Boeotorum ausus sit adspicere in acie, quodque uno proelio non*
4 *solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Graeciam in libertatem vindicavit, eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedaemonii satis haberent, si salvi*
5 *esse possent, neque prius bellare destitit, quam Messene restituta urbem eorum obsidione clausit.* Haec cum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est, neque quisquam iudex ausus est de eo ferre suffragium. Sic a iudicio capitis maxima discessit gloria.

IX Hic extremo tempore imperator apud Mantineam, cum acie instructa audacius instaret hostibus, cognitus a Lacedaemoniis, quod in unius pernicie eius patriae sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt neque prius abscesserunt, quam magna caede multisque occisis fortissime ipsum Epami-

σθαι. — *quatt. mensibus — imperium:* er fügte 4 Monat hinzu (*προσεπιβάλλεσθαι*) zu der Feldherrnschaft, welche u. s. w.

VIII, 1. *collegae: συστράτηγοι* vgl. II, 7, 1. — *accusabantur:* Phrasen *αἰτίαν ἔχειν τινός, εἰς τὸ δικαστήριον εἰσάγεσθαι, δίκην φεύγειν.* — *omnem — transferrent: εἰς αὐτὸν ἀναφέρειν τὴν αἰτίαν.* — *contenderent:* Partic. — *sua opera:* auf seinen Rath. Oben hiess es *persuasit collegis.* — *factum ut — obedirent:* kurz 'dass sie auf seinen Rath oder Befehl (*ὡς ἐκβιασθέντας*) — nicht gehorcht hätten'. — *responsurum: ἀπολογεῖσθαι.* — *quod — non haberet: ἀπορεῖν* (*ὡς* c. part. dann *χρή*).

§. 2. *recusavit: παραιτεῖσθαι* (mit einfachem Object). — *sed — petivit:* Partic. (*προσδέομαι*). — *in sepulcro: κατὰ τὸν τάφον, κατὰ τὴν στήλην* (auch Dat.).

§. 3. *ante se imperatorem:* vor seiner Feldherrnschaft. — *adspicere: ἀτενίζειν εἴς τι, ἀντοφθαλμεῖν.*

§. 4. *Thebas — retraxit:* Th. rettete, welches bereits in Begriff war unterzugehen (*ἀφανίζεσθαι*). — *in lib. vindicavit: ἀποδοῦναι τὴν αὐτονομίαν.* — *satis haberent si: στέργειν, ἀτρεμεῖν ἐπί τινι.*

§. 5. *restituta:* hier *συνοικίζειν.* — *risus coortus est: ἐκγελᾶν.* — *hilaritas: παιδιά.* — *ausus est: ὑπέστη.* — *ferre suffragium: ἐπιψηφίζεσθαι, τὰς ψήφους λαβεῖν, ἀναλαβεῖν ἐπί τινα.* — *m. discessit gloria:* freigesprochen wurde ihm grosser (*περιβόητος*) Ruhm zu Theil.

IX, 1. *ac. instructa: ἀντιτάττεσθαι.* — *instare: προσκεῖσθαι.* — *imp. fecerunt: συντρέχειν ἐπί τινα.*

nondam pugnantem sparo eminus percussum concidere vide-
runt. Huius casu aliquantum retardati sunt Boeoti, neque 2
tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantes profligarunt.
At Epaminondas, cum animadverteret mortiferum se vulnus 3
accepisse simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore re-
manserat, extraxisset, animam statim emissurum, usque eo
retinuit, quoad renuntiatum est vicisse Boeotos. Id postquam
audivit, *satis* inquit *vixi. Invictus enim morior.* Tum ferro
extracto confestim exanimatus est.

Hic uxorem numquam duxit. In quo cum reprehenderetur, X
quod liberos non relinqueret, a Pelopida, qui filium habebat
infamem, maleque eum in eo patriae consulere diceret, *vide,*
inquit, *ne tu peius consulas, qui talem ex te natum relicturus*
sis. Neque vero stirps potest mihi deesse. Namque ex me natam 2
relinquo pugnam Leuctricam, quae non modo mihi superstes sed
etiam immortalis sit necesse est. Quo tempore duce Pelopida 3
exules Thebas occuparunt et praesidium Lacedaemoniorum ex
arce expulerunt, Epaminondas, quam diu facta est caedes ci-
vium, domi se tenuit, quod neque malos defendere volebat
neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret —
namque omnem civilem victoriam funestam putabat — idem,
postquam apud Cadmeam cum Lacedaemoniis pugnari coeptum
est, in primis stetit. Huius de virtutibus vitaque satis erit 4
dictum, si hoc unum adiunxero, quod nemo ibit infitias, The-
bas et ante Epaminondam natum et post eiusdem interitum
perpetuo alieno paruisse imperio, contra ea, quam diu ille
praefuerit rei publicae, caput fuisse totius Graeciae. Ex quo
intellegi potest unum hominem pluris quam civitatem fuisse.

— *sparo:* ξυστόν. — *eminus:* wörtlich zu übersetzen.

§. 2. *retardati sunt:* ἀνακόπτειν. — *profligarunt:* ἀνατρέπειν.

§. 3. *mortiferum:* ἐπικαίριος. — *extraxisset:* ἐξαιρεῖν, ἐκσπᾶν. — *renunt. est:* ἀνακηρύττειν. — *exan. est:* ἐκπνεῖν.

X, 1. *hic — duxit:* durch ἄγαμος auszudrücken. Plutarch sagt von E. μονότροπον βίον ἀπ' ἀρχῆς ἑλόμενος. — *reprehenderetur:* u. a. νουθετεῖν (akt.). — *quod — relinqueret:* ὡς ἄτεκνος τελευτήσει. — *infamem:* κακῶς ἀκούειν. — *male consulere:* ὀλιγωρεῖν.

§. 2. *neque vero potest:* es ist aber unmöglich, dass. — *deesse:* ἐκλείπειν. — *necesse est:* εἰκός.

§. 3. *impugnare:* ἐπιτίθεσθαι. — *cruentaret:* μιαίνειν. — *civilem:* ἐμφύλιος.

§. 4. *erit dictum:* möge gesagt sein. — *it infitias:* durch ὁμολογεῖν auszudrücken. — *alieno imperio:* Fremden (τοῖς κρείττοσιν ὑποτετάχθαι). — *caput fuisse:* ἡγεμόνα καταστῆναι. — *pluris fuisse:* mehr werth gewesen sein.

XVI.

I Pelopidas Thebanus magis historicis quam vulgo notus.
Cuius de virtutibus dubito, quemadmodum exponam, quod
vereor, si res explicare incipiam, ne non vitam eius enarrare
sed historiam videar scribere, si tantummodo summas attigero,
ne rudibus Graecarum litterarum minus dilucide appareat,
quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantum
potuero, et medebor cum satietati tum ignorantiae lectorum.
2 Phoebidas Lacedaemonius, cum exercitum Olynthum duceret
iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quae Cadmea nominatur,
occupavit impulsu paucorum Thebanorum, qui, adversariae
factioni quo facilius resisterent, Laconum rebus stu-
3 debant, idque suo privato non publico fecit consilio. Quo
facto eum Lacedaemonii ab exercitu removerunt pecuniaque
multarunt neque eo magis arcem Thebanis reddiderunt, quod
susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri quam liberari.
Nam post Peloponnesium bellum Athenasque devictas cum
Thebanis sibi rem esse existimabant et eos esse solos, qui
4 adversus resistere auderent. Hac mente amicis suis summas
potestates dederant alteriusque factionis principes partim interfecerant,
alios in exilium eiecerant. In quibus Pelopidas hic,
de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria carebat.

II Hi omnes fere Athenas se contulerant, non quo sequerentur
otium, sed ut quem ex proximo locum fors obtulisset, eo
2 patriam recuperare niterentur. Itaque cum tempus esset visum
rei gerendae, communiter cum iis, qui Thebis idem sentiebant,
diem delegerunt ad inimicos opprimendos civitatemque liberandam
eum, quo maximi magistratus simul consuerant epulari.

XVI.

I, 1. Uebers. 'da Pelopidas mehr den Geschichtschreibern, als der Menge bekannt ist (*εὐδοκιμεῖν παρά τινι*), so bin ich in Ungewissheit (*ἀπορῶ*) wie u. s. w. — *exponam:* 'berichten soll'. — *summas attigero: τὰ κεφάλαια διατρέχειν, ἐν κεφαλαίοις παρατρέχειν, ἐπιτρέχειν συντόμως.* — *rud. Gr. litterarum: ἀπαίδευτος τὴν Ἑλλ. παιδείαν.* — *diluc. appareat: ἐμφανὲς γίγνεται.* — *occurram: φυλάττεσθαι* Partic. — *medebor: ἐναντιοῦσθαι.*

§. 2. *it. per Th. faceret: διαπορεύεσθαι.* — *occupavit: καταλαμβάνειν.* — *impulsu: πεισθείς.* — *adv. factioni: οἱ ὑπεναντιούμενοι.* — *studebant: τά τινος αἱρεῖσθαι.*

§. 3. *removerunt: ἀποστῆσαί τινά τινος.* — *inimicitiis: ἡ διαφορά.* — *et eos esse: ὡς* c. partic. — *advers. resistere: ἀντιποιεῖσθαι τῆς ἡγεμονίας.*

§. 4. *alterius factionis: οἱ ἀντιπολιτευόμενοι.* — *in exil. eiecerant: φεύγοντες ἐξεκηρύχθησαν* sagt Plutarch. — *exorsi sumus: προτίθεσθαι.* — *carebat: ἀφαιρεῖσθαι* (passiv.).

II, 1. *ex proximo: μετέπειτα.* — *locum: καιρός.*

§. 2. *cum temp. est visum:* als sie glaubten den Zeitpunkt erhalten zu haben. — *delegerunt: ὁρίζειν.* — *maximi magistratus: οἱ ἐπιφανέστατοι ἄρχοντες.* — *simul epulari: ἐπὶ πότῳ συνεῖναι.*

Magnae saepe res non ita magnis copiis sunt gestae, sed pro- 3
fecto numquam tam ab tenui initio tantae opes sunt profligatae.
Nam duodecim adulescentuli coierunt ex iis, qui exilio erant
multati, cum omnino non essent amplius centum, qui tanto
se offerrent periculo. Qua paucitate perculsa est Lacedaemo-
niorum potentia. Hi enim non magis adversariorum factioni 4
quam Spartanis eo tempore bellum intulerunt, qui principes
erant totius Graeciae. Quorum imperii maiestas neque ita multo
post Leuctrica pugna ab hoc initio perculsa concidit. Illi 5
igitur duodecim, quorum dux erat Pelopidas, cum Athenis
interdiu exissent, ut vesperascente caelo Thebas possent per-
venire, cum canibus venaticis exierunt retia ferentes vestitu
agresti, quo minore suspicione facerent iter. Qui cum tempore
ipso, quo studuerant, pervenissent, domum Charonis deverterunt,
a quo et tempus et dies erat datus.

Hoc loco libet interponere, etsi seiunctum ab re proposita III
est, nimia fiducia quantae calamitati soleat esse. Nam magi-
stratuum Thebanorum statim ad aures pervenit, exules in ur-
bem venisse. Id illi vino epulisque dediti usque eo despexerunt,
ut ne quaerere quidem de tanta re laborarint. Accessit etiam, 2
quod magis aperiret eorum dementiam. Adlata est enim epi-
stula Athenis ab Archino uni ex his Archiae, qui tum maxi-
mum magistratum Thebis obtinebat, in qua omnia de pro-
fectione eorum perscripta erant. Quae cum iam accubanti in
convivio esset data, sicut erat signata sub pulvinum subiciens

§. 3. *profecto:* νὴ Δία. — *tam tenui:* εὐτελής, Compar. — *sunt profligatae:* ἀνάστατον γίγνεσθαι. — *qui — multati:* οἱ φυγάδες. — *offerrent:* ἐγχειρίζεσθαι. — *qua pauc.:* von welchen wenig seienden. — *perculsa:* καταλύειν. — *potentia:* ἀξίωμα, ἡγεμονία.

§. 4. *factioni:* ἑταιρεία, s. 1, 4. — *maiestas:* τὸ μεγαλοπρεπές. — *initio:* ἀφορμαί.

§. 5. *vesperascente caelo:* kurz (μικρὸν) vor Sonnenuntergang (δύσμαι). — *cum:* Partic. — *can. venaticis:* θηρατικοὶ κύνες, σκύλακες θηρατικαί. — *retia:* σταλίς, ἴδος. — *vest. agresti:* ἐσθῆτας γεωργῶν μεταλαβόντες, oder ἐν χλαμυδίοις. — *quo minore suspicione:* damit sie — von Niemand beargwöhnt (ὡς μηδεὶς ὑποπτεύοι τῶν ἐντυγχανόντων καθ' ὁδόν Plut.). — *studuerant:* δοκεῖν Part. perf. pass. — *deverterunt:* κατάγεσθαι παρά τινι; *domum* bleibt weg. — *erat datus:* ἀφορίζειν.

III, 1. *interponere:* ἐμβάλλειν. — *seiunctum:* ἀλλότριος. — *ab re prop.:* ἡ ὑπόθεσις. — *nimia fid.* = *nimium fiduciae* (ῥᾳθυμία). — *esse:* nimm περιίστασθαι. — *ad aur. pervenit:* 'fiel eine Botschaft zu', προσπίπτειν, μήνυσις — 'in Betreff der Flüchtlinge, dass (ὡς) sie gekommen wären'. — *vino:* Trunkenheit. — *epulisque:* πλησμονή. — *dediti:* τρέπεσθαι εἰς. — *quaerere:* σκέπτεσθαι.

§. 2. *adlata — epistula:* denn es kam Jemand aus Athen einen Brief bringend. — *max. magistr. obtinebat:* welcher die ἀρχὴ ἐπώνυμος verwaltete. — *perscripta:* deutlich geschrieben. — *accub. in convivio:* κατακλίνεσθαι (dep. pass.). — *signata:* σφραγίζω. — *pulvinum:* προσκεφάλαιον. — *subiciens:* ὑποτιθέ-

3 '*In crastinum*' inquit '*differo res serias*'. At illi omnes, cum
iam nox processisset, vinolenti ab exulibus duce Pelopida sunt
interfecti. Quibus rebus confectis vulgo ad arma libertatemque
vocato non solum, qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris
concurrerunt, praesidium Lacedaemoniorum ex arce pepulerunt,
patriam obsidione liberarunt, auctores Cadmeae occupandae
partim occiderunt, partim in exilium eiecerunt.

IV Hoc tam turbido tempore, sicut supra docuimus, Epami-
nondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit.
Itaque haec liberatarum Thebarum propria laus est Pelopidae,
2 ceterae fere communes cum Epaminonda. Namque in Leuctrica
pugna imperatore Epaminonda hic fuit dux delectae manus,
3 quae prima phalangem prostravit Laconum. Omnibus praeterea
periculis adfuit, sicut Spartam cum oppugnavit, alterum tenuit
cornu, quoque Messena celerius restitueretur, legatus in Persas
est profectus. Denique haec fuit altera persona Thebis, sed
tamen secunda ita, ut proxima esset Epaminondae.

V Conflictatus autem est cum adversa fortuna. Nam et
initio, sicut ostendimus, exul patria caruit et cum Thessaliam
in potestatem Thebanorum cuperet redigere, legationisque iure
satis tectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum
esse consuesset, a tyranno Alexandro Pheraeo simul cum Is-
2 menia comprehensus in vincla coniectus est. Hunc Epaminon-
das recuperavit bello persequens Alexandrum. Post id factum

ναι ὑπό τι. — *in cr.* — *serias*: diese bei den Griechen seitdem sprichwörtlich gewordene Redensart (Plut. v. Pelop. c. 10: *ὁ μὲν οὖν λόγος οὗτος ἐν παροιμίας τάξει περιφερόμενος μέχρι νῦν διασώζεται παρὰ τοῖς Ἕλλησι*) wird von ihnen immer ohne verb. fin. angeführt, *εἰς αὔριον τὰ σπουδαῖα.*

§. 3. *processisset: προχωρεῖν.* — *duce Pel.: οἱ περί.* — *q. r. confectis: διαπράττεσθαι.* auf die Verbannten zu beziehen. — *ad arma*: zur Bewaffnung (XI, 1. 2). — *vocato: συγκαλεῖν.* — *qui — erant:* die Bürger. — *concurrerunt: προσιέναι.* — *liberarunt:* mit *παύειν* auszudrücken.

IV, 1. *hoc — tempore:* bei diesen Unruhen (*ταραχή*). — *quoad — dim. est:* so lange der Kampf noch blieb. — *quietus fuit: ἡσυχίαν ἄγειν.* — *laus: κατόρθωμα.*

§. 2. *del. manus: ὁ ἱερὸς λόχος.* — *prostravit: τρέπεσθαι.*

§. 3. *praeterea: ξυνελόντι εἰπεῖν.* — *sicut* = zum Beispiel, *οἷον.* bei *oppugnavit* ist das Subjectswort *Epaminondas* zu wiederholen. — *tenuit:* nämlich 'unter sich'. — *celerius: φθάνειν.* — *restitueretur: συνοικίζειν.* — *denique:* im ganzen. — *haec — persona: δευτεραγωνιστής*, nebst dem verb. *δευτεραγωνιστέω* oder *δευτερεύω.* — *sed — Epaminondae:* jedoch um weniges dem Ep. nachstehend.

V, 1. *conflictatus est:* er hatte zur Gegnerin. — *satis arbitraretur:* erwartend, dass er wohl nichts dulden würde. — *apud omnes gentes:* nach dem bei allen Menschen gültigen Recht.

§. 2. *recuperavit: πάλιν ἀναλαμβάνειν*, oder *κομίζεσθαι, ἀπαλλάττειν.*

numquam animo placari potuit in eum, a quo erat violatus.
Itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliae proficiscerentur tyrannosque eius expellerent. Cuius belli cum ei summa 3
esset data, eoque cum exercitu profectus esset, non dubitavit
simul ac conspexit hostem confligere. In quo proelio Alexan- 4
drum ut animadvertit, incensus ira equum in eum concitavit
proculque digressus a suis coniectu telorum confossus concidit.
Atque hoc secunda victoria accidit. Nam iam inclinatae tyrannorum copiae. Quo facto omnes Thessaliae civitates interfectum 5
Pelopidam coronis aureis et statuis aeneis liberosque eius multo
agro donarunt.

XVII.

Agesilaus Lacedaemonius cum a ceteris scriptoribus tum 1
eximie a Xenophonte Socratico collaudatus est. Eo enim usus
est familiarissime. Hic primum de regno cum Leotychide fra- 2
tris filio habuit contentionem. Mos erat enim a maioribus
Lacedaemoniis traditus, ut duos haberent semper reges nomine
magis quam imperio ex duabus familiis Procli et Eurysthenis,
qui principes ex progenie Herculis Spartae reges fuerunt.
Horum ex altera in alterius familiae locum fieri non licebat. 3
Ita utraque suum retinebat ordinem. Primum ratio habebatur,
qui maximus natu esset ex liberis eius, qui regnans decessisset.
Sin is virilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui
proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex frater 4
Agesilai. Filium reliquerat Leotychidem, quem ille natum non

— *numquam — potuit:* er bewahrte einen unversöhnlichen (*ἀμετάγνωστος*) Hass. — *erat violatus: καθυβρίζειν* (aktiv). — *expellerent: καταλύειν*, oder mit dem vorhergehenden zu verbinden *ἐπὶ καταλύσει τῶν τυράννων*.

§. 3. *cum esset data: λαμβάνειν*. Partic. mit *δέ*. — *summa: ἡ περὶ τῶν ὅλων διοίκησις*. — *dubitavit: ἐπέχειν* seq. *μὴ οὐ*. — *conspexit:* sobald der Feind ihm ins Gesicht gekommen war.

§. 4. *incensus: ἀναφλεχθείς*. — *concitavit: προελαύνειν*. — *digressus: προάλλεσθαι*. — *coniectu — concidit: κατακοντίζειν*. — *sec. victoria:* als der Sieg davongetragen war. — *inclinatae erant: ἀποκλίνειν*, intrans., *ἐνδιδόναι*.

§. 5. sie *ehrten* den Pel. und *schenkten* seinen Kindern.

XVII.

I, 1. *eo — familiarissime:* welcher zur Zahl seiner liebsten Freunde gehörte (*τάττεσθαι ἐν*).

§. 2. *fratris filio: ἀνεψιός*. — *hab. contentionem: ἀντιποιεῖσθαι*. — *familiis: οἰκία*. — *ex prog. Herculis:* von den Herakliden.

§. 3. *fieri: εἰσποιεῖν*. — *retinebat: τηρεῖν*. — *ratio habebatur:* aktiv, *λόγον ἔχειν*. — *Sin is — reliquisset:* wenn er aber nichts männliches hinterlassen hatte. — *qui — propinquitate:* der am meisten verwandte (*προσήκων*).

§. 4. *non agnorat: οὐκ εἶπεν ἑαυτοῦ εἶναι* (*γνησίου τιμὴν οὐκ εἶχε*

agnorat, eundem moriens suum esse dixerat. Is de honore regni cum Agesilao patruo suo contendit, neque id, quod peti-
5 vit, consecutus est. Nam Lysandro suffragante homine, ut ostendimus supra, factioso et his temporibus potente Agesilaus antelatus est.

II Hic simulatque imperii potitus est, persuasit Lacedaemoniis, ut exercitus emitterent in Asiam bellumque regi facerent, docens satius esse in Asia quam in Europa dimicari. Namque fama exierat Artaxerxen comparare classes pedestresque
2 exercitus, quos in Graeciam mitteret. Data potestate tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam cum copiis pervenerit, quam regii satrapae eum scirent profectum. Quo factum est,
3 ut omnes imparatos imprudentesque offenderet. Id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter praefectos habebat regios, indutias a Lacone petivit simulans se dare operam, ut Lacedaemoniis cum rege conveniret, re autem vera
4 ad copias comparandas, easque impetravit trimestres. Iuravit autem uterque se sine dolo indutias conservaturum. In qua pactione summa fide mansit Agesilaus, contra ea Tissaphernes
5 nihil aliud quam bellum comparavit. Id etsi sentiebat Laco, tamen iusiurandum servabat multumque in eo se consequi dicebat, quod Tissaphernes periurio suo et homines suis rebus abalienaret et deos sibi iratos redderet, se autem conservata religione confirmare exercitum, cum animadverteret deum numen facere secum, hominesque sibi conciliari amiciores, quod iis studere consuessent, quos conservare fidem viderent.

παρ' αὐτῷ Plut.) oder *ἀναίνεσθαι.* — *dixerat: ἀποφαίνειν.* — *patruo: θεῖος.* — *contendit:* Partic. — *quod petivit: πρόθεσις.*

§. 5. *suffragante:* auf Agesilaus bezogen 'als Beistand (*συναγωνιστής*) gebrauchend'. — *factioso: στασιαστικός, στασιώδης.*

II, 1. *simulatque: ἄρτι.* — *imp. pot. est: τὴν βασιλείαν παραλαμβάνειν.* — *satius esse: αἱρετός.* — *fama exierat: ἐξαγγέλλεσθαι* persönl. constr. — *comparare: παρασκευάζειν, ἀθροίζειν.* Part. — *quos — mitteret:* kurz *ὡς ἐπί.*

§. 2. *data potestate:* durch *ἐξουσίαν λαμβάνειν* auszudrücken. — *celer. usus est: φθάνειν* u. *σπεύδειν.*

§. 3. *sum. imp. habebat:* dem Grössten vorstand. — *indutiae: ἀνοχαί, ἐκεχειρία.* — *simulans: προσποιούμενος,* oder 'dem Worte nach'; im letzteren Falle wird *se dare operam* durch *ὡς* c. part. Fut. ausgedrückt. — *conveniret: συντίθεσθαι* (*πρός τινα* cum aliquo).

§. 4. *conservaturum: ἄγειν, τηρεῖν;* statt *ἀνοχαί* kann nunmehr *σπονδαί* gesetzt werden. — *in qua mansit: πιστ. ἀναμένειν τὴν προθεσμίαν.* — *nihil al. quam:* kann mit gleicher Ellipse wörtlich übersetzt werden, oder aber man sagt: *μόνον γίγνεσθαι περί τι.*

§. 5. *in eo:* gerade dadurch. — *periur. suo:* Partic. — *redderet: κτᾶσθαι.* — *conservata: φυλάττειν* auf Ages. bezogen. — *religione: τὰ περὶ θεῶν.* — *confirmare: ἐπιρρωννύναι, θαρρύνειν.* — *facere secum:* ihm gnädig sein. — *sibi — amiciores:* 'grössere Freundschaft erwerbe, *προσκτᾶσθαι*'. — *quod:* Partic. — *studere: τά τινος φροντίζειν.*

Postquam indutiarum praeteriit dies, barbarus non dubi- III
tans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria et ea regio
his temporibus multo putabatur locupletissima, ea potissimum
hostes impetum facturos, omnes suas copias eo contraxerat.
At Agesilaus in Phrygiam se convertit eamque prius depopu- 2
latus est, quam Tissaphernes usquam se moveret. Magna
praeda militibus locupletatis Ephesum hiematum exercitum re-
duxit atque ibi officinis armorum institutis magna industria
bellum apparavit. Et quo studiosius armarentur insigniusque
ornarentur, praemia proposuit, quibus donarentur, quorum
egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem in exercitatio- 3
num generibus, ut, qui ceteris praestitissent, eos magnis affi-
ceret muneribus. His igitur rebus effecit, ut et ornatissimum
et exercitatissimum haberet exercitum. Huic cum tempus esset 4
visum copias extrahere ex hibernaculis, vidit, si quo esset iter
facturus palam pronuntiasset, hostes non credituros aliasque
regiones praesidiis occupaturos neque dubitaturos aliud eum
facturum, ac pronuntiasset. Itaque cum ille Sardis iturum se 5
dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defendendam putavit.
In quo cum eum opinio fefellisset victumque se vidisset con-
silio, sero suis praesidio profectus est. Nam cum illo venisset,
iam Agesilaus multis locis expugnatis magna erat praeda po-
titus. Laco autem, cum videret hostes equitatu superare, num- 6
quam in campo sui fecit potestatem et iis locis manum con-
seruit, quibus plus pedestres copiae valerent. Pepulit ergo,

III, 1. *praeteriit:* παρέρχεσθαι (ὁ παρεληλυθὼς χρόνος). — *domicilia:* κατάλυσις. — *his temporibus:* in den damaligen Zeiten. — *locupletissima:* εὐδαίμων, s. zu I, 7, 2. — *imp. facturos:* ὁρμᾶν. — *contraxerat:* διαβιβάζειν.

§. 2. 'Ages. aber eine Schwenkung machend (ἀντιστρέφειν) marschierte auf (ἐπὶ c. Gen.) Phr.' — *depopul. est:* u. a. κατατρέχειν. — *se moveret:* παρατάττεσθαι. — *locupletatis:* aktiv auf Ages. bezogen. — *hiematum:* προσχειμάζειν. — *officina:* ἐργαστήριον. — *institutis:* κατασκευάζειν, akt. — *et quo:* damit aber. — *studiosius:* πρόθυμος. — *praem. prop.:* ἆθλα προτιθέναι. — *quibus — quorum:* für diejenigen, welche. — *in ea re — industria:* nimm μελετᾶν τι.

§. 3. *in — generibus:* 'bei (περί) den verschiedenen Uebungen (γυμνασία)'. — *eos* bleibt weg. — *afficeret:* τιμᾶν. — *ut — exercitum:* einfaches Object zu 'beschaffte er'. — *ornatus:* εὔκοσμος.

§. 4. *extrahere:* ἐξάγειν. — *hibernacula:* χειμάδιον. — *palam pronuntiasset:* φανερῶς ἐξειπεῖν. — *occupaturos:* προκαταλαμβάνειν.

§. 5. *iturum:* προάγειν. — *op. fefellisset:* ψεύδεσθαι, man kann τὴν γνώμην hinzufügen. — *victumque:* nimm περιγίγνεσθαι. — *consilio:* σοφία. — *praes. prof. est:* βοηθεῖν. — *iam:* φθάνειν. — *locis:* πολισμάτιον.

§. 6. *nunquam — potestatem:* übers. 'so gewährte er ihnen niemals in der Ebene gegen ihn zu kämpfen, sondern' u. s. w., oder mit dem Partic. fortzufahren. — *manum conserere:* συνάπτειν, εἰς τὸ συνάπτον ἔρχεσθαι. — *ped. copiae:*

quotienscunque congressus est, multo maiores adversariorum
copias et sic in Asia versatus est, ut omnium opinione victor
duceretur.
IV Hic cum iam animo meditaretur proficisci in Persas et
ipsum regem adoriri, nuntius ei domo venit ephororum missu
bellum Athenienses et Boeotos indixisse Lacedaemoniis, quare
venire ne dubitaret. In hoc non minus eius pietas suspicienda
2 est quam virtus bellica. Qui cum victori praeesset exercitui
maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, tanta
modestia dicto audiens fuit iussis absentium magistratuum, ut
si privatus in comitio esset Spartae. Cuius exemplum utinam
3 imperatores nostri sequi voluissent! Sed illuc redeamus. Age-
silaus opulentissimo regno praeposuit bonam existimationem
multoque gloriosius duxit, si institutis patriae paruisset, quam
4 si bello superasset Asiam. Hac igitur mente Hellespontum
copias traiecit tantaque usus est celeritate, ut, quod iter Xer-
xes anno vertente confecerat, hic transierit triginta diebus.
5 Cum iam haud ita longe abesset a Peloponneso, obsistere ei
conati sunt Athenienses et Boeoti ceterique eorum socii apud
6 Coroneam. Quos omnes gravi proelio vicit. Huius victoriae
vel maxima fuit laus, quod, cum plerique ex fuga se in tem-
plum Minervae coniecissent, quaerereturque ab eo, quid his
vellet fieri, etsi aliquot vulnera acceperat eo proelio et iratus

τὸ πεζόν. — *congredi:* συμπλέκεσθαι (passivum). — *vers. est:* ἐνδιατρίβειν. — *omnium — duceretur:* dass alle über ihn die Meinung hatten, dass u. s. w. ἔχειν τὴν δόξαν περί τινος, ὡς.

IV, 1. *an. meditaretur:* ἐνθυμεῖσθαι. — *ips. reg. adoriri:* περὶ τοῦ σώματος βασιλεῖ διαμάχεσθαι. — *nuntius — missu:* ἀφίκετό τις ἀπαγγέλλων παρά. — *venire:* nach Hause zurückzukehren. — *dubitaret:* ὀκνεῖν.

§. 2. *pietas:* concreter durch πειθαρχία oder ἡ πρὸς τοὺς νόμους εὐλάβεια auszudrücken. — *susp. est:* es ist werth (damit muss der Satz beginnen) zu bewundern (ἄγασθαι). — *Qui cum:* ὅστις sq. Partic. — *max. hab. fiduciam:* schon daran dachte und hoffte. — *modestia:* μετριότης. — *ut si:* ὥσπερ ἂν εἰ c. Opt. (Xen. Ages. 1, 36) oder οὐδὲν διαφερόντως ἢ εἰ. — *in comitio:* ἐν τῷ ἐφορείῳ. — *esset:* stünde. — *sequi:* χρῆσθαι, ζηλοῦν. — *redeamus:* ἐπανιέναι.

§. 3. *bon. existimationem:* εὔκλεια. — *duxit, si* Particip. mit folgendem substantiv. Infin. — *inst. patriae:* τὰ πάτρια.

§. 4. *mente:* ἐνθυμεῖσθαι. — *cop. traiecit:* διαβαίνειν μετά. — *tantaque — celeritate:* er beeilte sich so (σπεύδειν, καταταχεῖν). — *anno vertente — diebus:* ἣν ἐνιαύσιον ὁδὸν ὁ βάρβαρος ἐποιήσατο, ταύτην μεῖον ἢ ἐν μηνὶ κατήνυσεν ὁ Ἀγ. Xen. Ag. 2, 1.

§. 5. *haud ita longe:* οὐ πολλήν τινα ὁδόν.

§. 6. *gravi:* ἰσχυρός. Kann auch übersetzt werden 'überwältigte er (κρατεῖν) in einem vollständigen (ὁλοσχερής) Siege'. — *vel — laus:* τοῦτό γε καὶ πάνυ ἀξιέπαινον. — *coniecissent:* ἀναχωρεῖν, καταφεύγειν. — *quid — fieri:* wozu er diese gebrauchen würde (Optat. um das subjective *vellet* auszudrücken). Xen. Ages. 2, 13: ἠρώτων, τί χρὴ ποιεῖν (αὐτούς). — *etsi — acceperat:* καίπερ ὑπὸ τραυμάτων ἐνίων κακῶς

videbatur omnibus, qui adversus arma tulerant, tamen antetulit
irae religionem et eos vetuit violari. Neque vero hoc solum 7
in Graecia fecit, ut templa deorum sancta haberet, sed etiam
apud barbaros summa religione omnia simulacra arasque conservavit. Itaque praedicabat mirari se non sacrilegorum nu- 8
mero haberi, qui supplicibus deorum nocuissent, aut non gravioribus poenis affici, qui religionem minuerent, quam qui
fana spoliarent.

Post hoc proelium collatum omne bellum est circa Corin- V
thum ideoque Corinthium est appellatum. Hic cum una pugna 2
decem milia hostium Agesilao duce cecidissent eoque facto
opes adversariorum debilitatae viderentur, tantum abfuit ab
insolentia gloriae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quod
tam multi a se victi vitio adversariorum concidissent. Namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae, supplicium
Persas dare potuisse. Idem cum adversarios intra moenia 3
compulisset et, ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur,
negavit id suae virtuti convenire. Se enim eum esse dixit, qui
ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Graeciae. *Nam si* inquit *eos extinguere voluerimus, qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmet ipsi nos expugnaverimus illis quiescentibus. Quo facto sine negotio, cum voluerint, nos oppriment.* 4

Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedaemoniis. VI
Quo ne proficisceretur, cum a plerisque ad exeundum premere-

τὸ σῶμα διακείμενος Xen., oder nimm τραύμασι περιπίπτειν. — *qui — tulerant:* ἀντιτάττεσθαι. — *antetulit:* Partic. — *religionem:* ἡ εὐσέβεια, τὰ τῶν θεῶν. Xen.: ὅμως οὐκ ἐπελάθετο τοῦ θείου. — *vetuit:* er liess nicht zu. — *violari:* ἀδικεῖν, aktiv.

§. 7. *vero:* ἀλλά — γε. — *ut — sanct. haberet:* partic. σέβεσθαι. — *conservavit:* ἀσινῆ διατηρεῖν.

§. 8. *mirari se:* ὅτι c. Indic. — *numero haberi:* τάττεσθαι ἐν. — *supplicibus:* ἱκέτης. — *poenis adfici:* δίκην διδόναι. — *fana spoliarent:* ἱεροσυλεῖν.

V, 1. *collatum:* γίγνεσθαι.

§. 2. *debilitatae:* ταπεινοῦν, ἀσθενῶς ἔχειν. — *tantum afuit — ut:* τοσοῦτον ἔδει seq. Inf. ὥστε. — *insolentia:* ἐξογκοῦν, ἐπαίρειν. — *ins. gloriae:* lässt sich auch gleich ausdrücken durch ἐπικουφίζεσθαι τοῖς φρονήμασι. — *namque — potuisse:* ἐξόν γε im Anschluss an das vorhergehende. — *sana mens esset:* σωφρονεῖν. — *supplic. dare* = poenis affici.

§. 3. *compulisset:* συγκλείειν εἰς. — *suae v. conv.:* = suae virtutis esse. — *se eum esse dixit:* ἑαυτὸν ἀποφαίνειν τὸν κ. τ. λ. — *ad off. red. cogeret:* σωφρονίζειν, oder wie I, 7, 1. — *non:* οὐ μέντοι. — *expugnaret:* ἀνδραποδίζεσθαι.

§. 4. *si voluerimus:* partic. praes. — *extinguere:* ἀφανίζειν. — *adv. steterunt:* ἀντιπαρατάττεσθαι. — *quiescentibus:* σχολάζειν, ἡσυχάζειν. — *sine negotio:* ἀκονιτί. — *c. voluerint:* partic. mit γέ.

VI, 1. *acc. calamitas:* πταίειν, ἐλαττώματι oder συμφορᾷ περιπίπτειν. — *apud:* ἐν. — *proficisceretur:* zu marschieren wäre, adj. verb. — *ad exeundum:* περί. — *premere-*

tur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. Idem, cum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem praebuit, ut eo tempore omnibus ap-
2 paruerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas eius consilii saluti fuit universis. Nam cum quidam adulescentuli hostium adventu perterriti ad Thebanos transfugere vellent et locum extra urbem editum cepissent, Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si animadversum esset quemquam ad hostes transfugere conari, cum suis eo venit atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent, et se quoque
3 id fieri debere animadvertisse. Sic adulescentes simulata laudatione recuperavit et adiunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. Namque illi adiecto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi eoque libentius, quod latere arbitrabantur, quae cogitaverant.

VII Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedaemonii se numquam refecerunt neque pristinum imperium recuperarunt, cum interim nunquam Agesilaus destitit, quibuscunque rebus
2 posset, patriam iuvare. Nam cum praecipue Lacedaemonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui a rege defecerant, praesidio fuit. A quibus magna donatus pecunia patriam sublevavit.
3 Atque in hoc illud inprimis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus ac dynastis civitatibusque conferrentur, quod nihil umquam domum suam contulit, nihil de victu, nihil de

tur: προσκεῖσθαι, προσλιπαρεῖν, mit *plerisque* als gen. cons. — *ut si:* ὥσπερ ἄν. — *de exitu:* wohin die Dinge auslaufen (ἀποβαίνειν) würden. — *divinaret:* προαισθάνεσθαι. — *noluit:* ἀπειπεῖν πρός, oder φεύγειν. *exire* wird ein Substant. (στρατεία). — *essetque — oppidum:* 'und zwar (καὶ ταῦτα) ohne Mauern (adj. verb.) seiend' gleich auf Sp. bezogen. — *futurum non fuisse:* ἐκποδὼν γίγνεσθαι od. μέλλειν οὐδὲν ἔτι εἶναι.

§. 2. *discrimine:* κίνδυνος. — *cel. consilii:* εὐστοχία. — *transfugere:* ἀποδιδράσκειν. — *editum:* ὀχυρός. *cepissent:* προλαμβάνειν. — *qui videret:* δείσας μή. — *si anim. esset:* wenn jemand bemerkte. — *transf. conari:* part. fut. — *cum — venit atque:* partic. mit δέ. — *ut si fecissent:* ὡς c. part. — *bono animo:* ἀπὸ καλῆς γνώμης, προθύμως. — *quod:* ὥστε. Stelle: *laud. cons. eor., ut — fecissent, quod — occupassent, et se quoque* (καί γε) *animadvertisse:* (gen. cons.).

§. 3. *simulata:* προσποιεῖσθαι auf Ages. bezogen. — *recuperavit:* ἀναπείθειν. — *adiunctis:* ἐπιτιθέναι, aktiv. — *eorum — consilii:* der nichtwissenden was aus der Sache (Nom.) werden sollte. — *eoque libentius:* τοσούτῳ μᾶλλον. — *quae cogit.:* τὰ δεδογμένα.

VII, 1. *Sine dubio:* ὁμολογεῖται. — *se refecerunt:* ἑαυτὸν ἀναλαμβάνειν. — *recuperarunt:* ἀνακτᾶσθαι. — *cum:* καίπερ. — *non destitit — iuvare:* übers. 'an nichts zu gehen (μετιέναι) zögerte, was — nützen könnte'.

§. 2. *indigerent:* δεῖσθαι, ἀπορεῖν. — *donatus:* λαβών. — *sublevavit:* κουφίζειν.

§. 3. *in hoc:* Genet. — *umquam:* s. zu praef. 3, 6 *atque* und II, 2, 4 *habuit quisquam.* — *de victu:* δίαιτα, Gen. — *mutavit:* ἀλλάσσειν.

vestitu Laconum mutavit. Domo eadem fuit contentus, qua 4
Eurysthenes progenitor maiorum suorum fuerat usus. Quam
qui intrarat, nullum signum libidinis nullum luxuriae videre
poterat contra ea plurima patientiae atque abstinentiae. Sic
enim erat instructa, ut in nulla re differret cuiusvis inopis atque privati.

Atque hic tantus vir, ut naturam fautricem habuerat in VIII
tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nanctus est in corpore fingendo. Nam et statura fuit humili et corpore exiguo
et claudus altero pede. Quae res etiam nonnullam adferebat
deformitatem, atque ignoti, faciem eius cum intuerentur, contemnebant, qui autem virtutes noverant, non poterant admirari
satis. Quod ei usu venit, cum annorum octoginta subsidio 2
Tacho in Aegyptum isset et in acta cum suis accubuisset sine
ullo tecto stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, neque huc amplius quam pellis esset iniecta, eodemque
comites omnes accubuissent vestitu humili atque obsoleto, ut
eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret,
sed homines non beatissimos esse suspicionem praeberet. Huius 3
de adventu fama cum ad regios esset perlata, celeriter munera
eo cuiusque generis sunt adlata. His quaerentibus Agesilaum
vix fides facta est unum esse ex iis, qui tum accubabant.
Qui cum regis verbis, quae attulerant, dedissent, ille praeter 4
vitulinam et eiusmodi genera opsonii, quae praesens tempus

§. 4. *fuit contentus:* στέργειν, εὐδοκεῖν. — *progenitor:* ἀρχηγός. — *q. q. intrarat:* partic. — *poterat:* ἦν od. ἐξῆν. — *patientiae:* καρτερία. — *instructa:* παρασκευάζειν, oder gleich mit dem folgenden zusammen μηδὲν διαφέρουσα τὴν παρασκευήν. — *cuiusvis:* ὁ τυχών.

VIII, 1. *tant. vir:* τοιοῦτος ὤν. — *ut — virtutibus:* übers. 'wie er reichliche (ἄφθονος) Güter der Seele von der Natur erlangt hatte'. — *maleficam:* φθονερός. — *in corp. fingendo:* περὶ τὰ τοῦ σώμ. — *statura humili:* εὐτελὴς τὸ σχῆμα. — *claudus pede:* τὸ σκέλος πεπηρωμένος. — *Quae r. et. adferebat:* es gereichte aber auch dieses zu (εἶναι πρός). — *deformitas:* ἀμορφία. — *atque ignoti:* so dass die, welche ihn nicht kannten. — *cum:* wiederholter Fall der Vergangenheit.

§. 2. *annorum:* ἔτη γεγονὼς ἀμφὶ τὰ ὀγδ. — *tecto:* σκέπασμα. — *stratumque — iniecta:* kürzer 'auf der blos mit einigen darübergeworfenen Fellen (διφθέρα) bedeckten (στρωννύναι) Erde'. — *eodemque — accubuissent:* gen. cons. συγκατακλίνεσθαι (passiv). — *vestitu* = *v. usi*, oder ἀμπεχόμενοι. — *vest. humilis:* χιτωνίσκος λιτός; dazu παλαιός τις = *et obsoletus* (τραχὺ καὶ φαῦλον ἱμάτιον ἀμπεχόμενοι). — *ornatus:* παρασκευή. — *non modo — sed:* οὐχ οἷον — ἀλλά. — *hom. non beatissimos:* Genet. ἄθλιοι ἄνθρωποι. — *susp. praeberet:* τὸ σχῆμα ἐμποιεῖν.

§. 3. *Huius — perlata:* als seine Ankunft gemeldet war, διαδιδόναι πρός. *fama* ist nicht weiter auszudrücken. — *regios:* βασιλικός. — *munera:* ξένια. — *cui. generis:* παντοδαπός, παντοῖος. — *adlata:* προσκομίζειν. — *vix:* μόλις πάνυ. — *fid. facta est:* wurden überredet.

§. 4. *verbis:* ὡς παρά, vgl. II, 4, 3. — *vitulinam:* μόσχοι. — *ei. genera:* τοιοῦτόν τι. — *quae — desi-*

desiderabat, nihil accepit, unguenta coronas secundamque men-
5 sam servis dispertiit, cetera referri iussit. Quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, quod eum ignorantia bonarum
6 rerum illa potissimum sumpsisse arbitrabantur. Hic cum ex Aegypto reverteretur donatus a rege Nectanabide ducentis viginti talentis, quae ille muneri populo suo daret, venissetque in portum, qui Menelai vocatur iacens inter Cyrenas et Ae-
7 gyptum, in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt atque ita domum rettulerunt.

XVIII.

1 Eumenes Cardianus. Huius si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem maior sed multo illustrior atque etiam honoratior, quod magnos homines virtute metimur non fortuna.
2 Nam cum aetas eius incidisset in ea tempora, quibus Macedones florerent, multum ei detraxit inter eos viventi, quod alienae erat civitatis, neque aliud huic defuit quam generosa stirps.
3 Etsi ille domestico summo genere erat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebant, neque tamen non patiebantur. Vincebat enim omnes cura vigilantia patientia
4 calliditate et celeritate ingenii. Hic peradulescentulus ad amicitiam accessit Philippi Amyntae filii, brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem. Fulgebat enim iam in adule-
5 scentulo indoles virtutis. Itaque eum habuit ad manum scribae

derabat: für den augenblicklichen (*παραυτίκα*) Bedarf. — *nihil accepit: πάντα διωθεῖτο.* — *unguenta: μύρον.* — *sec. mensam: τραγήματα.* — *servis: εἵλωτες.* — *iussit:* Partic.

§. 5. *contempserunt:* u. a. *τὴν ἀτοπίαν θαυμάζειν.* — *ignorantia:* Partic. — *pot. sumpsisse:* vorgezogen habe.

§. 6. *donatus: λαμβάνειν ἐπὶ δωρεᾷ.* — *mun. dare: χαρίζεσθαι.* — *pop. suo:* den Lacedaemoniern. — *qui vocatur: ὁ προσαγορευόμενος.* — *implicitus: περιτυγχάνειν.*

§. 7. *quod n. habebant:* da nicht zugegen war. — *circumfuderunt: κηρὸν περιτήκειν.* Füge hinzu *τῷ νεκρῷ.* — *rettulerunt: ἐπανάγειν.*

XVIII.

I, 1. s. zu II, 1. 1. — *quidem: οὐ μήν.*

§. 2. *cum — incidisset: γενόμενος.* — *in ea t. quibus:* Attraction. — *detraxit: βλάπτειν.* — *viventi: συνδιαιτᾶσθαι* (dep. pass.). — *alien. civitatis: ἔπηλυς ἀνὴρ καὶ ξένος, ἀλλόφυλος, ἀλλοδαπός.* — *defuit: ἐνδεᾶ εἶναι.* — *gen. stirps: εὐγένεια.*

§. 3. *domestico: οἴκοθεν, παρὰ τοῖς οἰκείοις.* — *indigne* = aegre, *χαλεπῶς.* — *neque t. non: δέ, ἀλλά — γε.* — *celer. ingenii:* s. XVII, 6, 2. auch *ἀγχίνοια.*

§. 4. *peradulescentulus: πάνυ νέος.* — *ad am. accessit:* wurde Freund. — *in — familiaritatem:* wurde er unter die besten Freunde (*οἱ οἰκειότατοι*) gezählt (*τάσσειν* oder *προάγειν*). — *fulgebat: ἐκλάμπειν.* — *indoles: εὐφυΐα, τὸ εὐφυὲς πρός.*

§. 5. *itaque: ὥστε* im Anschluss an das vorhergehende. — *habuit*

loco. Quod multo apud Graios honorificentius est quam apud
Romanos. Namque apud nos, re vera sicut sunt, mercenarii
scribae existimantur, at apud illos e contrario nemo ad id
officium admittitur nisi honesto loco et fide et industria co-
gnita, quod necesse est omnium consiliorum eum esse parti-
cipem. Hunc locum tenuit amicitiae apud Philippum annos 6
septem. Illo interfecto eodem gradu fuit apud Alexandrum
annos tredecim. Novissimo tempore praefuit etiam alterae
equitum alae, quae hetaerice appellabatur. Utrique autem
in consilio semper adfuit et omnium rerum habitus est par-
ticeps.

Alexandro Babylone mortuo, cum regna singulis familiari- II
bus dispertirentur, et summa rerum tradita esset tuenda eidem,
cui Alexander moriens anulum suum dederat, Perdiccae: ex
quo omnes coniecerant eum regnum ei commisisse, quoad liberi 2
eius in suam tutelam pervenissent: aberant enim Crateros et
Antipater, qui antecedere hunc videbantur, mortuus erat He-
phaestio, quem unum Alexander, quod facile intellegi posset,
plurimi fecerat: hoc tempore data est Eumeni Cappadocia sive
potius dicta. Nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi 3
Perdiccas adiunxerat magno studio, quod in homine fidem et
industriam magnam videbat, non dubitans, si eum pellexisset,
magno usui fore sibi in iis rebus, quas apparabat. Cogitabat
enim, quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, om-
nium partes corripere atque complecti. Neque vero hoc ille 4
solus fecit sed ceteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant
amici. Primus Leonnatus Macedoniam praeoccupare praedesti-
navit. Is multis magnisque pollicitationibus persuadere Eu-
meni studuit, ut Perdiccam desereret ac secum faceret socie-

ad manum: *τάξιν ἔχειν παρά τινι* auf Eum. bezogen. — *scriba:* *γραμματεύς*, der Staatssecretär (s. Polyb. II, 43). — *re vera:* *πρὸς ἀλήθειαν.* — *officium:* *χρεία.* — *hon. loco:* *εὐγενής*, ebenso wie *cognita* (*γνώριμος ἐπί*) auf *nemo* bezogen.

§. 6. *Hunc l. t. amicitiae:* = in tali fuit amicitia. — *eod. gradu fuit:* *ἐν τῷ αὐτῷ ἀξιώματι*, oder kurz *ὡσαύτως.* — *hetaerice:* *τὸ τῶν ἱππέων τῶν ἑταίρων ὀνομαζομένων σύστημα* (Diod. XVIII, 2), *ἡ ἑταιρικὴ ἵππος* (App. p. 315), kurz *τὸ ἑταιρικὸν κέρας.*

II, 1. *regna:* *σατραπεῖαι καὶ στρατηγίαι.* — *summa rer. tuenda:* *ἡ περὶ τῶν ὅλων διοίκησις, ἐπιμέλεια.* — *trad. esset:* *ἐπιτρέπειν.*

§. 2. *in suam tut. pervenissent:* *ἐπιτροπεύειν*, näml. Perd. — *data est — dicta:* nicht sowohl gegeben, als zugesagt. — *in potestate:* s. I, 2, 5.

§. 3. *magno studio:* *πάνυ προθύμως.* — *non dubitans:* 'sich wohl bewusst', dann fortzufahren 'von jenem, wenn er sein Freund geworden, grossen Nutzen zu haben (*ὀφελεῖν* Fut. Pass.) in Betreff dessen, was (*περὶ ὧν*)'. — *omn. part. corripere:* *τὰ ὅλα συναρπάζειν, περιαιρεῖσθαι*, partic. — *complecti:* *ἑαυτῷ περιτίθεσθαι, περιβάλλεσθαι.*

§. 4. *praeoc. praedestinavit:* *φθάνειν* und *προκαταλαμβάνειν.* — *sec. f. societatem:* *κοινοπραγεῖν, πρὸς ἑαυτὸν μετατίθεσθαι.*

5 tatem. Cum perducere eum non posset, interficere conatus
est. Et fecisset, nisi ille clam noctu ex praesidiis eius effu-
gisset.
III Interim conflata sunt illa bella, quae ad internecionem
post Alexandri mortem gesta sunt, omnesque concurrerunt ad
Perdiccam opprimendum. Quem etsi infirmum videbat, quod
unus omnibus resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit
2 neque salutis quam fidei fuit cupidior. Praefecerat hunc Per-
diccas ei parti Asiae, quae inter Taurum montem iacet atque
Hellespontum, et illum unum opposuerat Europaeis adversariis.
Ipse Aegyptum oppugnatum adversus Ptolemaeum erat pro-
3 fectus. Eumenes cum neque magnas copias neque firmas ha-
beret, quod et inexercitatae et non multo ante erant contractae,
adventare autem dicerentur Hellespontumque transisse Antipater
et Crateros magno cum exercitu Macedonum viri cum claritate
4 tum usu belli praestantes (Macedones vero milites ea tum
erant fama, qua nunc Romani feruntur: etenim semper habiti
sunt fortissimi, qui summa imperii potirentur): Eumenes in-
tellegebat, si copiae suae cognossent adversus quos duceren-
tur, non modo non ituras sed simul cum nuntio dilapsuras.
5 Itaque hoc ei visum est prudentissimum, ut deviis itineribus
milites duceret, in quibus vera audire non possent, et iis per-
6 suaderet se contra quosdam barbaros proficisci. Atque tenuit
hoc propositum et prius in aciem exercitum eduxit proelium-
que commisit, quam milites sui scirent, cum quibus arma con-
ferrent. Effecit etiam illud locorum praeoccupatione, ut equi-
tatu potius dimicaret, quo plus valebat, quam peditatu, quo
erat deterior.

§. 5. *fecisset:* er würde ihn getödtet haben. — *praesidiis:* φρούρια, τὸ στρατόπεδον.

III, 1. *conflata sunt:* ἐκκαίειν, Aor. pass. συρρηγνύναι. — *internecionem:* πανωλεθρία, ὁλοσχερὴς διαφθορά. — *opprimendum:* ἀναιρεῖν, καταλύειν. — *quem etsi:* Eum. aber, obgleich u. s. w. — *quod:* ἅτε c. partic. — *neque — cupidior:* übers. 'die Treue seiner Rettung vorziehend'.

§. 2. *praefecerat:* στρατηγὸν ἀποδεικνύναι. — *adversus:* ὡς ἐπί.

§. 3. *quod — contractae:* übers. 'welche ungeübt waren (ἔχειν vgl. Xen. Mem. II, 1, 6), kurz zuvor ausgehoben (ἀπογράφειν)'.

§. 4. *erant fama:* ἀπολαύειν δόξης. *feruntur* kann wegbleiben. — *Eumenes:* ὁ οὖν Εὐμ., um die Wiederaufnahme der unterbrochnen Construction anzudeuten. — *adv. quos ducerentur:* ἀντιστρατεύεσθαι. — *non ituras:* ἀπαγορεύειν. — *nuntio:* προσπίπτει τὸ γεγονός.

§. 5. *deviis itineribus:* ἀνοδίαι, δι' ἀνόδων. — *et — persuaderet:* Partic.

§. 6. *ten. propositum:* ἐμμένειν τοῖς λογισμοῖς. Partic. — *et prius:* φθάνειν. — *proel. commisit:* s. XVII, 3, 6. — *arma conferrent:* πολεμεῖν πρός. — *effecit:* ἐφικνεῖσθαι. — *praeoccupatione:* Part. s. 2, 4. — *plus valebat:* κρατεῖν. — *erat deterior:* λείπεσθαι, ἡττᾶσθαι.

Quorum acerrimo concursu cum magnam partem diei esset pugnatum, cadit Crateros dux et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. Cum hoc concurrit ipse Eumenes. IV
Qui cum inter se complexi in terram ex equis decidissent, ut facile intellegi possent inimica mente contendisse animoque magis etiam pugnasse quam corpore, non prius distracti sunt, quam alterum anima relinqueret. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur neque eo magis ex proelio excessit, sed acrius hostibus institit. 2
Hic equitibus profligatis interfecto duce Cratero multis praeterea et maxime nobilibus captis pedester exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit. Quam cum impetrasset, in fide non mansit et se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. 3
Eumenes Craterum ex acie semivivum elatum recreare studuit. Cum id non posset, pro hominis dignitate proque pristina amicitia (namque illo usus erat Alexandro vivo familiariter) amplo funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori eius ac liberis remisit. 4

Haec dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud Nilum flumen interficitur a Seleuco et Antigono, rerumque summa ad Antipatrum defertur. Hic qui deseruerant exercitu suffragium ferente capitis absentes damnantur, in his Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit neque eo setius bellum administravit. Sed exiles res animi magnitudinem etsi non frangebant, tamen minuebant. V
Hunc persequens Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, saepe in itineribus vexabatur neque umquam ad manum accedere licebat nisi iis locis, quibus pauci multis possent resistere. 2

IV, 1. *magnam partem — pugnatum:* übers. 'das meiste des Tages verwandt war', *ἀναλίσκειν*. — *qui — tenebat:* der zweite nach jenem, *δευτερεύειν τινί*. — *concurrit: συμβάλλειν.*

§. 2. *inter se complexi: περιπίπτειν ἀλλήλοις, συμπλέκεσθαι,* s. XVII, 3, 6. — *decidissent: ἀπορρεῖν*, aor. pass. — *inim. mente: θυμῷ φερόμενος.* — *distracti: ἀφελκύειν.* — *an. relinqueret: λειποθυμεῖν.* — *plagis: πληγή.* — *institit: ἐγκεῖσθαι.*

§. 3. *quod er. deductus: ἐμπίπτειν.* Partic. — *elabi: ἀποδιδράσκειν.* — *quam c. impetrasset:* 'und erhielt ihn' im Anschluss an das vorige. Dann *ὅμως δὲ* an der Spitze eines neuen Satzes. — *se recepit: ἀναχωρεῖν.*

§. 4. *semivivum: ἔτι ἔμπνους, ἡμιθνής.* — *recreare: θεραπεύειν.* — *usus er. fam.: οἰκείως ἐχρήσατο.* — *amplo: λαμπρός, μεγαλοπρεπής.* — *fun. extulit: κηδείᾳ ἐκφέρειν.* — *ossa: τὰ λείψανα.*

V, 1. *deseruerant: λείπειν τὴν τάξιν, λειποτακτεῖν* spätgr. — *cap. damnantur: θάνατος καταγιγνώσκεταί τινος.* — *perculsus: πλήσσειν.* — *succubuit: ταπεινοῦσθαι τῷ φρονήματι.* — *exiles res: ἀπορία.* — *etsi non — tamen: εἰ μή — ἀλλά.* — *minuebant: συστέλλειν.*

§. 2. *omni genere:* s. XVII, 8, 3. — *copiarum: παρασκευή.* — *vexabatur: κακῶς πάσχειν.* — *iis loc. quibus:* wo.

3 Sed extremo tempore, cum consilio capi non posset, multitu-
dine circumitus est. Hinc tamen multis suis amissis se ex-
pedivit et in castellum Phrygiae, quod Nora appellatur, confugit.
4 In quo cum circumsederetur et vereretur, ne uno loco manens
equos militares perderet, quod spatium non esset agitandi,
callidum fuit eius inventum, quemadmodum stans iumentum
concalfieri exercerique posset, quo libentius et cibo uteretur
5 et a corporis motu non removeretur. Substringebat caput loro
altius, quam ut prioribus pedibus plane terram posset attin-
gere, deinde post verberibus cogebat exultare et calces remittere.
Qui motus non minus sudorem excutiebat, quam si in spatio
6 decurreret. Quo factum est, quod omnibus mirabile est visum,
ut aeque iumenta nitida ex castello educeret, cum complures
menses in obsidione fuisset, ac si in campestribus ea locis
7 habuisset. In hac conclusione quotienscunque voluit appara-
tum et munitiones Antigoni alias incendit alias disiecit. Tenuit
autem se uno loco, quandiu hiems fuit, quod castra sub divo
habere non poterat. Ver appropinquabat. Simulata deditione,
dum de condicionibus tractat, praefectis Antigoni imposuit
seque ac suos omnes extraxit incolumes.

VI Ad hunc Olympias, mater quae fuerat Alexandri, cum
litteras et nuntios misisset in Asiam consultum, utrum re-
gnum repetitum in Macedoniam veniret (nam tum in Epiro ha-
2 bitabat) et eas res occuparet, huic ille primum suasit, ne se
moveret et expectaret, quoad Alexandri filius regnum adipi-
sceretur; sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, obli-

§. 3. *sed extr. tempore:* τελευτῶν δέ. — *se expedivit:* ἀπαλλάττεσθαι. — *castellum:* ἔρυμα, ὀχυρὸν χωρίον.

§. 4. *uno:* = eodem. — *equos mil. perderet:* 'seine Pferde zum Kriegsgebrauch untauglich sein würden'. — *spat. agitandi:* ein tauglicher Platz sie umherzuführen (auch wohl περίπατος oder κυλινδήθρα). — *callidum:* ἐξηλλαγμένος. — *fuit eius:* ersann er. — *quemadmodum:* εἴ πως. — *cibo uterentur:* frässen. — *removerentur:* στέρεσθαι.

§. 5. *substringebat:* ἀναδεσμεύειν, ὑποζωννύναι. — *loro:* ῥυτήρ. — *altius:* αἰωρεῖν, μετεωρίζειν. — *prioribus:* ἐμπρόσθιοι. — *plane:* τελέως. — *attingere:* ἐπιψαύειν. — *exultare:* ἐνάλλεσθαι. — *calces remittere:* διασκιρτᾶν τοῖς ὀπισθίοις. — *qui motus:* so in Bewegung gesetzt vergossen sie nicht weniger Schweiss (ἱδρῶτα ἀφιέναι). — *in sp. decurreret:* περιτρέχειν.

§. 6. *aeque:* nicht minder. — *camp. locis:* ἡ πεδιάς.

§. 7. *in hac conclusione:* so eingeschlossen. — *munitiones:* τειχίσματα. — *disiecit:* διαρπάζειν. — *tenuit se:* ἐμμένειν. — *sub divo:* ἐν ὑπαίθρῳ. — *ver appropinquabat:* gen. cons. — *tractat:* χρηματίζειν περί. — *imposuit:* καταγοητεύσας ἔπεισε. — *extraxit:* ὑπεξάγειν (τοῦ κινδύνου).

VI, 1. *utrum veniret:* ob es ihm scheine nützlich zu sein, dass sie. — *repet. veniret:* ἐπανέρχεσθαι πρὸς ἀνάληψιν. — *habitabat:* s. zu VII, 10, 4. — *eas res:* τὰ ἐκεῖ.

§. 2. *primum:* κατὰ τὸ παρόν. — *ne — expectaret:* ruhig zu sein (ἀτρεμεῖν) abwartend. — *cupiditate — in:* ἐπιθυμίᾳ φέρεσθαι πρός τι

visceretur omnium iniuriarum et in neminem acerbiore uteretur
imperio. Horum illa nihil fecit. Nam et in Macedoniam pro- 3
fecta est et ibi crudelissime se gessit. Petiit autem ab Eu-
mene absente, ne pateretur Philippi domus ac familiae ini-
micissimos stirpem quoque interimere, ferretque opem liberis
Alexandri: quam veniam si daret, quam primum exercitus 4
pararet, quos sibi subsidio adduceret; id quo facilius faceret,
se omnibus praefectis, qui in officio manebant, misisse litteras,
ut ei parerent eiusque consiliis uterentur. His rebus Eumenes 5
permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene
meritis referentem gratiam quam ingratum vivere.

Itaque copias contraxit, bellum adversus Antigonum com- VII
paravit. Quod una erant Macedones complures nobiles, in his
Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem
obtinebat Persidem, et Antigenes, cuius sub imperio phalanx
erat Macedonum, invidiam verens, quam tamen effugere non
potuit, si potius ipse alienigena summi imperii potiretur quam
alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo, in principiis Ale-
xandri nomine tabernaculum statuit, in eoque sellam auream 2
cum sceptro ac diademate iussit poni eoque omnes cotidie
convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur, credens
minore se invidia fore, si specie imperii nominisque simula-
tione Alexandri bellum videretur administrari. Quod effecit. 3
Nam cum non ad Eumenis principia sed ad regia conveniretur

oder τινός, vgl. I, 6, 2. — *oblir. iniuriarum:* μὴ μνησικακεῖν. — *acerb. ut. imperio:* s. zu IV, 3, 3.

§. 3. *nihil* = neutrum. — *ne pateretur — interimere:* μὴ περιιδεῖν ἀπολομένους. — *ferretque:* ἀλλά.

§. 4. *quam — si daret:* Partic. über die Constr. des Aufforderungssatzes s. zu II, 6, 5. — *quos:* und diese. — *qui — manebant:* τηρεῖν τὴν πίστιν, πειθαρχεῖν. — *ut ei parerent:* in allem zu dienen (ὑπηρετεῖν). — *cons. uterentur:* κοινωνεῖν τῆς γνώμης.

§. 5. *satius duxit:* er glaubte, dass es für ihn passe. — *si — fortuna:* κατὰ τύχην. — *bene meritis:* οἱ εὐεργετήσαντες. — *referentem:* ἀπονέμειν.

VII, 1. *quod una erant:* παρεῖναι. Gen. cons. — *obtinebat:* vorstand. — *cui s. imp. erat:* στρατηγὸς (τῶν ἀργυρασπίδων). — *non:* = ne sic quidem. — *potuit:* μέλλειν. — *quorum — multitudo:* welche viele zugegen waren, Partic. — *in principiis:* ἐν μέσῳ στρατοπέδῳ nach Polyaen. IV, 8. 2. aus Polyb. VI, 27 lässt sich kein entsprechender Ausdruck gewinnen. τὰ ἀρχεῖα = praetorium, wofür ἀρχεῖον nicht gebraucht werden kann. — *nomine:* ἐκ τοῦ ὀν. (Ἀλεξάνδρῳ καταπεφημισμένον Plut.). — *statuit:* παρασκευάζειν.

§. 2. *sellam:* θρόνος. — *convenire:* u. a. συνεδρεύειν. — *de summ. rebus:* τὰ ἀεὶ κατεπείγοντα, τὰ μέγιστα. — *minore — fore:* wörtlich, oder ‘dass er den Neid gegen ihn abweisen würde (ἀποτρίβεσθαι, θεραπεύειν)’. — *specie:* προσποιούμενος. — *simulatione* bleibt weg.

§. 3. *quod effecit:* worin er sich nicht täuschte. — *cum conveniretur:* da sie kamen, βαδίζειν Gen. cons.

atque ibi de rebus deliberaretur, quodammodo latebat, cum tamen per eum unum gererentur omnia.

VIII Hic in Paraetacis cum Antigono conflixit non acie instructa sed in itinere eumque male acceptum in Mediam hiematum coegit redire. Ipse in finitima regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat
2 voluntas. Namque illa phalanx Alexandri Magni, quae Asiam peragrarat deviceratque Persas inveterata cum gloria tum etiam licentia non parere se ducibus sed imperare postulabat, ut nunc veterani faciunt nostri. Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt, sua intemperantia nimiaque licentia ut omnia perdant neque minus eos, cum quibus steterint, quam ad-
3 versus quos fecerint. Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat, neque rem ullam nisi tempus interesse iudicet. Sed ad illos revertar. Hiberna sumpserant non ad usum belli sed ad ipsorum luxuriam longeque inter
4 se discesserant. Hoc Antigonus cum comperisset intellegeretque se parem non esse paratis adversariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse capiendum. Duae erant viae, qua ex Medis, ubi ille hiemabat, ad adversariorum hibernacula posset per-
5 veniri. Quarum brevior per loca deserta, quae nemo incolebat propter aquae inopiam, ceterum dierum erat fere decem, illa autem, qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat
6 amfractum, sed erat copiosa omniumque rerum abundans. Hac

— *principia:* τὰ ἀρχεῖα, s. oben, ἡ σκηνή. — *cum tamen:* καίπερ. — *gererentur:* auf Eum. bezogen.

VIII, 1. *acie instructa:* ἐκ παρατ. — *in itinere:* ἐξ ἐφόδου. — *m. acceptum:* κακῶς πάσχειν. — *hiematum:* εἰς τὴν χειμασίαν, oder verb. χειμερίζειν, διαχειμάζειν, παραχειμάζειν. — *in fin. regione:* τὰ ὅμορα. — *divisit:* διανέμειν. — *non ut — voluntas:* 'nicht nach seinem eigenen, sondern nach dem zwingenden (ἐπείγω) Willen der Soldaten'.

§. 2. *Al. Magni:* s. unten 13, 1. — *peragrarat:* διαπορεύεσθαι. — *inveterata:* πάλαι λαβόντες. — *licentia:* αὐθάδεια. — *veterani:* ἐστρατευμένοι (οἱ πάλαι στρατιῶται καλούμενοι Jos. bell. Jud. I, 17, 1). — *nimia:* καθ' ὑπερβολήν (ἀνάγωγοι ταῖς ἐξουσίαις καὶ μαλακοὶ ταῖς διαίταις γεγονότες Plut.). — *cum — steterint:* οἱ οἰκεῖοι. — *advers. q. fecerint:* οἱ ἐναντιούμενοι.

§. 3. *illorum veteranorum:* es sind dies die bei Diod. und Plut. so genannten ἀργυράσπιδες. — *horum:* der jetzigen. — *hib. sumpserant:* τὰ χειμάδια, oder mit dem verb. προσπαραχειμάζειν. — *discesserant:* διεστάναι, oder διεσπαρμένα auf χειμ. bezogen.

§. 4. *parem:* ἀντάξιος. — *statuit:* δοκεῖ. Ueber die Constr. eines damit verbundenen Part. κατὰ τὸ σημ. (Nom. abs.) s. Stallb. ad Plat. Apol. p. 21 C. — *aliquid — capiendum:* etwas neues zu ersinnen.

§. 5. *brevior:* σύντομος. — *quae — incolebat:* ἀοίκητος. — *aq. inopiam:* τὸ ἄνυδρον. — *fere:* ὡς ἐπί. — *qua — commeabant:* die allen gemeinsame, die Heerstrasse ἡ λεωφόρος. — *alt. t. longiorem:* διπλάσιος. — *amfractum:* περιφέρεια. Dazu etwa noch: 'ungleich (ἀνώμαλος) seiend' auf Weg bezogen. — *copiosa:* δαψιλής. — *rerum:* τὰ ἐπιτήδεια.

si proficisceretur, intellegebat prius adversarios rescituros de
suo adventu, quam ipse tertiam partem confecisset itineris, sin
per loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostem
oppressurum. Ad hanc rem conficiendam imperavit quam 7
plurimos utres atque etiam culleos comparari post haec pabu-
lum praeterea cibaria cocta dierum decem, ut quam minime
fieret ignis in castris. Iter quo habeat, omnes celat. Sic
paratus, qua constituerat, proficiscitur.

Dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo castro- IX
rum eius suspicio adlata est ad Eumenem hostem appropin-
quare. Conveniunt duces: quaeritur, quid opus sit facto.
Intellegebant omnes tam celeriter copias ipsorum contrahi non
posse, quam Antigonus adfuturus videbatur. Hic omnibus 2
titubantibus et de rebus summis desperantibus Eumenes ait,
si celeritatem velint adhibere et imperata facere, quod ante
non fecerint, se rem expediturum: nam quod diebus quinque
hostis transisse posset, se effecturum, ut non minus totidem
dierum spatio retardaretur: quare circumirent, suas quisque
contraheret copias. Ad Antigoni autem refrenandum impetum 3
tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes,
qui obvii erant itineri adversariorum, hisque praecipit, ut prima
nocte quam latissime possint ignes faciant quam maximos,
atque hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos reddant, 4

§. 6. *pr. rescituros:* προαισθάνεσθαι. — *tert. partem:* τριτημόριον. — *loca sola:* die Wüste. — *contenderet:* προάγειν. — *imprudentem:* ἀπροσδόκητος. — *oppressurum:* κατὰ κράτος αἱρεῖν.

§. 7. *ad — conficiendam:* deswegen nun. — *utres:* ἀσκός. — *culleos:* θύλακος. — *pabulum:* concret 'Gerste (plur.) und Heu (χιλός)'. — *cib. cocta:* übers. 'Speisen auf zehn Tage kochend (πέσσειν Aor.) od. nehmend zu haben', od. kurz σιτία ἄπυρα. — *fieret:* ἀνακαίειν. — *ignis:* plur. — *quo habeat:* auf welchem er gehen würde (προσιέναι μέλλοι). — *celat.:* Partic. im Anschluss an das vorhergehende. — *qua constituerat:* den vorgenommenen (nämlich Weg).

IX, 1. *dimidium — confecerat:* etwa auf der Mitte des Weges wurde u. s. w. — *adlata est:* προσπίπτειν constr. mit μή. — *contr. n. posse:* dass es unmöglich sei zusammenzuziehen.

§. 2. *titubantibus:* ἀπορεῖν, δυσχρηστεῖσθαι. — *de r. summis:* περὶ τῶν ὅλων. — *celer. adhibere:* καταταχεῖν, wie φθάνειν, τυγχάνειν constr., so dass *et* wegfällt. — *expediturum:* ἀνορθοῦν. — *quod posset:* Gen. cons. — *se effecturum — retardarentur:* übers. nach Diod. XIX, 38: 'habe er ein Mittel (τρόπος) gefunden, durch welches er machen werde, dass Ant. um eben so viel Tage später käme', oder durch ἐφιστάναι τὸ τάχος auszudrücken. — *contraheret:* ἀθροίζειν, συνάγειν.

§. 3. *refrenandum:* ἐπιστομίζειν. — *cap. consilium:* μηχανᾶσθαι. — *inf. montes:* ἡ ὑπώρεια. — *qui — adversariorum:* auf welcher die Feinde vorrücken sollten. — *pr. nocte* = pr. vigilia, Gen. — *quam latissime:* möglichst auseinanderstehend. — *ignes — maximos:* viel Flamme machen. — *hos minuant:* eine kleinere.

§. 4. *perex. reddant:* ganz (παν-

et assimulata castrorum consuetudine suspicionem iniciant hostibus iis locis esse castra ac de eorum adventu esse prae-
5 nuntiatum, idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter praeceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspicatur. Credit de suo adventu esse auditum et
6 adversarios illuc suas contraxisse copias. Mutat consilium et quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum et illum amfractum longiorem copiosae viae capit ibique diem unum opperitur ad lassitudinem sedandam militum ac reficienda iumenta, quo integriore exercitu decerneret.

X Sic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio celeri-
2 tatemque impedivit eius neque tamen multum profecit. Nam invidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque Macedonum veteranorum, cum superior proelio discessisset, Antigono est deditus, cum exercitus ei ter ante separatis temporibus iurasset se eum defensurum neque umquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent,
3 quam eum non perdere. Atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adiuvari posse intellegebat in iis rebus, quas impendere iam apparebat omnibus. Imminebant enim Seleucus Lysimachus Ptolemaeus opibus iam valentes, cum quibus ei de
4 summis rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt ii, qui circa erant, quod videbant Eumene recepto omnes prae illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum leniri non posset.

τελῶς) klein übrig zu lassen (ἀπολιπεῖν). — *assim. c. consuetudine:* durch die Nachahmung eines wirklichen Lagers (στρατοπεδεία). — *esse castra:* Verbum.

§. 5. *quibus — curant:* sie aber thaten mit Eifer das anbefohlene. — *ten. obortis:* als Dunkelheit geworden war. — *conspicatur:* Partic. — *auditum:* προακούειν auf *advers.* bezogen, Partic.

§. 6. *mut. consilium:* ἀπογιγνώσκειν τὴν γνώμην. — *fl. it. suum:* wandte sich auf einen andern Weg (κλίνειν, ἀντιστρέφειν). — *ad lass. sedandam:* ἀναλαμβάνειν ἐκ τῆς κακοπαθείας. — *reficere* = recreare 4, 4. — *integriore:* ἀκέραιος. — *decerneret:* wörtlich.

X, 1. *vicit consilio:* καταστρατηγεῖν. — *impedivit:* Partic., ebenso *profecit* (προτερεῖν, vgl. X, 5, 2).

§. 2. *cum — discessisset:* μετὰ τὸ προτέρημα. — *deditus:* παραδιδόναι. — *cum iurasset:* καὶ τοῦτο mit folgenden Gen. cons. — *obtrectatio:* ἀπειπεῖν πρός. — *quam non:* wenn sie nur jenen u. s. w.

§. 3. *cum fuisset:* καίπερ. — *esset licitum:* füge γέ hinzu. — *se plus adi. posse:* ihm grösseren Nutzen gewähren könnte. — *impendere:* ἐπιέναι. Gleich darauf ἐφιστάναι. — *opibus valentes:* ἐξουσίαν μεγάλην λαβόντες. — *de summis rebus:* ὑπὲρ τοῦ πρωτεύειν.

§. 4. *recepto:* wenn er Theilnehmer an den Ereignissen geworden wäre. — *parvi futuros:* ταπεινοῦσθαι oder 'wenig werth sein würden'. Vgl. VII, 8, 4. — *incensus:* ἔνθυμος. — *nisi spe:* wenn er nicht hoffte. — *len. non posset:* der passende Ausdruck ist aus III, 1, 3 zu entnehmen.

XI Itaque cum eum in custodiam dedisset, et praefectus custodum quaesisset, quemadmodum servari vellet, *ut acerrimum* inquit *leonem aut ferocissimum elephantum.* Nondum enim statuerat conservaret eum necne.
2 Veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum, et qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere vellent, et qui propter veterem amicitiam colloqui consolarique cuperent, multi etiam, qui eius formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tam diu tamque valde timuissent, cuius in pernicie positam spem habuissent victoriae.
3 At Eumenes cum diutius in vinclis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiae, se mirari, quare iam tertium diem sic teneretur, non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic deuteretur victo: quin aut interfici aut missum fieri iuberet.
4 Hic cum ferocius Onomarcho loqui videretur, *quid tu?* inquit *animo si isto eras, cur non in proelio cecidisti potius, quam in potestatem inimici venires?*
5 Huic Eumenes *utinam quidem istud evenisset! sed eo non accidit, quod numquam cum fortiore sum congressus. Non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. Non [enim] virtute hostium sed amicorum perfidia decidi.* Neque id erat falsum. [Nam et dignitate fuit honesta et viribus ad laborem ferendum firmis neque tam magno corpore quam figura venusta.]

XII De hoc Antigonus cum solus constituere non auderet, ad consilium rettulit. Hic cum omnes primo perturbati admirarentur non iam de eo sumptum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent adducti, quique maximos duces interfecisset,
2 denique in quo

XI, 1. *dedisset:* παραδ. Partic. — *acerrimum:* ὠμός. — *nond. statuerat:* noch war er in Zweifel, διαπ.

§. 2. Uebers. 'von denen, welche kamen, wollten die einen u. s. w.', dann bleibt *utrumque gen. hominum* weg. — *fruct. oc. capere:* die Augen weiden, ἑστιᾶν. — *propt. vet. amicitiam:* διὰ τὴν προγεγενημένην φιλίαν. — *formam:* εἶδος, oder kurz mit dem folgenden ποθοῦντες ἰδεῖν, ὅστις ἐστί. — *cuius — victoriae:* bei dessen Tode (Gen. abs.) sie den Sieg erwartet hätten.

§. 3. *penes — custodiae:* welchem aufgetragen war ihn (seinen Leib) zu bewachen. — *tert. diem:* s. zu X, 5, 3. — *teneretur:* εἴργειν. — *convenire:* οἰκεῖον εἶναι. — *quin:* sondern vielmehr. — *miss. fieri:* ἀφιέναι.

§. 4. *ferocius:* πρὸς ὕβριν. — *quid tu:* τί δέ. — *cur:* τί οὖν. — *in pot. venires:* s. I, 2, 5.

§. 5. *cum fortiore:* κρείττονι. — *sum congressus:* προστυγχάνειν. — *arma contuli:* εἰς χεῖρας ἔρχεσθαι. — *quin:* μὴ οὐ. — *decidi:* πταίειν. — *neque id er. falsum:* ὀρθῶς γε. — *honesta:* εὐπρεπής. — *viribus — firmis:* καρτερικώτατος πρὸς πόνους. — *fig. venusta:* τὸ εἶδος ἡδύς.

XII, 1. *sol. constituere:* ἰδίᾳ γιγνώσκειν. — *consilium:* συνέδριον. — *rettulit:* ἀναφέρειν τὴν βουλήν. — *perturbati:* μετὰ θορύβου. — *male habiti:* s. 8, 1. — *forent adducti:* εἰς τοῦτ' ἄγειν περιστάσεως, ὥστε. — *quique:* participiale Apposition zu *de eo.*

§. 2. *denique:* ἁπλῶς δέ. — *in quo*

uno tantum esset, ut quoad ille viveret, ipsi securi esse non
possent, interfecto nihil habituri negotii essent, postremo, si
illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus:
3 sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic cognita
consilii voluntate tamen usque ad septimum diem delibe-
randi sibi spatium reliquit. Tum autem, cum iam vereretur,
ne qua seditio exercitus oreretur, vetuit quemquam ad eum
admitti et cotidianum victum removeri iussit. Nam negabat
4 se ei vim allaturum, cui aliquando fuisset amicus. Hic tamen
non amplius quam triduum fame fatigatus, cum castra moveren-
tur, insciente Antigono iugulatus est a custodibus.

XIII Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, cum ab
anno vicesimo, uti supra ostendimus, septem annos Philippo
apparuisset, tredecim apud Alexandrum eundem locum ob-
tinuisset, in his unum equitum alae praefuisset, post autem
Alexandri Magni mortem imperator exercitus duxisset, summos-
que duces partim reppulisset partim interfecisset, captus non
Antigoni virtute sed Macedonum periurio talem habuit exitum
2 vitae. In quo quanta omnium fuerit opinio eorum, qui post
Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime
potest iudicari, quod nemo Eumene vivo rex appellatus est
3 sed praefectus, eidem post huius occasum statim regium orna-
tum nomenque sumpserunt, neque, quod initio praedicarant se
Alexandri liberis regnum servare, praestare voluerunt et uno
propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Huius sceleris
principes fuerunt Antigonus Ptolemaeus Seleucus Lysimachus
4 Cassandrus. Antigonus autem Eumenem mortuum propinquis

— *esset:* der allein so viel vermöchte (*ἰσχύειν*). — *sec. esse:* s. 6, 2. — *nihil hab. neg. essent: σχολάζειν*, vgl. XVII, 5, 4. — *si — salutem: ἐκεῖνον χαίρειν ἐάσας.*

§. 3. *usque — reliquit:* liess sich sieben Tage Zeit (*σχολὴν ποιεῖσθαι, γίγνεσθαι περί*) zu überlegen. — *sed. oreretur: στασιάζειν.* — *victum: τροφή.* — *removeri: ἀφελεῖν*, aktiv. — *allaturum: προσάγειν.*

§. 4. *non — triduum:* zwei oder drei Tage. — *f. fatigatus: ἄσιτος ἦν.* Hier mag ein Satz enden. — *castra moverentur: γίγνεται ἀναζυγή.* — *iug. est: ἀποσφάττειν.*

XIII, 1. Stelle voran 'ein solches Lebensende also hatte Eum.', dann Partic. — *apparuisset: ὑπηρετεῖν.* — *loc. obtinuisset: τάξιν τηρεῖν.* — *eq. al. praefuisset: ἱππαρχεῖν.* — *Al. Magni: Ἀλέξ. Φιλίππου* sagen die Griechen gewöhnlich und wohl erst Schriftsteller der Römerzeit, aber auch diese selten, *Ἀλ. ὁ μέγας.*

§. 2. *fuer. opinio:* welche Meinung von ihm hatten. — *pot. iudicari:* mag jemand entnehmen, mod. potent. — *praefectus: στρατηγός.*

§. 3. *sumpserunt: ἑαυτῷ περιτίθεσθαι.* — *quod in. praedicarant:* das von Anfang an zugestandene. — *praestare:* s. zu II, 8, 4. — *propugnatore: τιμωρός.* — *sublato:* s. zu VII, 10, 1. — *quid sentirent:* ihre eigene Gesinnung.

§. 4. *Eum. mortuum:* den Körper

eius sepeliendum tradidit. Hi militari honestoque funere comitante toto exercitu humaverunt ossaque eius in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque eius deportanda curarunt.

XIX.

Phocion Atheniensis etsi saepe exercitibus praefuit summos- I
que magistratus cepit, tamen multo eius notior integritas vitae
quam rei militaris labor. Itaque huius memoria est nulla,
illius autem magna fama, ex quo cognomine Bonus est appella-
tus. Fuit enim perpetuo pauper, cum divitissimus esse posset 2
propter frequentes delatos honores potestatesque summas, quae
ei a populo dabantur. Hic cum a rege Philippo munera ma- 3
gnae pecuniae repudiaret, legatique hortarentur accipere simul-
que admonerent, si ipse iis facile careret, liberis tamen suis
prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam
paternam tueri gloriam, his ille *si mei similes erunt, idem hic* 4
inquit *agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.*

Idem cum prope ad annum octogesimum prospera per- II
venisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium per-
venit suorum civium, primo quod cum Demade de urbe tradenda 2
Antipatro consenserat, eiusque consilio Demosthenes cum ceteris, qui bene de re publica meriti existimabantur, populi scito in exilium erant expulsi. Neque in eo solum offenderat, quod

des Eum. — *sepel. tradidit:* übers. 'übergebend erlaubte er (ἐπιτρέπειν) zu verbrennen'. — *fun.* — *humaverunt:* θάπτειν, dazu adv. — *comitante:* ἐπακολουθεῖν. — *ossaque:* τὰ λείψανα. — *deport. curaverunt:* schickten sie weg, um sie ausliefern zu lassen, ἀποδ. Part. fut. pass.

XIX.

I, 1. *ex. praefuit:* στρατ. στρατηγεῖν. — *saepe:* wird adj. — *cepit:* ἄρχειν, διοικεῖν. — *multo ei. notior:* viel bekannter durch seine. — *integritas:* χρηστότης. — *mem. est nulla:* ἀμαυρὸς πρὸς δόξαν. — *magna fama:* περιβόητος. — *Bonus:* Χρηστός. — *cogn. est appellatus:* s. zu III, 1, 2.

§. 2. *perpetuo:* διατελεῖν. — *cum posset:* ἐξόν γε (mit Praedic. im Dat.). — *frequentes:* συχνῶς. — *potestatesque:* ἐξουσία, Sing. — *quae dabantur:* ἐπιτρέπειν Partic.

§. 3. Partic. Constr. — *repudiaret:* παραιτεῖσθαι. — *legatique:* Gen. cons. — *admonerent:* νουθετεῖν. — *tamen:* ἀλλά γε. — *prospiceret:* προνοεῖσθαι. — *paupertate:* εὐτέλεια. — *tueri:* παρατηρεῖν, σώζειν.

§. 4. *agellus:* ἐσχατιά. — *hanc dignitatem:* s. zu I, 1, 1 *eaque aetate.* — *m. impensis:* 'soviel an mir', oder αὐτὸς δαπανῶν.

II, 1. *prospera:* εὐημερεῖν. — *extr. temporibus:* 'zuletzt'. Dazu γέ. — *pervenit:* περιπίπτειν.

§. 2. *tradenda:* ἐκδιδόναι. — *consenserat:* s. zu II, 8, 2. — *bene meriti:* s. zu XVIII, 6, 5. — *pop. scito:* s. zu III, 1, 5. — *offenderat:*

patriae male consuluerat, sed etiam quod amicitiae fidem non
3 praestiterat. Namque auctus adiutusque a Demosthene eum
quem tenebat adscenderat gradum, cum adversus Charetem
eum subornaret. Ab eodem in iudiciis, cum capitis causam
diceret, defensus aliquotiens liberatus discesserat. Hunc non
4 solum in periculis non defendit sed etiam prodidit. Concidit
autem maxime uno crimine, quod, cum apud eum summum
esset imperium populi, et Nicanorem Cassandri praefectum
insidiari Piraeo Atheniensium a Dercylo moneretur, idemque
postularet, ut provideret, ne commeatibus civitas privaretur,
huic audiente populo Phocion negavit esse periculum seque
5 eius rei obsidem fore pollicitus est. Neque ita multo post
Nicanor Piraeo est potitus. Ad quem recuperandum cum po-
pulus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma
vocavit, sed ne armatis quidem praeesse voluit. [Sine quo
Athenae omnino esse non possunt.]

III Erant eo tempore Athenis duae factiones, quarum una
populi causam agebat, altera optimatium. In hac erat Phocion
et Demetrius Phalereus. Harum utraque Macedonum patro-
ciniis utebatur. Nam populares Polyperchonti favebant, opti-
2 mates cum Cassandro sentiebant. Interim a Polyperchonte
Cassandrus Macedonia pulsus est. Quo facto populus superior
factus statim duces adversariae factionis capitis damnatos pa-
tria propulit, in his Phocionem et Demetrium Phalereum, de-
que ea re legatos ad Polyperchontem misit, qui ab eo peterent,
ut sua decreta confirmaret. Huc eodem profectus est Phocion.

s. zu I, 7, 4. — *consuluerat:* φροντίζεσθαι. — *non praestiterat:* προδιδόναι.

§. 3. *eum — gradum:* εἰς τοῦτο τῆς τιμῆς. — *adscenderat:* προάγεσθαι. — *subornaret:* παροξύνειν ἐπί τινα. — *in iud.* — *lib. discesserat:* diese Worte sind zusammen zu nehmen, τῆς δίκης ἀπολύεσθαι. — *cap. caus. diceret:* θανάτου δίκην εἰπεῖν, θάν. κινδυνεύειν. — *defensus:* Gen. cons. auf Dem. bezogen. — *in periculis:* 'in Gef. gerathen (περιπίπτειν). — *non s. non, s. etiam:* οὐχ ὅπως (ὅτι, οἷον) — ἀλλὰ καί.

§. 4. *concidit maxime:* ἐν μεγίστῃ αἰτίᾳ ἦν. — *cum — populi:* als Vorsteher des Volkes. — *praefectum:* φρούραρχος. — *insidiari:* ἐπιτίθεσθαι. — *moneretur:* παρακαλεῖν. Gen. cons. auf Derc. bezogen. — *ut provideret:* 'nicht zu übersehen', s. zu XVIII, 6, 3. — *comm. privaretur:* s. z. I, 7, 2. — *obs. fore:* ἐγγυᾶσθαι.

§. 5. *recuperandum:* ἀνακτᾶσθαι. — *arm. concurrisset:* sich bewaffnet hatte und zusammenlief. — *vocavit:* προκ. — *sine quo:* ohne den Pir. aber.

III, 1. *factiones:* στάσις. — *caus. agebat:* der Ausdruck aus I, 7, 1 zu entnehmen. — *optimatium:* ὀλιγαρχικοί. — *patr. utebatur:* πρὸς χάριν τινὸς πολιτεύεσθαι. — *populares:* οἱ δημοτικοί. — *favebant:* ἀντιλαβέσθαι τῶν πραγμάτων τινός. — *cum C. sentiebant:* τὰ K. φροντίζειν.

§. 2. *sup. factus:* προτερεῖν. — *adversariae:* der Ausdruck aus III, 1, 1 zu entnehmen. — *confirmaret:* ἐπικυροῦν.

Quo ut venit, causam apud Philippum regem verbo re ipsa 3
quidem apud Polyperchontem iussus est dicere. Namque is
tum regis rebus praeerat. Hic ab Agnone accusatus, quod 4
Piraeum Nicanori prodidisset, ex consilii sententia in custo-
diam coniectus Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus
fieret iudicium.

Huc ut perventum est, cum propter aetatem pedibus iam IV
non valeret vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti,
cum alii reminiscentes veteris famae aetatis misererentur, plu-
rimi vero ira exacuerentur propter proditionis suspicionem
Piraei maximeque, quod adversus populi commoda in senectute
steterat. Quare ne perorandi quidem ei data est facultas et 2
dicendi causam. Inde iudicio legitimis quibusdam confectis
damnatus traditus est undecimviris, quibus ad supplicium more
Atheniensium publice damnati tradi solent. Hic cum ad mor- 3
tem duceretur, obvius ei fuit Euphiletus, quo familiariter fuerat
usus. Is cum lacrimans dixisset *o quam indigna perpeteris,
Phocion!* huic ille *at non inopinata* inquit, *hunc enim exitum
plerique clari viri habuerunt Athenienses.* In hoc tantum fuit 4
odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire.
Itaque a servis sepultus est.

XX.

Timoleon Corinthius. Sine dubio magnus omnium iudicio I
hic vir extitit. Namque huic uni contigit, quod nescio an
nulli, ut et patriam, in qua erat natus, oppressam a tyranno

§. 3. *caus. dicere* = verba facere VII, 6, 4. — *namque is:* relative Anknüpfung. — *praeerat:* ἐπιμελεῖσθαι.

§. 4. *quod:* Gen. criminis, oder ὡς c. Opt. — *consilii:* s. zu XVIII, 12, 1. — *de eo f. iudicium:* κρίνειν, Part. fut. pass. auf Phoc. bezogen.

IV, 1. *veh. portaretur:* Partic. κομίζειν ἐπί. — *magni — facti* = multi concurrerunt, dann Partic. — *reminiscentes:* ἐννοεῖν. — *veteris:* des früheren. — *misererentur:* οἰκτείρειν. — *exacuerentur:* τραχύνειν, παροξύνειν. — *adv. p. comm. steterat:* ein Volksfeind (μισόδημος) geworden war. — *in senectute* = eo aetatis provectus.

§. 2. *perorandi:* λέγειν. — *data est facultas:* er wurde nicht zugelassen (τοῖς θορύβοις ἐξέσεισαν τὴν ἀπολογίαν Diod. XVIII, 66). — *confectis:* ἀφοσιοῦν. — *undecimviris:* οἱ ἕνδεκα. — *ad supplicium:* ἐπὶ c. Dat.

§. 3. *Hic cum — duceretur:* ἄγεσθαι ἐπὶ θανάτῳ, Partic. — *lacr. dixisset:* weinte und sagte. — *o quam:* o über (φεῦ c. Gen.) das unwürdige, was. — *at non:* ἀλλ' οὐ — γέ. — *exitum:* u. a. καταστροφή.

§. 4. *In hoc — odium:* er wurde so sehr gehasst. Die beiden Sätze sind zu einem zusammenzuziehen.

XX.

I, 1. s. zu II, 1, 1. — *s. dubio omn. iudicio:* wird von allen eingestanden gewesen zu sein. — *nulli:* ἄλλος τις. — *patriam — natus:* sein eigenes Vaterland. — *oppr. a tyr.*

liberaret et a Syracusanis, quibus auxilio erat missus, iam inveteratam servitutem depelleret totamque Siciliam multos annos bello vexatam a barbarisque oppressam suo adventu in
2 pristinum restitueret. Sed in his rebus non simplici fortuna conflictatus est, et id quod difficilius putatur, multo sapientius
3 tulit secundam quam adversam fortunam. Nam cum frater eius Timophanes dux a Corinthiis delectus tyrannidem per milites mercenarios occupasset particepsque regni posset esse, tantum abfuit a societate sceleris, ut antetulerit civium suorum libertatem fratris saluti et parere legibus quam imperare pa-
4 triae satius duxerit. Hac mente per haruspicem communemque affinem, cui soror ex eisdem parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum interficiundum curavit. Ipse non modo manus non attulit, sed ne adspicere quidem fraternum san-
5 guinem voluit. Nam dum res conficeretur, procul in praesidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc praeclarissimum eius factum non pari modo probatum est ab omnibus. Nonnulli enim laesam ab eo pietatem putabant et invidia laudem virtutis obterebant. Mater vero post id factum neque domum ad se filium admisit neque adspexit, quin eum fratricidam im-
6 piumque detestans compellaret. Quibus rebus ille adeo est commotus, ut nonnumquam vitae finem facere voluerit atque ex ingratorum hominum conspectu morte decedere.

II Interim Dione Syracusis interfecto Dionysius rursus Syracusarum potitus est. Cuius adversarii opem a Corinthiis petierunt

liberaret: s. zu VIII, 1, 2. — *inveteratam:* ἐκ παλαιοῦ. — *depelleret:* ἀπαλλάττειν. — *oppressam:* κρατεῖν. — *suo adventu:* hinzukommend, παραγίγνεσθαι. — *in prist. restitueret:* ἀποκαθιστάναι.

§. 2. *conflict. est:* ἀνταγωνίζεσθαι. — *sec. quam adv. fortunam:* das Wohlwollen (εὐμένεια) des Glücks als seine Feindseligkeiten (ἐναντίωμα).

§. 3. *tyr. occupasset:* τυρ. ἑαυτὸν ἀναδεικνύναι, τὴν τυραννίδα ἀναλαμβάνειν. — *mil. merc.:* ξένοι στρατιωτικοί. — *posset:* s. zu XIX, 1, 2. — *tantum abfuit:* s. zu I, 3, 5. — *soc. sceleris:* συναδικεῖν. — *antetulerit:* προτιμᾶν, προκρίνειν. — *sat. duxerit:* ὑπέρτερον ποιεῖν τίτινος.

§. 4. *hac mente:* s. zu IX, 4, 4. — *haruspicem:* μάντις. — *communemque* bleibt weg. Desgleichen im folgenden *parentibus.* — *non modo non:* s. zu XIX, 2, 3.

§. 5. *procul:* ἀποχωρήσας. — *in praesidio:* ἐφεδρεύειν. — *satelles:* s. zu IV, 3, 2. — *probatum est:* ἀρέσκειν, εὐδοκεῖν. — *laes. pietatem:* ἀσεβεῖν. — *laud. obterebant:* διαβάλλειν. — *dom. ad se admisit:* παριέναι (Plut. sagt τὴν οἰκίαν ἀπέκλεισε). — *adspexit:* προσιδεῖν οὐχ ὑπέμεινε τὴν ὄψιν. — *quin:* μὴ οὐ c. Partic. — *detest. compellaret:* schmähend (λοιδορεῖν) und verwünschend (καταρᾶσθαι).

§. 6. *adeo est commotus:* gerieth (ἐμπίπτειν, περιστῆναι) in so grosse Muthlosigkeit (ἀθυμία). Plut. τὸ δὲ Τιμολέοντος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις πάθος οὕτω κατέκλασε καὶ συνέτριψεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. — *vit. fin. facere:* διαφθείρειν ἑαυτόν. — *voluerit:* ὁρμᾶν. — *decedere:* μεταστῆναι, ἐκ μέσου γενέσθαι.

II, 1. *rurs. pot. est:* πάλιν ἀναλαμβάνειν. — *op. petierunt:* βοή-

ducemque, quo in bello uterentur, postularunt. Huc Timoleon
missus incredibili felicitate Dionysium tota Sicilia depulit.
Cum interficere posset, noluit, tutoque ut Corinthum perveniret 2
effecit, quod utrorumque Dionysiorum opibus Corinthii saepe
adiuti fuerant, cuius benignitatis memoriam volebat extare,
eamque praeclaram victoriam ducebat, in qua plus esset cle-
mentiae quam crudelitatis, postremo ut non solum auribus
acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem et ex quanto
regno ad quam fortunam detulisset. Post Dionysii decessum 3
cum Hiceta bellavit, qui adversatus erat Dionysio. Quem non
odio tyrannidis dissensisse sed cupiditate indicio fuit, quod
ipse expulso Dionysio imperium dimittere noluit. Hoc supe- 4
rato Timoleon maximas copias Carthaginiensium apud Cri-
nissum flumen fugavit ac satis habere coegit, si liceret Africam
obtinere, qui iam complures annos possessionem Siciliae tene-
bant. Cepit etiam Mamercum Italicum ducem hominem belli-
cosum et potentem, qui tyrannos adiutum in Siciliam venerat.

Quibus rebus confectis cum propter diuturnitatem belli III
non solum regiones sed etiam urbes desertas videret, con-
quisivit, quos potuit, primum Siculos, dein Corintho arcessivit
colonos, quod ab his initio Syracusae erant conditae. Civibus 2
veteribus sua restituit, novis bello vacue factas possessiones
divisit. Urbium moenia disiecta fanaque deserta refecit. Civi-
tatibus leges libertatemque reddidit. Ex maximo bello tantum
otium totae insulae conciliavit, ut hic conditor urbium earum
non illi, qui initio deduxerant, videretur. Arcem Syracusis, 3

θειαν αἰτεῖν παρά. — *incredibili*: *θαυμαστός τις*. — *felicitate*: s. zu I, 2, 5.

§. 2. *cum posset*: s. zu XIX, 1, 2. — *tuto*: *ὑπόσπονδος*. — *cuius — volebat*: demonstr. 'er aber wollte, dass'. — *mem. extare*: *ἀπομνημονεύειν*. — *in qua plus esset*: mehr vermischt (*ἀναμ.*) mit. — *clementiae*: *πραότης, φιλανθρωπία*. — *accip.* und *cern.* durch *γιγνώσκειν* auszudrücken. — *fortunam*: Unglück. — *detulisset*: *περιστάναι*.

§. 3. *adv. erat*: *ἀντιποιεῖσθαι*. — *quem ind. fuit*: partic. Anknüpfung, *ἐξελέγχειν, τεκμαίρεσθαι*. — *cupiditate*: wollend für sich handeln (*ἰδιοπραγεῖν*). — *dimittere*: *κατατιθέναι* (od. *ἰδιωτεύειν*).

§. 4. *sat. habere*: *ἀγαπᾶν*. — *si liceret*: *εἰ* c. Opt. — *obtinere*: *ἄρχειν, ὑποχείριον ἔχειν*. — *possessionem*: *ἐπικράτεια*.

III, 1. *diuturnitatem*: *τὸ συχνόν, τὸ πολυχρόνιον, τὸ μῆκος*. — *desertus*: *ἔρημος*. — *conquisivit*: *συνάγειν*. — *arcessivit*: *μεταπέμπεσθαι*. — *colonos*: *οἰκήτωρ*. — *er. conditae*: *οἰκίζειν*.

§. 2. *vet.* — *novis*: *ἀρχαῖος, μετάπεμπτος*. — *restituit*: s. 1, 1, oder *ἀποδιδόναι*. — *vacue factas*: *ἐρημοῦν*. — *possessiones*: *χωρία*. — *divisit*: *διαλαγχάνειν*. — *urb. moen. disiecta*: das Zerstörte (*ἀνάστατος*) der Mauern. — *refecit*: s. zu IX, 4, 5. — *leg. libertatemque*: *αὐτονομία*. Füge hinzu 'die frühere' (*προϋπάρχειν*). — *maximo*: *τοσοῦτος*. — *otium*: *ἀσφάλεια*. — *conciliavit*: *παρέχειν*. — *conditor*: *οἰκιστής*. — *deduxerant*: *ἐκπέμπειν, ἀποικίζειν*.

quam munierat Dionysius ad urbem obsidendam, a fundamentis
disiecit, cetera tyrannidis propugnacula demolitus est deditque
operam, ut quam minime multa vestigia servitutis manerent.
4 Cum tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset,
tantum autem amorem haberet omnium Siculorum, ut nullo
recusante regnum obtinere, maluit se diligi quam metui. Ita-
que, cum primum potuit, imperium deposuit ac privatus Syra-
cusis, quod reliquum vitae fuit, vixit. Neque vero id imperite
fecit. Nam quod ceteri reges imperio potuerunt, hic beni-
5 volentia tenuit. Nullus honos huic defuit, neque postea res
ulla Syracusis gesta est publice, de qua prius sit decretum,
6 quam Timoleontis sententia cognita. Nullius umquam con-
silium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est.
Neque id magis benivolentia factum est quam prudentia.

IV Hic cum aetate iam provectus esset, sine ullo morbo lu-
mina oculorum amisit. Quam calamitatem ita moderate tulit,
ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus
2 privatis publicisque rebus interfuerit. Veniebat autem in thea-
trum, cum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem
vectus iumentis iunctis atque ita de vehiculo, quae videbantur,
dicebat. Neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae. Nihil
enim umquam neque insolens neque gloriosum ex ore eius
3 exiit. Qui quidem, cum suas laudes audiret praedicari, num-
quam aliud dixit quam se in ea re maxime diis agere gratias

§. 3. *munierat:* περιτειχίζειν. — *a fund. disiecit:* ἄρδην ἀνατρέπειν, κατασκάπτειν. — *propugnacula:* ἔρυμα. — *ded. operam:* s. zu III, 1, 4. — *vestigia:* σημεῖον.

§. 4. *cum — opibus:* soviel vermögend. — *recusante:* ἀντειπεῖν. — *obtinere:* ἑαυτῷ περιτίθεσθαι. — *maluit — metui:* er zog das liebevolle (φιλάνθρωπος) dem Schrecken erregenden (καταπληκτικός) vor. — *imperium:* μοναρχία. — *deposuit:* ἀποτίθεσθαι. — *priv. vixit:* s. zu I, 8, 2. — *neque — fecit:* nicht unklug (ὀρθῶς γε) dies thuend. — *imperio:* κατὰ κράτος.

§. 5. Partic. Verknüpfung mit dem vorhergehenden. — *defuit:* λείπεσθαι. — *neque gesta est:* Gen. cons. — *ulla r. publice:* nichts von dem öffentlichen. — *sit decretum:* δόγμα ποιεῖσθαι. — *prius — cognita:* bevor T. seine Meinung abgegeben hatte (ἀποφαίνειν).

§. 6. *Nullius consilium:* niemand einen Rath ertheilend. — *comparatum:* εἰς σύγκρισιν προσίεσθαι. — *neque id:* relative Anknüpfung.

IV, 1. *hic — esset:* 'schon älter seiend' oder πρόσω γεγονέναι τῆς ἡλικίας. — *lum. oc. amisit:* ἀποβαλεῖν, πηροῦσθαι τὴν ὄψιν. — *mod. tulit:* n. a. ἐγκαρτερεῖν, ἀλύπως ὑπομένειν. — *interfuerit:* μετέχειν.

§. 2. *Veniebat:* πορεύεσθαι πρός, φοιτᾶν. — *concilium haberetur:* ἐκκλησιάζειν, Gen. cons. — *valetudinem:* πήρωσις. — *vect. ium. iunctis:* κομιζόμενος ἐπὶ ζεύγους. — *neque hoc:* relat. Anknüpfung. — *trib. superbiae:* πρὸς ὕβριν τίθεσθαι, mit Gen. cons. fortzufahren. — *insolens:* ὑβριστικός. — *gloriosum:* ἀλαζονικός.

§. 3. *qui quidem:* ὅς γε. Es kann aber auch begründend mit γάρ fortgefahren werden. — *cum:* wiederh. Fall der Vergangenheit. — *suas l. praedicari:* hörte, dass einige u. s. w. τὰς πράξεις ἀναμετρεῖσθαι, λόγον ποιεῖσθαι τῆς ἀρετῆς, beide

atque habere, quod, cum Siciliam recreare constituissent, tum
se potissimum ducem esse voluissent. Nihil enim rerum hu- 4
manarum sine deorum numine geri putabat. Itaque suae domi
sacellum Automatias constituerat idque sanctissime colebat.

Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesse- V
rant casus. Nam proelia maxima natali suo die fecit omnia.
Quo factum est, ut eius diem natalem festum haberet universa
Sicilia. Huic quidam Laphystius homo petulans et ingratus 2
vadimonium cum vellet imponere, quod cum illo se lege agere
diceret, et complures concurrissent, qui procacitatem hominis
manibus coercere conarentur, Timoleon oravit omnes, ne id
facerent: namque, id ut Laphystio et cuivis liceret, se maximos
labores summaque adiisse pericula. Hanc enim speciem libertatis
esse, si omnibus, quod quisque vellet, legibus experiri liceret.
Idem, cum quidam Laphystii similis nomine Demaenetus in 3
contione populi de rebus gestis eius detrahere coepisset ac
nonnulla inveheretur in Timoleonta, dixit nunc demum se voti
esse damnatum: namque hoc a diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restitueret Syracusanis, in qua
cuivis liceret, de quo vellet, impune dicere. Hic cum diem 4
supremum obisset, publice a Syracusanis in gymnasio, quod
Timoleonteum appellatur, tota celebrante Sicilia sepultus est.

Ausdrücke giebt Plut. v. Pericl. c. 38. Derselbe drückt das folgende aus: **ἔφη τῷ θεῷ χάριν ἔχειν, ὅτι βουλόμενος σῶσαι Σικελίαν, ἐπεγράψατο τὴν αὑτοῦ προσηγορίαν.** — *recreare:* **ἀνιστάναι.** — *se potissimum:* ihn vor den anderen. — *esse voluissent:* **ἀποδεικνύναι.**

§. 4. *numine:* **πρόνοια.** — *geri:* **διατίθεσθαι.** — *putabat:* Partic. — *sac. constituerat:* **ἱερὸν ἱδρύσασθαι.** *idque colebat:* **θύειν.**

V, 1. übersetze 'bewundernswerth aber war der Mann nicht nur wegen (Gen.) seiner Güte (*ἐπιείκεια*), sondern auch seines Glückes', und fahre fort mit *εἰ*, vgl. Plut. v. Pericl. c. 39. — *nat. die:* *ἡ γενέθλιος.* *quo — natalem:* so dass dieser Tag. — *fest. haberet:* **ἑορτάζειν.**

§. 2. *Huic. quidam:* Gen. abs. — *petulans:* **ἀκόλαστος.** — *vad. imponere:* **παρεγγυᾶν πρός τινα δίκην.** — *vellet* bleibt weg. — *quod — diceret:* liegt schon in der für *vad. imp.* angegebenen Wendung, wenn hinzugefügt wird 'wie er sagte'. — *procacitatem:* **ἀναισχυντία, θρασύτης.** — *man. coerc. conarentur:* **ἐκ χειρὸς κατέχειν.** — *or. ne facerent:* **παραιτεῖσθαι.** — *ut:* Inf. — *cuivis:* den wollenden. — *adiisse:* **ὑπομένειν.** — *spec. libertatis:* die wahre (**ἀληθινός**) Freiheit. — *leg. experiri:* die Gesetze zu gebrauchen.

§. 3. *de reb. gest. detrahere:* **τῆς στρατηγίας κατηγορεῖν.** — *inveheretur:* **ἐπιτιμᾶν.** — *se voti — precatum:* übersetze 'sei er den Göttern Dank schuldig, zu denen er gefleht hätte'. — *in quo — dicere:* so dass ein jeder im Besitz (**κύριος**) der Redefreiheit (**παρρησία**) wäre.

§. 4. *diem — obisset:* s. zu VII, 10, 6. — *celebrante:* **προπέμπειν.**

XXI.

I Hi fere fuerunt Graecae gentis duces, qui memoria digni
videantur, praeter reges. Namque eos attingere noluimus,
2 quod omnium res gestae separatim sunt relatae. Neque tamen
hi admodum sunt multi. Lacedaemonius autem Agesilaus no-
mine non potestate fuit rex, sicut ceteri Spartani. Ex iis
vero, qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt,
ut nos iudicamus, Persarum Cyrus et Darius Hystaspi filius.
Quorum uterque privatus virtute regnum est adeptus. Prior
horum apud Massagetas in proelio cecidit. Darius senectute
3 diem obiit supremum. Tres sunt praeterea eiusdem gentis
Xerxes et duo Artaxerxae Macrochir cognomine et Mnemon.
Xerxi maxime est illustre, quod maximis post hominum me-
4 moriam exercitibus terra marique bellum intulit Graeciae. At
Macrochir praecipuam habet laudem amplissimae pulcherrimae-
que corporis formae, quam incredibili ornavit virtute belli.
Namque illo Perses nemo manu fuit fortior. Mnemon autem
iustitiae fama floruit. Nam cum matris suae scelere amisisset
5 uxorem, tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret. Ex
his duo eodem nomine morbo naturae debitum reddiderunt,
tertius ab Artabano praefecto ferro interemptus est.
II Ex Macedonum autem gente duo multo ceteros ante-
cesserunt rerum gestarum gloria Philippus Amyntae filius et
Alexander Magnus. Horum alter Babylone morbo consumptus
est. Philippus Aegis a Pausania, cum spectatum ludos iret,
2 iuxta theatrum occisus est. Unus Epirotes Pyrrhus, qui cum
populo Romano bellavit. Is, cum Argos oppidum oppugnaret
in Peloponneso, lapide ictus interiit. Unus item Siculus Dionysius
prior. Nam et manu fortis et belli peritus fuit et, id quod in ty-

I, 1. *qui videantur:* Partic. Der Conj. ist durch ein eingeschobenes *ἐμοί γε* auszudrücken. — *attingere: λόγον ἐμβάλλειν περί.* — *separatim: ἰδίᾳ.* — *sunt relatae: παραδιδόναι.*

§. 2. *Neque tamen: οὐ μέντοι — γε.* — *admodum* bleibt weg. — *dom. imp. tenuerunt:* die in Wahrheit Alleinherrscher waren. — *excellens: λαμπρός.* — *quorum uterque:* partic. Anknüpfnng. — *privatus: ἐξ ἰδιωτικῆς περιστάσεως.*

§. 3. *eiusd. gentis: ὁμογενής.* — *max. exercitibus: ἄγων.*

§. 4. *praec. hab. laudem: περιβόητός ἐστι.* — *ampl. pulch. formae:* übermässige Schönheit (*εὐπρέπεια*). — *incredibili:* s. zu XX, 2, 1. — *nemo — fortior:* es übertraf ihn niemand an Stärke der Hände. — — *fama floruit: λαμπρύνεσθαι ἐπί.* — *tantum — vinceret:* übers. 'beherrschte er durch seine kindliche Liebe (*φιλοστοργία*) seine Trauer'.

§. 5. *eodem nomine: ὁμώνυμος.* — *duo* bleibt weg. — *nat. deb. reddiderunt: εἰς τὸ χρεὼν μεταστῆναι.*

II, 1. *gente: ἔθνος.* — *multo: μάλιστα.* — *Al. Magnus:* s. zu XVIII, 13, 1. — *cons. est: τελευτᾶν.* — *cum — iret: εἰς θέαν παραγενόμενος.*

§. 2. *prior:* der ältere. — *in ty-*

ranno non facile reperitur, minime libidinosus non luxuriosus
non avarus nullius denique rei cupidus nisi singularis per-
petuique imperii ob eamque rem crudelis. Nam dum id stu-
duit munire, nullius pepercit vitae, quem eius insidiatorem
putaret. Hic cum virtute tyrannidem sibi peperisset, magna 3
retinuit felicitate. Maior enim annos sexaginta natus decessit
florente regno neque in tam multis annis cuiusquam ex sua
stirpe funus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos procreasset,
multique ei nati essent nepotes.

Fuerunt praeterea magni reges ex amicis Alexandri Magni, III
qui post obitum eius imperia ceperunt, in his Antigonus et huius
filius Demetrius, Lysimachus Seleucus Ptolemaeus. Ex his 2
Antigonus in proelio, cum adversus Seleucum et Lysimachum
dimicaret, occisus est. Pari leto affectus est Lysimachus ab
Seleuco. Namque societate dissoluta bellum inter se gesserunt.
At Demetrius, cum filiam suam Seleuco in matrimonium de- 3
disset, neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset,
captus bello in custodia socer generi periit a morbo. Neque 4
ita multo post Seleucus a Ptolemaeo Cerauno dolo interfectus
est, quem ille a patre expulsum Alexandrea alienarum opum
indigentem receperat. Ipse autem Ptolemaeus, cum vivus filio
regnum tradidisset, ab illo eodem vita privatus dicitur. De 5
quibus quoniam satis dictum putamus, non incommodum vide-
tur non praeterire Hamilcarem et Hannibalem, quos et animi
magnitudine et calliditate omnes in Africa natos praestitisse
constat.

XXII.

Hamilcar Hannibalis filius cognomine Barca Carthagi- I
niensis primo Poenico bello sed temporibus extremis admodum
adulescentulus in Sicilia praeesse coepit exercitui. Cum ante

ranno: παρά γε τυρ. — *min. libidinosus:* οὐχ ἥττων τῆς ἀσελγείας. — *sing. perp. imperii:* ἡ ἀεὶ oder ἄκρατος μοναρχία. — *munire:* u. a. θεμελιοῦν. — *vitae:* μὴ οὐκ ἀποκτείνων.

§. 3. *magna:* εὐμενής. — *funus:* beerdigt, ἐκφέρειν. — *cum:* καὶ τοῦτο. — *lib. procreasset:* παιδοποιεῖν. — *multique:* Gen. cons.

III, 1. *in his:* οἷον.

§. 2. *affectus est:* πάσχειν.

§. 3. *in matr. dedisset:* ἐκδιδόναι, vgl. III, 3, 3. — *socer:* bleibt weg, s. zu IV, 1, 2.

§. 4. *dolo interf. est:* δολοφονεῖν. — *alien. opum:* βοήθεια. — *receperat:* φιλοφρόνως ἀσπάζεσθαι. — *vivus:* noch lebend.

§. 5. *putamus:* δοκεῖν, Partic. — *incommodum:* ἀνεπιτήδειος, vgl. zu I, 6, 1. — *praeterire:* παρατρέχειν. — *calliditate:* φρόνημα. — *natos:* bleibt weg.

XXII.

I, 1. *primo — extremis:* als der erste Pun. Krieg (s. zu 4, 3) bereits sein Ende nahm. — *adm. adulescentulus:* s. zu XVIII, 1, 4.

eius adventum et mari et terra male res gererentur Carthagi-
niensium, ipse, ubi affuit, numquam hosti cessit, neque locum
nocendi dedit, saepeque e contrario occasione data lacessivit
semperque superior discessit. Quo facto cum paene omnia in
Sicilia Poeni amisissent, ille Erycem sic defendit, ut bellum eo
3 loco gestum non videretur. Interim Carthaginienses classe
apud insulas Aegates a C. Lutatio consule Romanorum supe-
rati statuerunt belli facere finem eamque rem arbitrio per-
miserunt Hamilcaris. Ille etsi flagrabat bellandi cupiditate,
tamen paci serviundum putavit, quod patriam exhaustam sum-
ptibus diutius calamitates belli ferre non posse intellegebat,
4 sed ita, ut statim mente agitaret, si paullum modo res essent
refectae, bellum renovare Romanosque armis persequi, donicum
5 aut virtute vicissent, aut victi manus dedissent. Hoc consilio
pacem conciliavit. In quo tanta fuit ferocia, cum Catulus ne-
garet bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem
tenuerant, armis relictis Sicilia decederent, ut succumbente
patria ipse periturum se potius dixerit, quam cum tanto fla-
6 gitio domum rediret: non enim suae esse virtutis arma a patria
accepta adversus hostes adversariis tradere. Huius pertinaciae
cessit Catulus.

II At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter, ac sperarat,
rem publicam se habentem cognovit. Namque diuturnitate
externi mali tantum exarsit intestinum bellum, ut numquam
2 in pari periculo fuerit Carthago, nisi cum deleta est. Primo
mercennarii milites, quibus adversus Romanos usi erant, de-
sciverunt. Quorum numerus erat viginti milium. Hi totam
3 abalienarunt Africam, ipsam Carthaginem oppugnarunt. Qui-

§. 2. *male r. gererentur:* κακῶς πάσχειν. — *loc. dedit:* ἀφορμὰς παρέχειν. — *lacessivit:* ἀκροβολίζεσθαι Part. — *sup. discessit:* s. zu XIX, 3, 2. — *defendit:* ἀντέχεσθαί τινος.

§. 3. *cl. superati:* καταναυμαχεῖν. — *fin. facere:* λύειν. — *eamque rem:* die Entscheidung (διοίκησις) hierüber. — *arb. permiserunt:* ἐπιτρέπειν. — *flagr. cupiditate:* φιλοτιμεῖσθαι περί. — *serv. putavit:* προκρίνειν. — *exhaustam:* καταναλίσκειν. — *ferre:* ἀντέχειν.

§. 4. neuer Satz: gleich von Anfang an aber u. s. w. — *mente agitaret:* τὸν νοῦν προσέχειν, πῶς κτλ. — *ess. refectae:* ἐπανορθοῦν. — *bell. renovare:* s. zu III, 3, 1. Auch ἀναδέχεσθαι τὸν π. — *armis persequi:* κατὰ κράτος ἐπιτίθεσθαι. — *victi m. dedissent:* eingestünden besiegt zu sein.

§. 5. *consilio:* ἐνθυμεῖσθαι. — *conciliavit:* συντίθεσθαι. — *in quo — ferocia:* sich dabei solcher Freimüthigkeit bedienend. — *relictis:* παραδιδόναι. — *potius:* μᾶλλον ἕτοιμον εἶναι. — *cum t. flagitio:* πρᾶξιν ἐπονείδιστον προσδέχεσθαι. — *pertinaciae:* καρτέρησις.

II, 1. *multo al. sperarat:* keineswegs (ἥκιστα) nach seiner Erwartung. — *diuturnitate:* s. zu XX, 3, 1. — *exarsit:* s. zu XVIII, 3, 1. — *intestinum:* ἐμφύλιος.

§. 2. *quorum — milium:* 20,000 im Ganzen (s. zu I, 5, 1). — *abalienarunt:* ἀφιστάναι, ἐπισπᾶσθαι.

bus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut etiam auxilia ab Ro-
manis petierint eaque impetrarint. Sed extremo, cum prope
iam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem imperatorem
fecerunt. Is non solum hostes a muris Carthaginis removit, 4
cum amplius centum milia facta essent armatorum, sed etiam
eo compulit, ut locorum angustiis clausi plures fame quam
ferro interirent. Omnia oppida abalienata in his Uticam at-
que Hipponem valentissima totius Africae restituit patriae.
Neque eo fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit, 5
tota Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum
videretur multis annis fuisse.

Rebus his ex sententia peractis fidenti animo atque infesto III
Romanis, quo facilius causam bellandi reperiret, effecit, ut
imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur, eoque secum
duxit filium Hannibalem annorum novem. Erat praeterea cum
eo adulescens illustris formosus Hasdrubal, quem nonnulli di- 2
ligi turpius, quam par erat, ab Hamilcare loquebantur. Non
enim maledici tanto viro deesse poterant. Quo factum est, ut
a praefecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic
ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum
non poterat interdici socero genero. De hoc ideo mentionem 3
fecimus, quod Hamilcare occiso ille exercitui praefuit resque
magnas gessit et princeps largitione vetustos pervertit mores
Carthaginiensium, eiusdemque post mortem Hannibal ab exer-
citu accepit imperium.

At Hamilcar, postea quam mare transiit in Hispaniamque IV
venit, magnas res secunda gessit fortuna. Maximas bellicosissi-
masque gentes subegit. Equis armis viris pecunia totam locu-
pletavit Africam. Hic cum in Italiam bellum inferre medi- 2

§. 3. *auxilia petierint:* u. a. σύμμαχόν τινα ἐπικαλεῖσθαι. — *cum — pervenissent:* bereits am Ganzen verzweifelnd. — *fecerunt:* ἀποδεικνύναι.

§. 4. *removit:* ἀπωθεῖν. — *armatorum:* 'unter (ἐν) Waffen'. — *eo compulit:* εἰς τοῦτο ἄγειν τῆς περιστάσεως. — *loc. angustiis:* s. zu XIV, 8, 4. — *restituit:* s. zu IX, 5, 2.

§. 5. *f. contentus:* ἡσυχίαν ἄγειν; s. auch VIII, 4, 3. — *propagavit:* ἐκφέρειν. — *null. fuisse:* = ne fuisse quidem.

III, 1. *fid. animo:* = elatus, ἐπαίρειν. — *infesto:* δυσμ. ἔχων. — *causam:* πρόφασις (über den Unterschied von αἰτία, ἀρχή, πρόφασις verlohnt es sich Polyb. III, 6 zu vergleichen). — *sec. duxit:* μετάγειν.

§. 2. *quem — loquebantur:* διαβάλλειν, Part. pass., ὡς. — *par erat:* εἰκός. — *praef. morum:* etwa σωφρονιστής oder νομοφύλαξ. — *vetaretur:* ἀπαγορεύειν. Die Constr. analog dem lat. *interdicere al. al. re,* 'des Umganges mit ihm'. — *moribus:* u. a. ἀγωγή. — *soc. genero:* s. IX, 2, 1.

§. 3. *largitione:* δωροδοκία.

IV, 1. *sec. fortuna:* s. zu I, 2, 5. — Die zwei folgenden Sätze durch Part. Constr. heranzuziehen, und durch τὸ μὲν — τὸ δέ entgegenzusetzen.

taretur, nono auno postquam in Hispaniam venerat, in proelio
3 pugnans adversus Vettones occisus est. Huius perpetuum
odium erga Romanos maxime concitasse videtur secundum
bellum Poenicum. Namque Hannibal filius eius assiduis patris
obtestationibus eo est perductus, ut interire quam Romanos
non experiri mallet.

XXIII.

I Hannibal Hamilcaris filius Carthaginiensis. Si verum est,
quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute
superarit, non est infitiandum Hannibalem tanto praestitisse
ceteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus ante-
2 cedat fortitudine cunctas nationes. Nam quotienscunque cum
eo congressus est in Italia, semper discessit superior. Quod
nisi domi civium suorum invidia debilitatus esset, Romanos
videtur superare potuisse. Sed multorum obtrectatio devicit
3 unius virtutem. Hic autem velut hereditate relictum odium
paternum erga Romanos sic conservavit, ut prius animam quam
id deposuerit, qui quidem, cum patria pulsus esset et aliena-
rum opum indigeret, numquam destiterit animo bellare cum
Romanis.
II Nam ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit
Romanis, omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus
fuit. Hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque a ru-
2 bro mari arma conatus sit inferre Italiae. Ad quem cum le-

§. 2. *postq. venerat:* s. zu III, 3, 3. X, 5, 3.

§. 3. *h. perp. odium:* das ununterbrochene (*ἀδιάλειπτος*) seines Hasses. — *concitasse: κινεῖν.* — *sec. b. Poenicum:* die drei Punischen Kriege werden bei Gr. Schriftstellern gewöhnlich genannt, *ὁ περὶ Σικελίας, ὁ Ἀννιβιακός, ὁ ἐν Λιβύῃ πόλεμος*, doch sagt man auch *ὁ πρῶτος* u. s. w. *ἐπὶ Καρχηδονίους πόλεμος.* — *ass. obtestationibus:* da sein Vater ihm fortwährend anlag (*προσλιπαρεῖν*). — *eo est perductus:* s. 2, 4. — *experiri: πεῖραν λαμβάνειν.*

XXIII.

I, 1. s. zu II, 1, 1. Die Einleitungsworte werden zunächst weggelassen und im folgenden für *Hannibalem* gesetzt. — *quod n. dubitat:* 'das von allen eingestandene'. — *non est infit.:* 'so möchte wohl niemand leugnen'.

§. 2. *congr. est: εἰς τὸ ξυνάπτον ἔρχεσθαι.* — *semper: ἀεὶ ἔτυχεν.* — *quod nisi:* so dass, wenn er nicht. — *invidia:* beneidet. — *deb. esset: ἀσθενῶς ἔχειν.* — *devicit: περιγίγνεσθαι.*

§. 3. *her. relictum: κληρονομεῖν*, aktiv auf Hann. bezogen. — *qui quidem: καὶ γάρ.* — *opum: βοήθεια.* — *animo:* dem Willen nach wenigstens.

II, 1. *nam — Philippum* = omisso enim Ph. *ἔξω λόγου τιθέναι.* — *reddidit: παρασκευάζειν.* — *hunc:* relat. — *incendit: ἀναφλέγειν.* — *usque: καὶ δὴ καί.*

gati venissent Romani, qui de eius voluntate explorarent
darentque operam consiliis clandestinis, ut Hannibalem in su-
spicionem regi adducerent, tamquam ab ipsis corruptum alia
atque antea sentire, neque id frustra fecissent, idque Hannibal
comperisset seque ab interioribus consiliis segregari vidisset,
tempore dato adiit ad regem, eique cum multa de fide sua 3
et odio in Romanos commemorasset, hoc adiunxit: *Pater meus*
inquit *Hamilcar puerulo me utpote non amplius novem annos*
nato in Hispaniam imperator proficiscens Carthagine Iovi optimo
maximo hostias immolavit. Quae divina res dum conficiebatur, 4
quaesivit a me, vellemne secum in castra proficisci. Id cum li-
benter accepissem atque ab eo petere coepissem, ne dubitaret ducere,
tum ille Faciam inquit, si mihi fidem, quam postulo, de-
deris. Simul me ad aram adduxit, apud quam sacrificare in-
stituerat eamque ceteris remotis tenentem iurare iussit numquam
me in amicitia cum Romanis fore. Id ego ius iurandum patri 5
datum usque ad hanc aetatem ita conservavi, ut nemini dubium
esse debeat, quin reliquo tempore eadem mente sim futurus. Quare, 6
si quid amice de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si
me celaris. Cum quidem bellum parabis, te ipsum frustraberis,
si non me in eo principem posueris.

Hac igitur qua diximus aetate cum patre in Hispaniam III
profectus est. Cuius post obitum Hasdrubale imperatore suffecto
equitatui omni praefuit. Hoc quoque interfecto exercitus

§. 2. Nepos folgte hier dem Polyb. III, 11 als Quelle. — *qui explorarent:* εἰς ἀπόπειραν. — *dar. operam:* ἐργάζεσθαι, Part. — *cons. clandestinis:* κρύφα. — *ut — adducerent:* dass H. dem König verdächtig würde. — *corruptum:* δωροδοκεῖν. — *alia — sentire:* ἀλλοιοῦν τὴν γνώμην. — *idque comperisset:* Part. und so im folg. — *inter. consilia:* τὰ ἀπόρρητα. — *segregari:* ἀποκλείειν.

§. 3. *temp. dato:* einen Zeitpunkt nehmend. — *c. m. commemorasset:* πλείους ἀπολογισμοὺς ποιεῖσθαι hat Polyb. — *hoc adiunxit:* τέλος ἐπὶ τὸ τοιοῦτο κατήντησε, Polyb. — *utpote:* δήπου. — *opt. maximo:* ὕπατος.

§. 4. *div. res conficiebatur:* κατασπένδειν τοῖς θεοῖς, näml. Ham. — *dum* ἐν ᾧ, μεταξὺ c. Part., oder einfach οὖν. — *sec. proficisci:* συνεξορμᾶν ἐπί. — *id cum accepissem:* Gen. cons. κατανεύειν; das Object wird bei diesem Verbum nicht ausgedrückt. — *ducere:* s. XXII, 3, 1. — *apud:* doch wohl ἐπί. — *remotis:* ἀφιστάναι. — *tenentem:* ἅπτεσθαι. — *in am. fore:* εὐνοεῖν τινί, vgl. App. p. 53: ἐλέγετο δὲ καὶ παῖς ὢν ἔτι ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὁρκωθῆναι ἐπὶ ἐμπύρων ἄσπειστος ἐχθρὸς ἔσεσθαι Ῥωμαίοις, ὅτε ἐς πολιτείαν παρέλθοι.

§. 5. *datum:* τελεῖν. Relativsatz. — *nem. dubium:* jedem klar. — *esse debeat:* Mod. potent. — *mente:* πρόθεσις. — *sim futurus:* μέλλω ἐμμένειν.

§. 6. *si quid — cogitabis:* ἐπὰν δὲ διαλύσεις ἢ φιλίαν συντίθηται πρὸς αὐτούς, sagt Hann. bei Polyb. in der or. obl. — *frustraberis:* ἐξαπατᾶν. — *principem* = ducem. — *posueris:* s. XXII, 2, 3.

III, 1. *hac qua diximus:* im vorbesagten. — *suffecto:* ἀνθαιρεῖν. —

summam imperii ad eum detulit. Id Carthaginem delatum
2 publice comprobatum est. Sic Hannibal minor quinque et viginti
annis natus imperator factus proximo triennio omnes gentes
Hispaniae bello subegit. Saguntum foederatam civitatem vi
3 expugnavit. Tres exercitus maximos comparavit. Ex his unum
in Africam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania
reliquit, tertium in Italiam secum duxit. Saltum Pyrenaeum
transiit. Quacunque iter fecit, cum omnibus incolis conflixit.
4 Neminem nisi victum dimisit. Ad Alpes posteaquam venit,
quae Italiam ab Gallia seiungunt, quas nemo umquam cum
exercitu ante eum praeter Herculem Graium transierat, quo
facto is hodie saltus Graius appellatur, Alpicos conantes prohibere transitu concidit. Loca patefecit, itinera muniit, effecit,
ut ea elephantus ornatus ire posset, qua antea unus homo
inermis vix poterat repere. Hac copias traduxit in Italiamque
pervenit.

IV Conflixerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione
consule eumque pepulerat. Cum hoc eodem Clastidii apud
2 Padum decernit sauciumque ac fugatum dimittit. Tertio idem
Scipio cum collega Tiberio Longo apud Trebiam adversus
eum venit. Cum his manum conseruit, utrosque profligavit.
3 Inde per Ligures Apenninum transiit petens Etruriam. Hoc
itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut postea numquam dextro aeque bene usus sit. Qua valetudine cum etiamtum premeretur lecticaque ferretur, C. Flaminium consulem
apud Trasumenum cum exercitu insidiis circumventum occidit
neque multo post C. Centenium praetorem cum delecta manu
4 saltus occupantem. Hinc in Apuliam pervenit. Ibi obviam ei
venerunt duo consules C. Terentius et L. Aemilius. Utriusque
exercitus uno proelio fugavit, Paulum consulem occidit et ali-

summam — detulit: τὰ ὅλα ἐπιτρέπειν τινί. — *delatum:* προσπίπτειν. — *comprobatum:* κυροῦν.

§. 2. *minor:* οὔπω. — *triennium:* τριετηρίς. — *foederatam:* συμμαχίς. — *expugnavit:* Part.

§. 3. *ex his:* = quorum. — *transiit:* s. XIV, 4, 4, ὑπερέρχεσθαι, Part. zur Verbindung mit dem folgenden.

§. 4. *ante eum:* von denen vor ihm. — *patefecit:* ἀναπεταννύναι, Part. ebenso *muniit*, ὀχυροῦν. — *ornatus:* ὁπλίζειν. — *unus vix* = ne unus quidem.

IV, 1. den Consul — hatte er beim Rhodanus mit ihm zusammenstossend (συμπλέκεσθαι) geschlagen. — *decernit:* διακρίνειν.

§. 2. *collega:* s. zu II, 7, 1. — *advers. venit:* ἀντιπαρατάττεσθαι. — *man. conserere:* s. 1, 2. — εἰς χεῖρας ἔρχεσθαι. — *petens:* ὡς ἐπί c. Dat.

§. 3. *gravi — oculorum:* διαφθείρεσθαι τὴν ὅρασιν. — *aeque — usus sit:* nimm ἐλαττοῦσθαι, pass. — *valetudine:* ἀρρωστία. — *lectica:* κλίνη, φορεῖον. — *ferretur:* κατακομίζειν. — *occupantem:* προκαταλαμβάνειν.

quot praeterea consulares, in his Cn. Servilium Geminum, qui
superiore anno fuerat consul.

Hac pugna pugnata Romam profectus est nullo resistente. V
In propinquis urbis montibus moratus est. Cum aliquot ibi
dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius
Maximus dictator Romanus in agro Falerno ei se obiecit. Hic 2
clausus locorum angustiis noctu sine ullo detrimento exercitus
se expedivit Fabioque callidissimo imperatori dedit verba.
Namque obducta nocte sarmenta in cornibus iuvencorum deli-
gata incendit eiusque generis multitudinem magnam dispalatam
immisit. Quo repentino obiecto visu tantum terrorem iniecit
exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus.
Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minucium 3
Rufum magistrum equitum pari ac dictatorem imperio dolo
productum in proelium fugavit. Tiberium Sempronium Grac-
chum iterum consulem in Lucanis absens in insidias inductum
sustulit. M. Claudium Marcellum quinquies consulem apud
Venusiam pari modo interfecit. Longum est omnia enumerare
proelia. Quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi 4
possit, quantus ille fuerit: quamdiu in Italia fuit, nemo ei in
acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in
campo castra posuit.

Hic invictus patriam defensum revocatus bellum gessit VI
adversus P. Scipionem Publii, quem ipse primum apud Rhoda-
num iterum apud Padum tertio apud Trebiam fugarat, filium.
Cum hoc exhaustis iam patriae facultatibus cupivit inpraesen- 2
tiarum bellum componere, quo valentior postea congrederetur.
In colloquium convenit, condiciones non convenerunt. Post 3

§. 4. *consulares:* ὑπατεύσας, ἀνὴρ ὑπατικοῦ ἀξιώματος, auch ὑπατικός selbst (in später Graecität, wie in Iustin. Novellen = *exconsul* durch ἀπὸ ὑπάτων ausgedrückt).

V, 1. *resistente:* ἀντέχειν, ἀντιποιεῖσθαι. — *in — montibus:* an (πρός) den Bergen nahe der Stadt. — *mor. est:* καταστρατοπεδεύειν. — *ei se obiecit:* 'fand er sich gegenüber', ἀντιπαρατ. wie 4, 2.

§. 2. *clausus:* συγκλ. — *detrimentum:* ἐλάττωμα. — *se expedivit:* ἀπαλλάττεσθαι. — *ded. verba:* ἐξαπατᾶν. — *obducta:* ἐπιγίγνεσθαι. — *sarmenta:* φρυγάνων ξυλλογαί (δᾷδες sagt Appian). — *deligata:* περιτιθέναι. — *dispalatam:* σποράδην. — *immisit:* trieb nach oben. — *quo — visu:* durch das plötzliche des zustossenden Anblicks (θέα.) — *egredi:* προελαύνειν. — *vallum:* χάραξ.

§. 3. *mag. equitum:* ἵππαρχος. — *pari imperio:* τὴν ἰσομοιρίαν προσλαμβάνειν πρός. — *dictator:* δικτάτωρ, ωρος und ορος. — *productum:* προκαλεῖν.

§. 4. *quare — dictum:* dies eine aber wird genügen. — *ex quo — possit* = ad intellegendum. — *fuit:* sich aufhielt, Part. mit τυγχάνειν. — *in acie:* ἐκ παρατάξεως. — *adv. c. posuit:* ἀντιστρατοπεδεύεσθαι.

VI, 1. *invictus:* ἀήττητος, praedicativ. — *revocatus:* μεταπέμπειν.

§. 2. *exh. p. facultatibus:* s. zu VII, 8, 1. — *inpraes.:* παραυτίκα. — *componere:* καταλύειν. — *valentior:* ἐρρωμένος. — *in coll. venit:* συνέρχεσθαι πρὸς λόγους. — *cond.*

id factum paucis diebus apud Zamam cum eodem conflixit.
Pulsus (incredibile dictu) biduo et duabus noctibus Hadrumetum
pervenit, quod abest ab Zama circiter milia passuum trecenta.
4 In hac fuga Numidae, qui simul cum eo ex acie excesserant,
insidiati sunt ei. Quos non solum effugit, sed etiam ipsos
oppressit. Hadrumeti reliquos e fuga collegit. Novis dilecti-
bus paucis diebus multos contraxit.

VII Cum in apparando acerrime esset occupatus, Carthaginienses
bellum cum Romanis composuerunt. Ille nihilo setius exer-
citui postea praefuit resque in Africa gessit [itemque Mago
2 frater eius] usque ad P. Sulpicium C. Aurelium consules. His
enim magistratibus legati Carthaginienses Romam venerunt,
qui senatui populoque Romano gratias agerent, quod cum iis
pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea eos donarent
simulque peterent, ut obsides eorum Fregellis essent, captivi-
3 que redderentur. His ex senatus consulto responsum est:
munus eorum gratum acceptumque esse; obsides quo loco roga-
rent futuros; captivos non remissuros; quod Hannibalem, cuius
opera susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano
etiam nunc cum imperio apud exercitum haberent itemque
4 fratrem eius Magonem. Hoc responso Carthaginienses cognito
Hannibalem domum et Magonem revocarunt. Huc ut rediit,
rex factus est, postquam praetor fuerat, anno secundo et vi-
cesimo. Ut enim Romae consules, sic Carthagine quotannis
5 annui bini reges creabantur. In eo magistratu pari diligentia
se Hannibal praebuit ac fuerat in bello. Namque effecit ex
novis vectigalibus non solum, ut esset pecunia, quae Romanis

n. convenerunt: ἀλλ' ἀσύμβατον ἐποίησε τὴν κοινολογίαν sagt Polyb. XV, 9.

§. 3. *incred. dictu:* worüber sich jemand wundern möchte. — *mil. pass. trecenta:* 2400 Stadien (σταδίους ἀνύσας ἐς τρισχιλίους App. Pun. c. 47).

§. 4. *in hac fuga:* als er floh. — *effugit:* προδιαφεύγειν. — *rel. e fuga:* die aus dem Kampfe geflohenen, διαφ. — *collegit:* ἀναλαμβάνειν, Partic. — *nov. dilectibus:* wieder Soldaten aushebend, στρατολογεῖν.

VII, 1. *acerrime:* πρόθυμος. — *ess. occupatus:* γίγνεσθαι περί τι.

§. 2. *gr. agerent:* χάριν ὁμολογεῖν. — *pac. facere:* εἰρ. συντιθέναι. — *sim. peterent:* προσδεῖσθαι. — *ut essent:* dass es erlaubt wäre zu wohnen. — *redderentur:* ἀνταποδιδόναι.

§. 3. Uebers. 'sie empfingen vom Senat etwa folgende Antwort'. — *gratum:* 'sei ihnen erfreulich': ἡδόμενος, constr. nach Plat. Phaed. c. 24: ὅθεν δὲ ἀπελίπομεν, ἐπανέλθωμεν, εἴ σοι ἡδομένῳ ἐστίν. — *acceptumque:* κεχαρισμένος. — *susc. foret:* entbrannt sei. — *cum imp. — haberent:* noch bei ihnen Feldherr sei.

§. 4. *rediit:* ἐπανήκειν.

§. 5. *pari dil. se praebuit:* διοικῶν τὰ κατὰ — ὁμοίως ἐσπούδασε. — *ac — bello:* 'als um den Krieg'. — *effecit:* περιποιεῖσθαι. — *ut esset rell.:* übers. 'so viel Geld, um nicht nur an die Römer das dem Bündniss entsprechende zu zahlen (τελεῖν), sondern auch zurückzulegen (θησαυρίζειν) das übrigbleibende'.

ex foedere penderetur, sed etiam superesset, quae in aerario
reponeretur. Deinde anno post [praeturam] M. Claudio L. 6
Furio consulibus Roma legati Carthaginem venerunt. Hos
Hannibal ratus sui exposcendi gratia missos, priusquam iis
senatus daretur, navem ascendit clam atque in Syriam ad
Antiochum profugit. Hac re palam facta Poeni naves duas, 7
quae eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt,
bona eius publicarunt, domum a fundamentis disiecerunt, ip-
sum exulem iudicarunt.

At Hannibal anno tertio, postquam domo profugerat, L. VIII
Cornelio Q. Minucio consulibus cum quinque navibus Africam
accessit in finibus Cyrenaeorum, si forte Carthaginienses ad
bellum Antiochi spe fiduciaque inducerentur, cui iam persua-
serat, ut cum exercitibus in Italiam proficisceretur. Huc Ma-
gonem fratrem excivit. Id ubi Poeni resciverunt, Magonem 2
eadem qua fratrem absentem affecerunt poena. Illi desperatis
rebus cum solvissent naves ac vela ventis dedissent, Hannibal
ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex memoria
prodita est. Namque alii naufragio alii a servulis ipsius inter-
fectum eum scriptum reliquerunt. Antiochus autem, si tam 3
in gerendo bello consiliis eius parere voluisset, quam in susci-
piendo instituerat, propius Tiberi quam Thermopylis de summa
imperii dimicasset. Quem etsi multa stulte conari videbat,
tamen nulla deseruit in re. Praefuit paucis navibus, quas ex 4
Syria iussus erat in Asiam ducere, iisque adversus Rhodiorum
classem in Pamphylio mari conflixit. Quo cum multitudine
adversariorum sui superarentur, ipse, quo cornu rem gessit,
fuit superior.

Antiocho fugato verens, ne dederetur, quod sine dubio IX
accidisset, si sui fecisset potestatem, Cretam ad Gortynios

§. 6. *ratus:* συλλογίζεσθαι. — *priusq. daretur:* bevor sie zugelassen würden.

§. 7. *pal. facta:* διαδιδόναι, s. zu X, 2, 2. — *consequi* könnte wegbleiben. — *bon. publicarunt:* s. zu VII, 4, 5. — *a fund. disiecerunt:* ἄρδην κατασκάπτειν. — *iudicarunt:* ἐπικηρύσσειν τί τινος oder κατά τινος.

VIII, 1. *accessit:* προσορμίζεσθαι (Dep. pass. ebenso καθορμίζεσθαι, ἀνάγεσθαι) πρός. — *in:* κατά. — *fin. Cyr.:* ἡ Κυρηναϊκή. — *Ant. spe fid.:* durch die Hoffnungen vom Ant. aus (ἐκ). — *excivit:* μετακαλεῖν.

§. 2. *affecerunt:* ἐπιτιθέναι. — *desperatis:* s. zu XVIII, 9, 2. — *solv. naves:* ἀνάγεσθαι. — *vel. vent. dedissent:* eiligst abfahren, μετὰ σπουδῆς ἀπαίρειν. — *namque — reliquerunt:* Gen. cons. im Anschluss an das vorhergehende. — *naufragio:* nimm das Verbum.

§. 3. *in suscipiendo:* von Anfang an. — *instituerat:* προτίθεσθαι. — *summ. imperii:* u. a. τὰ ὅλα. — *stulte:* παραλόγως.

§. 4. *quo cornu:* κατά. — *rem gessit:* Führer war. — *f. superior:* s. zu XVIII, 10, 1. 2.

IX, 1. *sine dubio:* δή που. *sui fec. potestatem:* s. zu XVII, 3, 6.

2 venit, ut ibi, quo se conferret, consideraret. Vidit autem vir
omnium callidissimus in magno se fore periculo, nisi quid
providisset, propter avaritiam Cretensium. Magnam enim se-
cum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam. Itaque
3 capit tale consilium. Amphoras complures complet plumbo,
summas operit auro et argento. Has praesentibus principibus
deponit in templo Dianae simulans se suas fortunas illorum
fidei credere. His in errorem inductis statuas aeneas, quas
secum portabat, omni sua pecunia complet easque in propatulo
4 domi abicit. Gortynii templum magna cura custodiunt non
tam a ceteris quam ab Hannibale, ne ille inscientibus iis tol-
leret secumque duceret.

X Sic conservatis suis rebus Poenus illusis Cretensibus om-
nibus ad Prusiam in Pontum pervenit. Apud quem eodem
animo fuit erga Italiam, neque aliud quidquam egit, quam
2 regem armavit et exercuit adversus Romanos. Quem cum vi-
deret domesticis opibus minus esse robustum, conciliabat ce-
teros reges, adiungebat bellicosas nationes. Dissidebat ab eo
Pergamenus rex Eumenes Romanis amicissimus, bellumque
3 inter eos gerebatur et mari et terra. Quo magis cupiebat eum
Hannibal opprimi. Sed utrobique Eumenes plus valebat propter
Romanorum societatem. Quem si removisset, faciliora sibi ce-
4 tera fore arbitrabatur. Ad hunc interficiundum talem iniit ra-
tionem. Classe paucis diebus erant decreturi. Superabatur
navium multitudine. Dolo erat pugnandum, cum par non
esset armis. Imperavit quam plurimas venenatas serpentes
5 vivas colligi easque in vasa fictilia conici. Harum cum effe-
cisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat navale

§. 2. *magno:* 'über das grösste'. — *providisset:* προφυλάττεσθαι. — *avaritiam:* αἰσχροκέρδεια. — *portabat:* Partic. — *exisse famam:* s. oben 7, 7. — *c. tale consilium:* s. zu XVIII, 9, 3.

§. 3. *amphoras:* ἀμφορεύς. — *summas:* τὸ ἄκρον. — *operit:* ἐπιτιθέναι. — *deponit:* ἀπο- und ἀνατιθέναι. — *fidei credere:* ἐπιτρέπειν. — *complet:* Partic. — *propat. domi:* πρόδομος. — *abicit:* ἀπορρίπτειν.

§. 4. *non tam quam:* s. zu XIX, 2, 3. — *a ceteris:* 'die übrigen fürchtend', εὐλαβεῖσθαι. — *insc. iis:* λανθάνειν auf Hann. bezogen. — *toll. duceret:* ἀποκομίζειν.

X, 1. *conserv. illusis:* akt. Partic. — *eod. an. fuit:* ἐμμένειν τῇ διαθέσει. — *eg. arm. exerc.* Partic.

§. 2. *min. esse robustum:* ἀπορεῖν. — *dissidebat:* διαφέρεσθαί τινι, pass. — *amicissimus:* praedicativ. — *bellum — gerebatur:* sie kriegten miteinander, διαπολεμεῖσθαι.

§. 3. *mag. cupiebat:* περὶ πλείονος ποιεῖσθαι; zur Verbindung nimm ὅθεν. — *opprimi:* καταλύειν. — *removisset:* ἀναιρεῖν, vgl. X, 8, 2. VII, 10, 1. — *fore:* προχωρεῖν.

§. 4. *rationem:* στρατήγημα, vgl. XVIII, 9, 3. — Im folgenden ist nach einem Gen. cons. mit ἐπεί fortzufahren, so dass der Nachsatz bei *dolo erat* beginnt. — *superabatur:* λείπεσθαι. — *par — armis:* οὐκ ἀντάξιος ἐκ παρατάξεως. — *venenatus:* ἰοβόλος. — *vas. fictilia:* χύτροι κεραμοί.

§. 5. *effecisset:* συλλέγειν. — *die*

proelium, classiarios convocat iisque praecipit, omnes ut in
unam Eumenis regis concurrant navem, a ceteris tantum satis
habeant se defendere. Id illos facile serpentium multitudine
consecuturos. Rex autem in qua nave veheretur, ut scirent, 6
se facturum. Quem si aut cepissent aut interfecissent, magno
iis pollicetur praemio fore.

Tali cohortatione militum facta classis ab utrisque in XI
proelium deducitur. Quarum acie constituta, priusquam signum
pugnae daretur, Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco
Eumenes esset, tabellarium in scapha cum caduceo mittit. Qui 2
ubi ad naves adversariorum pervenit epistulamque ostendens se
regem professus est quaerere, statim ad Eumenem deductus
est, quod nemo dubitabat, quin aliquid de pace esset scriptum.
Tabellarius ducis nave declarata suis eodem, unde erat egres-
sus, se recepit. At Eumenes soluta epistula nihil in ea rep- 3
perit, nisi quae ad irridendum eum pertinerent. Cuius etsi
causam mirabatur, neque reperiebat, tamen proelium statim
committere non dubitavit. Horum in concursu Bithynii Hanni- 4
balis praecepto universi navem Eumenis adoriuntur. Quorum
vim rex cum sustinere non posset, fuga salutem petit. Quam
consecutus non esset, nisi intra sua praesidia se recepisset, quae
in proximo litore erant collocata. Reliquae Pergamenae naves 5
cum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia,
de quibus supra mentionem fecimus, conici coepta sunt. Quae
iacta initio risum pugnantibus concitarunt, neque, quare id
fieret, poterat intellegi. Postquam autem naves suas oppletas 6
conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, cum quid potis-
simum vitarent non viderent, puppes verterunt seque ad sua

— *proelium:* 'beim Beginn (*ἐνεστά-ναι*) des Seeschlachttages'. — *classiarii:* *ἐπιβάται*. — *sat. habeant:* *ἀγαπᾶν*, vgl. VIII, 4, 3.

§. 6. *veheretur:* *ἐπιβαίνειν*. — *ut scirent:* *ὅπως* c. Fut. vgl. Krüger 54, 8, 3. — *aut cep. aut. interf.:* wenn sie sich seiner lebend oder todt bemächtigten. — *iis fore:* nimm *τυγχάνειν*.

XI, 1. *ab utrisque:* *ἀμφοτέρωθεν*. — *in proel. deducitur:* *ἐκτάσσειν*. — *acie const.:* *ἀντιπαρατάσσειν*. — *daretur:* *αἴρειν*. — *esset:* *τάσσειν*. — *tabellarium:* *γραμματοφόρος*. — *caduceo:* *κηρύκειον* (c. cad. *κηρυκιοφόρος*?).

§. 2. zuerst Partic. dann *ἐπεί*. — *scriptum:* *ἐγγράφειν*. — *eodem* mag wegbleiben.

§. 3. *ad irr. pertinerent:* *πρὸς ὕβριν συγκείμενα*. — *caus. mirabatur:* *ἀπορεῖν*. — *neque reperiebat:* und keine Lösung fand.

§. 4. *horum in concursu:* als der Zusammenstoss stattgefunden hatte. — *sal. petit:* *ἀσφάλειαν ζητεῖν ἐκ*. — *prox. litore:* *ἡ γειτνιῶσα παραλία*. — *collocata:* *τειχίζειν*.

§. 5. *premerent:* u. a. *προσκεῖσθαι*. — *concitarunt:* *ἐμποιεῖσθαι*. — *neque — intellegi:* aktiv 'welche nicht einsehen konnten', Partic.

§. 6. *oppletas:* *γέμειν*. — *nova re:* durch das Neue des Geschehenden. — *cum n. viderent:* *ἀπορεῖν*. — *ca-*

7 castra nautica rettulerunt. Sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit, neque tum solum sed saepe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios.

XII Quae dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusiae Romae apud T. Quintium Flamininum consularem cenarent, atque ibi de Hannibale mentione facta ex his unus diceret
2 eum in Prusiae regno esse. Id postero die Flamininus senatui detulit. Patres conscripti, qui Hannibale vivo numquam se sine insidiis futuros existimarent, legatos in Bithyniam miserunt in iis Flamininum, qui ab rege peterent, ne inimicissimum
3 suum secum haberet sibique dederet. His Prusia negare ausus non est. Illud recusavit, ne id a se fieri postularent, quod adversus ius hospitii esset: ipsi, si possent, comprehenderent: locum, ubi esset, facile inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat in castello, quod ei a rege datum erat muneri, idque sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitus
4 haberet, scilicet verens, ne usu veniret, quod accidit. Huc cum legati Romanorum venissent ac multitudine domum eius circumdedissent, puer ab ianua prospiciens Hannibali dixit plures praeter consuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret ac propere sibi nuntiaret,
5 num eodem modo undique obsideretur. Puer cum celeriter, quid esset, renuntiasset omnesque exitus occupatos ostendisset, sensit id non fortuito factum sed se peti neque sibi diutius vitam esse retinendam. Quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum virtutum venenum, quod semper secum habere consuerat, sumpsit.

XIII Sic vir fortissimus multis variisque perfunctus laboribus

stra nautica: τὰ ναύλοχα (subst. wohl nur im Plur. zu gebrauchen, wie Soph. Trach. 630), vgl. VII, 8, 5.

§. 7. *consilio:* σοφία. — *pari:* mit nicht geringerer.

XII, 1. *consularem:* s. zu 4, 4. — *ment. facta:* ὁ λόγος ἐμπίπτει.

§. 2. *detulit:* ἀναφέρειν πρός. — *patr. conscripti:* πατέρες συγγεγραμμένοι oder σύγγραφοι (Dion. Hal. Ant. II, 12. Plut. v. Rom. c. 13: τοὺς ἐν συγκλήτῳ τελοῦντας οἱ μὲν ἔξωθεν ἄνδρας ἡγεμόνας καλοῦσιν, αὐτοὶ δὲ Ῥωμαῖοι πατέρας συγγεγραμμένους). — *sec. haberet:* συμπεριφέρεσθαί τινι. — *sib. dederet:* adversativ.

§. 3. *aus. non est:* Partic. — *illud:* dies eine. — *recusavit:* s. zu XV, 8, 2. — *quod — esset:* was dem bei Gastfreunden gültigen (τὰ νενομισμένα) zuwiderliefe. — *esset:* wie VII, 10, 3. — *se tenebat:* ἠρεμεῖν. — *dat. er. muneri:* was er als Geschenk empfangen hatte. — *in omnibus:* ἀνά. — *scilicet:* δή που. — *accidit:* füge hinzu: 'in (πρός) Wahrheit'.

§. 4. *puer:* indefin. — *praet. consuet.:* als nach Gewohnheit (τὸ εἰωθός). — *apparere:* seien in Sicht. — *qui imperavit:* s. zu praef. 7.

§. 5. *occupatos:* s. zu 4, 3. — *sensit:* ἐνθυμεῖσθαι. — *peti:* ἐπιχειρεῖν. — *retinendam:* τηρεῖν. — *arbitrio:* γνώμη. — *sec. ferre:* συμπεριφέρειν. — *sumpsit:* s. zu X, 2, 5.

XIII, 1. *perfunctus:* διεργάζεσθαι.

anno adquievit septuagesimo. Quibus consulibus interierit, non
convenit. Namque Atticus M. Claudio Marcello Q. Fabio La-
beone consulibus mortuum in annali suo scriptum reliquit, at
Polybius L. Aemilio Paulo Cn. Baebio Tamphilo, Sulpicius
autem Blitho P. Cornelio Cethego M. Baebio Tamphilo. At- 2
que hic tantus vir tantisque bellis districtus non nihil temporis
tribuit litteris. Namque aliquot eius libri sunt Graeco sermone
confecti, in his ad Rhodios de Cn. Manlii Vulsonis in Asia
rebus gestis. Huius belli gesta multi memoriae prodiderunt, 3
sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixe-
runt, quamdiu fortuna passa est, Silenus et Sosilus Lace-
daemonius. Atque hoc Sosilo Hannibal litterarum Graecarum
usus est doctore.

Sed nos tempus est huius libri facere finem et Romano- 4
rum explicare imperatores, quo facilius collatis utrorumque
factis, qui viri praeferendi sint, possit iudicari.

XXIV.

M. Cato ortus municipio Tusculo adulescentulus, prius- 1
quam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis, quod
ibi heredium a patre relictum habebat. Inde hortatu L. Valerii
Flacci, quem in consulatu censuraque habuit collegam, ut M.
Perpenna censorius narrare solitus est, Romam demigravit in
foroque esse coepit. Primum stipendium meruit annorum de- 2

— *adquievit:* μεταλλάττεσθαι. — *annali:* τὰ χρονικά. — *scr. reliquit* = scripsit.

§. 2. mit καίπερ einzuleiten. — *districtus:* ἀσχολεῖσθαι. — *non n. temporis:* ἐπὶ ποσόν. — *tribuit:* ἀσκεῖσθαι, Plsqprf. — *sunt* = extant, ἐπιδεικνύναι, vgl. Xen. Mem. II, 1, 21. — *Gr. sermone:* ἑλληνιστί.

§. 3. *nom. prodiderunt:* ἱστορεῖν. — *qui — vixerunt:* welche zugleich mit ihm, als er lebte, sich im Lager aufhielten (συνδιαιτᾶσθαι). — *us. est doctore:* wurde ihm gelehrt.

§. 4. *fac. finem:* μέτρον ἐπιτιθέναι. — *explicare:* διέρχεσθαι. — *quo fac. — iudicari:* damit die Entscheidung (σκέψις) leichter (πρόχειρος) sei — für den welcher verglichen hat.

XXIV.

I, 1. *ortus:* dem Geschlechte nach seiend. — *municipio:* πόλις, πολίχνιον. Ein entsprechender Ausdruck fehlt meines Wissens dem Gr. (κωμόπολις bei Strab. XII, p. 537 steht zwar im Gegensatz zu μητρόπολις τῆς χώρας, bezeichnet aber mehr eine herabgekommene Stadt). — *adulescentulus:* κομιδῇ μειράκιον, vgl. zu XIII, 4, 2. XVIII, 1, 4. — *hon. op. daret:* ἀφιέναι ἑαυτὸν εἰς τὴν πολιτείαν. — *vers. est in:* δίαιταν ἔχειν περί. — *quod — habebat:* wegen der väterl. Güter (χωρία), die er daselbst geerbt hatte. — *hortatu:* προτρέπειν. — *q. hab. collegam:* mit welchem er gewesen war. — *censorius:* ἀνὴρ τιμητεύσας. — *demigravit:* ἀποστέλλεσθαι. — *in foroque — coepit:* er befasste sich (ἅπτομαι) mit den dortigen Staatsangelegenheiten (ἡ πολιτεία), oder ἤρξατο τοῖς πράγμασι χρῆσθαι.

§. 2. *stip. merere:* στρατεύεσθαι

cem septemque. Q. Fabio M. Claudio consulibus tribunus
militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, castra secutus est C.
Claudii Neronis, magnique opera eius existimata est in proelio
3 apud Senam, quo cecidit Hasdrubal frater Hannibalis. Quae-
stor obtigit P. Africano consuli. Cum quo non pro sortis ne-
cessitudine vixit. Namque ab eo perpetua dissensit vita. Ae-
4 dilis plebi factus est cum C. Helvio. Praetor provinciam ob-
tinuit Sardiniam, ex qua quaestor superiore tempore ex Africa
decedens Q. Ennium poetam deduxerat. Quod non minoris
aestimamus quam quemlibet amplissimum Sardiniensem trium-
phum.

II Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco sorte provinciam
nactus Hispaniam citeriorem exque ea triumphum deportavit.
2 Ibi cum diutius moraretur, P. Scipio Africanus consul iterum,
cuius in priori consulatu quaestor fuerat, voluit eum de pro-
vincia depellere et ipse ei succedere neque hoc per senatum
efficere potuit, cum quidem Scipio principatum in civitate ob-
tineret, quod tum non potentia sed iure res publica administra-
batur. Qua ex re iratus senatui consulatu peracto privatus in
3 urbe mansit. At Cato censor cum eodem Flacco factus se-
vere praefuit ei potestati. Nam et in complures nobiles ani-
madvertit et multas res novas in edictum addidit, qua re lu-
4 xuria reprimeretur, quae iam tum incipiebat pullulare. Circiter
annos octoginta usque ad extremam aetatem ab adulescentia

στρατείαν. — *trib. mil. fuit:* er erhielt eine Tribunenstelle (*χιλιαρχία*). — *castra sec. est: στρατοπεδεύεσθαι μετά.* — *magnique — est:* s. zu IX, 1, 1.

§. 3. *quaestor: ταμίας.* — *obtigit: συνεκπέμπεσθαι*, Partic. — *pro s. necessitudine:* gemäss der Gemeinsamkeit des Amtes, welches er erlost hatte. — *vixit: διαιτᾶσθαι μετά τινος.* — *dissensit: διαφέρεσθαι* (pass.) Partic. — *perp. vita:* das ganze Leben hindurch (*παρά*). — *aed. plebi: ἀγορανόμος* (*ἀστυνόμος*) *δημοτικός*; über die zwiefache Aedilität vgl. Plut. v. Mar. c. 5,

§. 4. *provinciam: ἐπαρχία.* — *quaestor: ταμιεύειν.* — *decedens:* bei seinem Weggange. — *aestimamus: ποιεῖσθαι περί.* — *Sardiniensem: κατὰ* oder *ἀπὸ τῆς Σαρδ.*

II, 1. *triumph. deportavit: θρίαμβον κατάγειν ἀπό.*

§. 2. *fuerat* = dem obigen *obtigit* in 1, 3. — *voluit — succedere:* übers. 'versuchte seine Herrschaft aufhören zu lassen und selbst zum Nachfolger in jener Provinz (Gen.) ernannt zu werden'. — *neque hoc:* hier mag im Gr. ein neuer Satz beginnen: nicht könnend — dem Senat aber zürnend — lebte er. — *princ. obtineret: πρωτεύειν.* — *potentia: πρὸς ἐξουσίαν.* — *iratus:* u. a. *προσκρουόμενος ὑπό.* — *priv. mansit: ἀπράγμων ἰδιώτευσε.*

§. 3. *severe: αὐστηρῶς.* — *nam et animadvertit: ἐπιτιμᾶσθαι*, Partic. im Anschluss an das vorhergehende mit *τὰ μέν — τὰ δέ.* — *res novas addidit: καινοτομεῖν περί.* — *edictum: πρόγραμμα.* — *qua re reprimeretur:* zur Beschränkung, *περικοπή.* — *luxuria: πολυτέλεια.* *incip. pullulare: μεγάλην ἐπίδοσιν λαμβάνειν.*

rei publicae causa suscipere inimicitias non destitit. A multis
temptatus non modo nullum detrimentum existimationis fecit
sed, quoad vixit, virtutum laude crevit.
In omnibus rebus singulari fuit industria. Nam et agri- III
cola sollers et peritus iurisconsultus et magnus imperator et
probabilis orator et cupidissimus litterarum fuit. Quarum stu- 2
dium etsi senior arripuerat, tamen tantum progressum fecit,
ut non facile reperiri possit, neque de Graecis neque de Itali-
cis rebus, quod ei fyerit incognitum. Ab adulescentia confecit 3
orationes. Senex historias scribere instituit. Earum sunt libri
septem. Primus continet res gestas regum populi Romani,
secundus et tertius, unde quaeque civitas orta sit Italica. Ob
quam rem omnes Origines videtur appellasse. In quarto autem
bellum Poenicum est primum, in quinto secundum. Atque 4
haec omnia capitulatim sunt dicta. Reliqua quoque bella
pari modo persecutus est usque ad praeturam Servii Galbae,
qui diripuit Lusitanos. Atque horum bellorum duces non no-
minavit, sed sine nominibus res notavit. In iisdem exposuit,
quae in Italia Hispaniisque aut fierent aut viderentur ad-
miranda. In quibus multa industria et diligentia comparet
nulla doctrina.
Huius de vita et moribus plura in eo libro persecuti su- 5
mus, quem separatim de eo fecimus rogatu T. Pomponii Attici.
Quare studiosos Catonis ad illud volumen delegamus.

§. 4. *rei p. causa:* ὑπὲρ τῶν κοινῶν. — *a m. temptatus:* obgleich sich viele an ihm versnchten (ἐπιτίθεσθαι), Gen. cons. — *detr. fecit:* ἐλαττώματι περιπίπτειν. — *quoad vixit:* sein ganzes Leben hindnrch. — *laude:* Partic.

III, 1. *sing. f. industria:* ἐφιλοτιμεῖτο σπουδαῖος εἶναι. — *sollers:* ἄκοπος. — *per. iurisc.:* ἔμπειρος τῶν νομικῶν (τῆς νομικῆς). — *probab. orator:* εὐδόκιμος ἐπὶ λόγων δεινότητι. — *cup. litterarum:* φιλομαθής.

§. 2. *quarum — arripuerat:* ὀψιμαθῆ γίγνεσθαι τῆς παιδείας, und etwa noch dazu καὶ πόρρω παντάπασιν ἡλικίας. — *progr. fecit:* προκόπτειν. — *rep. possit:* aktiv 'jemand finden möchte'. — *fuer. incognitum:* διαφεύγειν.

§. 3. *confecit:* ἐκπονεῖσθαι. — *hist. scr. instituit:* er wandte sich zum Geschichtschreiben. — *orta sit:* ἀποικίζειν. — *Origines:* der latein. Ausdruck wird beibehalten. — *bell. Poen.:* s. zu XXII, 4, 3. — *est:* συμπεριέχειν.

§. 4. *capitulatim:* κεφαλαιωδῶς. — *diripuit:* καταστρέφειν. — *non nominavit:* die Namen verschweigend. — *notavit:* ἐκτίθεσθαι. — *fierent, viderentur:* Snbst. πρᾶγμα, θέαμα. — *industria:* σπουδή. — *diligentia:* ἀκρίβεια. *comparet:* ἐμφανίζειν, näml. Cato. — *doctrina:* πραγματικὴ διάληψις.

§. 5. *separatim:* ἰδίᾳ. — *fecimus:* ἐκδιδόναι, vgl. X, 3, 2. — *studiosos:* φιλομαθεῖν περί. — *volumen* = librum. — *delegamus:* ὑποδεικνύναι τινί τι.

XXV.

I T. Pomponius Atticus ab origine ultima stirpis Romanae
generatus perpetuo a maioribus acceptam equestrem obtinuit
2 dignitatem. Patre usus est diligente et, ut tum erant tempora,
diti in primisque studioso litterarum. Hic, prout ipse amabat
litteras, omnibus doctrinis, quibus puerilis aetas impertiri de-
3 bet, filium erudivit. Erat autem in puero praeter docilitatem
ingenii summa suavitas oris atque vocis, ut non solum celeriter
acciperet, quae tradebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret.
Qua ex re in pueritia nobilis inter aequales ferebatur clarius-
que explendescebat, quam generosi condiscipuli animo aequo
4 ferre possent. Itaque incitabat omnes studio suo. Quo in
numero fuerunt L. Torquatus C. Marius filius M. Cicero. Quos
consuetudine sua sic devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit
carior.

II Pater mature decessit. Ipse adulescentulus propter affini-
tatem P. Sulpicii, qui tribunus plebi interfectus est, non ex-
pers fuit illius periculi. Namque Anicia Pomponii consobrina
2 nupserat Servio fratri Sulpicii. Itaque interfecto Sulpicio postea
quam vidit Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam neque
sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram par-
tem offenderet dissociatis animis civium, cum alii Sullanis alii
Cinnanis faverent partibus, idoneum tempus ratus studiis ob-
sequendi suis Athenas se contulit. Neque eo setius adulescentem
Marium hostem iudicatum iuvit opibus suis. Cuius fugam pe-
3 cunia sublevavit. Ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod
afferet rei familiari, eodem magnam partem fortunarum traiecit
suarum. Hic ita vixit, ut universis Atheniensibus merito

XXV.

I, 1. *ab orig.* — *Romanae:* aus einem sehr alten Römischen Hanse (οἰκία). — *acceptam:* nimm παραδιδόναι.

§. 2. *stud. litterarum:* φιλομαθής. — *amabat:* ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι. — *doctrinis:* kann wegbleiben. — *quib. imp. debet:* τὰ προσήκοντα.

§. 3. *docilitatem:* εὐμαθία. — *s. suav. vocis:* etwa φθέγμα ἀστειότατον. — *suav. oris:* ein sehr liebliches Angesicht (ἦν τὸ εἶδος ἡδύς Plut. v. Eum. c. 11). — *acciperet:* συνιέναι. — *pronuntiaret:* διελθεῖν ὑποκρινόμενον. — *in pueritia:* als junger Mensch. — *nob. ferebatur:* εὐδοκιμεῖν. — *condiscipuli:* s. XV, 2, 2.

§. 4. *incitabat:* διεγείρειν. — *cons. sua:* συνδιαιτᾶσθαι,

II, 1. *mature:* ἀωρί. — *trib. plebi:* δήμαρχος. δημαρχεῖν. — *expers:* ἀμέτοχος. — *consobrina:* ἀδελφιδῆ.

§. 2. *perturbatam:* διαταράσσειν. — *dissociatis:* στασιάζειν. — *an. civium* = civibus. — *fab. partibus:* s. zu XIX, 3, 1. — *obsequendi:* σπουδάζειν περί. — *iudicatum:* ἀποκηρύσσειν. — *sublevavit:* Partic. χρήμ. χορηγεῖν.

§. 3. *peregrinatio:* ἀποδημία. — *detr. afferret:* βλάπτειν, anf Att. bezogen. — *traiecit:* διαβιβάζειν. —

esset carissimus. Nam praeter gratiam, quae iam in adule- 4
scentulo magna erat, saepe suis opibus inopiam eorum publi-
cam levavit. Cum enim versuram facere publice necesse esset,
neque eius condicionem aequam haberent, semper se interposuit
atque ita, ut neque usuram unquam ab iis acceperit, neque
longius, quam dictum esset, debere passus sit. Quod utrum-
que erat iis salutare. Nam neque indulgendo inveterascere 5
eorum aes alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris
crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam 6
universos frumento donavit, ita ut singulis septem modii
tritici darentur, qui modus mensurae medimnus Athenis ap-
pellatur.

Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis par prin- III
cipibus videretur. Quo factum est, ut huic omnes honores,
quos possent, publice haberent civemque facere studerent. Quo
beneficio ille uti noluit, [quod nonnulli ita interpretantur amitti
civitatem Romanam alia adscita]. Quamdiu adfuit, ne qua 2
sibi statua poneretur, restitit, absens prohibere non potuit.
Itaque aliquot ipsi et Phidiae locis sanctissimis posuerunt.
Hunc enim in omni procuratione rei publicae actorem auctorem-
que habebant. Igitur primum illud munus fortunae, quod in 3
ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terra-

esset carissimus: vor den anderen gefiel.

§. 4. *nam pr. gratiam:* nicht blos wegen — sondern da er u. s. w. — *gratia:* ἐξουσία. — *quae erat:* καί c. Partic. — *suis opibus:* ἰδίᾳ δαπάνῃ. — *inopia:* εὐτέλεια. — *cum — nec. esset:* 'wenn das Gemeinwesen borgen musste', vielleicht auch 'wenn das Gemeinwesen einer ἐπίδοσις bedurfte'. — *neque haberent:* aber keinen Darleiher fand ἐπὶ χρησταῖς ἐλπίσι τόκων. — *se interposuit:* der Sache nach 'so gab (ἀποδ.) er von dem Seinigen (παρ' ἑαυτοῦ)', s. unten 9, 4. — *ita ut:* Partic. — *acceperit:* εἰσπράττειν. — *long. q. d. esset:* 'über die Zeit, auf welche er geliehen hatte'; vgl. Plut. v. Crass. c. 3: ἀπαιτῶν δ' ἀποτόμως, τοῦ χρόνου παρελθόντος, εἰς ὃν ἐδάνειξε.

§. 5. *indulgendo:* ἐπιείκεια. — *inveterascere:* παλαιοῦσθαι. — *patiebatur:* περιορᾶν c. Partic. — *multiplicandis* = multiplicatis.

§. 6. *auxit — liberalitate:* übers. 'dieses gewährend (χαρίζεσθαι) fügte er noch eine andere Freigebigkeit (s. V, 2, 1) hinzu (προσεπιδιδόναι)'. — *frum. donavit:* σιτοδοτεῖν, Part. cf. Thuc. IV, 39 (σιτηρέσιον παρέχειν heisst eine Geldspende zum Getraide-Ankauf machen). — *modii:* wird beibehalten. — *qui med. appellatur:* was den zu Athen sogenannten μέδιμνος macht (ἀποτελεῖν).

III, 1. *communis:* εὔκολος, ἀφελής. — *infimis:* οἱ εὐτελέστατοι. — *haberent:* auf ihn übertrugen. — *civ. facere:* τὴν ἰσοπολιτείαν ἐπιψηφίζεσθαι. — *uti noluit:* er verbat sich. — *amitti — adscita:* dass der in einen andern Staat eingeschriebene das Röm. Bürgerrecht verliere.

§. 2. *act. auctoremque:* συνεργαζόμενος und διαιτητής.

§. 3. *ig. prim.* rell.: subordinirt: wenn nun jenes ein Geschenk des Glückes war. — *in qua dom. esset:* übers. 'welche die Weltherrschaft

rum esset imperii, ut eandem et patriam haberet et domum, hoc
specimen prudentiae, quod, cum in eam se civitatem contulisset,
quae antiquitate humanitate doctrinaque praestaret omnes, unus
ei fuit carissimus.
IV Huc ex Asia Sulla decedens cum venisset, quamdiu ibi
fuit secum habuit Pomponium captus adulescentis et humani-
tate et doctrina. Sic enim Graece loquebatur, ut Athenis
natus videretur. Tanta autem suavitas erat sermonis Latini,
ut appareret in eo nativum quendam leporem esse non ad-
scitum. Idem poemata pronuntiabat et Graece et Latine sic,
2 ut supra nihil posset addi. Quibus rebus factum est, ut Sulla
nusquam eum ab se dimitteret cuperetque secum deducere.
Qui cum persuadere temptaret, *noli, oro te*, inquit Pomponius,
*adversum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma
ferrem, Italiam reliqui.* At Sulla adulescentis officio collaudato
omnia munera ei, quae Athenis acceperat, proficiscens iussit
3 deferri. Hic complures annos moratus, cum et rei familiari
tantum operae daret, quantum non indiligens deberet pater-
familias et omnia reliqua tempora aut litteris aut Atheniensium
rei publicae tribueret, nihilo minus amicis urbana officia prae-
4 stitit. Nam et ad comitia eorum ventitavit et, si qua res
maior acta est, non defuit. Sicut Ciceroni in omnibus eius
periculis singularem fidem praebuit. Cui ex patria fugienti
5 HS ducenta et quinquaginta milia donavit. Tranquillatis au-

wie etwas ihr eigenthümliches und eignes in Besitz genommen hatte'. — *et domum:* und in ihr wohnte, *ἐνοικεῖν*. — *specimen: τεκμήριον.* — *unus — carissimus:* vor allen andern ihr werth war (*εὐδοκιμεῖν*).

IV, 1. *ibi fuit:* dort verweilte. — *captus: ἁλισκόμενος.* — *Gr. loquebatur: τὴν Ἑλλ. γλ. μεταχειρίζεσθαι.* — *natus: ἐγχώριος*, übers. 'so dass er in dieser Hinsicht einem einheimischen Athener glich'. — *tanta — Latini:* der Sprache der Römer (meist als *διάλεκτος* bezeichnet, um ihre Verwandtschaft mit dem Gr. anzudeuten) aber bediente er sich mit so grosser Anmuth. — *nativum: ἴδιος.* — *leporem:* concret: *εὐέπεια.* — *adscitum: πλάσσειν.* — *idem — addi:* im Hersagen (*ὑπόκρισις*) Gr. und Röm. Gedichte übertraf er alle.

§. 2. Da ihn Sulla deshalb — und ihn zu überreden versuchte, u. s. w. — *noli oro te: μηδαμῶς.* — *cum quibus — reliqui:* da ich It. verlassen habe, um nicht mit ihnen u. s. w: — *ferrem: ἐκφέρειν.* — *officio: χρηστότης.* — *deferri: μετακομίζειν.*

§. 3. *rei fam. op. daret: χρηματίζεσθαι.* — *tant. quantum: καθ' ὅσον.* — *non ind. deb. paterfam.:* es einem für sein Vermögen Sorge tragenden (*ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι*) Hansvater (*οἰκοδεσπότης*) geziemte. — *tribueret:* nimm *ἀσχολεῖσθαι.* — *nih. minus — praestitit:* that er nichts desto weniger in Rom selbst das den Frennden zukommende (*τὰ καθήκοντα ἀποτελεῖν*).

§. 4. *ad com. ventitavit: ἀρχαιρεσιάζειν μετά τινος.* — *defuit: ἀφεστάναι.* — *sicut: οἷον.* — *singularem: ἐξηλλαγμένος.* — *cui fugienti:* und als er floh. — *HS duc. quinq. milia:* sestertius *σεστέρτιος*. Griech. Schriftsteller rechnen aber auch bei Römischen Münzangaben gewöhnlich nach Talenten. 25,000 Sest. betragen ungefähr 1 Talent.

§. 5. *tranquillatis — Romanis:*

tem rebus Romanis remigravit Romam, ut opinor, L. Cotta L. Torquato consulibus. Quem discedentem sic universa civitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrimis desiderii futuri dolorem indicaret.

Habebat avunculum Q. Caecilium equitem Romanum fa- V
miliarem L. Luculli divitem difficillima natura. Cuius sic
asperitatem veritus est, ut quem nemo ferre posset, huius sine
offensione ad summam senectutem retinuerit benivolentiam.
Quo facto tulit pietatis fructum. Caecilius enim moriens testa- 2
mento adoptavit eum heredemque fecit ex dodrante. Ex qua 3
hereditate accepit circiter centies sestertium. Erat nupta soror
Attici Q. Tullio Ciceroni, easque nuptias M. Cicero conciliarat,
cum quo a condiscipulatu vivebat coniunctissime multo etiam
familiarius quam cum Quinto, ut iudicari possit plus in amicitia valere similitudinem morum quam affinitatem. Utebatur 4
autem intime Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum eloquentiae tenebat, ut intellegi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero an Hortensius, et id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos tantae laudis esset aemulatio, nulla intercederet obtrectatio essetque talium virorum copula.

In re publica ita est versatus, ut semper optimarum par- VI
tium et esset et existimaretur neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quam qui maritimis iactarentur.
Honores non petiit, cum ei paterent propter vel gratiam vel 2
dignitatem, quod neque peti more maiorum neque capi possent

als die Angelegenheiten für (Dat.) Rom ruhig waren (εὐημερεῖν). — *pros. est:* πενθικῶς ἔχειν. — *dolorem:* αὐστηρότης.

V, 1. *avunculum:* θεῖος. — *diff. natura:* δύσκολος, dazu das Subst. δυσκολία *asperitas.* — *ver. est:* θεραπεύειν. — *quem — posset:* übers. 'dessen, der allen unerträglich (δυσανάσχετος) schien'. — *s. offensione:* niemals Anstoss gebend, προσκρούειν, προσκόπτειν τινί. — *summam:* τὸ ἄκρον.

§. 2. *tul. fructum:* καρποῦσθαί τι, vgl. VIII, 1, 3. — *adoptavit:* εἰσποιεῖν. — *eum — dodrante:* er hinterliess ihm (καταλ.) die drei Theile (μοῖρα) seines Vermögens (ἐνναούγκιον Iustin. Nov. 38).

§. 3. *conciliarat:* ἀποτελεῖν. — *a condisc.:* ἀπὸ τῆς πρώτης διδασκαλίας. — *plus valere:* περιεῖναι.

§. 4. *princ. el. tenebat:* ἐπ' ἄκρον τῆς λόγων δεινότητος ἀφικέσθαι. — *int. n. posset:* es war schwer genau anzugeben, διακριβοῦσθαι. — *int. quos esset aem.:* φιλοτιμεῖσθαι περί. — *n. int. obtr.:* μὴ ζηλοτυπεῖν. — *essetque copula:* sondern dass einträchtig waren (ὁμονοεῖν).

VI, 1. *est versatus:* μεταλαμβάνειν. — *opt. partium:* der Optimaten, s. X, 6, 3. XIX, 3, 1; οἱ ταῖς ἐξουσίαις καὶ δόξαις ὑπερέχοντες. — *et exist.:* und für einen solchen gehalten wurde. — *fluctibus:* κλύδων, sing. — *se committeret:* ἑαυτὸν ἀφιέναι. — *in sua pot. esse:* ἐφ' ἑαυτῶν εἶναι. — *qui se his dedissent:* die von diesen ergriffenen, περιλαμβάνειν. — *qui mar. iactarentur:* die auf dem Meere schwankenden, σαλεύειν.

§. 2. *honores:* ἀρχαί. — *petiit:* παραγγέλλειν. — *more maiorum:* κατὰ τὰ πάτρια. — *capi:* μετιέναι. —

conservatis legibus in tam effusi ambitus largitionibus neque
geri e re publica sine periculo corruptis civitatis moribus.
3 Ad hastam publicam numquam accessit. Nullius rei neque
praes neque manceps factus est. Neminem neque suo no-
4 mine neque subscribens accusavit. In ius de sua re num-
quam iit. Iudicium nullum habuit. Multorum consulum prae-
torumque praefecturas delatas sic accepit, ut neminem in
provinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris
despexerit fructum. Qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit
ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset.
5 Non enim decere se arbitrabatur, cum praeturam gerere no-
luisset, asseclam esse praetoris. Qua in re non solum digni-
tati serviebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque
vitaret criminum. Quo fiebat, ut eius observantia omnibus esset
carior, cum eam officio non timori neque spei tribui viderent.
VII Incidit Caesarianum civile bellum, cum haberet annos
circiter sexaginta. Usus est aetatis vacatione neque se quo-
quam movit ex urbe. Quae amicis suis opus fuerant ad Pom-
2 peium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit. Ipsum
Pompeium coniunctum non offendit. Nullum ab eo habebat
ornamentum ut ceteri, qui per eum aut honores aut divitias
ceperant. Quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim
3 summa cum eius offensione domi remanserunt. Attici autem
quies tantopere Caesari fuit grata, ut victor, cum privatis pe-
cunias per epistulas imperaret, huic non solum molestus non

conservatis: κατά. — *in — largitionibus:* wegen des zügellosen (ἀκόλαστον) der Bestechung (δωροδοκία) bei der Bewerbung (παραγγελία). — *geri:* διοικεῖν. — *e re publ.:* συμφερόντως τῇ πολ. — *corr. civ. moribus:* weil der Charakter des Staats verdorben war.

§. 3. *hast. publicam:* δημόσιαι πωλήσεις, τὰ δεδημευμένα. — *numq. accessit:* ἀπειπεῖν πρός, Part. zur Verbindung mit dem folgenden. — *praes — manc. fact. est:* ἐγγυᾶσθαι und ἐργολαβεῖν. — *suo nomine:* ὑπὲρ ἑαυτοῦ, s. zu XVIII, 7, 2. — *subscribens:* ὑπογράφων.

§. 4. *in ius iit:* er verfolgte niemand. — *iud. habuit:* διαδικάζεσθαι. — *praefecturas:* προστασία. — *delatas:* auf ihn. — *sic — ut:* nahm er zwar an, aber. — *provinciam:* s. XXIV, 1, 1. — *sit secutus:* προπέμπειν. — *rei fam. fructum:* χρηματισμός. — *loc. obtinere:* s. zu XVIII, 1, 5.

§. 5. *non decere:* αἰσχρόν. Danach Part.-Constr. 'dass der, welcher verschmäht hatte' (ἀπειπεῖν πρός, wie oben §. 3). — *serviebat:* φυλάττειν. — *tranquillitati:* das ungestörte (ἀθόρυβος) des Lebens. — *observantia:* φιλοφροσύνη. — *ess. carior:* mehr gefiel. — *tribui:* ἀπονέμειν (pass. mit διά). — *officium* lässt sich hier durch χάρις ausdrücken.

VII, 1. *incidit:* ἐνστῆναι. — *usus est aet. vac.:* ἤδη πρὸς τὰς στρατείας ἀπειρηκέναι διὰ τὸ γῆρας nach Plut. v. Ages. c. 33. — *neque — ex urbe:* er selbst verhielt sich ruhig (s. zu XVI, 4, 1) in der Stadt. — *dedit:* χορηγεῖν.

§. 2. *null. habebat:* Partic. — *ceperant:* λαγχάνειν. — *invitissimi:* μάλα δυσωπούμενοι.

§. 3. *pec. imperaret:* ἀργυρολογεῖν

fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitae effugit nova pericula.

Secutum est illud tempus occiso Caesare, cum res publica VIII
penes Brutos videretur esse et Cassium, ac tota civitas se ad
eos convertisse [videretur]. Sic M. Bruto usus est, ut nullo 2
ille adulescens aequali familiarius quam hoc sene, neque solum
eum principem consilii haberet sed etiam in convictu. Ex- 3
cogitatum est a quibusdam, ut privatum aerarium Caesaris
interfectoribus ab equitibus Romanis constitueretur. Id facile
effici posse arbitrati sunt, si principes eius ordinis pecunias
contulissent. Itaque appellatus est a C. Flavio Bruti familiari
Atticus, ut eius rei princeps esse vellet. At ille, qui officia 4
amicis praestanda sine factione existimaret semperque a tali-
bus se consiliis removisset, respondit: si quid Brutus de suis
facultatibus uti voluisset, usurum, quantum eae paterentur;
sed neque cum quoquam de ea re collocuturum neque coitu-
rum. Sic ille consensionis globus huius unius dissensione dis-
iectus est. Neque multo post superior esse coepit Antonius, 5
ita ut Brutus et Cassius omissa cura provinciarum, quae iis
dicis causa datae erant a consule, desperatis rebus in exilium
proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris con-
ferre noluerat florenti illi parti, obiecto Bruto Italiaque ce-
denti HS centum milia muneri misit, eidem in Epiro absens
trecenta iussit dari, neque eo magis potenti adulatus est An-
tonio neque desperatos reliquit.

Secutum est bellum gestum apud Mutinam. In quo si IX
tantum eum prudentem dicam, minus quam debeam praedicem,
cum ille potius divinus fuerit, si divinatio appellanda est per-

τινα. — *concesserit: κατάγειν*, auf seine Bitten. — *instituto: ἀγωγή.*

VIII, 1. *se convertisse: ἀποκλίνειν πρός.*

§. 2. *usus est: προσφέρεσθαι* (passiv). — *adulescens:* obgleich ein junger Mann seiend. — *princ. consilii:* vor anderen als Rathgeber (*συμβουλευτής*). — *in convictu: ὁμόσιτον ποιεῖσθαι.*

§. 3. *excogit. est: ἔδοξε.* — *aerarium:* III, 3, 1. — *eius ordinis:* concret 'des Ritterstandes (*ἱππάς*)'. — *appell. est: παρακαλεῖν*, aktiv. — *princeps esse: κατάρχεσθαι.*

§. 4. *offic. praestanda: τὰ καθήκοντα ποιεῖν.* — *factio: στάσις.* — *se removisset: ἀφίστασθαι.* — *quant. eae pat.: κατὰ τὸ ὑπάρχον.* — *coiturum: κοινωνεῖν.* — *cons. globus: ἡ τῶν ξυμφρονούντων ἑταιρεία.* — *disc. est: καταλύειν.*

§. 5. *sup. esse coepit: προτέρημα λαβεῖν.* — *dicis causa: ἐπὶ προφάσει.* — *datae erant: κληροῦσθαι* (Br. und Cass.). — *desp. rebus:* s. zu XVIII, 9, 2. — *florenti: ἵστασθαι.* — *abiecto: προπηλακίζεσθαι, ῥίπτεσθαι ὑπὸ τῆς τύχης.* — *dari: ἐκτίνειν.* — *eo mag. adulatus est: πλημμελεῖν ἐπὶ θωπείᾳ.* — *potenti: ἐξουσίαν λαμβάνειν.*

IX, 1. *secutum est:* im Anschluss hieran (*ἐχομένως*) entstand. — *prudentem:* prud. fuisse. — *min. q. debeam:* nicht nach Gebühr. — *divinus: μαντικός.* — *divinatio: μαντική.*

petua naturalis bonitas, quae nullis casibus agitatur neque
2 minuitur. Hostis Antonius iudicatus Italia cesserat. Spes restituendi nulla erat. Non solum inimici, qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam, qui adversariis eius se dabant, et in eo laedendo aliquam consecuturos sperabant commoditatem, Antonii familiares insequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam extinguere
3 parabant. Atticus cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed e contrario familiares eius ex urbe profugientes quantum potuit texit, quibus rebus indiguerunt
4 adiuvit. P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviae, cum litibus distineretur magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum praestitit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine
5 Attico, sponsor omnium rerum fuerit. Quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem neque post calamitatem versuram facere potuisset, ille se interposuit pecuniamque sine fenore sineque ulla stipulatione credidit maximum existimans quaestum memorem gratumque cognosci simulque aperiens se non fortunae sed hominibus solere esse amicum.
6 Quae cum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat existimare. Nemini enim in opinionem veniebat Antonium
7 rerum potiturum. Sed sensus eius a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos cives videretur. Ille autem sui iudicii potius, quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alii laudaturi forent.

— *nat. bonitas:* εὐφυΐα καὶ χρηστότης. — *casibus:* σύμπτωμα. — *agitatur:* ταράττειν.

§. 2. *host. iudicatus:* da ihm der Krieg angekündigt war (ἐπαγγέλλειν). — *spes — erat:* ohne Hoffnung auf seine zukünftige Wiederherstellung (ἀποκατάστασις). — *qui adv. se dabant:* οἱ τὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἑλόντες. — *laedendo:* προπηλακίζειν. — *al. cons. comm.:* ἴδιόν τι κέρδος ἀποφέρειν (Inf. Fut. mit ἄν). — *rebus:* τὰ ἐπιτήδεια.

§. 3. *nihil indulsit:* οὐ περιορᾶν c. Partic. — *quib. reb. indig.:* das nöthige. — *adiuvit = dedit*, s. oben 7, 1.

§. 4. *prof. potuerint:* Inf. mit ἄν. *magn. terr. vexaretur:* περίφοβον εἶναι. — *off. s. praestitit:* προσφέρεσθαι. — *stit. vadimonium:* εἰς τὰ δικαστήρια παρελθεῖν. — *omn. rerum:* ὑπέρ.

§. 5. *quin etiam:* καὶ δὴ καί. — *fundum:* χωρίον. — *sec. fortuna:* als sie noch im Glücke war (εὐτυχεῖν). — *in diem:* εἰς προθεσμίαν. — *se interposuit:* μεσιδιοῦσθαι, μεσεγγυεῖσθαι (Isocr. c. soph. §. 5), κατεγγυᾶσθαι (lauter Dep. pass.). — *stipulatione:* τὰ συμβόλαια (χειρόγραφον ist spät). — *aperiens:* ἐνδείκνυσθαι (ὡς κτλ.). — *fort. hominibus:* Gen.

§. 6. *in op. veniebat:* ἐνθυμεῖσθαι ὡς.

§. 7. *reprehendebatur:* es wollten (μέλλειν) ihm Vorwürfe machen. — *ille — intuebatur:* er aber glaubte, dass es mehr seine Sache sei darauf zu sehen u. s. w.

Conversa subito fortuna est. Ut Antonius rediit in Ita- X
liam, nemo non magno in periculo Atticum putarat propter
intimam familiaritatem Ciceronis et Bruti. Itaque ad adventum 2
imperatorum de foro decesserat timens proscriptionem latebat-
que apud P. Volumnium cui, ut ostendimus, paullo ante opem
tulerat (tanta varietas iis temporibus fuit fortunae, ut modo
hi modo illi in summo essent aut fastigio aut periculo) habe-
batque secum Q. Gellium Canum aequalem simillimumque sui.
Hoc quoque est Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem 3
puerum in ludo cognorat, adeo coniuncte vixit, ut ad extre-
mam aetatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi 4
tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei sed etiam
omnibus eius amicis esset inimicus eosque vellet proscribere,
multis hortantibus tamen Attici memor fuit officii et ei, cum
requisisset ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret statim-
que ad se veniret; se eum et illius causa Canum de proscri-
ptorum numero exemisse. Ac ne quod periculum incideret,
quod noctu fiebat, praesidium ei misit. Sic Atticus in summo 5
timore non solum sibi sed etiam ei, quem carissimum habebat,
praesidio fuit. Neque enim suae solum a quoquam auxilium
petiit salutis, [sed coniuncti], ut appareret nullam seiunctam
sibi ab eo velle fortunam. Quod si gubernator praecipua 6
laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat,
cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot tam-
que gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit?

Quibus ex malis ut se emersit, nihil aliud egit, quam ut XI
quam plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. Cum pro-
scriptos praemiis imperatorum vulgus conquireret, nemo in
Epirum venit, cui res ulla defuerit, nemini non ibi perpetuo
manendi potestas facta est. Quin etiam post proelium Philip- 2

X, 1. *conversa est:* es geschah ein Umschwung, *μεταβολή, παλίρροια.* — *propt. int. familiaritatem:* wegen des Uebermasses seiner Freundschaft.

§. 2. *proscriptionem: προγραφή.* — *latebat:* hielt sich heimlich auf. — *ut ostendimus: καθάπερ ἐπάνω προεῖπον.* — *varietas: περιπέτεια.* — *in summ. fast. aut per:* auf dem Gipfel des Wohlergehens (*εὐπραγία*) oder der Gefahr. — *hab. secum: μετά.*

§. 3. *ludo: διδασκαλεῖον.* — *adeo coniuncte:* Superl.

§. 4. *od. fer. in: ὀργὴν ποιεῖσθαι κατά.* — *hortantibus: νουθετεῖν.* — *officii: χάρις.* — *sua manu: ἰδίᾳ.* — *scripsit: ἐπιστέλλειν.* — *praesidium: φυλακή.*

§. 5. *praes. fuit: διασώζειν.* — *null. seiunctam velle:* positiv 'jedes Glück theilen (*κοινωνεῖν*)'.

§. 6. *laude fertur: ἐπαίνου ἀξιοῦν τινα.* — *scopulosus: σπιλαδώδης.* — *singularis:* s. oben 4, 4. — *existimetur: χρὴ ἀποφαίνειν.* — *pervenit:* gerettet wurde.

XI, 1. *se emersit: ἐκνεῖν.* — *nihil al. egit: οὐδὲν προυργιαίτερον ποιεῖσθαι τοῦ.* — *praemiis: ἐπί.* — *imperator: αὐτοκράτωρ.* — *conquireret: ἀνερευνᾶν.* — *defuerit: ἀπορεῖν.* — *pot. facta est:* gestattete er.

pense interitumque C. Cassii et M. Bruti L. Iulium Mocillam praetorium et filium eius Aulumque Torquatum ceterosque pari fortuna perculsos instituit tueri atque ex Epiro iis omnia Samothraciam supportari iussit. Difficile est omnia persequi et
3 non necessarium. Illud unum intellegi volumus illius liberali-
4 tatem neque temporariam neque callidam fuisse. Id ex ipsis rebus ac temporibus iudicari potest, quod non florentibus se venditavit sed afflictis semper succurrit. Qui quidem Serviliam Bruti matrem non minus post mortem eius quam florentem
5 coluerit. Sic liberalitate utens nullas inimicitias gessit, quod neque laedebat quemquam neque, si quam iniuriam acceperat,
6 non malebat oblivisci quam ulcisci. Idem immortali memoria percepta retinebat beneficia, quae autem ipse tribuerat, tam diu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. Itaque hic fecit, ut vere dictum videatur

sui cuique mores fingunt fortunam hominibus.

Neque tamen ille prius fortunam quam se ipse finxit, qui cavit, ne qua in re iure plecteretur.

XII His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa intima familiaritate coniunctus adulescenti Caesari, cum propter suam gratiam et Caesaris potentiam nullius condicionis non haberet potestatem, potissimum eius deligeret affinitatem praeoptaret-
2 que equitis Romani filiam generosarum nuptiis. Atque harum nuptiarum conciliator fuit (non est enim celandum) M. Antonius triumvirum rei publicae constituendae. Cuius gratia cum augere possessiones posset suas, tantum abfuit a cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit ea nisi in deprecandis ami-

§. 2. *fort. perculsos:* ξυμφορᾷ περιπίπτειν. — *supportari:* προσκομίζειν.

§. 3. *intellegi:* 'dass offenbar werde'. — *temporariam:* den Zeitumständen angepasst. ἐπίκαιρος ist spät. — *callidam:* πλεονεκτικός.

§. 4. Der erste Satz hat sich an das vorhergehende anzuschliessen. — *iudicari:* τεκμαίρεσθαι. — *se venditavit:* ἑαυτὸν πιπράσκειν. — *afflictis:* καταπίπτειν. — *coluerit:* θεραπεύειν.

§. 5. *gessit:* τίθεσθαι. — *non malebat:* ἀνθαιρεῖν. — *ulcisci:* ἐπελθεῖν τὰ ἀδικήματα.

§. 6. *immortali:* ἀγήρατος. — *retinebat:* παρακείμενον φυλάττειν. — *tribuerat:* nimm εὐεργετεῖν. — *Itaque — videatur:* so dass hinsichtlich seiner wenigstens, mit Recht der Dichter zu sagen scheint. — *sui — hominibus:* etwa ὁ τρόπος ἑκάστῳ τὴν τύχην ξυνίσταται, einzuleiten mit ὅτι.

XII, 1. *int. fam. coniunctus:* καταταχθεὶς εἰς τοὺς εὐνουστάτους τῶν φίλων. — *nullius — potestatem:* da es ihm freistand, sich mit jedem zu verschwägern (κηδεύειν). — *generosarum:* εὐγενής.

§. 2. *conc. fut.:* καθιστάναι. — *triumv. r. publ.:* εἷς τῶν τριῶν τῆς πολιτείας ἐπιμελητῶν, im folgenden einfach οἱ τρεῖς, ein mehr entsprechender Ausdruck fehlt. App. B. C. IV, 7: καινὴν ἀρχὴν ἐπὶ καταστάσει τῶν παρόντων, ἴσον ἰσχύουσαν ὑπάτοις, ἣν ἄν τις Ἑλλήνων ἁρμοστὰς ὀνομάσειεν. — *posses-*

corum aut periculis aut incommodis. Quod quidem sub ipsa 3
proscriptione perillustre fuit. Nam cum L. Saufei equitis Romani aequalis sui, qui complures annos studio ductus philosophiae habitabat Athenis habebatque in Italia pretiosas possessiones, triumviri bona vendidissent consuetudine ea, qua tum res gerebantur, Attici labore atque industria factum est, ut eodem nuntio Saufeius fieret certior se patrimonium amisisse et recuperasse. Idem L. Iulium Calidum, quem post 4
Lucretii Catullique mortem multo elegantissimum poetam nostram tulisse aetatem vere videor posse contendere neque minus virum bonum optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum propter magnas eius Africanas possessiones in proscriptorum numerum a. P. Volumnio praefecto fabrum Antonii absentem relatum expedivit. Quod in praesenti utrum 5
ei laboriosius an gloriosius fuerit, difficile est iudicare, quod in eorum periculis non secus absentes quam praesentes amicos Attico esse curae cognitum est.

Neque vero ille minus bonus paterfamilias habitus est XIII
quam civis. Nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax minus aedificator. Neque tamen non in primis bene habitavit omnibusque optimis rebus usus est. Nam domum 2
habuit in colle Quirinali Tamphilianam ab avunculo hereditate relictam. Cuius amoenitas non aedificio sed silva constabat. Ipsum enim tectum antiquitus constitutum plus salis quam

siones: κτήματα. — *incommodis:* ξυμφορά.

§. 3. *quidem:* δὴ καί. — *stud. ductus:* σπουδάζειν περί. — *possessiones:* hier wohl ἀγροί. — *bona:* οὐσία. — *cons. ea qua:* wie damals — pflegten. — *industria:* φιλοτίμημα. — *recuperasse:* ἀνακτᾶσθαι.

§. 4. *m. elegant.:* οὐδενὸς δεύτερος. — *poetam — aetatem:* von den Dichtern unsrer Zeit (τῶν καθ' ἡμᾶς π.) gewesen sei. — *contendere:* ἀποφαίνεσθαι. — *neque minus:* übers. 'er war aber auch' u. s. w. — *praef. fabrum:* τεκτόνων ἔπαρχος (Dion. Hal. Ant. VII, 59, wo er bei Beschreibung der Servianischen Verfassung von den mit zur zweiten Klasse gehörigen *centuriae fabrum* spricht, sagt: προσέκειντο δ' αὐτοῖς δύο λόχοι τεκτόνων καὶ χαλκοτύπων, καὶ ὅσοι ἄλλοι πολεμικῶν ἔργων ἦσαν χειροτέχναι). — *relatum:* τάσσειν. — *expedivit:* ἀπολύειν.

§. 5. *in praesenti:* in den damaligen Zeiten. — *laboriosius:* ἐπίπονος. — *iudicare:* διαλαμβάνειν.

XIII, 1. Uebers. 'Jener Mann stand aber in nicht minderem Ansehn wegen seiner Erfahrenheit im Hauswesen (ἡ οἰκονομικὴ ἐμπειρία) als wegen seiner politischen Rechtlichkeit (χρηστότης)'. — *nemo — aedif.:* 'er blieb hinter jedem zurück im Kaufen und Banen'. — *neq. t. non:* οὐ μὴν ἀλλά. — *in pr. b. habitavit:* 'er hatte in seinem Hanse alles aufs Schönste zubereitet'. — *rebus:* ἔπιπλα, vgl. zu X, 4, 2.

§. 2. *hab. her. relictam:* er hatte aus der Erbschaft des Oheims bekommen (λαμβάνειν). — *cuius — constabat:* angenehm nicht sowohl wegen des Gebäudes (οἰκοδόμημα) selbst, als wegen des Parkes. — *tectum:* οἶκος. *ipsum* kann wegbleiben. — *constitutum:* ἅτε c. Partic. — *plus s. q. sumptus:* 'war merkwürdiger (χαρίεις) als kostbarer',

sumptus habebat. In quo nihil commutavit, nisi si quid ve-
3 tustate coactus est. Usus est familia, si utilitate iudicandum
est, optima, si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri
litteratissimi, anagnostae optimi et plurimi librarii, ut ne
pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum
pulchre facere posset, pari modo artifices ceteri, quos cultus
4 domesticus desiderat, apprime boni. Neque tamen horum
quemquam nisi domi natum domique factum habuit. Quod est
signum non solum continentiae sed etiam diligentiae. Nam
et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis videas,
continentis debet duci, et potius diligentia quam pretio pa-
5 rare non mediocris est industriae. Elegans non magnificus,
splendidus non sumptuosus; omnisque diligentia munditiam
non affluentiam affectabat. Supellex modica non multa, ut in
6 neutram partem conspici posset. Nec praeteribo, quamquam
nonnullis leve visum iri putem, cum in primis lautus esset
eques Romanus et non parum liberaliter domum suam omnium
ordinum homines invitaret, non amplius quam terna milia pe-
raeque in singulos menses ex ephemeride eum expensum sum-
7 ptui ferre solitum. Atque hoc non auditum sed cognitum prae-
dicamus. Saepe enim propter familiaritatem domesticis rebus
interfuimus.

XIV Nemo in convivio eius aliud acroama audivit quam ana-
gnosten. Quod nos quidem iucundissimum arbitramur. Neque

vgl. zu V, 1, 3. — *commutavit: ἀλλοιοῦν.*

§. 3. *familia: οἰκέται.* — *si — iud. est:* für einen, welcher sieht (*ἀποβλέπειν*) auf. — *vix mediocri: πάνυ εὐτελής.* — *namque — erant:* denn er besass. — *litteratus: πολυμαθής.* — *librarius: ὑπογραφεύς.* — *pedisequus: ἀκόλουθος.* — *fac. posset: ἠσκημένος.* — *quos — desiderat:* welche vorhanden sein müssen, in einem wohl eingerichteten Hause.

§. 4. *domi — factum: οἰκογενής, οἰκοτραφής.* — *diligentiae: ἐπιμέλεια.* — *quod — videas:* was man wohl die meisten kann thun sehen. — *mediocris: ἡ τυχοῦσα.* — *industria: ἐθελοπονία.*

§. 5. Er war aber u. s. w. — *elegans: εὐπρεπής.* — *magnificus: ἀλάζων.* — *splendidus: λαμπρός.* — *sumptuosus: χρημάτων προετικός.* — *omn. dil. affectabat: φιλοτιμεῖσθαι περί,* auf Atticus bezogen. — *munditia: καθαρότης καὶ φιλοφροσύνη.* — *affluentia: περισσεία.* — *supellex: τὰ σκεύη.* — *ut consp. posset: ἄτοπος.* — *in n. partem: ἐξ οὐδετέρων.*

§. 6. *praeteribo: παραλείπειν.* — *quamq. putem:* obgleich mir bewusst. — *leve: οὐδενὸς ἄξιον.* — *lautus: μεγαλόψυχος.* — *non p. liberaliter: λίαν φιλοφρόνως (ἀναπεπταμένην εἶχε τὴν οἰκίαν).* — *omn. ordinum: παντοῖος.* — *terna milia:* Sesterze, s. oben 3, 2. — *ex eph.: κατά γε.* — *exp. sumpt. ferre: καταδαπανᾶν.*

§. 7. *non — cognitum:* nicht durch Hören gelernt habend, sondern wissend. — *praedic.: ἀποφαίνεσθαι περί.* — *dom. reb. interf.: κοινωνεῖν τῆς οἰκονομίας.*

XIV, 1. *in conv. eius:* mit ihm

umquam sine aliqua lectione apud eum cenatum est, ut non
minus animo quam ventre convivae delectarentur. Namque 2
eos vocabat, quorum mores a suis non abhorrerent. Cum
tanta pecuniae facta esset accessio, nihil de cotidiano cultu
mutavit, nihil de vitae consuetudine, tantaque usus est moderatione,
ut neque in sestertio vicies, quod a patre acceperat,
parum se splendide gesserit, neque in sestertio centies affluentius
vixerit, quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque
fortuna. Nullos habuit hortos nullam suburbanam aut 3
maritimam sumptuosam villam neque in Italia praeter Arretinum
et Nomentanum rusticum praedium, omnisque eius pecuniae
reditus constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus.
Ex quo cognosci potest usum eum pecuniae non magnitudine
sed ratione metiri solitum.

Mendacium neque dicebat neque pati poterat. Itaque eius XV
comitas non sine severitate erat neque gravitas sine facilitate,
ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur
an amarent. Quidquid rogabatur, religiose promittebat, quod
non liberalis sed levis arbitrabatur polliceri, quod praestare
non posset. Idem in tuendo, quod semel annuisset, tanta erat 2
cura, ut non mandatam sed suam rem videretur agere. Numquam
suscepti negotii eum pertaesum est. Suam enim existimationem
in ea re agi putabat. Qua nihil habebat carius.
Quo fiebat, ut omnia Ciceronum M. Catonis Q. Hortensii Auli 3
Torquati multorum praeterea equitum Romanorum negotia
procuraret. Ex quo iudicari poterat non inertia sed iudicio
fugisse rei publicae procurationem.

speisend, *συνδειπνεῖν*. — *lectio: ἀνάγνωσμα*. — *ap. eum cen. est:* bewirthete er seine Freunde. — *convivae: ὁ κληθείς*.

§. 2. *vocabat:* u. a. *δαιτυμόνα ποιεῖσθαι*. — *quorum — non abhorr.:* welche übereinstimmten mit ihm hinsichtlich des Charakters. — *facta accessio: προσκτᾶσθαι*. — *cultu: δίαιτα*. — *vit. consuetud.: ἀγωγή*. — *par. splendide: μικρολόγος*. — *affluentius: περισσός*. — *fast. steterit: τὴν στάσιν τηρεῖν*.

§. 3. *suburb. villam* = suburbanum, *προάστειον*. — *marit. villam: ἐπιθαλάσσιος ἔπαυλις*. — *rust. praedium: χωρίον*. — *const. in:* kamen (*γίγνεσθαι ἐκ*). — *metiri: ἀναμετρεῖσθαι*.

XV, 1. *mend.* — *poterat:* er log weder selbst, noch ertrug er (*ἀνέχεσθαι, περιορᾶν*), dass ein andrer log (Partic.) — *comitas: φιλοφροσύνη*. — *severitas: σεμνότης*, dasselbe Wort mag auch *gravitas* bezeichnen. — *facilitas: εὐκολία*. — *vereri: αἰσχύνεσθαι*. — *liberalis: φιλάνθρωπος*. — *praestare:* nimm *ἐμμένειν*.

§. 2. *tuendo: διαπράττεσθαι*. — *annuisset: κατανεύειν*. — *agere: ἐπιμελεῖσθαι*. — *suscepti:* relativ. — *pert. est: δυσχεραίνειν τι* u. *ἐπί τινι*. — *existim.: εὐδοξία*. — *agi: κινδυνεύειν περί*. — *putabat:* Part. — *hab. carius: προκρίνειν*.

§. 3. *negotia:* neutr. des Artikels. — *procurare: ἐπιτροπεύειν*. — *inertia: ἀργία*. — *iudicio: ἐπίτηδες*. — *fugisse: ἀπειπεῖν πρός*. — *procurationem: ἐπιμέλεια*.

XVI Humanitatis vero nullum afferre maius testimonium pos-
sum, quam quod adulescens idem seni Sullae fuit iucundissimus,
senex adulescenti M. Bruto, cum aequalibus autem suis Q.
Hortensio et M. Cicerone sic vixit, ut iudicare difficile sit, cui
2 aetati fuerit aptissimus. Quamquam eum praecipue dilexit
Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut fami-
3 liarior. Ei rei sunt indicio praeter eos libros, in quibus de
eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, sedecim volumina
epistularum ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad
Atticum missarum. Quae qui legat, non multum desiderabit
4 historiam contextam eorum temporum. Sic enim omnia de
studiis principum vitiis ducum mutationibus rei publicae per-
scripta sunt, ut nihil in iis non appareat, et facile existimari
possit prudentiam quodammodo esse divinationem. Non enim
Cicero ea solum, quae vivo se acciderunt, futura praedixit, sed
etiam, quae nunc usu veniunt, cecinit ut vates.

XVII De pietate autem Attici quid plura commemorem, cum
hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere matris suae,
quam extulit annorum nonaginta, cum ipse esset septem et
sexaginta, se numquam cum matre in gratiam redisse, num-
quam cum sorore fuisse in simultate, quam prope aequalem
2 habebat. Quod est signum aut nullam umquam inter eos
querimoniam intercessisse aut hunc ea fuisse in suos indul-
3 gentia, ut, quos amare deberet, irasci eis nefas duceret. Ne-
que id fecit natura solum, quamquam omnes ei paremus, sed
etiam doctrina. Nam principum philosophorum ita percepta
habuit praecepta, ut iis ad vitam agendam non ad ostentatio-
nem uteretur.

XVIII Moris etiam maiorum summus imitator fuit antiquitatisque
amator. Quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam

XVI, 1. *afferre:* παριστάναι. — *aptissimus:* ἐπιτήδειος πρός.

§. 2. *quamquam:* οὐ μὴν ἀλλά.

§. 3. *ei — indicio:* ein Beleg (τεκμήριον) hierfür (Gen.). — *in vulg. editi:* ἐκδιδόναι. — *volumina:* βιβλίον. — *missarum:* relativ. — *contextam:* συνεχής.

§. 4. *studiis:* φιλοτίμημα. — *perscripta sunt:* ἱστορεῖν. — *appareat:* ἐνεῖναι. — *facile possit:* ἔστι τῷ βουλομένῳ. — *quodammodo:* οἷόν τις. — *quae usu veniunt:* τὰ κυρωθέντα. — *cecinit:* μαντεύεσθαι. — *vates:* χρησμολόγος.

XVII, 1. *quid:* τί χρή. — *gloriantem:* μεγαλύνειν. — *in gr. redisse:* διαλλάττεσθαί τινι und πρός τινα. — *fu. in simult.:* διαφέρεσθαι πρός τινα. — *aequalem:* ἧλιξ.

§. 2. *querimoniam:* ἔγκλημα. — *inter eos interc.:* ‘gegen einander gehabt haben’. — *indulgentia:* πραότης.

§. 3. *natura:* διά. — *principum:* ἄκρος. — *perc. habuit:* οἰκειοῦσθαι. — *praecepta:* παραίνεσις. — *ostentationem:* ἐπίδειξις.

XVIII, 1. *mor. maiorum:* τὰ πάτρια ἐπιτηδεύματα. — *imitator:* ζηλωτής. — *antiquitatis:* ἀρχαιολογία. — *amator:* u. a. θιασώτης. — *quam — cognitam:* er war so weit vorgedrungen (προελαύνειν) in ihrer Kunde (διακριβοῦσθαι περί τινος).

totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ordinavit.
Nulla enim lex neque pax neque bellum neque res illustris 2
est populi Romani, quae non in eo suo tempore sit notata,
et, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit,
ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere.
Fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti rogatu 3
Iuniam familiam a stirpe ad hanc aetatem ordine enumeraverit
notans, qui a quoque ortus quos honores quibusque temporibus
cepisset, pari modo Marcelli Claudii de Marcellorum, 4
Scipionis Cornelii et Fabii Maximi Fabiorum et Aemiliorum.
Quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem
habent notitiae clarorum virorum. Attigit poeticen 5
quoque, credimus, ne eius expers esset suavitatis. Nam de
viris, qui honore rerumque gestarum amplitudine ceteros Romani
populi praestiterunt, exposuit ita, ut sub singulorum 6
imaginibus facta magistratusque eorum non amplius quaternis
quinisve versibus descripserit. Quod vix credendum est tantas
res tam breviter potuisse declarari. Est etiam unus liber
Graece confectus de consulatu Ciceronis.

Haec hactenus Attico vivo edita a nobis sunt. Nunc, XIX
quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur
et, quantum potuerimus, rerum exemplis lectores
docebimus, sicut supra significavimus, suos cuique mores plerumque
conciliare fortunam. Namque hic contentus ordine eque- 2
stri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris Divi
filii, cum iam ante familiaritatem eius esset consecutus nulla

— *in eo vol. quo mag. ordinavit:* kurz ʻin dem Verzeichniss (ἀναγραφή) der aufeinanderfolgenden (οἱ ἐφεξῆς) Magistrate (ἄρχοντες)ʼ.

§. 2. *suo:* καθήκων. — *sit notata:* ἀναγράφειν. — *originem:* γένεσις. — *subtexuit:* συμπεριλαμβάνειν. — *propagines:* γενεαλογία.

§. 3. *separatim:* ἰδίως. — *Iun. fam.* = Iuniorum fam. — *stirpe:* ἀρχή. — *ordine:* nach der Zeitfolge, ἀκολούθως τοῖς χρόνοις. — *qui a quoq. ortus:* von wem ein jeder abstamme. — *cepisset:* προάγεσθαι εἰς.

§. 4. *Marc. Claudii:* wiederhole *rogatu.* — *aliq.* — *notitiae:* φιλομαθεῖν περί.

§. 5. *attigit:* ἅπτεσθαι. Plutarch sagt von Cicero (c. 2) ἐρρύη πως προθυμότερον ἐπὶ ποιητικήν. — *suavitatis:* ἡδονή. — *versibus:* ἐμμέτρως. — *exposuit:* διεξέρχομαι.

§. 6. *descripserit:* διηγεῖσθαι. — *quod cred. sit:* es scheint aber fast unglaublich. — *breviter:* διὰ βραχέων. — *potuisse:* übers. ʻdass er im Stande gewesen seiʼ. Das relat. *quod* vor *tantas res potuisse* kann auch im Gr. beibehalten werden. — *declarari:* σαφηνίζειν, aktiv. — *Graece:* ἑλληνιστί. — *confectus:* συγγράφειν.

XIX, 1. *haec hactenus:* μέχρι τοῦδε. — *edita sunt:* ἐκδέδ. ὁ λόγος. — *a nobis:* Dat. — *superst. esse:* περιλείπεσθαι. *ei* bleibt weg. — *quant. potuerimus:* κατὰ τὸ δυνατόν. — *rer. exemplis:* Thatsachen als Belege gebrauchend. — *supra:* 11, 6. — *signific.:* προειπεῖν. — *plerumque:* εἰωθέναι, φιλεῖν.

§. 2. *contentus:* ἀρκοῦν ἔχειν τι. — *imp. Div. filii:* d. i. des Augustus. *Imperator* als Kaisertitel ist αὐτο-

alia re quam elegantia vitae, qua ceteros ceperat principes
3 civitatis dignitate pari fortuna humiliore. Tanta enim prosperitas Caesarem est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam ante detulerat, et conciliarit, quod nemo
4 adhuc civis Romanus quivit consequi. Nata est autem Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. Hanc Caesar vix anniculam Tiberio Claudio Neroni Drusilla nato privigno suo despondit. Quae coniunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem.

XX Quamquam ante haec sponsalia, non solum cum ab urbe abesset, numquam ad suorum quemquam litteras misit, quin Attico mitteret, quid ageret, in primis quid legeret quibusque in locis et quam diu esset moraturus, sed etiam cum esset in
2 urbe, et propter infinitas suas occupationes minus saepe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies temere intercessit, quo non ad eum scriberet, cum modo aliquid de antiquitate ab eo requireret, modo aliquam quaestionem poeticam ei proponeret,
3 interdum iocans eius verbosiores eliceret epistulas. Ex quo accidit, cum aedis Iovis Feretrii in Capitolio ab Romulo constituta vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici ad-
4 monitu Caesar eam reficiendam curaret. Neque vero a M. Antonio minus absens litteris colebatur, adeo ut accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, curae sibi haberet certiorem fa-
5 cere Atticum. Hoc quale sit facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantae sit sapientiae eorum retinere usum benivolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit [intercedere] necesse inter Caesarem atque Antonium, cum se

κράτωρ. *divus* θεῖος. — *elegantia:* τὸ εὔχαρι καὶ ἀστεῖον. — *ceperat:* προσάγεσθαι. — *fort. humiliore:* an Glück aber nachstehend, nämlich dem Augustus.

§. 3. *prosp. est consecuta:* εὐθενεῖν. — *conciliarit:* παρασκευάζειν.

§. 4. *neptis:* θυγατριδῆ (υἱωνὴ ist die Tochter des Sohnes). — *collocarat:* συνοικίζειν. — *anniculam:* ἐνιαύσιος. — *privignus:* πρόγονος, vgl. VII, 2, 1. — *despondit:* ἐγγυᾶν. — *coniunctio:* κηδεία. — *sanxit:* βεβαιοῦσθαι. — *familiar.:* ὁμιλία. — *frequentiorem:* συχνός.

XX, 1. *quamquam:* καίτοι, ἀλλὰ μὴν καί. — *sponsalia:* ἐγγύη. — *mitteret:* ἐπιστέλλειν. — *legeret:* βιβλίοις ἐντυγχάνειν.

§. 2. *inf. s. occupationes:* ὑπερβολὴ τῆς ἀσχολίας. — *frueretur:* τῆς ὁμιλίας (als einer seltneren) ἀπολαύειν. — *temere:* πώς. — *intercessit:* ἐνεστάναι. — *requireret:* ἐπιζητεῖν. — *proponeret:* προτείνειν. — *iocans:* s. zu XV, 3, 1. — *verbosus:* πολυλόγος. — *eliceret:* ἐκκαλεῖσθαι.

§. 3. *cum aedis — prolaberetur:* übers. ‘als am Tempel — vor Alter und Vernachlässigung das Dach einstürzte (καταπίπτειν)’. — *reficiendam:* s. zu IX, 4, 5.

§. 4. *acc. cur. s. haberet:* οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι seq. Inf. — *cert. facere:* ἐπιστέλλειν.

§. 5. *hoc q. sit:* hierüber aber. — *existimabit:* διαλαμβάνειν. — *retinere:* τηρεῖν. — *max. rerum:* περί oder ὑπέρ. — *aemulatio:* ζηλοτυπία. — *obtrectatio:* φθόνος. — *intercedebat:* ἐγγίγνεσθαι. — *fuit necesse:* εἰκός. — *esse:* καθεστάναι.

uterque principem non solum urbis Romae sed orbis terrarum
esse cuperet.
Tali modo cum septem et septuaginta annos complesset XXI
atque ad extremam senectutem non minus dignitate quam
gratia fortunaque crevisset (multas enim hereditates nulla alia
re quam bonitate consecutus est) tantaque prosperitate usus
esset valetudinis, ut annis triginta medicina non indiguisset,
nactus est morbum, quem initio et ipse et medici contempserunt. 2
Nam putarunt esse tenesmon, cui remedia celeria faciliaque
proponebantur. In hoc cum tres menses sine ullis doloribus, 3
praeterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset, subito
tanta vis morbi in imum intestinum prorupit, ut extremo tem-
pore per lumbos fistulae puris eruperint. Atque hoc prius- 4
quam ei accideret, postquam in dies dolores accrescere febres-
que accessisse sensit, Agrippam generum ad se accersi iussit
et cum eo L. Cornelium Balbum Sextumque Peducaeum. Hos 5
ut venisse vidit, in cubitum innixus *quantam* inquit *curam
diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim,
cum vos testes habeam, nihil necesse est pluribus verbis com-
memorare. Quibus quoniam, ut spero, satisfeci me nihil reliqui
fecisse, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est, ut egomet
mihi consulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi stat alere* 6
*morbum desinere. Namque his diebus, quidquid cibi sumpsi, ita
produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. Quare a
vobis peto, primum ut consilium probetis meum, deinde ne fru-
stra dehortando impedire conemini.*
Hac oratione habita tanta constantia vocis atque vultus, XXII

XXI, 1. *complesset: ἀνύειν.* — *prosper. valet.: εὐρωστίας ἀκμή.*

§. 2. *nact. est: περιπίπτειν τινί, ἐμπίπτειν εἰς.* — *tenesmon: τεινεσμός.* — *remedia: φάρμακον, φαρμακεία* (im plur.). — *celeria: σύντομος.* — *faciliaque: εὐμαρής.* — *proponebantur: προστάσσειν.*

§. 3. *consumpsisset: ἀναλίσκειν.* — *tant. vis morbi prorupit: τοσοῦτο τὸ πάθος ἐπέτεινε εἰς.* — *intestinum: κοιλία.* — *lumbi: τὰ ἰσχία.* — *fistula puris: ἀπόστημα.* — *eruperint: ἐξανθεῖν.*

§. 4. *in dies: εἰς ἡμέραν.* — *ad se acc. iubet: μεταπέμπεσθαι.*

§. 5. *in cub. innixus: ἐπ' ἀγκῶνος ὀρθωθείς.* — *in val. tuenda: περὶ τὸ ὑγιεινόν.* — *adhibuerim: ποιεῖσθαι.* — *pl. verb. commemorare: διὰ πλειόνων μηκύνειν.* — *quib. quon. satisfeci:* da ich euch nun hinlänglich gezeigt habe (*ἐνδ.*). — *ut spero:* durch *δοκεῖν* auszudrücken. — *rel. fecisse: παραλείπειν.* — *pertineret: τείνειν πρός.* — *rel. est:* füge *ἤδη* hinzu.

§. 6. *nam mihi stat: δοκεῖν*, abs. Partic. im Anschluss an das vorhergehende (Buttm. §. 145 Anm. 10, 2). — *alere: βόσκειν*, ein wie der Poesie (Soph. Phil. 311: *ἀπόλλυμαι τάλας ἔτος τόδ' ἤδη δέκατον ἐν λιμῷ τε καὶ κακοῖσι βόσκων τὴν ἀδηφάγον νόσον*), so auch der Prosa geläufiger Tropus. — *sumpsi:* wörtlich *αἱρεῖσθαι* (Thuc. II, 75). — *dehortando: ἀποτρέπειν*, Part.

XXII, 1. *tanta constantia:* durch *ἄτρεπτος ὤν* (*τι*) auszudrücken. —

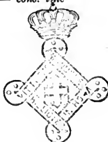
ut non ex vita sed ex domo in domum videretur migrare, cum
2 quidem Agrippa eum flens atque osculans oraret atque obsecraret, ne id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret, et quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi suisque reservaret, preces eius taciturna sua obstinatione de-
3 pressit. Sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit, leviorque morbus esse coepit. Tamen propositum nihilo setius peregit. Itaque die quinto, postquam id consilium inierat, pridie Calendas Apriles Cn. Domitio C. Sosio con-
4 sulibus decessit. Elatus est in lecticula, ut ipse praescripserat, sine ulla pompa funeris comitantibus omnibus bonis maxima vulgi frequentia. Sepultus est iuxta viam Appiam ad quintum lapidem in monumento Q. Caecilii avunculi sui.

migrare ex: ἀλλάσσειν. — *flens, osculans:* Subst. unter (μετά) Thränen und Küssen.

§. 2. *id — cogeret:* τὸ χρεών. — *sibi:* soviel an ihm. — *acceleraret:* σπεύδειν. — *tum quoque:* auch jetzt noch. — *superesse:* περιγίγνεσθαι. — *reservaret:* σώζειν αὐτόν τινι. — *tac. obstinatione:* durch das Hartnäckige (τὸ ἀμετάπειστον καὶ ἀμετάτρεπτον) seines Stillschweigens. — *depressit:* ἀποτρίβεσθαι.

§. 3. *decessit:* ἐκλείπειν, intrans. — *prop. peregit:* ἐμμένειν τοῖς λογισμοῖς ἄχρι τέλους. — *cons. inierat:* προαιρεῖσθαι. — *prid. Cal. Apr.:* μιᾷ πρὸ τῶν καλανδῶν τοῦ Ἀπριλίου. Gewöhnlich zählen die Griechen der Römerzeit die Monatstage nach ihrer laufenden Nummer, also hier 'am 31. Tage des März'.

§. 4. *lecticula:* s. zu XXIII, 4, 3. — *pompa:* μεγαλοπρέπεια. — *funeris:* περί. — *comitant.:* προπέμπειν, Part. pass. auf Att. bezogen. — *max. vulgi frequent.:* indem eine grosse Menge herzugeströmt war, συρρεῖν ἐπὶ θέᾳ. — *lapidem:* μιλιάριον. — *monumento:* μνημεῖον.

Register der Eigennamen.

Die mit einem Stern bezeichneten sind ohne Autorität.

Ace Ἄκη.
Acheruns Ἀχέρων, οντος.
Adimantus Ἀδείμαντος.
Admetus Ἄδμητος.
Aegae Αἰγαί.
Aegates insulae αἱ Αἰγοῦσσαι.
Aegos flumen Αἰγὸς ποταμοί.
Aegyptins Αἰγύπτιος.
Aegyptus Αἴγυπτος.
Aemilius Paulus Αἰμίλιος Παῦλος.
Aeolia, Aeolis Αἰολίς, ίδος.
Afri οἱ Λίβυες.
Africa Λιβύη.
Africanus Λιβυκός, s. Corn. Scipio.
Agamemno Ἀγαμέμνων, ονος.
Agesilaus Ἀγησίλαος.
Agis Ἆγις, ιδος.
Agno Ἄγνων, ωνος.
Alcibiades Ἀλκιβιάδης.
Alcmaeon Ἀλκμαίων, ωνος.
Alexander Ἀλέξανδρος.
Alexandrea Ἀλεξάνδρεια.
Alpes Ἄλπεις, εων, αἱ.
Alpici Ἄλπειοι.
Amphipolis Ἀμφίπολις.
Amyntas Ἀμύντας.
Andocides Ἀνδοκίδης.
Anicia Ἀνικία.
Antigenes Ἀντιγένης, ους.
Antigonns Ἀντίγονος.
Antiochus Ἀντίοχος.
Antipater Ἀντίπατρος.
Antonius Ἀντώνιος.
Apenninns Ἀπεννῖνος, τὰ Ἀπεννῖνα ὄρη.
Apollo Ἀπόλλων, ωνος.
Apollocrates Ἀπολλοκράτης.
Appia via ἡ Ἀππία ὁδός.
Apulia Ἀπουλία.
Arcadia Ἀρκαδία.
Arcas Ἀρκάς, άδος.
Archias Ἀρχίας.
Archinus Ἀρχῖνος.
Arete Ἀρέτη, Ἀρήτη.
Argi Ἄργος, ους, τό.
Argilius Ἀργίλιος.
Argivus Ἀργεῖος.
Ariobarzanes Ἀριοβαρζάνης, ους.
Aristides Ἀριστείδης.
Aristomache Ἀριστομάχη.
Armenius Ἀρμένιος.
Arretinum Ἀρρητῖνον.
Arsideus *Ἀρσιδεύς.
Artabazus Ἀρτάβαζος.
Artaphernes Ἀρταφέρνης, ους, Accus. ην.
Artaxerxes Ἀρταξέρξης.
Artemisinm Ἀρτεμίσιον.
Asia Ἀσία.
Aspendius Ἀσπένδιος.
Aspis Ἀσπίς, ίδος.
Athaman Ἀθαμάν, ᾶνος.
Athenae Ἀθῆναι, von Athen Ἀθήνηθεν.
Atheniensis, Atticns Ἀθηναῖος.
Attica Ἀττική.
Atticns Ἀττικός.
Aulns Αὖλος.
Aurelins Αὐρήλιος.
Autophradates Αὐτοφραδάτης, ους.

Babylon Βαβυλών, ῶνος.
Baebius Tamphilus Βαίβιος Τάμφιλος.
Bagaeus Βαγαῖος.
Balbus Βάλβος.
Bithynia Βιθυνία.
Bithynius Βιθυνός.
Bizanthe Βισάνθη.
Blitho Βλίθων.

Lusitanus *Λυσιτανός*.
Lutatius Catulus *Λουτάτιος Κάτλος*.
Lyco *Λύκων, ωνος*.
Lycus *Λύκος*.
Lydia *Λυδία*.
Lydus *Λυδός*.
Lysander *Λύσανδρος*.
Lysimachus *Λυσίμαχος*.
Lysis *Λῦσις, ιδος*.

Macedo *Μακεδών, όνος*.
Macedonia *Μακεδονία*.
Macrochir *Μακρόχειρ*.
Magnes *Μάγνης, ητος*.
Magnesia *Μαγνησία*.
Mago *Μάγων, ωνος*.
Mamercus *Μάμερκος*.
Mandrocles *Μανδροκλῆς*.
Manlius Vulso *Μάλλιος *Οὐόλσων*.
Mantinea *Μαντίνεια*.
Marathon campus *τὸ Μαραθῶνι πεδίον*.
Marathonius *Μαραθώνιος*.
Marcus *Μάρκος*.
Mardonius *Μαρδόνιος*.
Marius *Μάριος*.
Massagetae *Μασσαγέται*.
Media *Μηδία*.
Medicus *Μηδικός*.
Medius *Μῆδος*.
Meneclides *Μενεκλείδας*.
Menelai portus *Μενελάϊος λιμήν*.
Menestheus *Μενεσθεύς*.
Mercurius *Ἑρμῆς*.
Messena, Messene *Μεσσηνία*.
Micythus *Μίκυθος*.
Milesius *Μιλήσιος*.
Miltiades *Μιλτιάδης*.
Minerva *Ἀθηνᾶ*.
Minucius Rufus *Μινούκιος Ῥοῦφος*.
Mithridates *Μιθριδάτης, Μιθραδάτης*.
Mithrobarzanes *Μιθροβαρζάνης*.
Mnemon *Μνήμων, ονος*.
Molossus *Μολοσσός*.
Munychia *Μουνυχία*.
Mutina *Μουτίνη, Μυτίνη*.
Mycale *Μυκάλη*.
Mytilenaeus *Μυτιληναῖος*.
Myus *Μυοῦς, οῦντος, ἡ*.

Naxus *Νάξος*.
Nectanabis, Nectanebis *Νεκτάναβις, ιδος, Νεκτανεβώς*.
Neocles *Νεοκλῆς*.
Neontichus *Νέον τεῖχος*.
Neoptolemus *Νεοπτόλεμος*.
Neptunus *Ποσειδῶν*.
Nicanor *Νικάνωρ, ορος*.
Nicia *Νικίας*.
Nilus *Νεῖλος*.
Nisaeus *Νισαῖος*.
Nomentanum *Νωμεντανόν*.
Nora *Νῶρα, τά*.
Numidae *Νομάδες*.

Oedipus *Οἰδίπους*.
Olympia *Ὀλυμπία*.
Olympias *Ὀλυμπιάς, άδος*.
Olympiodorus *Ὀλυμπιόδωρος*.
Olynthius *Ὀλύνθιος*.
Olynthus *Ὄλυνθος*.
Onomarchus *Ὀνόμαρχος*.
Orchomenius *Ὀρχομένιος*.
Orestes *Ὀρέστης*.
Orni **Ὄρνοι*.

Pactye *Πακτύη*.
Padus *Πάδος* (*Ἠριδανός* poetisch, Polyb. II, 16).
Pamphylium mare *τὸ Παμφύλιον πέλαγος*.
Pandantes *Πανδάντης*.
Paphlago *Παφλαγών, όνος*.
Paphlagonia *Παφλαγονία*.
Paraetacae *Παραιτάκαι, Παραιτακηνοί*.
Parius *Πάριος*.
Parus *Πάρος*.
Patroclus *Πάτροκλος, Πατροκλῆς*.
Pausanias *Παυσανίας*.
Pelopidas *Πελοπίδας*.
Peloponnesius *Πελοποννήσιος, Πελοποννησιακός*.
Peloponnesus *Πελοπόννησος*.
Perdiccas *Περδίκκας*.
Pergamenus *Περγαμηνός*.
Pericles *Περικλῆς*.
Perpenna *Περπέννας, α*.
Perses *Πέρσης*.
Persicus *Περσικός*.
Persis *Περσίς, ίδος*.
Peucestes *Πευκέστης*.
Phalereus *Φαληρεύς*.
Phalericus portus *Φαληρός, ὁ*.
Pharnabazus *Φαρνάβαζος*.
Pherae *Φηραί*.
Pheraeus *Φεραῖος*.
Phidias *Φειδίας*.
Phidippus *Φείδιππος*.
Philippensis *Φιλιππήσιος*.
Philippus *Φίλιππος*.

	Mk. Pf.
Supplementum lectionis Graecae. Von C. A. J. Hoffmann	1. 50
Theokrits Idyllen. Von A. T. H. Fritzsche. 2. Aufl.	2. 40
Thukydides. Von G. Böhme. 2. u. 3. Auflage. 2 Bände in 4 Heften. Jedes Heft (à 2 Bücher)	1. 50
Xenophons Anabasis. Von F. Vollbrecht. I. Bdchn. Buch I—III. Mit Holzschnitten, 3 Figurentafeln und 1 Karte von H. Lange. 5. Auflage.	1. 50
—— —— II. Bdchn. Buch IV—VII. 4. Aufl.	1. 50
—— —— Von R. Kühner. Mit 1 Karte	1. 50
—— Cyropädie. Von L. Breitenbach. 2. Aufl. I. Heft: Buch I—IV. — II. Heft: Buch V—VIII. à Heft	1. 50
—— Griechische Geschichte. Von B. Büchsenschütz. I. Heft: Buch I—IV. 3. Aufl. — II. Heft: Buch V—VII. 2. Aufl. à	1. 50
—— Memorabilien. Von R. Kühner. 2. Aufl.	1. 50

B. Lateinische Schriftsteller.

Caesaris commentarii de bello Gallico. Von A. Doberenz. Mit Karte von H. Lange. 5. Aufl.	2. 25
—— —— de bello civili. Von A. Doberenz. 3. Aufl.	1, 80
Chrestomathia Ciceroniana. Ein Lesebuch für mittlere Gymnasialclassen. Von C. F. Lüders. I. Heft. 1 Mark. 20 Pf. II. Heft	2. 10
Cicero de oratore. Von K. W. Piderit. 4. Aufl.	4. 20
Auch in 3 Heften à 1 Mark 50 Pf. 1. Heft: Einleitung und I. Buch. 2. Heft: II. Buch. 3. Heft: III. Buch und erkärende Indices.	
—— Brutus de claris oratoribus. Von K. W. Piderit.	2. 25
—— Orator. Von K. W. Piderit	1. 50
—— Partitiones oratoriae. Von K. W. Piderit	1. —
—— Rede für Sex. Roscius. Von Fr. Richter.	—. 75
—— Divinatio in Q. Caecilium. Von Fr. Richter.	—. 45
—— Reden gegen C. Verres. IV. Buch. Von Fr. Richter.	1. —
—— —— V. Buch. Von Fr. Richter	1. —
—— Rede über d. Imperium d. Cn. Pompejus. Von Fr. Richter	—. 60
—— Reden gegen L. Catilina. Von Fr. Richter. 2. Aufl.	1. —
—— Rede für L. Murena. Von H. A. Koch	—. 75
—— Rede für P. Sulla. Von Fr. Richter	—. 60
—— Rede für Sestius. Von H. A. Koch.	—. 90
—— Rede für Cn. Plancius. Von E. Köpke. 2. Aufl.	1. 20
—— Rede für T. Annius Milo. Von Fr. Richter. 2. Aufl.	—. 90
—— I. u. II. Philippische Rede. Von H. A. Koch.	—. 75
—— Reden für Marcellus, für Ligarius und für Deiotarus. Von Fr. Richter	—. 75
—— Rede für den Dichter Archias. Von Fr. Richter.	—. 45
—— ausgewählte Briefe. Von Joseph Frey	2. 25
—— Tusculanen. Von O. Heine. 2. Aufl.	2 25
—— Cato major. Von G. Lahmeyer. 3. Aufl.	—. 60
—— —— Von C. Meissner.	—. 45
—— dasselbe mit d. Somnium Scipionis. Von C. Meissner	—. 75
—— Somnium Scipionis. Von C. Meissner	—. 45
—— Laelius. Von G. Lahmeyer. 2. Aufl.	—. 60
—— de officiis libri tres. Von J. von Gruber. 2. Aufl.	1. 50
—— de finibus bonorum et malorum. Von H. Holstein	2. 70
Cornelius Nepos. Von J. Siebelis. 8. Aufl. Von Jancovius.	1. 20
—— —— Von H. Ebeling	—. 75
—— —— dasselbe mit Wörterbuch	1. 50
Curtius Rufus. Von Th. Vogel. I. Bändchen. Buch III—V.	1. 50
—— —— II. Bändchen. Buch VI—X. Mit 1 Karte	2. 25
Elegie, die Römische. Von B. Volz	1. 80
Horaz' Oden und Epoden. Von C. W. Nauck. 7. Aufl.	2. 10
—— Satiren und Episteln. Von G. T. A. Krüger. 7. Aufl.	2. 70
Iuvenalis saturae. Von A. Weidner	3. 75
Livius. Von Joseph Frey. I. u. II. Buch. Jedes Buch à	1. —
—— Buch 21. Von Dr. E. Wölfflin	1. 20
Nepos, siehe: Cornelius Nepos.	
Ovids Metamorphosen. Von J. Siebelis und Fr. Polle. I. Heft, Buch I—IX. 8. Aufl. 1 Mark. 50 Pf. II. Heft, Buch X—XV. 7. Aufl.	1. 50
—— Fasten. Von H. Peter. I. Abth. Text und Kommentar.	2. 70
—— —— II. Abth. Kritische u. exeget. Ausführungen u. Zusätze zum Kommentar	—. 90
Phaedri fabulae. Von J. Siebelis und A. Eckstein. 4. Aufl.	—. 75
Plautus' ausgewählte Komödien. Von E. J. Brix. I. Trinummus. 2. Aufl.	1. 20
—— —— II. Captivi. 2. Aufl. 1 Mark. III. Menaechmi	1. —
M. Fabii Quintiliani institutionis oratoriae liber decimus. Von G. T. A. Krüger	—. 75
Sallusti Crispi de Catilinae conjuratione. Von Rud. Dietsch	1. 80
Tacitus' Historien. Von K. Heraeus. I. Theil. I. u. II. Buch. 2. Aufl.	1. 80
—— —— II. Theil. Buch III—V.	1. 80
—— Annalen. Von A. A. Draeger. I. Band. Buch I—VI. 2. Aufl.	2. 40
—— —— II. Band. Buch XI—XVI	2. 25
—— Agricola. Von A. A. Draeger	—. 60
—— Dialogus de oratoribus. Von Georg Andresen	—. 75
Terenti Hauton Timorumenos. Von Wilh. Wagner.	1. 20
Vergils Aeneide. Von K. Kappes. I. Heft. I—III.	1. 20

